

המדריך
HAMADRIKH

הַמַּדְרִיךְ

HAMADRIKH

THE RABBI'S GUIDE

A MANUAL OF JEWISH RELIGIOUS
RITUALS, CEREMONIALS
AND CUSTOMS

BY

HYMAN E. GOLDIN

*Author of Kitzur Shulhan Arukh; Book of Legends;
Universal History of Israel; Mishnah Baba Kamma,
Baba Mezia, Baba Batra; etc.*

REVISED EDITION

HEBREW PUBLISHING COMPANY

77-79 DELANCEY STREET, NEW YORK

HAMADRIKH
THE RABBI'S GUIDE

Copyright 1939, 1956 by Hebrew Publishing Co.

All Rights Reserved

HAMADRIKH
THE RABBI'S GUIDE
A MANUAL OF JEWISH RELIGIOUS
RITUALS, CEREMONIALS
AND CUSTOMS
BY
HYMAN E. GOLDIN
Editor of Jewish Studies Series, Board of Jewish
Studies, University of Illinois, Urbana, Illinois
Rabbi, Temple Beth Shalom, Chicago, Ill.

סדר במסדרה של
היברו פאבלישינג קא., ניו יורק

Set up by Hebrew Publishing Co., New York
Printed and bound in the United States of America,

INTRODUCTION

This manual has been devised for the express purpose of giving the Rabbi, or anyone officiating at a Jewish ceremonial or ritual, a concise and practical aid that will facilitate the task of officiating, and will obviate the necessity of resorting to the voluminous literature pertaining thereto.

The prayers and texts used for recitations on various occasions are given in their entirety so that there is no need during a ritual to scan the book in order to complete a particular service: the instructions are given in chronological sequence, and the prayers and texts for recitation follow the instructions. The Midrashic and Talmudic excerpts given at the end of the volume bear upon the subjects covered in the book and are intended to serve as source material for sermons and speeches for special occasions.

The references indicating the sources will be of interest to those wishing further elucidation or information.

The need for a practical manual of this sort has been long felt, and we are confident that this volume will accomplish the purpose for which it is intended.

Hyman E. Goldin

New York, April 1939

התכן

דינים והלכות מעשיים

עמוד	
1	א. תנאים ראשונים
5	ב. דיני אירוסין ונשואין
15	ג. סדר החופה
27	ד. דיני מילה
33	ה. סדר ברית מילה
48	ו. דיני פדיון הבן
52	ז. סדר פדיון הבכור
54	ח. בר מצוה
55	ט. חנוכת הבית
60	י. סדר הנחת אבן פנה לבית הכנסת
63	יא. סדר חנוכת בית הכנסת
72	יב. חנוך ספר תורה
84	יג. דיני הגומל
87	יד. „מי שברך“ שונים
96	טו. דיני בקור חולים
99	טז. תפלה להתפלל בעד החולה
103	יז. סדר שנוי השם
105	יח. דיני וסדר הודוי
107	יט. דיני גוסס ושמירת המת
113	כ. דיני קריעה
116	כא. דיני אונן
118	כב. דיני התכריכים והטהרה
123	כג. דיני הוצאת המת והלויתו
125	כד. דיני וסדר צדוק הדין והקבורה
137	כה. דיני הקבורה ביום טוב

CONTENTS

RITUALS AND CEREMONIALS

PAGE

I.	Engagement	1
II.	Laws Concerning Betrothal and Marriage.....	5
III.	Order of Nuptial Ceremony.....	15
IV.	Laws Concerning Circumcision.....	27
V.	Order of Circumcision.....	33
VI.	Laws Concerning Redemption of First-born.....	48
VII.	Order of Redeeming First-born	52
VIII.	Bar Mitzvah	54
IX.	Dedication of a New House.....	55
X.	Service for Laying of Corner-stone of a Synagogue	60
XI.	Service for Dedication of a Synagogue	63
XII.	Presentation of a New Scroll of the Law.....	72
XIII.	Laws and Service for Public Thanksgiving.....	84
XIV.	Prayers for Special Occasions.....	87
XV.	Laws Concerning Visiting the Sick.....	96
XVI.	Prayers on behalf of the Sick	99
XVII.	Service for Adding a Name	103
XVIII.	Laws of and Service for Confession.....	105
XIX.	Laws Concerning a Dying Person and the Care to be taken of the Remains.....	107
XX.	Laws Concerning Tearing a Rent in the Clothes.....	113
XXI.	Laws Concerning an Onan.....	116
XXII.	Laws Relating to the Purification (<i>Taharah</i>) and the Shrouds.....	118
XXIII.	Laws Concerning Removal of Remains and Funeral	123
XXIV.	Laws Concerning Funeral Service and Interment....	125
XXV.	Laws Concerning Burial on a Festival.....	137

התכן

עמוד

140	כו. דיני סעודת הבראה
142	כז. דיני שבעה
148	כח. דיני „שלשים” ושנים עשר חדש
152	כט. דין שמועה קרובה ושמועה רחוקה
154	ל. דיני קדישו „יארציט”
156	לא. הקמת מצבה
164	לב. חנוך בית הקברות והגדר
178	לג. הזכרת נשמות
185	לד. נענועים
	לה. חומר לדירוש והטפה

189	א. נשואין
193	ב. ברית מילה
197	ג. פדיון הבן
199	ד. בר מצוה
204	ה. חנוכת הבית
207	ו. הנחת אבן פנה וחנוכת בית הכנסת
211	ז. חנוך ספר תורה חדש וסיום התורה
216	ח. הספדים
224	ט. הקמת מצבה וחנוך בית הקברות והגדר
228	י. הזכרת נשמות
229	יא. סעודת חברה קדישא

נוסחאות ושמות

235	לו. נוסחאות שונות
246	לז. נוסחאי מצבות
253	לח. שמות אנשים
260	לט. שמות נשים

	PAGE
XXVI. Laws Concerning the Meal of Condolence.....	140
XXVII. Laws Concerning the Seven Days of Mourning....	142
XXVIII. Laws Concerning the Thirty Days and the Twelve Months	148
XXIX. Laws Concerning "Timely" and "Delayed" News	152
XXX. Laws Concerning Kaddish and Jahrzeit	154
XXXI. Dedication of a Tombstone	156
XXXII. Consecration of a Cemetery or a Fence	164
XXXIII. Memorial Service	178
XXXIV. Shaking the Lulab	185
XXXV. Source material for Sermons and Speeches:	
1. Engagements and Weddings	189
2. Circumcision	195
3. Redemption of First-born	197
4. Bar Mitzvah	199
5. Dedication of a New House.....	204
6. Laying of Corner-stone for a Synagogue; Dedi- cation of a Synagogue.....	207
7. Presentation of a New Scroll; Concluding the Writing of a New Scroll	211
8. Eulogies	216
9. Dedication of a Tombstone; Consecration of a Cemetery or a Fence.....	224
10. Memorial Service.....	228
11. Hebrah Kadisha Feast.....	229
Forms, Inscriptions, and Names	
XXXVI. Various Forms.....	235
XXXVII. Inscriptions for Tombstones.....	246
XXXVIII. Names of Men.....	253
XXXIX. Names of Women.....	260

דינים והלכות מעשיים

RITUALS AND CEREMONIALS

א. תנאים ראשונים

א. „תנאים ראשונים” הוא שטר שידוכין שכותבים בו התנאים שהתנו ביניהם אבי החתן ואבי הכלה, או באי כחם. החתן והכלה צריכים לחתום על שטר התנאים, וגם שני עדים חותמים עליו. החתן והכלה ושני הצדדים צריכים לקבל קנין שיקיימו כל מו: שכתוב בשטר התנאים (כמו שכתוב בשטר התנאים).

ב. מותר לעשות שידוכין בחול המועד, ומותר לעשות משתה לכתיבת התנאים. גם מותר לעשות שידוכין בכל ימי הספירה אפילו בסעודה, אך ריקודים ומחולות אסורים (קצור שלחן ערוך סימן קד, סעיף יז; משנה ברורה; אורח חיים סימן תצג, סעיף א, ובאר היטב סעיף קטן ב).

ג. משבעה עשר בתמוז עד ראש חדש אב מותר לעשות שידוכין אפילו בסעודה. מראש חדש אב עד תשעה באב מותר לעשות שידוכין, אך אסור לעשות סעודה, אבל מותרים לאכל מיני מרקחת וכדומה (ירושלמי כתובות, פרק א; רמב”ם, הלכות אישות, פרק י, הלכה יד; אורח חיים, סימן תקנא, סעיף ב; מגן אברהם).

ד. אלמנה או גרושה אסורה להתקשר בשידוכין עד סוף תשעים יום, חוץ מיום הגירושין ומיום מיתת בעלה, אלא אם כן ישבע המשדך שלא יכנס בבית המשודכת עד סוף הזמן (אבן העזר סימן יג, סעיף א בהגהה, ובית יוסף סימן זה, סעיף קטן א).

ה. נוהגים שאחר קריאת התנאים שוברים כלי חרס, שכשם שכלי חרס שנשבר שוב אין לו תקנה, כך צריכים להזהר לבלתי

I. ENGAGEMENT (TENAIM)

1. The term *tenaim* generally applies to the written agreement made before a betrothal, which contains all settlements and conditions agreed upon either by the parents of the groom and bride, or by their representatives. The groom and the bride attach their signatures to this agreement, which is attested to by two witnesses. It is essential that the groom, the bride, and their representatives, make a *kinyan*, the legal formality of symbolical delivery, by letting the parties concerned hold a kerchief, that they will fulfill whatever is provided for in the *tenaim*.

2. An engagement may be celebrated, even to be accompanied by feasting, on the Intermediate Days of a festival (*Kitzur Shulhan Arukh* CIV, 17; *Mishneh Berurah*), and during the days of the counting of the *omer* (*sefirah* days); but dancing is forbidden (*Orak Hayyim* CDXCIII, 1; *Beer Heteb* a. l., note 2).

3. From the seventeenth day of Tammuz until the New Moon of Ab, an engagement may be celebrated, even to be accompanied by feasting. From the New Moon of Ab until the ninth of Ab, it is permissible to celebrate engagements, but it is forbidden to make a feast; however, it is permissible to partake of preserves and the like (*Yerushalmi Ketubot* I; *Maim. Ishut* X, 14; *Orak Hayyim* DLI, 2; *Magen Abraham*).

4. A widow, before the lapse of ninety days from the death of her husband, and a divorcee, ninety days from the day of her divorce, are forbidden to enter into marriage negotiations unless the proposed husband will take an oath that he will not enter her house during the prohibited time. The term of ninety days is exclusive of the day when the death occurred and of the day when the divorce was granted (*Eben ha-Ezer* XIII, 1, gloss; *Beth Joseph* a. l., note 1).

5. It is the custom to break an earthen vessel after the reading of the *tenaim*. An earthen vessel is broken to signify that just as a broken earthen vessel can never be repaired, so is a broken engage-

נתק את קשר התנאים. הגר"א כתב שטוב יותר לנתק את הנשואין על ידי גט מלנתק את קשר התנאים (ספר שערי רחמים).

ו. טעם שבירת הכלי הוא לפי שאמרו: „וגילו ברעדה“ (תהלים ב, יא), במקום גילה שם תהא רעדה (ברכות ל, עמוד ב ותוספות שם דיבור המתחיל אייתי כסא). טעם אחר ששוברים כלי זכר לחרבן. שנאמר (תהלים קלז, ו): אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי.

נוסח תנאים

יעלה ויצמח כגן רטוב, מצא אשה

מצא טוב, ויפק רצון מה' הטוב,

האומר לדבק טוב.

המגיד מראשית אחרית, הוא יתן שם טוב ושארית, לאלה דברי התנאים והברית, שנדברו והותנו בין שני הצדדים, היינו מצד האחד ר' העומד מצד החתן מהור' ומצד השני ר' העומד מצד הכלה הבתולה מרת
.....

ראשית דבר, החתן הנ"ל ישא את הבתולה הכלה הנ"ל בחופה וקדושין כדת משה וישראל, ואל יבריחו ואל יעלימו לא זה מזו

ment irreparable. The parties to the *tenaim* must therefore be extremely careful not to break the engagement. The Gaon of Vilna writes (*Sefer Sha'are Rahamim*): "It is preferable to dissolve the bond of marriage by divorce than to break an engagement."

6. One reason for the custom of breaking a vessel is advanced by our Rabbis (*Berachot* 30b): "It is written (*Ps. II, 11*): 'And rejoice with trembling,' which signifies that where there is rejoicing there shall be trembling" (*Tosafot* a. l., s. v. *eite kisse*). Another reason is, to make the people mindful of the tragedy of the destruction of the Temple, as it is written (*Ps. CXXXVII, 6*): "Let my tongue cling to the roof of my mouth, if I remember thee not; if I set thee not, Jerusalem, above my chiefest joy."

(FORM OF TENAIM)

TO GOOD FORTUNE

MAY IT COME UP AND SPROUT FORTH LIKE A
GREEN GARDEN. WHOSO FINDS A WIFE FINDS
A GREAT GOOD, AND OBTAINS FAVOR OF THE
GOOD LORD, WHO RATIFIES THIS UNION.

May He who predestinates, bestow a good name and future to the provisions embodied in this agreement, which were agreed upon by the two parties hereto, that is, as party of the first part, Mr....., who represents the groom Mr....., and as party of the second part, Mr....., who represents the bride Miss.....

Firstly: That the above named groom agrees to take to himself as wife the above named bride, through *hupah* and betrothal, in accordance with the Law of

ולא זו מזה שום הברחת ממון שבעולם, רק ישלטו בנכסיהון שוה בשוה כאורח כל ארעא.

החתן הנזכר לעיל התחייב את עצמו לתת מתנות להכלה כנהוג.

הכלה הנזכרה לעיל התחייבה את עצמה להכניס נדוניא סך במזומנים, מלבושים, כרים וכסתות ובגדי פשתן כנהוג.

החתונה תהיה למזל טוב אם ירצה השם ביום
לחדש שנת הבא עלינו לטובה, או בתוך הזמן
או לאחר הזמן, מתי שיתרצו שני הצדדים.

קנס מצד העובר לצד המקיים סך וכפי חק המדינה.
כל הנ"ל נעשה בדעה שלמה ומיושבת, ובאופן היותר מועיל
על פי תקון חכמינו וזכרונם לברכה ועל פי חקי המדינה, בתקיעת
כף ובפה מלא, ובקנין גמור אגב סודר מעכשיו, דלא כאסמכתא
ודלא כטופסי דשטרי, וקנינא מן החתן ומן הכלה ומן שני
הצדדים על כל הא דכתוב ומפורש לעיל במאנא דכשר
למקניא ביה.

י ה כ ל ש ר י ר ו ק י מ

Moses and Israel; that they will neither abstract nor conceal from one another any property whatsoever, but they shall equally have power over their property, pursuant to the established custom.

The above named groom obligates himself to present the bride with gifts according to custom.

The above named bride obligates herself to give as her dowry the sum ofin cash, and clothes, pillows and linens, as is the custom.

The wedding will take place, if the Almighty so wills it, on the day of in the year or sooner than such date or later if both parties agree thereto.

A fine is to be paid, by the party breaking this agreement, to the other party, in the fixed sum of and also in accordance with the law of the land.

All of the foregoing was done with perfect understanding and due deliberation, and by means of the most effective method, in accordance with the ordinance of the sages, of blessed memory, and in accordance with the law of the land; by means of striking hands, by solemn promises, by true affirmation, by handing over an object (from one contracting party to another), to take effect immediately; and this is not to be regarded as a mere forfeiture without consideration, or as a mere formula of a document. We have followed the legal formality of a *kinyan* (symbolical delivery), by handing over an object, between the groom and the bride and their representatives, by using a garment legally fit for the purpose, to validate all that is stated above.

AND EVERYTHING IS VALID AND CONFIRMED

וליתר בטחון ועזו חתמו הזתן והכלה את עצמם היום יום . . .
 לחדש , שנת , פה

 נאום

 ונאום

בפנינו עדים החתומים מטה, חתמו החתן והכלה הנ"ל את
 עצמם על כל הנ"ל, ובפנינו קבלו בקנין גמור אגב סודר מעכשיו,
 ואשרגוהו וקימנוהו כדחזי. ולראיה חתמנו יום לחדש
 שנת פה

 נאום

 ונאום

For the further purpose of making this agreement binding and obligatory, the groom and the bride themselves have attached their signatures hereunto this day of, in the year at (name of town).

Attested to (Groom)

Attested to (Bride)

In our presence, the undersigned witnesses, did the above named groom and bride attach their signatures, to affirm all that is stated above, and in our presence did they go through the legal formality of symbolical delivery, by handing over an object from one party to the other (*kinyan*), that this agreement take effect immediately; and we have verified and affirmed it as is required by law.

In witness whereof, we have hereunto set our hands this day of in the year at (name of town).

Attested to (Witness)

Attested to (Witness)

ב. דיני אירוסין ונשואין

א. נוהגים שמוליכים את החתן בבית הכנסת בשבת שלפני החתונה, וקוראים אותו לעלות לתורה. מקור המנהג הזה הוא בתלמוד (סופרים פרק יא; פרקי דרבי אליעזר פרק יז): „שלמה המלך בנה שער בבית המקדש לחתנים, והיו ישראל מיושבי ירושלים מתקבצים בשבת, ומי שהיה חתן היו מברכים אותו. משחרב בית המקדש התקינו חכמים שהיו חתנים הולכים לבתי כנסיות, ואנשי המקום רואים את החתן ומברכים אותו. והברכה היא ברכת „מזל טוב“ שאומרים לחתן אחר שברך על התורה.

ב. נוהגים גם לזרוק אגוזים על החתן אחר שמברך על התורה. גם מקור המנהג הזה הוא בתלמוד (ברכות נ, עמוד ב): „ממשיכין יין בצנורות לפני חתן ולפני כלה וזורקין לפניהם קליות ואגוזים.“ רמזו הוא המנהג הזה לסימן ברכה, שיהיו פרים ורבים בלי צער כאגוזים הללו.

ג. נוהגים שהחתן והכלה מתענים ביום חופתם, מפני שבאותו היום מוחלים להם עונותיהם (יבמות סו, עמוד ב; ירושלמי ביכורים). צריכים הם להתענות עד לאחר החופה, אך אם נתאחרה החופה בלילה, אזי מותרים הם לאכל איזה דבר אחר צאת הכוכבים, ובלבד שלא ישתו משקה המשכר (חכמת אדם כלל קכט, ב).

ד. במנחה של יום החופה, מתפללים החתן והכלה תפלת „על חטא“, כמו ביום הכפורים, כי יום סליחה ומחילה הוא להם והיום הזה (קצור שלחן ערוך סימן קמו, סעיף ד).

II. LAWS CONCERNING BETROTHAL AND MARRIAGE

1. On the Sabbath preceding the wedding, it is customary to lead the bridegroom to the synagogue, where he is called to pronounce the benedictions over the Torah. This custom dates back to the time of the Talmud. It is stated: "King Solomon built a special gate in the Temple for bridegrooms, where the inhabitants of Jerusalem were wont to assemble on the Sabbath; and if there chanced to be a bridegroom, they would congratulate him. But since the Temple was destroyed, it was ordained by the Sages that the bridegroom should go to the synagogue, so that the residents of the town can see him and congratulate him" (*Sopherim* XIX; *Pirke d'Rabbi Eliezer* XVII). The congratulations consist in the the worshipers blessing the bridegroom with *Mazzal Tob* (good fortune) after he pronounces the benedictions over the Torah.

2. It is also customary to throw nuts at the bridegroom after he pronounces the benedictions over the Torah. This custom also originated from the Talmud, where it is said (*Berakhot* 50b): "And they throw before them (bridegroom and bride) roasted ears and nuts." This custom is an intimation to a blessing, signifying that the couple may increase by propagation without suffering, just as nuts do.

3. It is customary for the bridegroom and the bride to fast on their wedding day, to obtain forgiveness for their sins (*Yebamot* 66b; *Yerushalmi Bikkurim*). They are to fast until after the nuptial ceremony only. If the ceremony is delayed far into the night, they may have some food upon the appearance of stars, but they must abstain from drinking intoxicating beverages (*Hokhmat Adam* CXXIX, 2).

4. At the Afternoon Service (*Minhah*) of the wedding day, the bridegroom and the bride recite the Confession (*al het*), as it is done on the Day of Atonement, because the wedding day is a day of pardon and forgiveness for them (*Kitzur Shulhan Arukh* CXLVI, 4).

ה. אלו הם הימים שאין מתענים בהם: בראש חדש, באסרו חג דשבועות, בחמשה עשר באב, בחמשה עשר בשבט, בחנוכה, בפורים ובשושן פורים. אבל בראש חדש ניסן מתענים. בל"ג בעומר, בימים שבין ראש חדש סיון לשבועות, ובימים שבין יום הכפורים לסוכות גם כן מתענים (אורח חיים סימן תקעג בהגהה; מנן אברהם סעיף קטן א).

ו. בימים שאין מתענים בהם, צריכים החתן והכלה להזהר שלא לרדוף אחר מותרות מאכל ומשתה, ומכל שכן שזיהרו מאד שלא לשתות משקה המשכר (בית שמואל, אבן העזר סימן סא, סעיף קטן ו; באר היטב שם סעיף קטן ה).

ז. צריכים החתן והכלה לעשות תשובה ביום הכנסם לחופה, ויבקשו סליחה ומחילה וכפרה מהשם יתברך, ויהיו מודים, ויתחרטו חרטה גמורה בשברון לב, ויעשו הסכמה גמורה מהיום והלאה לעבוד את ה' באמת ובתמים. ואחר כך יכנסו לחופה ויתפללו שהקדוש ברוך הוא ישרה שכניתו ביניהם (של"ה דף קא).

ח. אסור לעשות שתי חופות לשני אחים או לשתי אחיות ביום אחד, מפני שאין מערבים שמחה בשמחה (אבן העזר סימן סב, סעיף ב בהגהה; אורח חיים סימן תקמו בטורי זהב, ובאר היטב סעיף קטן א).

ט. בשבת, יום טוב וחול המועד אסור לעשות נישואין (ביצה לו, עמוד ב; לו, עמוד א; מועד קטן ח, עמוד ב; רמב"ם הלכות אישות פרק י, הלכה יד; אבן העזר סימן סד, סעיף ה). בימי הספירה, מלבד ל"ג בעומר, אין נושאים נשים (אורח חיים סימן תצג, סעיף א), אך כשחל ראש חדש אייר בשבת, דיש בו שתי קדושות, קדושת שבת וקדושת ראש חדש, אז מתירים לישא (קצור שלחן ערוך סימן כב, סעיף ו). משבעה עשר בתמוז עד אחר תשעה באב אסור לעשות נישואין (אורח חיים סימן תקנא, סעיף ב).

5. On the following days they are not permitted to fast: On the New Moon, on the day following the Feast of Weeks, on the fifteenth of Ab, on the fifteenth of Shebat, on Hanukkah, on Purim and Shushan Purim. But they do fast on the New Moon of Nisan, on the days that intervene between the New Moon of Sivan and the Feast of Weeks, and between the day of Atonement and the Feast of Tabernacles (*Orah Hayyim* DLXXIII, gloss; *Magen Abraham* a. l., note 1).

6. On the days they are exempt from fasting, the bridegroom and the bride must be careful not to indulge too freely in eating and drinking; and needless to say that they must abstain from drinking intoxicating beverages (*Bet Shemuel* ad *Eben ha-Ezer* LXI, note 6; *Beer Heteb* a. l., note 5).

7. On the day of their wedding, the bridegroom and the bride must repent of their sins, and beseech Him, praised be He, to grant them pardon, forgiveness and atonement. They should make confession, and with a contrite heart make real penitence. They should firmly resolve to devote themselves thenceforth truly and sincerely to the worship of God. Thereafter, when they enter under the nuptial canopy, they shall pray that the Holy One, praised be He, cause His Divine Presence to rest among them (*Shelah* page 101).

8. It is forbidden to perform the marriage ceremony for two brothers or two sisters on the same day, because one celebration must not be made to interfere with another (*Eben ha-Ezer* LXII, 2, gloss; *Ture Zahab* and *Beer Heteb* ad *Orah Hayyim* DXLVI).

9. It is forbidden to perform the wedding ceremony on the Sabbath, Festivals, and on the Intermediate Days of the Festivals (*Bezah* 36b—37a; *Moed Katan* 8b; *Maim. Ishut* X, 14; *Eben ha-Ezer* LXIV, 5). During the days on which the *omer* is counted, except on the thirty-third day thereof, no weddings are to take place (*Orah Hayyim* CDXCIII, 1). But when the New Moon of the month Iyyar occurs on the Sabbath, which is then doubly sanctified, with the holiness of the Sabbath and with the holiness of the New Moon, it is permissible to marry (*Kitzur Shulhan Arukh* CXX, 6). It is likewise forbidden to marry from the seventeenth day of Tammuz until the ninth day of Ab (*Orah Hayyim* DLI, 2).

י. אסור לעשות שידוכין ונשואין עם הנשים האסורות לנו מן התורה או על פי תקון חז"ל משום קרבת משפחה. העריות האסורות לנו מדאורייתא הן שש עשרה, ומה שהוסיפו עליהן חכמי התלמוד הן עשרים ושש (ויקרא יח, ו-יח; יבמות כא, עמוד א; רמב"ם הלכות אישות, פרק א, הלכה ו; אבן העזר סימן טו, סעיף א-כו).

עריות דרבנן:

עריות דאורייתא:

- א. אמו. אם אביו. אם אבי אביו.
- ב. אשת אביו, אף על פי שאינה אמו. אשת אבי אביו. אשת אבי אמו.
- ג. אחותו מאביו ומאמו.
- ד. אחותו, בין שהיא אחותו מאביו לבד, ובין שהיא אחותו מאמו לבד.
- ה. בתו. שבתו אסורה לא כתוב בתורה, אבל חכמי התלמוד למדוה מקל וחמר וגזירה שוה מבת בנובת בתו.
- ו. בת בנו. בת בת בנו.
- ז. בת בתו. בת בת בתו. בת בן בתו.
- ח. אחות אביו. אחות אבי אביו, בין מאב ובין מאם.
- ט. אחות אמו. אחות אם אמו.

10. It is forbidden to marry women who, because of their kinship, are forbidden either by Biblical or Talmudic injunction. There are seventeen cases of incest mentioned in the Pentateuch and additional twenty-six by Talmudic enactment (*Lev. XVIII*, 6—18; *Yebamot* 21a; *Maim. Ishut* I, 6; *Eben ha-Ezer* XV, 1—26).

BIBLICAL PROHIBITIONS:

TALMUDIC EXTENSIONS:

1. Mother.

Grandmother, paternal as well as maternal.

2. Father's wife (stepmother).

Father's or mother's step-mother.

Some authorities forbid father-in-law's wife. And some also add the wife of father's mother's father.

3. Sister.

4. Half-sister, on father's or mother's side.

5. Daughter (inferred by the Rabbis from grand-daughter).

6. Son's daughter.

Daughter of son's daughter.
Daughter of son's son.

7. Daughter's daughter.

Daughter of daughter's daughter.

Daughter of daughter's son.

8. Father's sister.

Grandfather's sister, whether maternal or paternal.

9. Mother's sister.

Sister of mother's mother.

י. אשת אחי אביו.

אשת אחי אביו מאם.

אשת אחי אמו מאב או מאם.

אשת אחי אבי אביו מהאב.

יא. אשת הבן, בין מן הארוסין

כלת בנו.

ובין מן הנשואין.

כלת בתו.

ויש אומרים דאשת חתנו גם כן

אסורה.

יב. אשת אחיו, מלבד יבום.

אם אם אשתו.

יג. אם אשתו.

אם אבי אשתו.

יד. בת אשתו.

הת בן בן אשתו.

טו. בת בנה של אשתו.

הת בת בת אשתו.

טז. בת בתו של אשתו.

יז. אחות אשתו, שלא ישא שתי

אחיות ביחד, ולא ישא את

השניה בעוד שהראשונה

בחיים.

יא. אבל כל שלשים אסור לישא אשה, וכן אשה שהיא אבלה

אסורה להנשא עד לאחר שלשים. לאחר שלשים מותרים אפילו

על אב ואם. אבל להתקשר בשידוכים ובלא סעודה מותר אפילו

תוך שבעה (מועד קטן כג, עמוד ב; יורה דעה סימן שצב, סעיף א).

יב. מתה אשתו, לא ישא אחרת עד לאחר שלשה רגלים,

וראש השנה, ויום הכפורים ושמיני עצרת אינם נחשבים כרגלים

לענין זה. אם עדיין לא קיים מצות פריה ורביה (כלומר, שלא

10. Father's brother's wife.	Wife of father's brother of one mother.
Wife of mother's brother, maternal as well as paternal.
Wife of grandfather's brother of one father.
11. Son's wife, even if only betrothed by means of <i>kiddushin</i> .	Son's daughter-in-law.
Daughter's daughter-in-law.
Some authorities add wife of former son-in-law.
12. Brother's wife, except the case of levirate.	
13. Wife's mother.	Wife's grandmother, on her father's or mother's side.
14. Wife's daughter.	
15. Wife's son's daughter.	Daughter of wife's son's son.
16. Wife's daughter's daughter.	Daughter of wife's daughter's daughter.
17. Wife's sister; <i>i. e.</i> , one may not marry two sisters, and one is not permitted to marry the sister of his divorced wife during the lifetime of the latter.	

11. During the first thirty days of mourning, a mourner is forbidden to marry. After the thirty days, marriage is permissible even when one mourns for one's father or mother. It is permissible to arrange for a betrothal, not accompanied by feasting, even during the first seven days of mourning (*Moed Katan* 23b; *Yoreh Dea* CCCXCII, 1).

12. If one's wife dies, one must not remarry before the lapse of three festivals. Rosh Hashanah, Yom Kippur, and Shemini Azarah are not considered as festivals in this respect. If, however, he has not as yet fulfilled the precept of propagation (*i. e.*, he has not as

הוליד בן ובת), או שיש לו בנים קטנים, או שאין לו מי שישמשנו, אינו צריך להמתין שלשה רגלים, ומכל מקום צריך להמתין עד לאחר שלשים יום (שמחות פרק ז; מועד קטן כג, עמוד א; רמב"ם הלכות אבל פרק ו, הלכה ה; יורה דעה סימן שצב, סעיף ב).

יג. כל אשה שנתאלמנה או נתגרשה, לא תנשא לאיש אחר עד שתמתין תשעים יום, חוץ מיום הגירושין או מיתת בעלה וחוץ מיום הנשואין. אפילו אם היא אשה שאינה ראויה ללדת, ואפילו היה בעלה הראשון במדינת הים או חבוש בבית האסורים אין חילוק, ואפילו הפילה נפל בינתיים לא מהני לה. אפילו להתקשר בשידוכים אסורה. אבל המחזיר גרושתו אינו צריך להמתין (יבמות פרק ד, משנה י; מב, עמוד ב; רמב"ם הלכות גירושין יא, הלכה יח; אבן העזר סימן יג, סעיף א, ד).

יד. אם היא מעוברת או מניקה, לא תנשא לאיש אחר עד שיהא לולד כ"ד חודש. אפילו ילדה לאחר שנתאלמנה או נתגרשה ולא התחילה להניק, צריכה להמתין. ואם יש איזה ענין גדול בדבר, תעשה שאלת חכם (יבמות מג, עמוד א; רמב"ם הלכות גירושין, פרק יא, הלכה ה; אבן העזר סימן יג, סעיף יא, יד).

טו. מי שהכין צרכי חופתו, ומת אחד מן הקרובים של הותן או של הכלה, ואפילו אבי החתן ואם הכלה, דוחים את הנשואין עד לאחר ימי האבל (כתובות ג, עמוד ב-ד, עמוד א; רמב"ם הלכות אבל פרק יא, הלכה ח; יורה דעה סימן שמב; באר היטב שם, סוף סעיף קטן ג).

טז. אפילו אם מתו לאחר שהעמידו את החופה, אסור לו לבעול עד לאחר שבעת ימי האבל, ולאחר שבעת ימי האבל בועל בעילת מצוה, ונוהג שבעה ימי משתה (יורה דעה סימן שפג, סעיף ב).

yet had a son and a daughter born to him), or if he has young children to be taken care of, or if he has no one to look after him, he need not wait until after the three festivals have elapsed; it is, however, proper to wait until after the first thirty days of mourning (*Semahot* VII, *Mosd Katan* 23a; *Maim. Abel* VI, 5; *Yoreh Deah* CCCXCII, 2).

13. A woman, who has either become a widow or has been divorced, must not be married again before the expiration of ninety days from the day of her husband's death or from the day of the divorce. This period of ninety days is exclusive of the day of death or of divorce, and exclusive of the day of her contemplated marriage. This law obtains even if she be a woman who is prolific or even if her husband at the time of his death, or when the divorce took place, was across seas, or he was incarcerated in prison. Even if she had a miscarriage in the meantime, it is of no avail. But he who remarries his divorced wife, need not wait any length of time (*Yebamot* IV, 10; 42b; *Maim. Gerushin* XI, 18; *Eben ha-Ezer* XIII, 1, 4).

14. If the widow or the divorcee is either in a state of pregnancy or has a nursing child, she may not remarry before the child reaches the age of twenty-four months. Even if she gave birth after she had been divorced or after she had become a widow and she did not as yet commence to nurse the child, she must wait the prescribed time. If there be a very important matter involved, a sage should be consulted (*Yebamot* 43a; *Maim. Gerushin* XI, 5; *Eben ha-Ezer* XIII, 11, 14).

15. If one had prepared things needed for one's wedding and the next of kin, either of the bridegroom or of the bride, had died, be it even the father of the bridegroom or the mother of the bride, the marriage is postponed until after the seven days of mourning (*Ketubot* 3b—4a; *Maim. Abel* XI, 8; *Yoreh Deah* CCCXLII; *Be'er Hetev* ad l. c., end of note 3).

16. Even if the death should occur after the performance of the nuptial ceremony, the bridegroom is forbidden to have sexual intercourse until after the seven days of mourning. After the seven days, he may have sexual intercourse, and then celebrate the seven days of the wedding feast (*Yoreh Deah* CCCLXXXIII, 2).

יז. אבל אם לאחר שבעל מת קרובו של החתן או של הכלה, כבר חלו עליהם ימי המשתה, והמה להם כמו רגל שאין אבלות נוהג בהם, ומותרים בגהוץ ותספורת, ואין אסורים אלא בדברים שבצנעה. לאחר שבעת ימי המשתה מתחילים שבעה ימי אבלות; וגם שלשים אינו מונה אלא מימי האבלות ואילך (יורה דעה סימן שמב).

יח. המנהג בנשואי בתולה שחשובי העיר פורסים סודר על ראש הכלה, ומברכים אותה ואומרים לה: "אחותנו את היי לאלפי רבבה" וכו', וזה נקרא "קבלת פנים" (רוקח, אות שנג).

יט. כותבים את הכתובה לפי הדין, ושני העדים החותמים על הכתובה לא יהיו קרובים לחתן או לכלה. אחר כך צריך לקבל קנין מהחתן שיקיים כל מה שכתוב בכתובה ובתוספת כתובה (כמו שכתוב בשטר כתובה; רמב"ם הלכות אישות פרק י, הלכה ז; מגיד משנה; אבן העזר סימן נה, סעיף ג).

כ. נוהגים לעשות את החופה תחת אור השמים אם אפשר (אבן העזר סימן סא, סעיף א).

כא. חופה קוראים מה שפורסים פרוכת או יריעה על גבי קורות עץ, ומכניסים תחתיה את החתן ואת הכלה ברבים. ומקדשה שם, ומברכים ברכות אירוסין ונשואין. אבל עיקר החופה הוא היחוד, כמו שיתבאר להלן בסעיפים לה, לו, לז (רמב"ם הלכות אישות פרק י, הלכה א; אבן העזר סימן נה, סעיף א).

כב. מוליכים אל החופה את החתן קודם הכלה, ומעמידים אותו פניו למזרח. כשנכנס החתן אומר המסדר: "ברוך הבא", וכשבא החתן תחת החופה, מנגן המסדר: "מי אדיר" (סידור ריעבץ; מטה משה).

17. If, however, the next of kin of either the bridegroom or of the bride should die after cohabitation, the newly-weds become subject to the laws governing the seven days of the wedding feast, which are considered like a festival, and are therefore not permitted to commence observing the laws of mourning. They may wear ironed clothes and trim their hair, and are only bound to abstain from doing things which are done in private. When the seven days of the wedding feast are over, the seven days of mourning begin, and the thirty days also begin from that day (*Yoreh Deah* CCCXLIII).

18. It is customary in some communities that, at the espousal of a virgin, the important personages of the community place a veil on the head of the bride, and bless her saying: "Our sister, be a mother of tens of thousands," etc. (*Rokeah*, Letter 353).

19. The *Ketubah* (marriage contract) must be written as provided for by law, with two witnesses attesting it, who must not be related to either the bridegroom or the bride. It is necessary to make a symbolic agreement (*kinyan*) with the bridegroom (by the Rabbi giving him to hold a kerchief or some other article of clothing) that he obligates himself to fulfill whatever is provided in the *Ketubah*, and in the additional *Ketubah* (*Maim. Ishut* X, 7; *Magg. Mishnah; Eben ha-Ezer* LV, 3).

20. Whenever possible, it is best to perform the nuptial ceremony in the open (*Eben ha-Ezer* LXI, 1).

21. The term *Hupah* is generally understood to denote a *parohet* or a curtain spread upon poles, underneath which the bridegroom and the bride are led in the presence of many, and where the bridegroom betrothes his bride, followed by the recitation of the benedictions of betrothal and of marriage. In reality, however, the most essential requisite of the *hupah* ceremony is the privacy afforded the newly-weds, as provided for in sections 35, 36 and 37, *infra* (*Maim. Ishut* X, 1; *Eben ha-Ezer* LV, 1).

22. The bridegroom is led under the *hupah* before the bride, and is placed there facing the Rabbi and eastward. Upon the arrival of the bridegroom, the Rabbi says: "*Barukh haba*" (may he who cometh be blessed). When the bridegroom is already under the *hupah*, the Rabbi recites or chants "*Mi addir*" (He who is Mighty), etc. (*Matteh Moshe; Siddur Rievaz*).

כג. אחר כך מוליכים את הכלה תחת החופה, והמסד אומר: „ברוכה הבאה“, ואחר כך מנגן: „אדיר אלהינו“. נוהג לסבב עם הכלה את החתן שבע פעמים (שם).

כד. אחר כך מעמידים את הכלה לימין החתן (שם).
 כה. מוזגים כוס יין לברכת אירוסין, ולברכת נשואין מוזג כוס שניה. ואם אין יין מצוי, מברכים על השכר. אירוסין ונשואין היו נעשים בימים הקדמונים בשני זמנים, ורחוקים זה מזה שנה עשר חודש בנשואי בתולה, וחודש אחד בנשואי אלמנה (כתובות ב עמוד א; רמב"ם הלכות אישות פרק י, הלכה טז). האירוסין היו עושים באופ כזה: הבחור או האלמן קידש את הבתולה, וברכו ברכת אירוסין על כוס יין. מאז היתה נחשבת לו לאשה, ולבטל את האירוסין היה נצרך גט פטורין. לאחר שנים עשר חודש היו הנשואין והכניסה לחופה, ואז ברכו ברכות נשואין גם כן על כוס יין. אחר כך הכניסה לביתו והיתה לו לאשה לכל דבר (כתובות מח, עמוד א-ב רמב"ם הלכות אישות פרק י, הלכה ב). אפס בסיבת הגזרות והרדיפות התקינו שיהיו האירוסין והנשואין בזמן אחד על שתי כוסות ומפסיקים בקריאת הכתובה בינתיים (אבן העזר סימן סב, סעיף ט, בהגדה כו. ברכת אירוסין צריכה עשרה אנשים לכתחילה, והחתן מן המניין (כתובות ח, עמוד א; רמב"ם הלכות אישות פרק י, הלכה ה; אבן העזר סימן ל סעיף ד).

כו. מסדר הקידושין מברך תחילה על היין או על השכר ואחר כך מברך ברכת אירוסין, והחתן והכלה טועמים מן הכוס אם אין שם יין או שכר, מברך ברכת אירוסין בפני עצמה (רמב"ם הלכות אישות פרק ג, הלכה כד; אבן העזר סימן לד, סעיף ב).

23. Thereafter the bride is led under the *hupah*, and the Rabbi says upon seeing her come in: "*Berukhah habaah*" (may she who cometh be blessed). Then the Rabbi recites or chants "*Adir Elohenu*" (mighty is our God), etc. At this stage, it is customary to walk with the bride around the bridegroom seven times (l. c.).

24. After that the bride is placed at the right of the bridegroom (l. c.).

25. First one goblet of wine is filled for the recitation of the betrothal benedictions, and thereafter a second goblet is filled for the recital of the marriage benedictions. If no wine is available, the benedictions may be recited over beer. In former times, the betrothal and marriage ceremonies were performed at two different times; in the case of a virgin, twelve months intervened between these two ceremonies, and in the case of a widow, one month (*Ketubot* 57a; *Maim. Ishut* X, 16). The betrothal ceremony was performed thus: The bridegroom, whether a bachelor or a widower, betrothed the virgin as required by law, upon which occasion they recited the betrothal benediction over a goblet of wine. She then became his legal wife, and to annul the betrothal, they were required to obtain a divorce. After the expiration of twelve months, the marriage ceremony took place, when the bridegroom brought his bride under the *hupah*; then they recited the marriage benedictions likewise over a goblet of wine. After this ceremony, he brought her to his house, and she became his legal wife (*Ketubot* 48a—b; *Maim. Ishut* X, 2). But because of the evil decrees and the persecutions against the Jews, it was enacted that both ceremonies, of betrothal and of marriage, be performed at the same time over two separate goblets of wine, separated by the reading of the *ketubah* (*Eben ha-Ezer* LXII, 9, gloss).

26. The benediction of the betrothal must be recited in the presence of no less than ten adult male persons, the bridegroom being counted as one of them (*Ketubot* 8a; *Maim. Ishut* X, 5; *Eben ha-Ezer* XXXIV, 4).

27. The Rabbi first recites the benediction over a goblet of wine or beer, then recites the betrothal benediction, and the bridegroom and the bride are given to taste thereof. If neither wine nor beer is obtainable, only the betrothal benediction is recited (*Maim. Ishut* III, 24; *Eben ha-Ezer* XXXIV, 2).

כח. החתן מקדש את הכלה בפני שני עדים. שם את הטבעת על אצבעה הראשונה הסמוכה לאגודל של יד ימין של הכלה ואומר: „הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל“ (קדוש ה, עמוד ב; רמב"ם הלכות אישות פרק ג, הלכה א).

כט. העדים העומדים בשעת הקידושין לא יהיו קרובים לחתן או לכלה (רמב"ם הלכות אישות פרק ד, הלכה ו; אבן העזר סימן מב, סעיף ה).
ל. צריך להזהר שתהא הטבעת קנין כספו של החתן ולא שאולה (באר הגולה, אבן העזר סימן כח, סעיף כ, סעיף קטן ת).

לא. נוהגים לקדש בטבעת שאין בה אבן, ובמטבע מקדשים אך בשעת הדחק כשאין לחתן טבעת (כלבו סימן קמג; יסוד התשובה, מקדש המנהגים סימן עב).

לב. אחר כך קוראים את הכתובה, והמסדר מברך על כוס שניה ואומר שש ברכות הנשואין. החתן והכלה טועמים גם מהכוס הזאת (כתובות ז, עמוד ב-ח, עמוד א; רמב"ם הלכות אישות פרק י, הלכה ג, ד).

לג. נוהגים שהחתן שובר עכשו כלי זכוכית, והנאספים קוראים בקול רם: „מזל טוב“. טעם השבירה הוא לעורר עצבות של חרבן בית המקדש, כדכתיב (תהלים קלז, ו): „אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי“ (מנהגי מהרי"ל, מחזור ויטרי צד 592; חופת חתנים).

לד. אין מברכים ברכות נשואין אלא בעשרה גדולים, בין כשאומרים אותן תחת החופה בין כשאומרים אותן אחר ברכת המזון, והחתן מן המנין. אבל ברכת אשר ברא אינה צריכה עשרה, ומכל מקום שלשה בעינן (כתובות ז, עמוד ב; רמב"ם הלכות אישות פרק י, הלכה ה; אבן העזר סימן סב, סעיף ד).

לה. עיקר החופה הוא מה שאחר החופה מוליכים את החתן ואת הכלה לחדר מיוחד ואוכלים שם יחד במקום צנוע,

28. The bridegroom then betrothes the bride in the presence of two witnesses. He places the ring on the finger next to the thumb (the forefinger) of the bride's right hand, and he recites: "Thou art betrothed unto me by this ring, according to the law of Moses and Israel" (*Kiddushin* 5b; *Maim. Ishut* III, 1).

29. The witnesses present at the betrothal must not be related either to the bridegroom or to the bride (*Maim. Ishut* IV, 4; *Eben ha-Ezer* XLII, 5).

30. It is of extreme importance that the ring be the absolute property of the bridegroom, and not one borrowed (*Beer ha-Golah* ad *Eben ha-Ezer* XXVIII, 20, note 400).

31. It is customary to make the betrothal with a ring having no stone. The betrothal may be made with a coin in the case of emergency when the bridegroom has no ring (*Kol Bo* CXLIII; *Yam ha-Teshubah*, *Mekor ha-Minhagim* LXXII).

32. After the reading of the *ketubah* the Rabbi recites the benediction over a second goblet of wine or beer, and follows with the recitation of the six benedictions of marriage. The bridegroom and the bride are given to taste of this goblet as well (*Ketubot* 7b—8a; *Maim. Ishut* X, 3, 4).

33. It is customary for the bridegroom to break a glass vessel, and for those assembled to say: "*Mazzol Tob.*" This is done for the purpose of making the people mindful of the great tragedy of the destruction of the temple, as it is written (*Ps.* CXXXVII, 6): "Let my tongue cling to the roof of my mouth, if I remember thee not; if I set thee not, Jerusalem, above my chiefest joy" (*Minhag Maharil*, *Mahzor Vitri* 592; *Hupat Hatanim*).

34. The benedictions of marriage, whether recited under the *hupah* or after Grace, are recited only in the presence of ten adult male persons, the bridegroom being counted as one (*Ketubot* 7b; *Maim. Ishut* X, 5; *Eben ha-Ezer* LXII, 4). The benediction "*Asker Boro*" (who created) does not require the presence of ten, but does require at least a quorum of three (*Eben ha-Ezer* l. c.).

35. The most essential requisite of the *hupah* ceremony is the taking of the bridegroom and the bride, after the betrothal, into a private room, where they eat together in privacy. This com-

וזהו החופה הקונה והעושה נשואין (רמב"ם הלכות אישות פרק י, הלכה א; אבן העזר סימן נה, סעיף א בהגהה; בית שמואל סעיף קטן ה).

לו. בבתולה קונה יחוד זה אף על גב דאינו ראוי לביאה כגון שהיא נדה, או שבני אדם נכנסים ויוצאים שם (אבן העזר סימן נה, סעיף א; סימן סד, סעיף ה; עיין רמב"ם הלכות אישות פרק י, הלכה ב).

לז. באלמנה אינו קונה אלא יחוד הראוי לביאה, דהיינו שהיא טהורה ואין אדם נכנס לשם (אבן העזר סימן נה, סעיף א בהגהה).

לח. מוזגים כוס יין, או שאר משקה כשאין יין, לברכת המזון. כשיש עשרה אנשים, אומר המברך קודם ברכת המזון, "דוי הסר וכו'". ואומרים "השמחה במעונו" (אורח חיים סימן קמז במנן אברהם סעיף קטן יא; אבן העזר סימן סב, סעיף ט; בית שמואל סעיף קטן יא).

לט. לאחר ברכת המזון לוקח המסדר כוס שניה ואומר שם ברכות נשואין, ואחר כך מברך על הכוס של ברכת המזון, "בורא פרי הגפן", או "שהכל" (בית שמואל שם).

מ. המסדר צריך לערב את שתי הכוסות ביחד ולתת לחת ולכלה לשתות (מנהגי ישרון).

מא. טוב שלא למלאות את הכוס לברכות נשואין עד לאחר ברכת המזון (אורח חיים סימן קמז, בבית שמואל סעיף קטן יא).

מב. בחור או אלמן שנשא בתולה צריך לשמח עמה שבעה ימים, ונקראים שבעת ימי המשתה. הנושא בעולה צריך לשמח עמה שלשה ימים (כתובות ז, עמוד א; רמב"ם הלכות אישות פרק י, הלכה יב; אבן העזר סימן סד, סעיף א, ב).

munion is the legal *hupah* which makes the marriage binding and valid (*Maim. Ishut* X, 1; *Eben ha-Ezer* LV, 1, gloss; *Bet Shemuel* ad *Eben ha-Ezer* l. c., note 5).

36. This communion validates the marriage, when the bride is a virgin, even if not adaptable for consummation, as for instance, when the bride is menstrually unclean, or where there are people coming in and going out of the chamber where the newly-weds are (*Eben ha-Ezer* LV, 1; LXIV, 5; vide *Maim. Ishut* X, 2).

37. If the bride is a widow, the only communion that validates the marriage is one which is adaptable for consummation, that is, when she is clean, and no one enters the room (*Eben ha-Ezer* LX, 1, gloss).

38. If a repast is made, a goblet of wine is filled over which Grace after the meal is recited. If no wine is available, any other beverage may be used. If there are ten adult male-persons present, the one who leads in the Grace recites "*Dvay Haser*" (Banish, O Lord, grief, etc.); and "*Shehasimhah Bimono*" (in whose abode is joy), is included in the Grace (*Magen Abraham* ad *Orah Hayyim* CXLVII, note 11; *Eben ha-Ezer* LXII, 9; *Bet Shemuel* ad *Eben ha-Ezer* l. c., note 11).

39. Concluding the Grace after meals, the leader takes another goblet of wine, or any other beverage, and recites over it the six benedictions of marriage. Thereafter he recites "*Bore peri hagophen*," if it be wine, or "*Shehakol*," if it be any other beverage, over the first goblet over which Grace was recited (*Bet Shemuel* l. c.).

40. The leader then mixes together the contents of the two goblets and gives the bridegroom and the bride to taste thereof (*Minhage Yeshurun*).

41. It is best not to fill the second goblet for the benedictions of marriage before concluding Grace (*Bet Shemuel* ad *Orah Hayyim* CXLVII, note 11).

42. If a bachelor or a widower marries a virgin, he must celebrate with her seven days, which period of rejoicing is known as the wedding-week. If one marries a widow or a divorcee, he must celebrate with her three days (*Ketubot* 7a; *Maim. Ishut* X, 12; *Eben ha-Ezer* LXIV, 1,2).

מג. חרש וחרשת אינם בני קדושין מן התורה, בין נשאו כיוצא בהם, בין חרש שנשא פקחת, בין חרשת שנשאת לפקח. אבל חכמים תקנו להם נשואין ייבמות קיב, עמוד ב; רמב"ם הלכות אישות פרק ה הלכה ט; אבן העזר סימן מד, סעיף א).

מד. נוהגים שהולך לחופה עם החרש אחד שהוא רגיל עמו כגון אחד מן אחיו או שאר קרוביו הגדלים עמו בבית ומכירים ברמיזותיו, ואותו הרגיל עמו מראה לו ברמיזות ענין קדושין והחרש מושיט הטבעת לאשה ומקדשה (אבן העזר סימן מד, בפתחי תשובה סעיף קטן א).

מה. חרש שנשא פקחת, מברך מסדר הקדושין ברכת אירוסין כדי להוציא את הכלה. אבל אם חרש נשא חרשת, אין לברך ברכת אירוסין, כיון שהחתן והכלה אינם שומעים, אינם יוצאים בברכה זו (אבן העזר סימן לר, בפתחי תשובה סעיף קטן א).

מו. שוטה ושוטית אין להם קדושין, לא שנא עם כיוצא בהם לא שנא עם פקחים ייבמות קיב, עמוד ב; רמב"ם הלכות אישות פרק ד, הלכה ט; אבן העזר סימן מד, סעיף ב). ודוקא שוטה גמור, אבל אם דעתו צלולה, אף על פי שהיא דלה וקלושה הרבה, קדושיו קדושין גמורים. וכן עתים שוטה ועתים צלול, ולא ידענו העת שהוא עומד בדעתו חוששים לקדושיו (אבן העזר סימן מד, סעיף ב בהנחה, ונושאי כליו).

מז. שכור שקדש, קדושיו קדושין, אפילו נשתכר הרבה. ואם הגיע לשכרותו של לוט (בראשית יט, לא-לח), אין קדושיו קדושין (עירובין סה, עמוד ב; רמב"ם הלכות אישות פרק ד, הלכה יח; אבן העזר סימן מד, סעיף ג) וחוקרים הרבה אם היה שכור כלוט (אבן העזר שם).

43. According to the Mosaic Law, the deaf-and-dumb person cannot contract a valid marriage, and it is immaterial whether both parties are deaf-and-dumb, or only one of the contracting parties is thus incompetent. The Talmudic Law, however, conceded them the right to contract marriage (*Yebamot* 112b; *Maim. Ishut* IV, 9; *Eben ha-Ezer* XLIV, 1).

44. It is customary in such cases that one, who is familiar with the deaf-and-dumb sign-language, should go with them to the nuptial canopy, and explain to them the significance of betrothal. Then the bridegroom places the ring on the forefinger of the bride and betrothes her (*Pithe Teshubah* ad *Eben ha-Ezer* XLIV, 1).

45. If only the bridegroom is deaf and dumb, the Rabbi recites the betrothal benediction, so that the bride may listen and thereby fulfill her duty. If both, the groom and the bride are deaf-and-dumb, the betrothal benedictions are not pronounced; for, since they are unable to hear the recitation, they cannot fulfill their duty by this (*Pithe Teshubah* ad *Eben ha-Ezer* XXIV, note 3).

46. Idiots and insane persons cannot contract a valid marriage, and it is immaterial whether both parties are idiots or insane or only one of the contracting parties is thus incompetent (*Yebamot* 112b; *Maim. Ishut* IV, 9; *Eben ha-Ezer* XLIV, 2). This rule of law, however, holds good only in cases of true insanity. If one's mind is clear, although it is poor and weak, he is competent to conclude a valid marriage contract. If he is subject to temporary insanity, but it cannot be definitely ascertained when he has his lucid moments, his betrothal is valid (*Eben ha-Ezer* XLIV, 2, gloss, and commentaries thereon).

47. A marriage contracted by a person in a state of intoxication is considered valid. If, however, the intoxication had, at the time of the betrothal, reached a state of unconsciousness, resembling the intoxication of Lot (*Gen. XIX*, 31—38), the betrothal is not valid and binding (*Erubin* 65a; *Maim. Ishut* IV, 18; *Eben ha-Ezer* XLIV, 3, and commentaries thereon). However, before invalidating such marriage, a thorough investigation must be made as to whether he actually was in a state of unconsciousness due to intoxication (*Eben ha-Ezer* l. c.).

ג. סדר החופה

המנהג בנושאי בתולה שפורסים צעיף על ראש הכלה ועל פניה, ומברכים אותה ואומרים לה:

אַחַתְנוּ, אַתְּ הִי לְאַלְפֵי רַבָּה.

יְשִׁימךְ אֱלֹהִים כְּשָׂרָה, רַבָּקָה, רָחֵל וְלֵאָה.

יְבָרְכֶךָ יי וְיִשְׁמְרֶךָ.

יָאֵר יי פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחַנֶּךָ.

יֵשָׁא יי פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיֵּשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם.

כותבים את הכתובה כדין, ושני העדים החותמים על הכתובה לא יהיו קרובים לחתן או לכלה. צריך לקבל קנין מהחתן שיקיים כל מה שכתוב בכתובה ובתוספת כתובה.

המסדר מעמיד את עצמו תחת החופה, ופניו כלפי הדלת. מוליכים אל החופה את החתן קודם הכלה. כשהחתן נכנס אומר המסדר:

בָּרוּךְ הַבָּא.

תחת החופה מעמידים את החתן ופניו לימין המסדר ו"לצד מזרח אם אפשר", והמסדר מנגן:

III. ORDER OF THE NUPTIAL CEREMONY

It is the custom that, when the bride is a virgin, the Rabbi and the bridegroom visit the bride, before the performance of the *hupah* ceremony. The bridegroom covers the bride's head and face with a veil, while the Rabbi pronounces the following blessing:

Our sister, be thou the mother of thousands
of myriads.

God make thee as Sarah, Rebekah, Rachel
and Leah.

May the Lord bless thee and keep thee.

May the Lord let His countenance shine upon
thee, and be gracious unto thee.

May the Lord lift up His countenance upon
thee, and give thee peace.

The *Ketubah* (marriage contract) is now written as required by law. The witnesses attesting to the *ketubah* must not be related either to the bridegroom or to the bride. Thereafter it is necessary to make a *Kinyan* (the legal formality of symbolic delivery, the Rabbi handing over a kerchief to the bridegroom), and inform the bridegroom that in doing this he obligates himself to fulfill all the terms and conditions embodied in the *ketubah* and to pay the additional sum mentioned therein.

Entrance march: The Rabbi takes his place under the *Hupah*, facing the entrance.

The bridegroom is led by his father and mother, or their representatives, to the *hupah*. The Rabbi, upon seeing the groom enter, says:

Barukh haba (may he who cometh be blessed).

Under the *hupah*, the bridegroom is placed facing the Rabbi's right (eastward, if possible), and the Rabbi either recites or chants:

מִי אֲדִיר עַל הַכֹּל,

מִי בָרוּךְ עַל הַכֹּל,

יְבָרֶךְ חַתָּן וְכֻלָּה.

כשמוליכים את הכלה אל החופה אומר או מנגן המסדר:

בְּרוּכָה הַבָּאָה.

אֲדִיר אֱלֹהֵינוּ.

סִימֶן טוֹב וּמִנָּל טוֹב.

חַתָּן בָּרוּךְ הוּא.

כָּלָה בְּרוּכָה וְנִגָּא.

נוהגים שמסבבים עם הכלה שבע פעמים את החתן, ואחר כך

מעמידים את הכלה לימין החתן.

דרוש או נאום

ברכת אירוסין:

מוזגים כוס יין לברכת אירוסין, והמסדר אומר על הכוס שתי

ברכות אלו:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרִי

הַגֶּפֶן.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ

בְּמִצְוָתוֹ וְצִוָּנוּ עַל הָעֲרִיּוֹת, וְאָסַר לָנוּ אֶת הָאֲרוּסוֹת,

He who is supremely mighty;
He who is supremely praised;
He who is supremely great;
May He bless this bridegroom and bride.

Now the bride is led by her parents, or their representatives, to the *hupah*. The Rabbi, upon seeing the bride enter, says:

Berukhah habaah (may she who cometh be blessed).

Then the Rabbi either chants or recites the following:

Mighty is our God.
Auspicious signs, and good fortune.
Praiseworthy is the bridegroom.
Praiseworthy and handsome is the bride.

In some localities, it is customary to march with the bride around the bridegroom seven times; while in others, they march around three times. Now the bride is placed at the right of the bridegroom, facing the Rabbi's left.

An address may be delivered by the Rabbi at this point.

BETROTHAL BENEDICTIONS:

The Rabbi fills a goblet with wine, and recites the following two benedictions over it:

Praised be Thou, O Lord our God, King of the universe, who hast created the fruit of the vine.

Praised be Thou, O Lord our God, King of the universe, who hast sanctified us with Thy commandments, and hast commanded us concerning forbidden connections, and hast forbidden us those who are merely betrothed, but hast allowed to us those lawfully married

וְהִתִּיר לָנוּ אֶת הַנְּשׂוֹאוֹת לָנוּ עַל יְדֵי חֲפָה וְקִדּוּשֵׁין.
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי חֲפָה
וְקִדּוּשֵׁין.

החתן והכלה שותים מהכוס.
אמרו חכמינו ז"ל: אין האשה מתקדשת אלא לרצונה, והמקדש
אשה בעל כרחה אינה מקודשת (בבא בתרא מח, עמוד ב; רמב"ם הלכות אישות
פרק ד, הלכה א). לפי דעת הרמב"ם ז"ל אם אנסוהו לאיש עד שקידש
בעל כרחו, הרי זו מקודשת (רמב"ם שם), אך הראב"ד ז"ל (השגות שם)
משיג על זה וכותב: והוא שיאמר רוצה אני. ולכן נתפשט המנהג
בימינו (ומנהג נכון והגון הוא) לשאל את פי החתן והכלה, בשפה המובנת
להם, אם נכנסים לנשואים ברצונם הטוב בלי אונס וכפיה; והם
עונים על זה בחיוב.

החתן מקדש את הכלה בפני שני עדים, שאינם קרובים לא
לחתן ולא לכלה. החתן שם את טבעת הקדושין על אצבעה
הראשונה הסמוכה לאגודל של יד ימין של הכלה, ואומר:
הֲרִי אֶתְּ מְקַדֶּשֶׁת לִי בְּטַבַּעַת זוֹ כְּדַת מֶשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל.

ויש לקדש האשה בכל לשון שהיא מכרת בו (רמב"ם הלכות אישות,
פרק ג, הלכה ח).
אחר כך קוראים את הכתובה.

נוסח שטר כתובה

בְּאַחַד (בְּשָׁלִישִׁי) בְּשַׁבָּת, אֶחָד עָשָׂר יוֹם (יָמִים)
לְחֹדֶשׁ . . . , שְׁנַת חֲמִשָּׁת אָלָפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וְ. . .

(1) אם החופה היא ביום ראשון של ראש חודש, כותבין: יום שלשים לחודש
שהיה, כזה: שְׁלִשִּׁים יוֹם לְחֹדֶשׁ תְּשָׁרִי, שהוא ראש חודש מרחשון.

to us through *hupah* and betrothal. Praised be Thou, O Lord, who sanctifiest Thy people Israel through *hupah* and betrothal.

The bridegroom and the bride are given to taste from the goblet of wine.

RABBI TO GROOM:

N. N. (*naming the groom*): do you of your own free will and consent, take . . . (*naming the bride*) to be your wife; and do you promise to love, honor and cherish her throughout life? If so, answer YES.

RABBI TO BRIDE:

N. N. (*naming the bride*): do you of your own free will and consent, take . . . (*naming the groom*) to be your husband, and do you promise to love, honor and cherish him throughout life? If so, answer YES.

The Rabbi then appoints two witnesses, who must not be related to either the groom or the bride, to witness the betrothal.

RABBI TO GROOM:

You will now betrothe the bride, in the presence of these two witnesses, by placing this ring upon the forefinger of her right hand, and say to her in Hebrew:
HARE AT MEKUDESHEET LI BETABAAT ZU, KEDAT
MOSHE VEYISRAEL.

Behold, thou art betrothed to me with this ring, in accordance with the Law of Moses and Israel.

After this the *ketubah* (nuptial agreement) is read.

FORM OF KETUBAH

On the (first) day of the week, the . . . day of the month . . . , in the year five thousand, six hundred and . . . since the creation of the world, the era according

לְבָרִיאת עוֹלָם לְמִנְיָן שְׁאֵנוּ מוֹנִין בְּאֵן ק"ק (עִיר) . . .
 בְּמִדִּינַת אֲמִרְיָקָה הַצְּפוֹנִית, אֵיךְ הֶחָתָן ר' פ' בֶּן ר'
 פ' (הַכֹּהֵן) אָמַר לָהּ לְהֵדָא¹ בְּתוּלְתָא פ' בֶּת ר' פ',
 הוּי לִי לְאִנְתּוֹ כִּדְת מֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל, וְאַנָּא אֶפְלַח וְאוֹקִיר
 וְאִיוּן וְאַפְרָנִס יְתִיכִי (לִיכִי) כְּהִלְכוֹת גּוֹבְרִין יְהוּדָאִין
 דְּפִלְחִין וּמוֹקְרִין וְזִנִּין וּמִפְרָנִסִין לְנִשְׁיָהוֹן בְּקוֹשְׁטָא.
 וְיַהֲבָנָא לִיכִי מֵהֵר² בְּתוּלִיכִי כֶסֶף זִוְי מָאֲתָן דְּחִזִּי
 לִיכִי מְדֹאֲרִיתָא, וּמוֹזְנִיכִי וְכִסּוֹתִיכִי וְסְפוּקִיכִי,
 וּמִיעַל לְוִתִּיכִי כְּאוֹרַח כָּל אֶרֶצָא. וְצָבִיאת מְרַת פ'
³בְּתוּלְתָא דָּא וְהוֹת לָהּ לְאִנְתּוֹ, וְדִין נְדוּנָא דְּהִנְעֵלַת
 לָהּ מִבֵּי⁴ אַבּוּהָ בֵּין בְּכֶסֶף בֵּין בְּתַכְשִׁיטִין,
 בְּמֵאנִי דְּלְבוּשָׁא, בְּשִׁמוּשֵׁי דִירָה וּבְשִׁמוּשֵׁי דְעֶרְסָא,

(1) באלמנה כותבין אַרְמְלָתָא ובגרושה כותבין מְתַרְכָּא. (2) באלמנה, גרושה
 ובחליצותה כותבין: מֵהֵר כֶּסֶף (אַרְמְלוּתִיכִי) (מְתַרְכוּתִיכִי) (חֲלִיצָתִיכִי)
 זִוְי מָאֲה דְּחִזִּי לִיכִי מְדַרְבָּנָן. (3) באלמנה, גרושה ובחליצותה כותבין:
 (אַרְמְלָתָא דָּא) (מְתַרְכָּא דָּא) (חֲלוּצָתָא דָּא). (4) באלמנה וביתומה
 כותבין: מִבֵּי נָשָׂא.

to which we are accustomed to reckon here in the city of (name of city, state and country), how (name of bridegroom), son of (name of father), surnamed (family name), said to this virgin ⁽¹⁾ (name of bride), daughter of (name of father), surnamed (family name): "Be thou my wife according to the law of Moses and Israel, and I will cherish, honor, support and maintain thee in accordance with the custom of Jewish husbands who cherish, honor, support and maintain their wives in truth. And I herewith make for thee the settlement of virgins ⁽²⁾, two hundred silver zuzim, which belongs to thee, according to the law of Moses and Israel; and (I will also give thee) thy food, clothing and necessities, and live with thee as husband and wife according to universal custom." And Miss (name of bride), this virgin ⁽³⁾, consented and became his wife. The wedding outfit that she brought unto him from her father's house ⁽⁴⁾, in silver, gold, valuables, wearing apparel, house furniture, and bed-clothes, all this (name of bridegroom), the said bride-

¹⁾ "Widow", or "Divorcee", as the case may be.

²⁾ In the case of a widow or divorcee, insert: "settlement of widows (divorcees), one hundred silver zuzim, which belongs to thee according to the ordinance of the Rabbis."

³⁾ "This widow", or "divorcee".

⁴⁾ In the case of a widow, divorcee or orphan, insert instead: "from her family's house".

הכל קבל עליו ר' פ' חתן דגן¹ ובמאה זקוקים כסף צרוף. וצבי ר' פ' חתן דגן והוסיף לה מן דילה עוד מאה זקוקים כסף צרוף אחרים כנגדן, סך הכל מאתים זקוקים כסף צרוף. וכך אמר ר' פ' חתן דגן, אחריות שטר כתובתא דא, גדוניה דן ותוספתא דא קבלית עלי ועל ירתי בתראי להתפרע מכל שפר ארג נכסין וקנינין דאית לי תחות כל שמיא, דקנאי ודעתיד אנא למקנא, נכסין דאית להון אחריות ודלית להון אחריות, בלהון יהון אחראין וערבאין לפרוע מנהון שטר כתובתא דא, גדוניה דן ותוספתא דא מנאי, ואפילו מן גלימא דעל כתפאי, בחיי ובתר חיי, מן יומא דגן ולעלם. ואחריות שטר כתובתא דא, גדוניה דן ותוספתא דא, קבל עליו ר' פ' חתן דגן כחומר כל שטרי כתובות ותוספתות דנהגין בבנות ישראל, העשוין בתקון חכמינו וזכרם לברכה, ולא

(1) אם היא אלמנה או גרושה או חלוצה כותבין: בחמשים זקוקים כסף צרוף.

וצבי ר' פ' חתן דגן והוסיף לה מן דילה עוד חמשים זקוקים כסף צרוף אחרים כנגדן, סך הכל מאה זקוקים כסף צרוף.

groom, accepted in the sum of one hundred silver pieces ⁽¹⁾, and (name of bridegroom), the bridegroom, consented to increase this amount from his own property with the sum of one hundred silver pieces ⁽¹⁾, making in all two hundred silver pieces ⁽²⁾. And thus said (name of bridegroom), the bridegroom: "The responsibility of this marriage contract, of this wedding outfit, and of this additional sum, I take upon myself and my heirs after me, so that they shall be paid from the best part of my property and possession that I have beneath the whole heaven, that which I now possess or may hereafter acquire. All my property, real and personal, even the mantle on my shoulders, shall be mortgaged to secure the payment of this marriage contract, of the wedding outfit, and of the addition made thereto, during my lifetime and after my death, from the present day and forever." (Name of bridegroom), the bridegroom, has taken upon himself the responsibility of this marriage contract, of the wedding outfit and the addition made thereto, according to the restrictive usages of all marriage contracts and the additions thereto made for the daughters of Israel, in accordance with the institution of our sages of blessed memory. It is not to be re-

¹⁾ In the case of a widow or divorcee: "fifty silver pieces".

²⁾ When the bride is a widow or divorcee: "one hundred silver pieces".

בְּאַסְמַכְתָּא וְדָלָא כְּטוּפְסִי דְשִׁטְרִי. וְקִנְיָנָא מִן ר' פ' בֵּן פ' (הכֹּהֵן) חֲתָן דְּנָן לְמֵרֶת פ' בֵּת ר' פ' בְּתוּלְתָא דָא עַל כָּל מָה דְכָתוּב וּמְפוֹרָשׁ לְעִיל בְּמֵאנָא דְכָשֵׁר לְמִקְנָא בֵּיהּ,

וְהַכֹּל שְׁרִיר וְקָיָם.

נְאוּם פ' בֵּן פ' עֵד. וְנְאוּם פ' בֵּן פ' עֵד.

ברכות נשואין:

מוזגים כוס שניה, והמסדר אומר שבע ברכות אלו:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרִי הַגֶּפֶן.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַכֹּל בָּרָא לְכָבוֹדּוֹ.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, יוֹצֵר הָאָדָם. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר יוֹצֵר אֶת הָאָדָם בְּצִלְמוֹ, בְּצִלְמֵ דְמוּת תְּבִנְתּוֹ, וְהִתְקִין לוֹ מִמֶּנּוּ בְּנִין עֲדֵי עַד. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, יוֹצֵר הָאָדָם.

שׁוֹשׁ תְּשִׁישׁ וְתִגַּל הָעֵקֶרֶה, בְּקִבּוּץ בְּנֵיהָ לְתוֹכָהּ בְּשִׁמְחָה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ.

garded as a mere forfeiture without consideration or as a mere formula of a document. We have followed the legal formality of symbolical delivery (*kinyan*) between (name of bridegroom), the son of . . ., the bridegroom, and (name of bride), the daughter of . . ., this virgin, and we have used a garment legally fit for the purpose, to strengthen all that is stated above,

AND EVERYTHING IS VALID AND CONFIRMED.

Attested to (Witness)

Attested to (Witness)

A second goblet of wine is now filled, over which the Rabbi recites or chants the following seven marriage benedictions:

Praised be Thou, O Lord our God, King of the universe, who hast created the fruit of the vine.

Praised be Thou, O Lord our God, King of the universe, who hast created all things to Thy glory.

Praised be Thou, O Lord our God, King of the universe who hast created man.

Praised be Thou, O Lord our God, King of the universe, who hast made man in Thine image, after Thy likeness, and out of his very self, Thou hast prepared unto him a perpetual fabric. Praised be Thou, O Lord, who hast created man.

May she who is childless (Zion) be exceedingly glad and rejoice when her children shall be reunited in her midst in joy. Praised be Thou, O Lord, who gladdenest Zion through (restoring) her children.

שִׁמְחַת תְּשִׁמְחַת רַעִים הָאֱהוּבִים, כְּשִׁמְחַת יִצְיָרָה בְּגֵן
 עֵדֶן מִקֵּדֶם. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשִׁמַּח חֵתָן וְכֵלָה.
 בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּרָא
 שְׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה, חֵתָן וְכֵלָה, גִּילָה וְרִנָּה, דִּיצָה וְחִדּוּהָ,
 אֶהָבָה וְאַחֲוָה, שְׁלוֹם וְרַעוּת. מְהֵרָה יְיָ אֱלֹהֵינוּ יִשְׁמַע
 בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחוּצוֹת יְרוּשָׁלַיִם קוֹל שְׁשׁוֹן וְקוֹל
 שִׁמְחָה, קוֹל חֵתָן וְקוֹל כֵּלָה, קוֹל מִצְהָלוֹת חֲתָנִים
 מִחֻפָּתָם וּנְעָרִים מִמִּשְׁתֵּה נְגִינָתָם. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ,
 מְשִׁמַּח חֵתָן עִם הַכֵּלָה.

החתן והכלה שותים מהכוס.

החתן שובר עכשו כלי זכוכית, והנאספים קוראים בקול רם:

מִזֵּל טוֹב

אחר כך נוטלים את הידים, מברכים ברכת המוציא, ואוכלים
 מן הסעודה.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַמוֹצִיא
 לֶחֶם מִן הָאָרֶץ.

קודם ברכת המזון אומר המסדר מי שברך זה:

מִי שִׁבְרָךְ אֲבוֹתֵינוּ, אֲבִרְהָם, יִצְחָק וְיַעֲקֹב, הוּא
 יְבָרְכְךָ אֶת הַחֵתָן וְאֶת הַכֵּלָה וְיִצְלִיחַ אֶת דְּרָכָם אֲשֶׁר
 יֵלְכוּ מֵהַיּוֹם וְהַלָּאָה. יַחֲדוּ יִמְצְאוּ תְּמִיד חֵן וְחֶסֶד

Mayest Thou gladden the beloved friends (the newly married couple), as Thou didst gladden Thy creature (Adam) in the Garden of Eden in time of yore. Praised be Thou, O Lord our God, who gladdenest the bridegroom and the bride.

Praised be Thou, O Lord our God, King of the universe, who hast created joy and gladness, bridegroom and bride, rejoicing, song, pleasure and delight, love and brotherhood, peace and fellowship. Soon may there be heard in the cities of Judah, and in the streets of Jerusalem, the voice of joy and gladness, the voice of the bridegroom and the voice of the bride, the jubilant voice of bridegrooms from their nuptial canopies, and of youths from their feasts of song. Praised be Thou, O Lord, who gladdenest the bridegroom and the bride.

The bridegroom and the bride are given to taste from the goblet of wine.

A glass is now broken by the bridegroom, and those present proclaim: "*Mazzol tob*" (good fortune).

The guests wash their hands for the repast, and upon breaking bread say:

Praised be Thou, O Lord our God, King of the universe, who causest the earth to yield bread.

Before Grace after the meal, the Rabbi recites or chants the following blessing:

May He who blessed our ancestors Abraham, Isaac and Jacob, bless the bridegroom and the bride and henceforth prosper their ways upon which they walk. May they always find grace and favor in the eyes of those

בְּעֵינַי כָּל רֹאֵיהֶם, וַיִּזְכּוּ לִבְנוֹת בֵּית בְּיִשְׂרָאֵל לְשֵׁם
וְלַתְהִלָּה, וַיְהִי שָׁלוֹם בְּבֵיתָם וּשְׁלָוָה וְהַשְׁקֵט בְּלִבּוֹתָם
כָּל הַיָּמִים אֲשֶׁר הֵם חַיִּים עַל הָאָדָמָה. וְאֵת הַשּׁוֹשְׁבִינִים
וְאֵת כָּל הַיּוֹשְׁבִים פֶּה יְבָרֵךְ בְּכָל הַטּוֹב, וַיֹּאֲרִיךְ יְמֵי
כָּלם בְּנֹעֲמִים. וַיִּשְׁלַח בְּרָכָה וְהַצְלָחָה בְּכָל מַעֲשֵׂה
יָדֵיהֶם, עִם כָּל יִשְׂרָאֵל אַחֲיָהֶם, וַנֹּאמֶר אָמֵן.

סדר ברכת המזון:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת:

בָּשׁוּב יְיָ אֶת־שִׁיבַת צִיּוֹן

הֵיכִינוּ כַּחֲלָמִים.

אָז יִמְלֹא שְׁחוֹק פִּינוּ

וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה.

אָז יֹאמְרוּ בְּגוֹיִם:

הִגְדִּיל יְיָ לַעֲשׂוֹת עִם־אֱלֹהֵי.

הִגְדִּיל יְיָ לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ

הֵיכִינוּ שְׁמֵחִים.

שׁוּבָה יְיָ אֶת־שְׁבִיתֵנוּ

כַּאֲפִיקִים בְּנֶגֶב.

הוֹרְעִים בְּדִמְעָה

who meet them. May they deserve to build a famous and a praiseworthy house in Israel. May peace reign in their home, and may contentment and happiness be in their hearts all the days of their lives. May He bless with all good the best man and the bride's maid, and all those that are assembled here, and prolong their lives in happiness. May He send blessing and prosperity upon all the work of their hands, as well as upon all Israel, their brethren; and let us say, Amen.

GRACE AFTER MEALS

A Song of Ascents

When the Lord brought back those that returned to Zion,

We were like unto them that dream.

Then was our mouth filled with laughter,

And our tongue with singing.

Then said they among the nations:

"The Lord hath done great things with these."

The Lord hath done great things with us;

We are rejoiced.

Turn our captivity, O Lord,

As streams in the dry land.

They that sow in tears

בְּרָנָה יִקְצְרוּ.

הַלֹּחַ יִלֵּךְ וּבָכָה נִשָּׂא מִשָּׁךְ הַנָּרֵעַ;

בֹּא יָבֵא בְּרָנָה נִשָּׂא אֶל־מִתּוֹ.

כשיש עשרה אנשים לאכל מסעודת נשואין, מוזגים כוס יין או שכר, והמברך על המזון לוקח את הכוס ואומר:

רְבוּתִי, מִיר וועלן בענטשן.¹

המסובים עונים:

יְהִי שֵׁם יי מְבֹרָךְ מִצֵּתָה וְעַד עוֹלָם.

המברך על המזון אומר:

יְהִי שֵׁם יי מְבֹרָךְ מִצֵּתָה וְעַד עוֹלָם.

דְּנֵי הַסֵּר וְגַם חֲרוֹן, וְאִזּוֹ אֵלִים בְּשִׁיר יָרוֹן. נַחֲנוּ

בְּמַעֲגָלֵי צֶדֶק, שְׁעָה בְּרַכַּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

בְּרָשׁוֹת (כֹּהֵן) מָרְגֵן וְרִבְגֵּן וְרַבּוּתִי, נְבָרַךְ אֱלֹהֵינוּ

שֶׁהַשְּׂמִיחָה בְּמַעֲוֹנוֹ וְשֶׁאֵכֵלְנוּ מִשְׁלֹ.

המסובים יונים:

בְּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשְּׂמִיחָה בְּמַעֲוֹנוֹ וְשֶׁאֵכֵלְנוּ מִשְׁלֹ

וּבְטוּבוֹ חֲיִינוּ.

(1) שצריך לזמן לברכת המזון באידיש מקורו בזהר (ומביא

הבאר היטב, אורח חיים סימן קצב, סעיף קטן א). והטעם שמזמנים ביהודית הוא כדי שיבינו גם אלה שאינם מבינים עברית שהם מזומנים, ויהיו מוכנים לענות.

Shall reap in joy.

Though he goeth on his way weeping that beareth the measure of seed,

He shall come home with joy, bearing his sheaves.

If there is a quorum of ten adult male persons that partake of the wedding repast, a glass of wine or beer is filled, and he that leads in Grace takes the cup and says:

Let us say Grace.

Those present respond:

Praised be the name of the Lord henceforth and forever.

The one that leads in Grace thereupon says:

Praised be the name of the Lord henceforth and forever.

Banish, O Lord, both grief and anguish, then shall the dumb exult in song. Guide us in the paths of righteousness. Regard the blessing of the children of Jeshurun (Israel).

With the sanction of all these honored guests we will praise our God, in whose dwelling there is joy, and of whose bounty we have partaken.

Those present respond:

Praised be our God, in whose dwelling there is joy, of whose bounty we have partaken, and through whose goodness we live.

והמברך על המזון אומר:

בָּרוּךְ אַלֵּהֵינוּ שֶׁהִשְׁמַחָה בְּמַעֲוֹנוֹ וְשָׂאֵכְלָנוּ מִשְׁלֵל
וּבְטוֹבוֹ חַיֵּינוּ.

מברכים ברכת המזון, שתמצא אחר סדר ברית מילה, צד 39
אחר „הרחמן ... בשורות טובות ישועות ונחמות“ צד 44 אומרים זה
הֶרְחַמֵּן הוּא יְבָרֵךְ אֶת־הַחֵתָן וְאֶת־הַכֶּלָּה, וְאֶת־כָּל
הַיּוֹשְׁבִים פֹּה, אוֹתָנוּ וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר לָנוּ, כָּמוֹ שֶׁנִּתְבָּרַכְנוּ
אֲבוֹתֵינוּ וכו'.

וגומרים ברכת המזון עד „יי יברך את עמו בשלום“.
אחר כך לוקח המברך כוס שניה של יין או של שכר, ואומר
על שתי הכוסות שש ברכות אירוסין:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אַלֵּהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהִפֵּל בָּרָא
לְכָבוֹדוֹ.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אַלֵּהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, יוֹצֵר הָאָדָם.
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אַלֵּהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר יָצַר
אֶת־הָאָדָם בְּצִלְמוֹ, בְּצִלְמֵ דַמּוּת תְּבִנִיתוֹ, וְהִתְקִין לוֹ
מִמֶּנּוּ בִּנְיַן עַדִּי עַד. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, יוֹצֵר הָאָדָם.

שׁוֹשׁ תְּשִׁישׁ וְתִגַּל הַעֲקָרָה, בְּקִבּוּץ בְּנֵיהַ לְתוֹכָהּ
בְּשִׂמְחָה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה.

The one that leads in Grace repeats:

Praised be our God, in whose dwelling there is joy of whose bounty we have partaken, and through whose goodness we live.

Grace is then recited; see page 39, *infra*. After reciting, "All merciful . . . good tidings, salvation and consolation," page 44, the following is said:

May the All-Merciful bless the bridegroom and the bride and all those that are assembled here, us also and all those that are ours, *etc.*, *to the end of Grace*, "The Lord will bless His people with peace."

After that the one who leads in Grace fills a second goblet or glass of wine or beer, and recites the six marriage benedictions over both glasses:

Praised be Thou, O Lord our God, King of the universe, who hast created all things to Thy glory.

Praised be Thou, O Lord our God, King of the universe, who hast created man.

Praised be Thou, O Lord our God, King of the universe, who hast made man in Thine image, after Thy likeness, and out of his very self, Thou hast prepared unto him a perpetual fabric. Praised be Thou, O Lord, who hast created man.

May she who was childless (Zion) be exceedingly glad and rejoice when her children shall be reunited in her midst in joy. Praised be thou, O Lord, who gladdenest Zion through (restoring) her children.

שִׁמְחַת תְּשֻׁמַּח רַעִים הָאֱהוּבִים, כְּשִׁמְחָה יִצִּירָךְ בְּנִי
עֵדֶן מִקֵּדֶם. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשִׁמַּח חֵתָן וּכְלָה.
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּרָא
שְׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה, חֵתָן וּכְלָה, גִּילָה רִנָּה, דִּיצָה וְחֻדְוָה,
אַהֲבָה וְאַחֲוָה, שְׁלוֹם וְרַעוּת. מִהֲרָה יְיָ אֱלֹהֵינוּ יִשְׁמַע
בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחוּצוֹת יְרוּשָׁלַיִם קוֹל שְׁשׁוֹן וְקוֹל
שִׁמְחָה, קוֹל חֵתָן וְקוֹל כְּלָה, קוֹל מְצַהֲלוֹת חֲתָנִים
מִחֻפָּתָם וְנוֹעָרִים מִמְּשֻׁתָּה נְגִינָתָם. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ,
מְשִׁמַּח חֵתָן עִם הַכְּלָה.

המברך אומר עכשו על הכוס הראשון, אם יין:
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרִי
הַגֶּפֶן.

ואם הוא כוס שכר, אומר:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁהִפֵּל נְהִיָּה בְּדַבְּרוֹ.
מַעֲרִבִים שְׁתֵּי הַכּוֹסוֹת בִּיחָד, וְנוֹתְנִים לַחֲתָן וּלְכָלָה לִשְׁתוֹת.
וּמְבָרְכִים בִּרְכָּה אַחֲרוֹנָה עַל הַיֵּין:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, עַל הַגֶּפֶן
וְעַל-פְּרִי הַגֶּפֶן וְעַל תְּנוּבַת הַשָּׂדֶה, וְעַל אֶרֶץ חֲמָדָה
טִיבָה וְרַחֲבָה שְׂרָצִיתָ וְהִנַּחֲלָתָ לְאַבּוֹתֵינוּ לְאָכּוֹל

Mayest Thou gladden the beloved friends (the newly married couple), as Thou didst gladden Thy creature (Adam) in the Garden of Eden in time of yore. Praised be Thou, O Lord our God, who gladdenest the bridegroom and the bride.

Praised be Thou, O Lord our God, King of the universe, who hast created joy and gladness, bridegroom and bride, rejoicing, song, pleasure and delight, love and brotherhood, peace and fellowship. Soon may there be heard in the cities of Judah, and in the streets of Jerusalem, the voice of joy and gladness, the voice of the bridegroom and the voice of the bride, the jubilant voice of the bridegrooms from their nuptial canopies, and of youths from their feasts of song. Praised be Thou, O Lord, who gladdenest the bridegroom with the bride.

The leader now recites over the first goblet, if it be wine:

Praised be Thou, O Lord our God, King of the universe, who hast created the fruit of the vine.

And if the glass contains beer, he recites:

Praised be Thou, O Lord our God, King of the universe, at whose word all things came into being.

The contents of the two goblets are mixed together, and the bridegroom and the bride are given to taste thereof.

The benediction after drinking wine is recited:

Praised be Thou, O Lord our God, King of the universe, for the vine and the fruit thereof, for the produce of the field, for the desirable, good and ample land which Thou benevolently gavest as an heritage to our ancestors, that they might eat of its fruit and be satisfied with it.

מִפָּרִיָה וְלִשְׁבֹּעַ מְטוֹבָה. רַחֵם (נָא) יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל
 יִשְׂרָאֵל עַמּוֹךְ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירָךְ וְעַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן
 כְּבוֹדֶךָ, וְעַל מִזְבְּחֶךָ וְעַל הַיְכָלֶךָ. וּבִנְה יְרוּשָׁלַיִם
 עִיר הַקֹּדֶשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְהַעֲלֵנוּ לְתוֹכָהּ וְשִׁמְחָתָהּ
 בְּבִנְיָנָהּ, וְנֹאכַל מִפָּרִיָה וְנִשְׁבַּע מְטוֹבָה, וְנִבְרַכְךָ עָלֶיהָ
 בְּקִדּוּשָׁהּ וּבִטְהָרָהּ.

בשבת: וּרְצֵה וְהַחֲלִיצֵנוּ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה.

בראש חדש: וְנִכְרְנוּ בְּיוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה.

ביום טוב: וְשִׁמְחָנוּ בְּיוֹם חַג (פְּלוּגִי) הַזֶּה.

בראש השנה: וְנִכְרְנוּ לְטוֹבָה בְּיוֹם הַזִּכְרוֹן הַזֶּה.

כִּי אַתָּה יְיָ טוֹב וּמְטִיב לְכָל, וְנוֹדָה לָךְ עַל הָאָרֶץ
 וְעַל פְּרִי הַגָּפֶן. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, עַל הָאָרֶץ וְעַל פְּרִי
 הַגָּפֶן.

ועל השכר או משקה אחר מלבד יין, אומר:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא נַפְשוֹת
 רַבּוֹת וְחִסְרוֹנָן, עַל כָּל־מָה שֶׁבָּרָאתָ לְהַחְיֹת בָּהֶם
 נֶפֶשׁ כָּל־חַי. בָּרוּךְ חַי הָעוֹלָמִים.

goodness. O Lord our God, have mercy upon Israel Thy people, upon Jerusalem Thy city, upon Zion the dwelling-place of Thy glory, upon Thine altar and Thy Temple. Rebuild Jerusalem, the holy city, speedily in our days; lead us thither and make us rejoice in its rebuilding. May we eat of the fruit of the land, and be satisfied with its goodness, and praise Thee for it in holiness and purity.

(*On Sabbath add:*) Be pleased to fortify us on this Sabbath day.

(*On New Moon:*) Be mindful of us on this day of the New Moon.

(*On Festivals:*) Make us rejoice on this Feast of . . .

(*On New Year:*) Be mindful of us for good on this Day of Memorial.

For Thou, O Lord, art good and beneficent unto all; and we will give thanks unto Thee for the land and for the fruit of the vine. Praised be Thou, O Lord, for the land and the fruit of the vine.

After beer or any other beverage excepting wine, recite the following instead of the above:

Praised be Thou, O Lord our God, King of the universe, who hast created many living beings with their natural wants, and hast created means wherewith to sustain the life of each of them. Praised be He who is the life of all worlds.

ד. דיני מילה

א. נוהגים לעשות סעודה במיני פירות ומשקין בליל שבת שקודם המילה, והיא סעודת מצוה (יורה דעה סימן רסה, סעיף יב בהגדה).

ב. נוהגים להניח סכין של מוהל מראשותיה של היולדת ביום שלפני יום המילה (מנהגי ישורון סימן קפג).

ג. מצות עשה על האב למול את בנו (קדושין כט, עמוד א; רסב הלכות מילה פרק א, הלכה א; יורה דעה סימן רס). ואם האב עצמו הוא מוהל אינו רשאי ליתן לאחר למול את בנו (ש"ך חושן משפט סימן שפב, סעיף קטן ומדברי הרא"ש, דאם האב יודע למול אסור לכבד לאחרים).

ד. המוהל צריך שידע הלכות מילה, וצריך שיחקור את התינוק הוא בריא. יש גם להזהיר את המילדת שתודיע אם תראה איזה מיחוש בתינוק (קצור שלחן ערוך סימן קסג, סעיף ג).

ה. צריכים ליוהר במאד מאד שלא למול ולד שיש לו חסר חולי. כי סכנת נפשות דוחה את הכל. שאפשר לו למול את התינוק אחר זמן, ואי אפשר להחזיר נפש אחת מישראל לעולם (שבת קלד, עמוד א; רמב"ם הלכות מילה פרק א, הלכה טז, יח; יורה דעה סימן רסב, סעיף ב; סימן רסג, סעיף א).

ו. מיד כשהתינוק ראוי למול אסור לעכב את המצוה מאד טעם להרבות שמחה וכדומה. אלא ימול מיד כשהוא ראוי (שלחן ערוך סימן קסג, סעיף ד).

ז. אשה שמתו שני בניה מחמת מילה, שנראה שהמילה כחישה את כחם, אין מלין את השלישי עד שיגדל ויחזק כת

IV. LAWS CONCERNING CIRCUMCISION

1. It is customary to make a feast consisting of fruits and beverages on the Sabbath Eve preceding the day of the circumcision. This is considered a feast held in honor of performing a precept (*Yoreh Deah* CCLXV, 12, gloss).

2. It is customary to place the knife, with which the circumcision is to be performed, under the pillow of the woman who gave birth, on the day before the circumcision is to take place (*Mishnah Yeshurun* CLXXXIII).

3. Every father is duty-bound to circumcise his son (*Kiddushin* 29a; *Maim. Milah* I, 1; *Yoreh Deah* CCLX). If the father himself knows how to perform the circumcision, he is not allowed to delegate his duty to someone else (*Sifte Kohen ad Hoshen ha-Miqtan* CCCLXXXII, note 4).

4. It is essential that the circumciser be well acquainted with the laws concerning circumcision. He must thoroughly examine the physical condition of the infant, and he must warn the mother to notify him of any weakness she may observe in the infant (*Kutav Shulhan Arukh* CLXIII, 3).

5. Extreme care should be taken not to circumcise an infant that is ailing; for the fulfillment of all precepts must be postponed in deference to human life. Moreover, the circumcision can be performed on a later date (than the one prescribed by law), while the life of a human being once sacrificed can never be restored (*Shulhan Arukh* 134a; *Maim. Milah* I, 16, 18; *Yoreh Deah* CCLXII, 1; CCLXIII, 1).

6. As soon as the infant is fit for circumcision, it is forbidden to delay the performance of the precept for any such reason as to gain time to provide for the circumcision feast, or the like; but the circumcision must be performed as soon as the infant is fit (*Kutav Shulhan Arukh* CLXIII, 4).

7. If a woman lost two sons from the effects of the circumcision (only when it was apparent that the circumcision actually weakened their physical condition) her third son must not be circumcised until he is grown up and has a stronger constitution. If

וכן אשה שמת לה ילד מחמת מילה וגם לאחותה אירע כן, אזי גם שאר האחיות לא תמולנה את בניהן עד שיגדלו ויחזקו (יבמות סד, עמוד ב; רמב"ם הלכות מילה פרק א, הלכה יח; יורה דעה סימן רסו, סעיף ב, ג).

ח. מילה בזמנה דוחה שבת ויום טוב, ומילה שלא בזמנה אינה דוחה לא שבת ולא יום טוב (שבת קלד, עמוד ב; רמב"ם הלכות מילה פרק א, הלכה ט; יורה דעה סימן רסו, סעיף ב).

ט. תינוק שנולד בחדשו השביעי מילתו דוחה את השבת אבל נולד בחדשו השמיני אין מלין אותו אלא אם כן גמרו שער וצפרניו (שבת קלה, עמוד א; יבמות פ, עמוד ב; רמב"ם הלכות מילה פרק א, הלכה ז; יורה דעה סימן רסו, סעיף יא).

י. מי שעדיין לא מל, לא ימול בפעם הראשונה בשבת (יורה דעה סימן רסו, סעיף ז).

יא. אין מלין את התינוק אלא ביום, אחר עלות השמש ביום השמיני ללידתו. כל היום כשר למילה אלא שורייזים מקדימים למצוה (יבמות עב, עמוד ב; מגילה כב, עמוד א; פסחים יד, עמוד ב; רמב"ם הלכות מילה פרק א, הלכה ח; יורה דעה סימן רסב, סעיף א).

יב. אם נולד התינוק לפנות ערב פחות משלשה עשר מינוט לפני צאת שלשת הכוכבים הראשונים, לא יבא היום הזה במספר שמונת הימים (שבת לד, עמוד ב; אורח חיים סימן רסא, סעיף ב; באר היטב שם, סעיף קטן ו).

יג. אם נולד התינוק בין השמשות שהוא ספק יום ספק לילה בימי החול, מונים לו יום השמיני מיום המחרת (שבת קלז, עמוד א; רמב"ם הלכות מילה פרק א, הלכה יב; יורה דעה סימן רסב, סעיף ד; סימן רסו, סעיף ח).

יד. נוהגים להדליק נרות בבית שיש בו ברית מילה (יעבץ).

טו. נוהגים להכין כסא לכבוד אליהו הנביא שנקרא מלאך הברית, והמכין אומר: „זה הכסא של אליהו הנביא זכור לטוב“

a woman lost a child because of the circumcision, and the same thing happened to one of her sisters, then the children of her remaining sisters must not be circumcised until they are grown up and have a stronger constitution (*Yebamot* 64b; *Maim. Milah* I, 12; *Yoreh Deah* CCLXIII, 2, 3).

8. A circumcision to be performed at the prescribed time (on the eighth day), may take place on the Sabbath and festivals; but when to be performed not at the proper time, it may not take place on the Sabbath and festivals (*Shabbat* 134b; *Maim. Milah* I, 9; *Yoreh Deah* CCLXVI, 2).

9. The circumcision of an infant born in the seventh month may be performed on the Sabbath. An infant born in the eighth month, must not be circumcised before his hair and his nails have completely developed (*Shabbat* 135a; *Yebamot* 80a; *Maim. Milah* I, 13, 14; *Yoreh Deah* CCLXVI, 7).

10. One who has never performed a circumcision is not allowed to circumcise for the first time on the Sabbath (*Yoreh Deah* CCLXVI, 7).

11. The circumcision must not be performed before the sunrise of the eighth day of the child's birth. The circumcision may be performed any time during the eighth day, but the zealous delay not the performance of precepts (*Yebamot* 72b; *Megilah* 24b; *Pesachim* 14b; *Maim. Milah* I, 8; *Yoreh Deah* CCLXII, 2).

12. If the infant is born towards evening, less than thirteen minutes before the appearance of the first three stars, that day is no longer to be counted as one of the eight (*Shabbat* 34b; *Orach Hayyim* CCLXI, 2; *Beer Heteb* ad l. c., note 6).

13. If the infant is born in the twilight of a week-day, and it is doubtful whether it is daylight or night-time, the eight days are to be counted from the following day (*Shabbat* 137a; *Maim. Milah* I, 12; *Yoreh Deah* CCLXII, 3; CCLXVI, 8).

14. It is the custom to light candles in the room in which a circumcision is to take place (*Yaabetz*).

15. It is customary to set aside a chair for the prophet Elijah, who is known as the "angel of the covenant," and the one who sets it aside says: "This is the chair of Elijah the prophet, may his re-

יורה דעה סימן רסה, סעיף יא). המנהג הזה נוסד על מה שכתוב בפרקי דר' אליעזר, פרק כט: בני ישראל היו נוהגים למול את בניהם, ומלכי אפרים מנעו מהם את המילה. עמד אליהו ז"ל וקנא קנאה גדולה ונשבע שלא להוריד טל ומטר. ושמעה איזבל ובקשה להרוג אותו. עמד אליהו וברח. נגלה אליו הקדוש ברוך הוא ואמר לו: מה לך פה אליהו? אמר לו: קנא קנאתי. אמר לו הקדוש ברוך הוא: לעולם אתה מקנא. קנאת בשטים על גלוי עריות וכו', וכאן אתה מקנא על המילה. חייך שאין בני ישראל עושים ברית מילה עד שאתה רואה בעיניך. מכאן התקינו חכמים שיהיו עושים מושב כבוד למלאך הברית שהוא אליהו (יורה דעה סימן רסה, בביאור הגר"א סעיף קטן מג).

טו. נוהגים להניח את הרך הנימול על הכסא של אליהו הנביא קודם מילתו (זהר בראשית יג, עמוד א).
 יז. היכא דאפשר עושים את המילה בעשרה, וכשאי אפשר עושים אותה בפחות מעשרה (יורה דעה סימן רסה, סעיף ו).

יח. כל הקהל צריכים לעמוד בשעה שעוסקים במצות מילה מלבד הסנדק שתופס את התינוק על ירכו והוא יושב (יורה דעה סעיף א בהגהה).

יט. אם אבי התינוק בעצמו הוא המוהל, מברך שתי ברכות אלו קודם שימול: „אשר קדשנו במצותיו וצונו על המילה“, „אשר קדשנו במצותיו וצונו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו“ (רמב"ם הלכות מילה פרק ג, הלכה א; יורה דעה סימן רסה, סעיף א).

membrane be for the good" (*Yoreh Deah* CCLXV, 11). This custom is based on what is written in *Pirke d'Rabbi Eliezer* XXIX: "The children of Israel were accustomed to observe the precept of circumcision, but were prevented from doing so by the kings of Ephraim. Elijah, of blessed memory, was very jealous for the Lord, and swore not to allow dew or rain to descend to earth. When queen Jezebel became aware of it, she sought to kill him. Elijah fled. The Holy One, praised be He, appeared to him and said: 'What doest thou here, Elijah?' He said: 'I was jealous.' The Holy One, praised be He, said to him: 'Forever thou art jealous: thou wast jealous at Shittim because of incest,' etc., 'and now thou art jealous because of circumcision. By thy life! The children of Israel shall perform no circumcision unless thou seest it with thine eyes.' Since then the sages have ordained that a seat of honor be set aside for the Angel of the Covenant who is Elijah" (*Gloss of Vilna* gloss ad *Yoreh Deah* CCLXV, 11, note 43).

16. It is the custom to place the infant on the chair thus set aside for the prophet Elijah, before the circumcision (*Zohar Berachot* 13a).

17. Whenever possible the circumcision should be performed in the presence of a quorum of ten adult male persons; but when it is impossible, it may be performed in the presence of less than ten (*Yoreh Deah* CCLXV, 6).

18. All those present at the circumcision should remain standing during the entire ceremony, with the exception of the godfather who may remain seated, because he has to hold the infant on his lap (*Yoreh Deah* CCLXV, gloss).

19. If the father of the infant performs the circumcision in person, he recites these two benedictions before the circumcision: "Praised be Thou, O Lord our God, King of the universe, who hast sanctified us by Thy commandments and hast bidden us to perform the circumcision." And: "Praised be Thou, O Lord our God, King of the universe, who hast sanctified us by Thy commandments, and hast bidden us to make him enter into the covenant of Abraham our father" (*Maim. Milah* III, 1; *Yoreh Deah* CCLXV, 1).

כ. אם אבי התינוק עושה שליח למול את בנו, אז מברך המוהל קודם שימול: „אשר קדשנו במצותיו וצונו על המילה“, ולא ימול עד שגמר כל הברכה. והאב מברך בין חתיכת הערלה לפריעה: „אשר קדשנו במצותיו וצונו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו“ (שבת קלז, עמוד ב; רמב"ם שם; יורה דעה שם).

כא. לאחר שבירך האב „להכניסו“ עונים הקהל „אמן“, ואחר כך אומרים: „כשם שנכנס לברית, כן יכנס לתורה, ולחופה, ולמעשים טובים“ (שבת שם; רמב"ם שם; יורה דעה שם).

כב. האב צריך לתת את הילד על ברכי הסנדק, ולהושיט את האיזמל לידי המוהל, ולעמוד אצלו בשעת המילה, להראות שהוא שלוחו (יורה דעה סימן רסה, סעיף ט; קצור שלחן ערוך סימן קסג, סעיף א).

כג. אין צריך לכסות ערות התינוק בשעת הברכה (יורה דעה שם, סעיף ח).

כד. מניחים את הערלה הכרותה תוך כלי עם חול או עם עפר (יורה דעה שם, סעיף י).

כה. אחר המילה נוהגים ליתן יין בפי התינוק כשמגיע לפסוק „בדמיך חי“, ואומר שתי פעמים: „בדמיך חי, בדמיך חי“ (יורה דעה שם, סעיף א).

כו. נוהגים לעשות סעודה ביום המילה, והיא סעודת מצוה (יורה דעה שם, סעיף יב). ומי שאפשר לו לעשות סעודה ומקמץ ואי עושה אלא בקאפע ומיני מתיקה וכדומה, לא יפה הוא עושה (קצור שלחן ערוך סימן קסג, סעיף ח).

כז. מי שיש לו שני תינוקות למול, אפילו אם הם תאומים, לא יביאו לו את השני עד שמל את הראשון, כדי שיוכל לברך את הברכות על כל אחד ואחד בפני עצמו (יורה דעה שם, סעיף ה בהנחה).

20. If the father delegates someone else to perform the circumcision of his son, then the circumciser recites the first benediction given above (and he must not begin to perform the circumcision before he concludes the whole benediction), and the father recites the second benediction in the interval between the circumcision of the foreskin and the uncovering thereof (*Shabbat* 137b; *Maim. Milah* III, 1; *Yoreh Deah* CCLXV, 1).

21. After the father concludes his benediction, those present respond "Amen," and immediately thereafter they say: "As he has been entered into the covenant, so may he be introduced to the study of the Law, to the nuptial canopy, and into good deeds" (*Shabbat* l. c.; *Maim.* l. c.; *Yoreh Deah* l. c.).

22. The father should put the infant on the knees of the god-father, hand over the knife to the circumciser, and stand by him when the circumcision is performed, to indicate thereby that he designates him as his agent (*Yoreh Deah* CCLXV, 9; *Kitzur Shulhan Arukh* CLXIII, 1).

23. It is not necessary to cover the nakedness of the infant when the benediction is pronounced (*Yoreh Deah* l. c., 8).

24. The foreskin that is cut off is placed in a vessel containing either sand or dirt (*Yoreh Deah* l. c., 10).

25. After the circumcision, it is customary to put a little wine into the mouth of the infant, when the verse *bedamayikh hayi* (in thy blood thou shalt live) is being repeated twice (*Yoreh Deah* l. c., 1).

26. It is customary to make a feast on the day of the circumcision, and this is considered a feast held in honor of performing a precept (*Yoreh Deah* l. c., 12). He who can afford to prepare a feast, but economizes and serves only coffee and sweets, or the like, is not doing the proper thing (*Kitzur Shulhan Arukh* CLXIII, 8).

27. If there are two infants to be circumcised, even if they are twin-brothers, they shall first circumcize one and thereafter bring in the other, so that the benedictions can be pronounced for each one separately (*Yore Deah* CCLXV, 5, gloss).

כח. נולד מהול צריך להטיף ממנו דם ברית, ומיהו בנחת ואין מברכים על המילה, ואינו דוחה שבת ויום טוב. ואין חוששים להטיף דם דוקא ביום ח' אלא ממתנים שלא יבא התינוק לידי סכנה (שבת קלה, עמוד א; רמב"ם הלכות מילה פרק א, הלכה ז, יא; יורה דעה סימן רס, סעיף ד).

כט. בימי הספירה מותרים הסנדק והמוהל ואבי הן להסתפר ביום שלפני המילה סמוך לערב קודם הליכה לבית הכנסת (אורח חיים סימן תצג, סעיף ב בהגהה).

ל. יום מילה שחל ביום תענית צבור נותנים כוס של ברכה לשתות לתינוקות (יורה דעה סימן רסה, סעיף ד בהגהה; אורח חיים סימן תקנט).

לא. יום מילה שחל בתשעה באב, מלין אותו אחר שגמרו את הקינות. אבי התינוק, ואמו, והסנדק והמוהל, מותרים ללבוש בגדי שבת לכבוד המילה, ואחר כך פושטים אותם. ומותר להדליק נרות לכבוד המילה. והכוס נותנים לשתות לתינוקות (אורח חיים סימן תקנט, סעיף ז, ח; יורה דעה שם).

לב. מילה שחל ביום הכפורים, מלין את התינוק אחר קריאת התורה קודם אשרי, ומברכים ברכת המילה על הכוס ונותנים ממנה מעט להתינוק הנימול, מלבד מה שנותנים לו כשאומרים „בדמיון חיי“, אבל לתינוק אחר אין נותנים לטעום מן הכוס (אורח חיים סימן תרכא, סעיף ב, ג; יורה דעה שם).

לג. אונן שיש לו בן למול, אם אפשר לקבור את המת קודם שיצאו מבית הכנסת שחרית, אזי יתפללו הקברנים תחלה, ויקברו

28. If the child is born circumcized, it is only necessary to cause a few drops of the "blood of the covenant" to flow; but it should be done with gentleness, and no benediction is to be pronounced at the circumcision; such circumcision cannot be performed on the Sabbath and Festivals. This bleeding must not necessarily be caused on the eighth day; it may be postponed so that the life of the infant be not endangered (*Shabbat* 135a; *Maim. Milah* I, 7, 11; *Yoreh Deah* CCLXIII, 4).

29. During the days of the counting of the *omer*, the godfather, the circumciser and the father of the infant are allowed to have their hair cut towards evening before going to the synagogue, on the day preceding the day of the circumcision (*Orah Hayyim* CDXCIII, 2, gloss).

30. If a circumcision falls on a fast-day, minor children are given to drink out of the cup over which the benedictions are pronounced (*Yoreh Deah* CCLXV, 4, gloss; *Orah Hayyim* DLIX).

31. If there is a child to be circumcised on the Ninth of Ab, the circumcision should be performed after the special Lamentations are concluded. The father and the mother of the infant, also the godfather and the circumciser are permitted to don their Sabbath attire in honor of the circumcision; after the circumcision, however, they should divest themselves of such garments. Candles may be lit in honor of the occasion, and the goblet of wine should be given to a minor to drink thereof (*Orah Hayyim* DLIX, 7, 8; *Yoreh Deah* CCLXV, 4).

32. If an infant is to be circumcised on the Day of Atonement, the circumcision should be performed in the synagogue after the reading of the Torah and before *Ashre* (happy are they) is recited. The benediction is pronounced over a goblet of wine, and some of it is fed to the circumcised infant, in addition to what is given him when reciting the words, *Bedomayikh hayi* (in thy blood thou shalt live); but none of the wine should be given to any other minor (*Orah Hayyim* DC, 2, 3; *Yoreh Deah* CCLXV, 4).

33. If an *onan* (one who has lost by death one of the relatives for whom he is bound to mourn is termed *onan* until after the interment) has a son to be circumcised, then if it be possible for them to bury the dead before the worshipers leave the synagogue in the morning, the holy brotherhood should pray first, then bury the

את המת, וימולו את התינוק. ואם אי אפשר מכל מקום ימולו את התינוק שחרית בבית הכנסת, והסנדק יברך ברכת „להכניסו“ משום דמת ומילה—מילה קודמת (טורי זהב יורה דעה סימן שמא, סעיף קטן ב סימן שס; קצור שלחן ערוך סימן קצו, סעיף טז).

לד. אם האבל צריך למול את בנו הולך לבית הכנסת אפילו תוך שלשה ימים, ואם האבל הוא סנדק או מוהל, לא יצא תוך שלשה. ולאחר שלשה יתפלל בביתו, וכשמביאים את התינוק למול הולך לבית הכנסת, ואם אין מוהל אחר בעיר, הולך אפילו ביום הראשון (יורה דעה סימן שצג, סעיף ג).

לה. אבל שהוא סנדק או מוהל, לאחר שלשים אפילו על אביו ועל אמו, ילבוש בגדי שבת עד לאחר המילה, ויכול לאכל גם בסעודה (יורה דעה סימן שצא, סעיף ב בהנחה).

לו. תינוק שמת קודם שנימול, בין בתוך שמונה ימים בין אחר כך, מלין אותו אצל קברו, ואין מברכים על המילה, אבל קוראים לו שם. וכן לתינוקת גם כן צריכים לקרא לה שם. אם שכחו למול את התינוק וקברוהו בערלתו, אם נזכרו מיד, שעדיין אין לחוש שנתנוול בקבר, צריכים לפתוח את הקבר ולמולו, אבל אם לא נזכרו עד איזה ימים לאחר מותו, אין לפתוח את הקבר (יורה דעה סימן רסג, סעיף ה; פתחי תשובה סעיף קטן יא; קצור שלחן ערוך סימן קסג, סעיף ז).

dead, and after that the circumcision should be performed. If that be impossible, the circumcision should, nevertheless, take place in the morning at the synagogue, but the godfather should pronounce the benediction "to make him enter" (and not the father), for whenever both duties, the interment of the dead and a circumcision, have to be performed, circumcision takes preference (*Ture Zahav* ad *Yoreh Deah* CCCXLI, note 6; *Yoreh Deah* CCCLX; *Kitzur Shulhan Arukh* CXCVI, 16).

34. If a mourner needs circumcise his son, he may go to the synagogue (where the circumcision is performed), even during the first three days of mourning. If a mourner be a godfather or a circumciser, he is forbidden on that account to leave his house during the first three days of mourning; after the three days, he should first pray at his house, and thereafter when the infant is brought to the synagogue to be circumcised, he may go there and attend the circumcision. If, however, there be no other circumciser in the city, he is allowed to leave his house to attend the circumcision even on the first day of mourning (*Yoreh Deah* CCCXCIII, 3).

35. If a mourner (even for his father or mother) be a godfather or a circumciser, he is permitted to wear his Sabbath garments until after the circumcision, and join in the feast, after the first thirty days of mourning (*Yoreh Deah* CCCXCI, 2, gloss).

36. If an infant dies before his circumcision, whether it be within the eight days of his birth or thereafter, he should be circumcised at the grave. No benediction is to be pronounced over such circumcision, but a name should be given him; a female infant should also be given a name. If they neglected to circumcise the infant and he was buried uncircumcised, then, if they became aware of it immediately, so that there may be no apprehension that the body had decomposed, the grave should be opened and the infant circumcised. But if they became aware of it after the expiration of many days after his death, the grave should not be opened (*Yoreh Deah* CCLXIII, 5; *Pithei Teshubah* ad *Yoreh Deah* 1. c., note II; *Kitzur Shulhan Arukh* CLXIII, 7).

ה. סדר ברית מילה

מדליקים נרות בבית המילה.

מכנינים כסא לכבוד אליהו הנביא, ואומרים:

זֶה הַכֶּסֶּא שֶׁל אֱלֹהֵי הַנְּבִיא זְכוּר לְטוֹב.

כשמביאים את הרך הנימול לבית המילה, קמים הנאספים על רגליהם ואומרים:

בְּרוּךְ הַבָּא

ועומדים הנאספים על רגליהם עד סוף סדר המילה.

המוהל לוקח את התינוק מיד המביא אותו, ואומר בשמחה:

אָמַר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם אָבִינוּ, הִתְהַלֵּךְ
לִפְנֵי וְהָיָה תָמִים.

הֲנִי מוֹכֵן וּמְזוּמֵן לְקַיֵּם מִצְוֹת עֲשֵׂה שְׂצֻנּוֹ הַבּוֹרָא
יִתְבָּרַךְ לְמוֹל.

וכשהאב בעצמו מל את בנו, יאמר:

הֲנִי מוֹכֵן... שְׂצֻנִי הַבּוֹרָא יִתְבָּרַךְ לְמוֹל אֶת־בְּנִי.

וישים את התינוק על הכסא שהוכן לאליהו הנביא ויאמר:

זֶה הַכֶּסֶּא שֶׁל אֱלֹהֵי זְכוּר לְטוֹב.

לִישׁוּעָתָךְ קוִיֵּיתִי יי.

V. ORDER OF CIRCUMCISION

Candles are lit in the room where the circumcision is to be performed.

A chair is set aside in honor of the prophet Elijah, and the following is said:

This chair is devoted to Elijah the prophet, may his remembrance be for the good.

When the infant is brought in to be circumcised, all present rise and say aloud:

May he who cometh be blessed.

All present must remain standing to the end of the ceremony.

The circumciser takes the infant from the one who brought him in, and joyfully says:

The Holy One, praised be He, said to our father Abraham: "Walk thou before Me and be thou perfect."

I am ready and willing to perform the precept which the Creator, praised be He, commanded us concerning circumcision.

If the father himself performs the circumcision, he says:

"I am ready... which the Creator, praised be He, commanded me to circumcise my son."

The circumciser places the infant upon the chair set aside for the prophet Elijah, and recites:

This chair is devoted to Elijah, may his remembrance be for the good.

For Thy salvation I have waited, O Lord.

שִׁבְרָתִי לִישׁוּעָתְךָ יְיָ, וּמִצּוֹתֶיךָ עָשִׂיתִי.
 אֵלֶיךָ מִלְּאֵךְ הַבְּרִית, הִנֵּה שְׁלָךְ לְפָנֶיךָ, עֲמוּד
 עַל יְמִינִי וְסִמְכָנִי.

שִׁבְרָתִי לִישׁוּעָתְךָ יְיָ.
 שֵׁשׁ אָנֹכִי עַל אֲמָרְתְּךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב.
 שְׁלוֹם רָב לְאַהֲבֵי תוֹרָתְךָ וְאֵין לָמוֹ מְכֻשׁוֹל.
 אֲשָׁרֵי תִבְחַר וּתִקְרַב יִשְׁכּוֹן חֲצִירֶיךָ.

הַנֶּאֱסָפִים עוֹנִים:

נִשְׁבָּעָה בְּטוֹב בֵּיתְךָ קֹדֶשׁ הַיִּכְלָךְ.
 הַמֹּוֹהַל לֹקַח אֶת הַתִּינוּק וּמֵנִיחַ אוֹתוֹ בְּחִיק הַסַּנְדֵּק, וּלְפָנֶי
 הַמִּילָה מְבָרֵךְ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
 בְּמִצּוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל הַמִּילָה.
 אַחֵר כִּךְ יַחְתּוֹךְ אֶת הָעֶרְלָה.
 וּמֵיזֶה קוֹדֵם הַפְּרִיעָה מְבָרֵךְ הָאֵב, וְאִם אֵין לַתִּינוּק אֵב, מְבָרֵךְ
 הַסַּנְדֵּק:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
 בְּמִצּוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַכְנִיסוֹ בְּבְרִיתוֹ שֶׁל אֲבִרָהֶם אֲבֵינוּ.
 וְהַנֶּאֱסָפִים עוֹנִים:

כֵּשֶׁם שֶׁנִּכְנַס לְבְרִית, כֵּן יִכְנַס לְתוֹרָה וּלְחֻפָּה
 וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים.

I have hoped for Thy salvation, O Lord, and Thy commandments have I fulfilled.

Elijah, thou angel of the covenant, lo, thine is before thee. Do thou stand at my right and sustain me.

I have hoped for Thy salvation, O Lord.

I rejoice at Thy word, as one that findeth great spoil.

Great peace have they who love Thy law; and there is no stumbling for them.

Happy is he whom Thou chooseth and bringest nigh that he may dwell in Thy courts.

Those present respond:

May we be satisfied with the goodness of Thy house, the holy place of Thy temple.

The performer of the circumcision places the infant upon the lap of the godfather, and before performing the circumcision says the following benediction:

Praised be Thou, O Lord our God, King of the universe, who hast sanctified us with Thy commandments, and enjoined us the rite of circumcision.

The circumcision is performed.

And immediately after the circumcision, before the uncovering is performed, the father, or the godfather, if there is no father, says:

Praised be Thou, O Lord our God, King of the universe, who hast sanctified us by Thy commandments, and hast bidden us to make him enter into the covenant of Abraham our father.

Those present respond:

As he has been entered into the covenant, so may he be introduced to the study of the Law, to the nuptial canopy, and to good deeds.

אחר הפריעה והמציצה לוקח המוהל כוס ומברך:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרִי הַגֶּפֶן.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדָּשׁ:
יָדִיד מִבְּטָן וְחָק בְּשֵׁארוֹ שָׁם, וְצִאָצְאֵיו חֶתֶם בְּאוֹת
בְּרִית קִדָּשׁ. עַל כֵּן בְּשֹׁכֵר זֹאת, אֵל חַי, חֶלְקֵנוּ, צוּרֵנוּ,
צִוָּה (נ"א צִוָּה) לְהַצִּיל יְדִידוֹת שְׂאֵרֵנוּ מִשַּׁחַת, לְמַעַן
בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר שָׁם בְּבִשְׁרֵנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, כּוֹרֵת הַבְּרִית.
אֱלֹהֵינוּ וְאֵלֵהִי אֲבוֹתֵינוּ. קָיָם אֶת הַיָּלֵד הַזֶּה לְאָבִיו
וְלְאִמּוֹ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ בִּישְׂרָאֵל (פלוני בר פלוני). יִשְׁמַח הָאָב
בְּיוֹצֵא חֶלְצִיו, וְתִגַּל אִמּוֹ בְּפָרִי בְטָנָהּ. יִשְׁמַח
אָבִיו וְאִמּוֹ, וְתִגַּל יוֹלְדֹתָהּ. וְנֹאמַר, וְאָעֲבוֹר עָלֶיךָ
וְאֶרְאֶךָ מִתְּבוֹסָסֶת בְּדַמֶּיךָ, וְאֶמַּר לָךְ בְּדַמֶּיךָ חַי.

(1) אם האב בעצמו מל את בנו, יאמר: יְהִי רְצוֹן שְׂאֵשְׁמַח בְּיוֹצֵאֵי חֶלְצֵי.

אם הנמול יתום מהאב, יאמר המוהל: יִשְׁמַח הָאָב בְּגֵן עֶדֶן בְּיוֹצֵא חֶלְצֵי.

וכשהוא יתום מאמו, יאמר: יִשְׁמַח הָאָב בְּיוֹצֵא חֶלְצִיו וְתִגַּל אִמּוֹ בְּ

עֶדֶן בְּפָרִי בְטָנָהּ.

ואם הוא יתום מאביו ואמו, יאמר: יִשְׁמַח הָאָב בְּגֵן עֶדֶן בְּיוֹצֵא חֶלְצִיו וְתִגַּל

אִמּוֹ בְּגֵן עֶדֶן בְּפָרִי בְטָנָהּ.

After the performance of the circumcision, the circumciser takes a goblet of wine, and continues:

Praised be Thou, O Lord our God, King of the universe, who hast created the fruit of the vine.

Praised be Thou, O Lord our God, King of the universe, who hast sanctified the well-beloved (Isaac) from the womb and hast set Thy statute in his flesh, and hast sealed his offspring with the sign of the holy covenant. Therefore, because of this, O living God, our Portion and our Rock, deliver from destruction the dearly beloved of our flesh, for the sake of the covenant Thou hast set in our bodies. Praised be Thou, O Lord our God, who hast made the covenant.

Our God and God of our fathers, preserve this child to his father and to his mother, and let his name be called in Israel . . . son of . . . Let the father ⁽¹⁾ rejoice in his offspring, and let the mother be glad with her children; as it is written: "Let thy father and thy mother rejoice, and let her that bore thee be glad." And it is said: "And I passed by thee, and I saw thee weltering in thy blood, and I said unto thee: 'In thy

¹⁾ If the father of the infant performs the circumcision in person, he says: "May it be His will that I rejoice in my offspring."

If the infant has no father, the circumciser says: "Let the father who is in Paradise, rejoice in his offspring."

If the infant has no mother, he says: "Let the father rejoice in his offspring, and let the mother, who is in Paradise, be glad with her children."

If the infant has no father and no mother, he says: "Let the father who is in Paradise rejoice in his offspring, and let the mother who is in Paradise be glad with her children."

וַאֲמַר לָךְ בְּדַמִּיךָ חַיִּי (נותן באצבע מהיין בפי התינוק). וַנֶּאֱמַר
זָכַר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ, דָּבָר צִוָּה לְאַלְף דּוֹר. אֲשֶׁר כָּרַת
אֶת אַבְרָהָם, וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִשְׁחָק. וַיַּעֲמֵדָהּ לִיעֲקֹב לְחֹק.
לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם. וַנֶּאֱמַר, וַיִּמָּל אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק
בְּנוֹ בֶּן שְׁמוֹנֶת יָמִים, כַּאֲשֶׁר צִוָּה אוֹתוֹ אֱלֹהִים. הוּדָה
לִי כִי טוֹב, כִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ. (פלוני) זֶה הַקָּטָן גָּדוֹל
יְהִיָּה. כָּשֶׁם שֶׁנִּכְנַס לְבְרִית, בֶּן יָכִינֹס לְתוֹרָה וּלְחֻפָּה
וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים. אָמֵן.

אחר כך יעמוד המוהל ויתפלל תפלה זו:

רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שְׁיֵהָא זֶה חָשׁוּב
וּמְרָצָה וּמְקַבֵּל כָּאֵלוֹ הַקְּרִבְתִּיהוּ לְפָנֶי כִּסֵּא כְבוֹדְךָ.
וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים, שְׁלַח עַל יְדֵי מְלָאכֶיךָ
הַקְּדוֹשִׁים נִשְׁמָה קְדוֹשָׁה וְטָהוֹרָה לְ (פב"פ) הַנִּמּוֹל עֲתָה
לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל, וְשְׁיֵהָיָה לְבוֹ פְּתוּחַ כְּפֶתְחוֹ שֶׁל אוֹלָם
בְּתוֹרָתְךָ הַקְּדוֹשָׁה, לְלִמּוּד וּלְלִמְדָה, לְשִׁמּוּר וּלְעֲשׂוֹת.
מִי שֶׁבֶרֶךְ לִילַד אַחֵר הַמִּילָה:

מִי שֶׁבֶרֶךְ אֲבוֹתֵינוּ, אַבְרָהָם, יִצְחָק וְיַעֲקֹב, הוּא
יְבָרֶךְ אֶת הַיֶּלֶד הַרַךְ הַנִּמּוֹל וַיִּרְפָּא אוֹתוֹ וַיְפַאֲרֵהוּ

blood thou shalt live.' Yea, I said: 'In thy blood thou shalt live.' " (*A little wine is put in the mouth of the infant when the last two sentences are repeated*). And it is said: "He hath remembered His covenant for ever, the word which He commanded to a thousand generations; (the covenant) which he made with Abraham, and His oath unto Isaac, and confirmed the same unto Jacob for a statute, to Israel for everlasting covenant." And it is said: "And Abraham circumcised his son Isaac when he was eight days old, as God commanded him." Give thanks unto the Lord; for He is good; for His loving kindness endureth for ever. The little child . . ., may he become great. As he has been entered into the covenant, so may he be introduced to the study of the Law, to the nuptial canopy, and to good deeds.

The circumciser then recites the following prayer while standing:

Creator of the universe! May it be Thy gracious will to regard and accept this (performance of circumcision), as if I had brought this infant before Thy glorious throne. And Thou, in Thy abundant mercy, through Thy holy angels, give a pure and holy heart to . . ., the son of . . ., who was just now circumcised in honor of Thy great name. May his heart be wide open to comprehend Thy holy Law, that he may learn and teach, keep and fulfill Thy laws.

Special prayer for the circumcised infant:

May He who blessed our fathers Abraham, Isaac and Jacob, bless this tender infant who was circumcised, and may He grant him a perfect cure. May his parents

שְׁלֵמָה, וַיִּזְכּוּ אָבוֹתָיו (קְרוּבִיו) לְגִדְלוֹ לַתּוֹרָה וּלְחֻפָּה
וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים. וְנֹאמַר אֲמֵן.

אומרים, "עלינו לשבח" (שחמצא בצד 81). אחר כך נוטלים את
הידים, ומברכים ברכת "המוציא", ואוכלים מן הסעודה.

סדר ברכת המזון:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת:

בְּשׁוּב יְיָ אֶת־שִׁיבַת צִיּוֹן

הֵייוּנוּ כְּחֻלָּמִים.

אִז יִמָּלֵא שְׁחוּק פִּינוּ

וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה.

אִז יֹאמְרוּ בְּגוֹיִם:

הַגִּדִיל יְיָ לַעֲשׂוֹת עִם אֱלֹהֵי.

הַגִּדִיל יְיָ לַעֲשׂוֹת עִמָּיו

הֵייוּנוּ שְׂמֵחִים.

שׁוּבָה יְיָ אֶת־שְׁבִיתֵנוּ

כְּאֶפִיקִים בְּנֶגֶב.

הַזֹּרְעִים בְּדִמְעָה,

בְּרִנָּה יִקְצְרוּ.

הַלֹּחַף יִלֹּף וּבִכָּה גִשָּׁא מִשֶּׁף הַזֶּרַע

בֹּא יְבֵא בְּרִנָּה גִשָּׁא אֶקְמְתִיו.

(or: relatives) deserve to raise him up to the study of the Law, to the nuptial canopy and good deeds. Let us say, AMEN.

All present now recite *Alenu leshabeah* (it is our duty to praise, p. 81). After that the hands are washed for the feast, the benediction over bread is pronounced, and the feast is enjoyed.

ORDER OF GRACE AFTER MEALS

A song of Ascents:

When the Lord brought back those that returned to Zion,

We were like unto them that dream.

Then was our mouth filled with laughter,

And our tongue with singing.

Then said they among the nations:

"The Lord hath done great things with these."

The Lord hath done great things with us;

We are rejoiced.

Turn our captivity, O Lord,

As streams in the dry land.

They that sow in tears

Shall reap in joy.

Though he goeth on his way weeping that beareth the measure of seed,

He shall come home with joy, bearing his sheaves.

המברך על המזון אומר:

רבותי, מיר וועלן בענטשן.

המסובים עונים:

יהי שם יי מבורך מעתה ועד עולם.

המברך על המזון אומר:

יהי שם יי מבורך מעתה ועד עולם.

נודה לשמך בתוך אמוני, ברוכים אתה ליי. המסובים

חוזרים ואומרים נודה וכו'.

המברך:

ברשות אל איום ונורא, משגב לעתות בצרה, אל

נאזו' בגבורה, אדיר במרום יי. נודה

ברשות התורה הקדושה, טהורה היא וגם פרושה,

צוה לנו מורשה, משה עבד יי. נודה

ברשות הכהנים והלויים, אקרא לאלהי העבריים,

אהדנו בכל אים, אברכה את יי. נודה

ברשות מרנן ורננן ורבותי, אפתח פי בשיר

ושפתי, ותאמרנה עצמותי, ברוך הבא בשם יי. נודה

He that leads in Grace, says:

Let us say Grace.

Those present say:

Praised be the name of the Lord henceforth and for ever.

The one that leads in Grace thereupon says:

Praised be the name of the Lord henceforth and for ever.

Let us give thanks to Thy name amidst the faithful.
Blessed are ye of the Lord.

Those present repeat:

Let us give thanks to Thy name amidst the faithful.
Blessed are ye of the Lord.

The one who leads in Grace continues:

With the sanction of the fear-inspiring and revered God, who is a refuge in time of trouble, the God given with strength.

All repeat: "Let us give thanks," etc.

With the sanction of the holy Law, pure and clear, which Moses the servant of the Lord gave us as an heritage.

All repeat: "Let us give thanks," etc.

With the sanction of the priests and Levites I will call upon the God of the Hebrews, I will declare his glory in all regions; I will bless the Lord.

All repeat: "Let us give thanks," etc.

With the sanction of all these honored guests, I will open my mouth with song; yea, my very bones shall declare, Blessed is he that cometh in the name of the Lord. All repeat: "Let us give thanks," etc.

בְּרִשׁוֹת מְרִנָּן וּרְבִנָּן וּרְבוֹתֵי, נִבְרָךְ (בעשרה) אֱלֹהֵינוּ
שְׂאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ.

המסובים עונים:

בְּרוּךְ (אֱלֹהֵינוּ) שְׂאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ וּבִטְבוֹ חַיֵּינוּ.

המברך אומר:

בְּרוּךְ (אֱלֹהֵינוּ) שְׂאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ וּבִטְבוֹ חַיֵּינוּ.

בְּרוּךְ הוּא וּבְרוּךְ שְׁמוֹ.

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הֵנָּה אַתָּה הָעוֹלָם
כָּלוּ בְּטוֹבוֹ, בְּחֵן, בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים הוּא נוֹתֵן לָחֶם
לְכָל-בָּשָׂר, כִּי לְעוֹלָם חֶסֶד. וּבִטְבוֹ הַגָּדוֹל תָּמִיד
לֹא-חֶסֶד לָנוּ וְאֵל-יְחֶסֶד לָנוּ מְזוֹן לְעוֹלָם וָעֶד, בְּעֶבֶר
שְׁמוֹ הַגָּדוֹל, כִּי הוּא אֵל זֶן וּמִפְרָנֶס לְכָל, וּמִטִּיב לְכָל
וּמַכִּין מְזוֹן לְכָל-בְּרִיּוֹתָיו אֲשֶׁר בָּרָא. בְּרוּךְ אַתָּה יי
הֵנָּה אַתָּה-הַכֹּל.

נִוְדָה לָךְ יי אֱלֹהֵינוּ, עַל שֶׁהִנַּחֲלָתָ לְאַבּוֹתֵינוּ אֶרֶץ
חֲמֻדָּה, טוֹבָה וּרְחֻבָּה, וְעַל שֶׁהוֹצֵאתָנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, וּפְדִיתָנוּ מִבֵּית עַבְדִּים, וְעַל בְּרִיתְךָ
שֶׁחֲתַמְתָּ בְּבִשְׁרֵנוּ, וְעַל תּוֹרַתְךָ שֶׁלְּמַדְתָּנוּ, וְעַל חֻקֶּיךָ
שֶׁהוֹדַעְתָּנוּ, וְעַל חַיִּים חֵן וְחֶסֶד שֶׁחֻנַּנְתָּנוּ, וְעַל אֲכִילַת

With the sanction of these honored guests, we will praise Him (*if there is a quorum of ten say: our God*), of whose bounty we have partaken, and through whose goodness we live.

Those present respond:

Praised be He (*in a quorum of ten: our God*), of whose bounty we have partaken, and through whose goodness we live.

The one who leads in Grace repeats the last sentence.

Praised be He, and praised be His Name.

Praised be Thou, O Lord our God, King of the universe, who in Thy goodness providest food for the whole world. In Thy grace, loving kindness and mercy, Thou givest food to all flesh; for Thy mercy endureth forever. Through Thy great goodness, Thou hast provided for us hitherto, and Thou wilt provide for us throughout our lives, for the sake of Thy great name; for thou, O God, nourishest and sustainest all beings, and bestowest kindness upon all, and providest food for all Thy creatures. Praised be Thou, O Lord, who providest food for all.

We give thanks to Thee, O Lord our God, for Thine having given as an heritage to our ancestors a desirable, good and ample land, and for Thine having brought us forth from the land of Egypt, and for Thine having delivered us from the house of bondage. We give thanks to Thee for Thy covenant with us, for Thy law which Thou hast taught us, for Thy statutes which Thou hast made known to us, for the life, grace and mercy which Thou hast graciously bestowed upon us, and for the food

מִזֶּזֶן שְׁאֵתָה זֶן וּמִפְּרָנִס אוֹתָנוּ תָּמִיד, בְּכָל-יּוֹם וּבְכָל-
עֵת וּבְכָל-שָׁעָה.

בחנוכה ובפורים אומרים:

עַל הַנְּסִים, וְעַל הַפְּרָקָן, וְעַל הַגְּבוּרוֹת, וְעַל
הַתְּשׁוּעוֹת, וְעַל הַמְּלַחְמוֹת, שְׁעָשִׂיתָ לְאַבוֹתֵינוּ בַּיָּמֵינוּ
הֵהֱם בְּזִמְנָה הַזֶּה.

לפורים:

לחנוכה:

בַּיָּמִי מִתְּתִיָּהוּ בֶן יוֹחָנָן	בַּיָּמִי מְרַדְּכִי וְאַסְתָּר
כִּהֵן גָּדוֹל חֲשֹׁמוֹנָאִי וּבְנָיו,	בְּשׁוֹשֵׁן הַבִּירָה, כְּשֶׁעָמְדוּ
כְּשֶׁעָמְדָה מַלְכוּת יוֹן	עֲלֵיהֶם הָמָן הָרָשָׁע, בְּכָל
הָרָשָׁעָה עַל-עַמּוּךְ יִשְׂרָאֵל	לְהַשְׁמִיד לַהֲרוֹג וּלְאַבֵּד
לְהַשְׁכִּיחַם תּוֹרַתָּךְ	אֶת-כָּל-הַיְּהוּדִים, מִנְּעִד
וּלְהַעֲבִירָם מִחֻקֵּי רְצוֹנָךְ.	וְעַד-זֶקֶן, טַף וְנָשִׁים, בְּיָמֵינוּ
וְאַתָּה, בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים,	אֶחָד, בְּשָׁלוֹשָׁה עָשָׂר
עָמַדְתָּ לָהֶם בַּעַת צָרָתָם.	לְחָדָשׁ שְׁנִים עָשָׂר, הָיָה
רַבָּת אֶת-רִיבָם, וַדָּנָתָ אֶת-	חָדָשׁ אֶדָר, וְשָׁלָלָם לְבָת
דִּינָם, נִקְמָתָ אֶת-נִקְמָתָם.	וְאַתָּה, בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים
מִסִּרְתָּ גְבוּרִים בְּיָד	הַפְּרַתָּ אֶת עֲצָתוֹ וְקָלָקְלָתָ
חֲלָשִׁים, וְרַבִּים בְּיָד	אֶת-מַחְשַׁבְתּוֹ, וְהִשְׁבוֹתָ לָם

which Thou dost constantly provide for us on every day, in every season, and at every hour.

On Hanukkah and Purim, add:

We also give thanks to Thee for the miracles, for the redemption, for the mighty deeds, and for the salvation wrought by Thee, as well as for the wars which Thou didst wage for our forefathers in days of old, at this season.

On Hanukkah add this paragraph:

In the days of the Hasmonean, Mattathias son of Johanan, the High Priest, and his sons, when the vicious government of Greece rose up against Thy people to force them to abandon Thy Law and to transgress Thy Statutes, then didst Thou, in Thy abundant mercy, stand by them in the time of their trouble; Thou didst plead their cause, Thou didst decide their case, Thou didst avenge their wrong; Thou didst deliver the strong into the hands of the weak, the many into the hands of

On Purim add this paragraph:

In the days of Mordecai and Esther, in Shushan the capital, when the cruel Haman rose up against them, and sought to destroy, to slay and to annihilate all the Jews, both young and old, little children and women, on one day, on the thirteenth day of the twelfth month, which is the month Adar, and to despoil them of their possessions, then Thou, in Thy abundant mercy, didst bring his counsel to naught, Thou didst frustrate his design and return his deed upon his own head, for he and his

לחנוכה:

לפורים:

מַעֲטִים, וּטְמֵאִים בֵּינֵךְ גָּמוּלוּ בְּרָאשׁוֹ, וְתָלוּ אוֹתָם
טְהוֹרִים, וְרָשָׁעִים בֵּינֵךְ וְאֶת־בָּנָיו עַל־הָעֵץ.
צַדִּיקִים, וְנֹדִים בֵּינֵךְ וְעַל הַכֹּל וְכו'.

עוֹסְקֵי תוֹרָתְךָ. וְלֹךְ עֲשִׂיתָ שֵׁם גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ בְּעוֹלָמְךָ.
וְלַעֲמֶךָ יִשְׂרָאֵל עֲשִׂיתָ תְּשׁוּעָה גְדוֹלָה וּפְרָקָן בְּהֵימָרָה
הַזֶּה. וְאַחֲרַיִךְ כֵּן בָּאוּ בָנֶיךָ לְדָבִיר בֵּיתְךָ, וּפָנּוּ אֶת
הַיִּכָּלְךָ, וְטִהְרוּ אֶת־מִקְדָּשְׁךָ, וְהִדְלִיקוּ נֵרוֹת בְּחִצְרוֹת
קִדְשֶׁךָ, וְקָבְעוּ שְׁמוֹנֶת יָמֵי חֲנֻכָּה אֵלָיו לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל
לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל. וְעַל הַכֹּל וְכו'.

וְעַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים
אוֹתְךָ, יִתְבָּרֶךְ שְׁמֶךָ, בְּפִי כָל־חַי, תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד.
בְּכַתוּב, וְאָכַלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ, וּבִרְכַּת אֱתֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ עַל
הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר־נָתַן לָךְ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, עַל הָאָרֶץ
וְעַל הַמְּזוֹן.

רַחֵם יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ, וְעַל יְרוּשָׁלַיִם
עִירְךָ, וְעַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדְךָ, וְעַל מַלְכוּת בֵּית דָּוִד
מְשִׁיחָךָ, וְעַל הַבֵּית הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שְׁמֶךָ עָלָיו.
אֱלֹהֵינוּ אֲבִינוּ, רַעֲנוּ, וּזְיִנְנוּ, פִּרְנְסֵנוּ וְכַלְכְּלֵנוּ, וְהַרְוִיחֵנוּ.

On Hanukkah:

the few, the impure into
the hands of the pure, the
wicked into the hands of

On Purim:

sons were hanged upon
the gallows.

the righteous, and the arrogant into the hands of those
that occupied themselves with the study of Thy Law.
Thy name did thereby become great and holy in Thy
world, and for Thy people Israel Thou didst work a
great deliverance and redemption on this very day. And
thereupon Thy children came into the Holy of Holies,
cleansed Thy Temple, purified Thy sanctuary, kindled
lights in Thy holy courts, and ordained that these eight
days of Hanukkah be devoted to give thanks and sing
praises to Thy great name.

For all this, O Lord our God, we give thanks to Thee
and praise Thee; praised be Thy name by the mouth of
all living beings continually and for ever, as it is written:
"And thou shalt eat and be satisfied, and thou shalt
praise the Lord thy God for the good land which He
hath given thee. Praised be Thou, O Lord, for the land
and for the food.

O Lord our God, have mercy upon Israel Thy people,
upon Jerusalem Thy city, upon Zion the abiding place
of Thy glory, upon the kingdom of the house of David
Thy anointed, and upon the great and holy house that
was called by Thy name. O our God, our Father, pro-
vide us with food, sustenance and support, and relieve

וְהַרְנוּחֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִהֶרָה מְכַל-צָרוֹתֵינוּ. וְנָא, אֵל
תַּצְרִיכֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, לֹא לִידֵי מַתָּנַת בֶּשֶׁר וְדָם וְלֹא
לִידֵי הִלּוּאָתָם, כִּי אִם לְיָדְךָ הַמְּלָאָה, הַפְּתוּחָה,
הַקְּדוּשָׁה וְהַרְחֲבָה, שְׁלֹא גִבּוּשׁ וְלֹא נִפְלִים לְעוֹלָם וָעֶד.

בשבת אומרים:

רָצָה וְהִחֲלִיצֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּמִצּוֹתֶיךָ, וּבְמִצּוֹת יוֹם
הַשְּׁבִיעִי, הַשָּׁבֶת הַגָּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ הַזֶּה, כִּי יוֹם זֶה גָּדוֹל
וְקָדוֹשׁ הוּא לְפָנֶיךָ, לְשָׁבֶת-בּוֹ וְלַנוּחַ בּוֹ בְּאַהֲבָה,
בְּמִצּוֹת רְצוֹנָךְ. וּבְרְצוֹנְךָ הִנִּיחַ לָנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, שְׁלֹא
תִּהְיֶה צָרָה וְיָגוֹן וְאַנְחָה בְּיוֹם מְנוּחָתֵנוּ. וְהִרְאֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
בְּנִחְמַת צִיּוֹן עִירָךָ וּבְבִנְיַן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קֹדֶשְׁךָ, כִּי
אַתָּה הוּא בֹעֵל הַיְשׁוּעוֹת וּבֹעֵל הַנִּחְמוֹת.

בראש חודש, ביום טוב ובחול המועד אומרים:

אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ: יַעֲלֶה וְיָבֵא, וְיַגִּיעַ וְיִרְאֶה
וְיִרְצֶה וְיִשְׁמַע וְיַפְקֹד, וְיִזְכֹּר וְיִזְכְּרֵנוּ וְיַפְקִדֵּנוּ, וְיִזְכֹּר
אֲבוֹתֵינוּ, וְיִזְכְּרוֹן מְשִׁיחַ בֶּן-דָּוִד עֲבָדְךָ, וְיִזְכְּרוֹן יְרוּשָׁלַיִם
עִיר קֹדֶשְׁךָ, וְיִזְכְּרוֹן כָּל-עַמֶּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ
לְפִלְטָה לְטוֹבָה, לְחַן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים, לְחַיֵּי

us speedily from all our troubles. We beseech Thee, O Lord our God, grant that we need not resort to either the gifts of mortal man nor to his loans, but that we depend solely upon Thy full, open, holy and ample hand, so that we may not be put to shame or disgrace for ever and ever.

On Sabbath add this paragraph:

May it be Thy gracious will, O Lord our God, to fortify us by Thy commandments, and especially by the commandment of the seventh day, this great and holy Sabbath, for this is a great and holy day before Thee. Grant that we rest and repose thereon in love in accordance with the precept of Thy will. In Thy favor, O Lord our God, grant us such repose that there be no trouble, grief or lamenting on the day of our rest. Permit us, O Lord our God, to behold the consolation of Zion Thy city, and the rebuilding of Jerusalem Thy holy city, for Thou art the Lord of salvation and of consolation.

On the New Moon and Festivals, add this paragraph:

Our God and God of our fathers! May our remembrance, the remembrance of our fathers, the remembrance of Messiah the son of David Thy servant, the remembrance of Jerusalem Thy holy city, and the remembrance of all Thy people the house of Israel, rise and come up and be accepted before Thee, bringing deliverance, well-being, grace and mercy, life and peace.

וְלִשְׁלוֹם, בְּיוֹם

לראש חודש	לפסח	לשבועות
ראש החדש	חג המצות	חג השבועות
לראש השנה	לסוכות	לשמיי עצרת וש"ת
הנזכרון	חג הסוכות	השמיני חג העצרת

הָיָה. וְזָכְרָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה, וּפָקַדְנוּ בּוֹ לְבִרְכָּה
וְהוֹשִׁיעֵנוּ בּוֹ לְחַיִּים. וּבִדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חַיִּים
וְחַנּוּן, וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ, כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ, כִּי אֵל
מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אַתָּה.

וּבִנְיַה יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בָּרוּךְ
אַתָּה יְיָ, בּוֹנֵה בְּרַחֲמָיו יְרוּשָׁלַיִם. אָמֵן.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הָאֵל אֲבִי
מִלִּפְנֵי, אֲדִירָנוּ, בּוֹרְאָנוּ, גֹּאֲלָנוּ, יּוֹצֵרָנוּ, קְדוֹשָׁנוּ קְדוֹת
יַעֲקֹב, רוֹעֵנוּ רוֹעֵה יִשְׂרָאֵל, הַמֶּלֶךְ הַטוֹב וְהַמְּטִיב
לְכָל, שֶׁבְּכָל־יּוֹם וַיּוֹם הוּא הַטֵּיב, הוּא הַמְּטִיב, הוּא
יִיטֵיב לָנוּ. הוּא גֹמְלָנוּ, הוּא גּוֹמְלָנוּ, הוּא יְגַמְלָנוּ לְעַד
לְחַן, לְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים. וּלְרוּחַ הַצֵּלָה וְהַצִּלָּה
בְּרָכָה וְיִשׁוּעָה, נַחֲמָה פְּרֻנְסָה וְכָל־כְּלָה, וְרַחֲמִים וְחַיִּים
וְשְׁלוֹם וְכָל־טוֹב, וּמְכַל־טוֹב לְעוֹלָם אֱלִי־חֲסִידָנוּ.

on this day of—

(*On New Moon:*) the New Moon.

(*On Passover:*) The Feast of Unleavened Bread.

(*On Pentecost:*) The Feast of Weeks.

(*On New Year:*) Memorial.

(*On Tabernacles:*) The Feast of Tabernacles.

(*On Shemini Azeret and Simhat Torah:*) The eighth day, the Feast of Solemn Assembly.

Remember us, O Lord our God, on this day for happiness; visit us thereon with Thy blessing, and spare our lives. Because of Thy promise of salvation and mercy, spare us and be gracious to us; have mercy upon us and save us; for our eyes are bent upon Thee, because Thou art a gracious and merciful God and King.

And rebuild Jerusalem the holy city speedily in our days. Praised be Thou, O Lord, who in Thy compassion rebuildest Jerusalem. Amen.

Praised be Thou, O Lord our God, King of the universe, our Father, Mighty Redeemer, the Holy One of Jacob, and the Shepherd of Israel. O King, Thou art kind and Thou dealest kindly with all creatures; ever dost Thou deal kindly with us, and ever dost Thou bestow benefits upon us, granting us mercy, relief, salvation, sustenance, life and peace. Grant that we may not any manner of good.

הַרְחֵמֵן, הוּא יִמְלֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד.

הַרְחֵמֵן, הוּא יִתְבָּרֵךְ בְּשִׁמְשֵׁם וּבְאַרְצָן.

הַרְחֵמֵן, הוּא יִשְׁתַּבַּח לְדוֹר דּוֹרִים, וַיִּתְפָּאֵר בְּנוֹ
לְעֵד וּלְנִצָּח נִצָּחִים, וַיִּתְהַדָּר בְּנוֹ לְעֵד וּלְעוֹלָמֵי
עוֹלָמִים.

הַרְחֵמֵן, הוּא יִפְרֹנְסֵנוּ בְּכָבוֹד.

הַרְחֵמֵן, הוּא יִשְׁבּוֹר עָלֵנוּ מֵעַל צְוֹאֲרֵנוּ, וְהוּא
יִזְלִיכֵנוּ קוֹמָמִיּוֹת לְאַרְצֵנוּ.

הַרְחֵמֵן, הוּא יִשְׁלַח לָנוּ בְּרָכָה מְרֻבָּה בְּבֵית הַהוּא
וְעַל שְׁלַחַן זֶה שְׂאֵבֵלֵנוּ עָלָיו.

הַרְחֵמֵן, הוּא יִשְׁלַח לָנוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיא, וְכֹחַ
לְטוֹב, וַיִּבְשֹׁר־לָנוּ בְּשׁוֹרוֹת טוֹבוֹת, יִשׁוּעוֹת וְנִחְמוֹת.

הַרְחֵמֵן, הוּא יִבְרַךְ אוֹתָנוּ וְאֶת-כָּל-אֲשֶׁר לָנוּ, כִּם
שֶׁנִּתְבָּרְכוּ אֲבוֹתֵינוּ, אֲבִרְהָם, יִצְחָק וַיַּעֲקֹב, בְּכָל
מָכַל, כָּל, כֵּן יִבְרַךְ אוֹתָנוּ, כְּלָנוּ יַחַד, בְּבְרָכָה שְׁלֵמָה
וְנֹאמַר אָמֵן.

בְּמָרוֹם יִלְמְדוּ עָלָיו וְעָלֵינוּ זְכוֹת, שֶׁתִּהְיֶה לְמִשְׁמֶרֶת
שְׁלוֹם. וְנִשְׂא בְּרָכָה מֵאֵת יי, וְצִדְקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעֵם.
וְנִמְצָא חֵן וְשָׂכָל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם.

The All-merciful shall reign over us for ever and ever.

The All-merciful shall be praised in heaven and on earth.

The All-merciful shall be praised throughout all generations, glorified amongst us to all eternity, and honored amongst us for ever and ever.

May the All-merciful grant us an honorable livelihood.

May the All-merciful break the yoke off our necks, and lead us upright to our land.

May the All-merciful send His blessing of plenty upon this house and upon this table at which we have eaten.

May the All-merciful send us Elijah the prophet, of blessed memory, who shall bring us good tidings, salvation and consolation.

May the All-merciful bless us and all that is ours, as our fathers Abraham, Isaac and Jacob were blessed, each with his own comprehensive blessing; even thus may He bless all of us together with a perfect blessing, and let us say, Amen.

May there be such advocacy on high as shall lead them and us to enduring peace; and may we receive a blessing from the Lord, and righteousness from the God of our salvation; and may we find grace and good understanding in the sight of God and man.

לשבת:

הַרְחֵמֵן, הוּא יִנְחִילֵנוּ לְיוֹם שְׁכָלוּ טוֹב, וּמְנוּחָה
לַחַיֵּי הָעוֹלָמִים.

לראש חודש:

הַרְחֵמֵן, הוּא יַחַדֵּשׁ עָלֵינוּ אֶת־הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְטוֹבָה
וּלְבָרָכָה.

ליום טוב:

הַרְחֵמֵן, הוּא יִנְחִילֵנוּ לְיוֹם שְׁכָלוּ טוֹב.

לראש השנה:

הַרְחֵמֵן, הוּא יַחַדֵּשׁ עָלֵינוּ אֶת־הַשָּׁנָה הַזֹּאת לְטוֹבָה
וּלְבָרָכָה.

לסוכות:

הַרְחֵמֵן, הוּא יָקִים לָנוּ אֶת־סִכַּת דָּוִד הַנּוֹפֶלֶת.

הַרְחֵמֵן, הוּא יְבַרֵךְ אֲבֵי הַיָּלָד וְאִמּוֹ, וַיִּזְכּוּ לְגִדּוֹל
וּלְחֻנּוֹ וּלְחֻכְמוֹ, מִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וְהַלְאָה יִרְצֶה דָּבָר
וַיְהִי יי אֱלֹהֵינוּ עִמּוֹ.

הַרְחֵמֵן, הוּא יְבַרֵךְ בַּעַל בְּרִית הַמִּילָה, אֲשֶׁר יִשְׁמַח
לַעֲשׂוֹת צֶדֶק בְּגִילָה, וַיִּשְׁלַם פְּעָלוֹ וּמִשְׁכָּרְתּוֹ כְּפוֹלָה
וַיַּתְּנֵהוּ לַמַּעֲלָה לַמַּעֲלָה.

(*On Sabbath:*) May the All-merciful permit us to inherit the day which shall be wholly a Sabbath and repose in the life everlasting.

(*On the New Moon:*) May the All-merciful renew to us this month for happiness and prosperity.

(*On a Festival:*) May the All-merciful grant us to inherit the day which is altogether good.

(*On New Year:*) May the All-merciful renew to us this year for happiness and prosperity.

(*On Tabernacles:*) May the All-merciful re-erect for us the fallen Tabernacle of David.

On the occasion of a circumcision, add the following:

May the All-merciful bless the father and the mother of the child; may they be worthy to rear him, to initiate him in the precepts of the Law, and to train him in wisdom; from this eighth day and henceforth may his blood be accepted, and may the Lord God be with him.

May the All-merciful bless the godfather who has observed the covenant of circumcision, and rejoiced exceedingly to perform this deed of piety; may He reward him for his act with a double recompense, and ever exalt him more and more.

הַרְחֵמֶן, הוּא יְבָרֶךְ רַךְ הַנִּמּוּל לְשִׁמוּנָה, וַיְהִי יָדוּ
וּלְבוֹ לָאֵל אֱמוּנָה, וַיִּזְכֶּה לְרֹאוֹת פָּנֵי הַשְּׂכִינָה שֶׁלֹּ
פְּעָמִים בַּשָּׁנָה.

כשהמוהל מברך, יתן הכוס של ברכה לאחר, ויאמר:

הַרְחֵמֶן, הוּא יְבָרֶךְ הַמָּל בָּשָׂר הָעֶרְלָה, וּפְרַע
וּמִצֵּץ דָּמֵי הַמִּילָה, אִישׁ הִיָּרָא וְרַךְ הַלֵּב עֲבוּדָתוֹ
פְּסוּלָה, אִם שְׁלֹשׁ אֲלֵה לֹא יַעֲשֶׂה לָהּ.

הַרְחֵמֶן, הוּא יִשְׁלַח לָנוּ מְשִׁיחוֹ הוֹלֵךְ תָּמִיד, בְּזִכּוֹת
חֶתֶן לַמּוֹלוֹת דָּמִים, לְבָשָׂר בְּשׁוּרוֹת טוֹבוֹת וְנַחוּמִים.
לַעַם אֶחָד מְפֹרָד וּמְפֹרָד בֵּין הָעַמִּים.

הַרְחֵמֶן, הוּא יִשְׁלַח לָנוּ כֹּהֵן צֶדֶק אֲשֶׁר לָקָח
לְעִילוֹם, עַד הֵכֵן כִּסְאוֹ כְּשֶׁמֶשׁ וַיְהִי לֹוֹם, וַיִּלֵּט פָּנָיו
בְּאַדְרֵתוֹ וַיִּגְלוֹם, בְּרִיתִי הִיָּתָה אֹתוֹ הַחַיִּים וְהַשְּׁלוֹם.

הַרְחֵמֶן, הוּא יִנְכְּנוּ לִימּוֹת הַמְּשִׁיחִת וּלְחַיֵּי הָעוֹלָם
הַבָּא. מְגִדִּיל (בשבת, ביום טוב, בחול המועד ובראש חודש אושר
מְגִדִּיל) יִשׁוּעוֹת מְלָכוֹ וַעֲשֶׂה חֶסֶד לְמְשִׁיחוֹ, לְדָוִד
וּלְנִרְעֻזוֹ עַד עוֹלָם. עֲשֶׂה שְׁלוֹם בְּמִרוּמָיו, הוּא יַעֲשֶׂה
שְׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל, וְאָמְרוּ אָמֵן.

May the All-merciful bless the tender infant that has been circumcised on his eighth day; may his hands and his heart be firm with God, and may he become worthy to appear before the Divine Presence three times in the year.

If the circumciser leads in the Grace, one of the company present recites the following paragraph:

May the All-merciful bless him who has circumcised the flesh of the foreskin, duly fulfilling each part of the precept. The service would be invalid of one who is timid and faint-hearted, or who failed to perform the three essentials of the ceremony.

May the All-merciful, regardless of the merit of them that are akin by the blood of the circumcision, send us His anointed to give good tidings and consolation to the people that is scattered and dispersed among the nations.

May the All-merciful send us the righteous priest, who remains withdrawn in concealment until a throne, bright as the sun and radiant as the diamond, shall be prepared for him, the prophet who covered his face with his mantle and wrapped himself therein, with whom is God's covenant of life and of peace.

May the All-merciful make us worthy of the days of the Messiah, and of the life of the world to come. Great salvation giveth He to His king; (*On Sabbath, Festival, and New Moons, say instead:* He is a tower of salvation to His king;) and showeth loving-kindness to His anointed, to David and to his seed, for evermore. He who maketh peace in His high places, may He make peace for us and for all Israel; and say ye, Amen.

יִרְאוּ אֶת־יְיָ קְדוֹשׁוֹ, כִּי אֵין מַחְסוֹר לִירָאָיו. כְּפִירִים
 רָשׁוּ וְרָעִבוּ, וְדָרְשׁוּ יְיָ לֹא־יִחְסְרוּ כָּל־טוֹב. הוֹדוּ לַיהוָה
 כִּי טוֹב, כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ. פֹּתַח אֶת־יְדֶךָ, וּמִשְׁבִּיעַ
 לְכָל־חַי רָצוֹן. בָּרוּךְ הַגֹּבֵר אֲשֶׁר יִבְטַח בְּיָי וְהָיָה לוֹ
 מִבְּטָחוֹ. נַעַר הָיִיתִי, גַּם זָקֵנְתִי, וְלֹא רָאִיתִי צָדִיק נִעְזֵב
 וְנֹרְעוּ מִבְּקֶשֶׁת־לָחֶם. יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן, יְיָ יְבָרֶךְ אֶת־עַמּוֹ
 בְּשָׁלוֹם.

O fear the Lord, ye His holy ones;
For there is no want to them that fear Him.
The young lions do lack and suffer hunger;
But they that seek the Lord want not any
good thing.

O give thanks to the Lord, for He is good,
For His mercy endureth for ever.

Thou openest Thy hand,
And satisfiest every living thing with favor.
Blessed is the man that trusteth in the Lord,
And whose trust the Lord is.

I have been young, and now am old;
Yet I have not seen the righteous forsaken,
Nor his seed begging bread.

The Lord will give strength to His people;
The Lord will bless His people with peace.

ו. דיני פדיון הבן

א. מצות עשה על כל איש מישראל לפדות מכהן את בנו שהוא בכור לאמו, בחמשה סלעים, בערך חמשה דולרים בזמננו (שמות יג, ב, יג; במדבר יח, טו, טז; בכורות מט, עמוד ב; רמב"ם הלכות בכורים פרק יא, הלכה א; יורה דעה סימן שה, סעיף א). ויכול ליתן לכהן אפילו שאר חפציו שיהיו שוים כך, אבל לא קרקעות ולא שטרות, ולכן אין פורק בשטרות המדינה (בכורות נא, עמוד א; רמב"ם שם, הלכה ו; יורה דעה שם, סעיף ב; קצור שלחן ערוך סימן קסד, סעיף א).

ב. פדיון הבן הולך אחר האם, ולכן מי שיש לו כמה נשים ויש לו בכור מכל אחת ואחת, חייב לפדות את כולם (בכורות מו, עמוד א; יורה דעה סימן שה, סעיף יז).

ג. אשה שהפילה ואחר כך ילדה בן קיימא, צריכים לעשות שאלת חכם (קצור שלחן ערוך סימן קסה, סעיף י).

ד. אם אין האב במקום הילד, יכול גם כן לפדותו מבן באשר הוא שם, ואומר לכהן: "יש לי בן בכור לפדות", וכו'. והכהן אומר לו: "מאי בעית טפי" וכו' (יורה דעה סימן שה, סעיף י).

ה. האם אינה חייבת לפדות את בנה. ואם מת האב, בית דין פודין אותו (קדושין כט, עמוד א; רמב"ם הלכות בכורים פרק יא, הלכה ב; יורה דעה סימן שה, סעיף ב; קצור שלחן ערוך סימן קסד, סעיף ז).

ו. כהנים ולוים פטורים מפדיון הבן. ואפילו בת כהן או בת לוי שנשאת לישראל, בנה פטור מפדיון (בכורות יג, עמוד א; מו, עמוד א; רמב"ם הלכות בכורים פרק יא, הלכה ט, י; יורה דעה סימן שה, סעיף יח).

VI. LAWS CONCERNING THE REDEMPTION OF THE FIRST-BORN

Every Israelite is duty bound to redeem his son, who is the mother's first-born, from the priest, by giving him five *selo'im*, equivalent to about five dollars in our money (*Ex.* XIII, 2, 13; *Num.* XVIII, 15—16; *Bekhorot* 49b; *Maim. Bikkurim* XI, 1; *Yoreh Deah* CCCV, 1). The priest may be given some other articles of value, but no real property and no notes may be given him (*Bekhorot* 51a; *Maim.* l. c. 6; *Yoreh Deah* l. c. 3; *Kitzur Shulhan Arukh*, CLXIV, 1).

2. The law of redemption applies to the first-born of the mother only; if therefore one has several wives, and a first-born son is born to him by each and every one of them, he is bound to redeem them all (*Bekhorot* 46a; *Yoreh Deah* CCCV, 17).

3. If a woman suffers an abortion and thereafter gives birth to a viable child, the learned should be consulted (regarding the infant's redemption) (*Kitzur Shulhan Arukh* CLXV, 10).

4. If, on the day the redemption is to take place, the father is not in the same town with his first-born son, he may comply with the law of redemption by saying to the priest of that town: "I have a first-born son to be redeemed," whereupon the priest inquires: "What wouldst thou rather," etc. (*Yoreh Deah* CCCV, 10, gloss).

5. The mother is not obligated to redeem her first-born son, and if the father is dead, it is the duty of the court to redeem him (*Kiddushin* 29a; *Maim. Bikkurim* XI, 2; *Yoreh Deah* CCCV, 2; *Kitzur Shulhan Arukh* CLXIV, 7).

6. Priests and Levites are exempt from redeeming their first-born sons. Even the first-born son of the daughter of a priest or of a Levite, married to a layman, is exempt from redemption (*Bekhorot* 13a, 47a; *Maim. Bikkurim* XI, 9, 10; *Yoreh Deah* CCCV, 18).

ז. אם לא נימול הבכור עד יום ל"א ללידתו, מלין אותו מקודם, ואחר כך פודין אותו. אבל אם אי אפשר למולו גם ביום ל"א ללידתו, אין לאחר בשביל זה את פדיונו, כי מצות מילה ופדיון הבן אינן תלויות זו בזו (ראה ש"ך סעיף קטן יב, יורה דעה סימן שה).

ח. עבר האב ולא פדה את בנו, או שמת האב ובית דין לא פדו אותו, חייב הוא בעצמו לפדות את עצמו כשיגדיל, ומברך: „אשר קדשנו במצותיו וצונו על פדיון בכור“, וגם ברכת „שהחיינו“ (קדושין כט, עמוד א; רמב"ם הלכות בכורים פרק יא, הלכה ב, ה; יורה דעה סימן שה, סעיף י בהגהה, וסעיף טו; קצור שלחן ערוך סימן קסד, סעיף ח).

ט. אין פודין את הבכור עד שיעברו עליו שלשים יום, וביום שלשים ואחד יפדוהו מיד שלא להשהות את המצוה (במדבר יח, כג בכורות מט, עמוד א; רמב"ם הלכות בכורים פרק יא, הלכה ז; יורה דעה סימן שה, סעיף יא, י). אין פודין בשבת ויום טוב, אבל בחול המועד פודין (יורה דעה סימן שה, סעיף יא).

יא. פדיון שחל בשבת, וביום טוב, או בתענית, צריך לפדות תיכף בלילה שלאחריו, ולא ימתינו עד למחר (קצור שלחן ערוך סימן קסד, סעיף ג).

יב. נוהגים לעשות את הפדיון ביום, מכל מקום אם עבר יום שלשים ואחד ולא פדה, צריך לפדותו בלילה שלאחריו ולא להמתין עד למחר (קצור שלחן ערוך שם).

יג. נוטלים ידים לסעודה ומברכים „המוציא“ על הפת ואחר כך עושים את הפדיון (יורה דעה סימן שה, סעיף י בהגהה בשם מהרי"ל; טורי זהב שם, סעיף קטן י).

7. If the first-born son remains uncircumcised till the thirty-first day of his birth, the infant should be first circumcised and then redeemed. But if it be impossible to perform the circumcision even on the thirty-first day, the redemption must not be delayed because of that, for the precepts regarding circumcision and redemption are independent of each other (*See, Sifte Kohen note 12, of Yoreh Deah CCCV*).

8. If the father violates the law and neglects to redeem his son, or if the father dies and the court fails to redeem him, the son must redeem himself when of age, and he must on that occasion pronounce the benedictions: "Who hast bidden us to redeem the first-born," and, "Who hast kept us in life" (*Kiddushin* 29a; *Maim. Bikkurim* XI, 2, 5; *Yoreh Deah CCCV*, 10, gloss, and 15; *Kitzur Shulhan Arukh CLXIV*, 8).

9. The first-born may not be redeemed before he is fully thirty days old, and on the thirty-first day the redemption must take place, because the performance of a precept should not be delayed (*Num. XVIII*, 16; *Bekhorot* 49a; *Maim. Bikkurim* XI, 17; *Yoreh Deah CCCV*, 11).

10. The rite of redemption may not be performed on the Sabbath or on the Festivals, but may be performed on the Intermediate Days of the Festivals (*Yoreh Deah CCCV*, 11).

11. If the day of redemption occurs on the Sabbath or on a Festival, or on a fast-day, the rite of redemption should be performed the following evening, and should not be postponed to the following day (*Kitzur Shulhan Arukh CLXIV*, 3).

12. It is the prevailing custom to perform the rite of redemption in the daytime. Nevertheless, if the thirty-first day had passed and the infant was not redeemed, the redemption must take place the following evening, and must not be postponed to the next day (*Kitzur Shulhan Arukh* l. c.).

13. First the hands are washed for the repast, the benediction is pronounced upon breaking bread, and then the ceremony of redemption is performed (*Yoreh Deah CCCV*, 10, gloss; *Maharil Ture Zahab* a. l., note 10).

יד. האב מייתי ליה לבכור קמיה כהן, ומודיע לו שהוא בכור פטר רחם לאמו הישראלית, ומייתי בידו כסף או שוה כסף חמשה סלעים. מביא את הבכור לפני הכהן ואומר: „זה בני בכורי וכו'". אחר כך מניח את הבכור לפני הכהן, והכהן שואל אותו: „מאי בעית טפי" וכו'. והאב משיב לו ואומר: „חפץ אני לפדות את בני", וכו'. בעוד שהאב מחזיק את המטבעות בידו, קודם שיתנם לכהן, מברך: „אשר קדשנו במצותיו וצונו על פדיון הבן, וגם „שהחיינו", ונותן מיד את המטבעות לכהן. הכהן נוטל את המטבעות ומוליך בידו על ראש התינוק, ואומר: „זה תחת זה" וכו' אחר כך נותן את ידו על ראש התינוק ומברכו, ואומר: „ישימך" וכו', יברכך ה' וישמרך" וכו', „כי אורך ימים ושנות חיים" וכו', „ה' ישמרך מכל רע" וכו' (יורה דעה סימן שם, סעיף י בהגהה; טורי זהב סקד קטן י; קצור שלחן ערוך סימן קסד, סעיף ד).

טו. אחר כך מברך הכהן על כוס יין, ואם אין יין-מברך על שאר משקה שרגילים לשתות שם, אבל אזי צריכים לעשות את הפדיון קודם נטילת ידים לסעודה, כי בתוך הסעודה אין מברכים על שאר משקים חוץ מיין, ולכן רק כשיש יין עושים את הפדיון אחר ברכת „המוציא" (יורה דעה שם; טורי זהב שם; קצור שלחן ערוך שם).

טז. לאחר שקבל הכהן חמשה סלעים, יש לו רשות להשיב לאבי הבן את כל הכסף או מקצתו, והבכור בין כה ובין כה פדוי. ומי שרוצה לעשות המצוה כדבעי למיהוי, יבחר לו כהן עדי בעל תורה ויראה, והאב גם הכהן יגמרו בדעתם שלא להחזיר

14. The father, holding in his hand either cash or some other articles to the value of five *selaim*, brings his first-born son to the priest, notifies him that the infant is the first-born son of his mother who is a lay-Israelitish woman, and says: "This is my first-born son," etc. Thereafter he places the infant before the priest, and the latter asks of him: "What wouldst thou rather," etc.; and the father responds to him, saying: "I desire to redeem my son," etc. While the father still holds the coins in his hand and before he gives them to the priest, he pronounces the benedictions: "Who hast sanctified us by Thy commandments and hast bidden us to redeem the first-born," and, "Who hast kept us in life." Thereupon he immediately hands over the coins to the priest. The latter takes the money, holds it over the head of the infant, and says: "This instead of that," etc. Then he places his hand on the head of the infant, and blesses him, saying: "May God make thee," etc.; "The Lord bless thee and keep thee," etc.; "For, length of days and years of life," etc.; and, "The Lord keep thee from all evil," etc. (*Yoreh Deah* CCCV, 10, gloss; *Ture Zahab* a. l., note 38; *Kitzur Shulhan Arukh* CLXIV, 4).

15. After this, the priest pronounces the benediction over a goblet of wine; and if there be no wine obtainable, he pronounces a benediction over some other liquid which is used in that locality as a beverage. But, in the latter event, the ceremony of redemption should take place before the hands are washed for the meal, for in the midst of the meal it is not permissible to pronounce a benediction over any other beverage except wine. So, only when there is wine, is the ceremony of redemption performed after the benediction over the bread (*Yoreh Deah* l. c.; *Ture Zahab* l. c.; *Kitzur Shulhan Arukh* l. c.).

16. After the priest has received the five *selaim*, he may return either the whole of it or a part thereof to the father of the infant; in either event the first-born is considered legally redeemed. But he who desires to perform the precept of redemption as is required by law, should choose a priest who is poor, learned in the Law and God-fearing, and both the father and the priest should resolve not to make restitution of the redemption money; or the

את הכסף, או יתן לו במתנה על מנת להחזיר (בכורות נא, עמוד ב; רמב"ם הלכות בכורים פרק יא, הלכה ח; יורה דעה סימן שה, סעיף ח; קצור שלחן ערוך סימן קסד, סעיף ו).

יז. מצוה לעשות סעודה לפדיון הבן (יורה דעה סימן שה, סעיף" בהנחה).

יח. מת הבן לאחר שלשים יום, חייב האב לפדותו ולברך על הפדיון, אבל לא יברך שהחיינו (משנה בכורות פרק ח, משנה ו; בכורות מט, עמוד א; רמב"ם הלכות בכורים פרק יא, הלכה יט; יורה דעה סימן שה, סעיף יב בהנחה).
 יט. ישראלית שנתעברה מנכרי בנה חייב בפדיון לכשיגדל. לוויה שנתעברה מעובד כוכבים בנה פטור מפדיון. כהנת שנתעברה מעובד כוכבים בנה חייב בפדיון לכשיגדל, שהרי נתחללה אמו מן הכהונה בבעילת העובד כוכבים (בכורות מז, עמוד א; רמב"ם הלכות בכורים פרק יא, הלכה יא; יורה דעה סימן שה, סעיף יח; באר היטב סעיף קטן יט).

father should give the money to the priest in the nature of a gift, with the condition that it be returned to him after redemption (*Bekhorot* 51b; *Maim. Bikkurim* XI, 8; *Yoreh Deah* CCCV, 8; *Kutub Shulhan Arukh* CLXIV, 6).

17. It is a meritorious deed to make a repast at the ceremony of redeeming the first-born (*Yoreh Deah* CCCV, 10, gloss).

18. If the son dies after thirty days of his birth, his father is obligated to redeem him and pronounce the benediction "Concerning redemption," but not the benediction "Who hast preserved us alive" (*Mishnah Bekhorot* VIII, 6; *Bekhorot* 49a; *Maim. Bikkurim* XI, 19; *Yoreh Deah* CCCV, 12, gloss).

19. The son of a lay-Israelitish woman married to a non-Jew must redeem himself upon reaching his majority. The son of the daughter of a Levite married to a non-Jew is exempt from redemption. The son of the daughter of a priest married to a non-Jew must redeem himself upon reaching his majority, because his mother lost her priestly status by her having sexual intercourse with a non-Jew (*Bekhorot* 47a; *Maim. Bikkurim* XI, 11; *Yoreh Deah* CCCV, 12; *Beer Heteb* a. l., note 19).

ז. סדר פדיון בכור

הקרואים נוטלים ידים לסעודה, יושבים אל השלחן ומברכים ברכת „המוציא“ על הלחם. אחר כך מביא האב את הבכור ובידו חמשה סלעים מטבעות או שוה כסף, ואומר לכהן:

זֶה בְּנִי בְּכוֹרִי הוּא פֶּטֶר רֶחֶם לְאִמּוֹ, וְהִקְדֹּשׁ בְּרֹחַ הוּא צִוָּה לְפָדוֹתוֹ. שְׁנֹאֲמַר, וּפְדוּיוֹ מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכָּךְ כֶּסֶף חֲמִשֶּׁת שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ, עֲשֵׂה גֵרָה הוּא. וְנֹאֲמַר, קֹדֶשׁ לִי כָּל־בְּכוֹר, פֶּטֶר כָּל־רֶחֶם בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּאָדָם וּבַבְּהֵמָה, לִי הוּא.

הכהן שואל את אבי הילד:

מֵאִי בְּעִית טָפִי: לְתֵן בְּנֶךָ בְּכוֹרְךָ שֶׁהוּא פֶּטֶר רֶחֶם לְאִמּוֹ, אוֹ בְּעִית לְפָדוֹתוֹ בְּעֵד חֲמִשׁ סְלָעִים כְּדִמְחִיבֵי מְדֹאוֹרִיתָא.

האב משיב לכהן:

חֲפֵץ אָנִי לְפָדוֹת אֶת בְּנִי, וְהִילָךְ דִּמִּי כְּדִמְחִיבֵי מְדֹאוֹרִיתָא.

ואומר אחר כך שתי ברכות אלו:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל פְּדִיוֹן הַבֶּן.

VII. ORDER OF REDEEMING THE FIRST-BORN

The guests wash their hands for the meal, are seated at table, and pronounce the benediction over breaking bread. Thereafter the father brings his first-born son, holding in his hands coins or articles to the value of five *selaim*, and says to the priest who is seated at table:

This, the first-born son of mine, is the first-born of his mother, and the Holy One, praised be He, has bidden to redeem him; as it is said (*Numbers XVIII, 16*): "And their redemption-money—from a month old shalt thou redeem them—shall be, according to thy valuation, five shekels of silver, after the shekel of the sanctuary—the same is twenty gerahs." And it is said again (*Exodus XIII, 2*): "Sanctify unto Me all the first-born, whosoever openeth the womb among the children of Israel, both of man and of beast, it is mine."

The priest asks the father:

Which wouldst thou rather, give me thy first-born son, the first-born of his mother, or redeem him for five *selaim*, as thou art obligated to do according to the Law?

The father replies:

I desire rather to redeem my son, and here thou hast his redemption money, as I am obligated to do according to the Law.

Then the father pronounces the following two benedictions:

Praised be Thou, O Lord our God, King of the universe, who hast sanctified us by Thy commandments, and hast bidden us to redeem the first-born son.

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחֲיָנוּ וְקִיָּנוּ
וְהַגִּיעָנוּ לְזֶמֶן הַזֶּה.

מיד כשגומר את הברכות, צריך האב ליתן את הכסף צד
בידו לכהן.

כשהכהן אוחז בידו את כסף הפדיון, מוליך בידו על ראש
הבכור, ואומר:

זֶה תַּחַת זֶה, זֶה חֲלוּף זֶה, זֶה מְחוּל עַל זֶה, וְיָכַס
זֶה הַבֵּן לְחַיִּים, לַתּוֹרָה וּלְיִרְאַת שְׁמַיִם. יְהִי רָצוֹן
שְׁכֶשֶׁם שְׁנֹכַח לַפְּדִיוֹן, בֵּן יָכַס לַתּוֹרָה, לְחַבֵּד
וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים. אָמֵן.

הכהן נותן את ידו על ראש הבכור ומברכו:

יְשִׁמְךָ אֱלֹהִים כְּאַפְּרַיִם וְכַמִּנְשָׁה.

יְבָרְכֶךָ יי וַיְשַׁמְרֶךָ.

יָאֵר יי פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחַנֶּךָ.

יֵשָׂא יי פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיֵּשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם.

כִּי אַרְךָ יָמִים וּשְׁנוֹת חַיִּים וְשְׁלוֹם יוֹסִיפוּ לְךָ.

יי יִשְׁמְרֶךָ מִכָּל־רָע, יִשְׁמַר אֶת־נַפְשְׁךָ.

הכהן מברך על כוס יין:

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרֵי הַבֵּית

ואחר כך אוכלים ושותים ושמחים בשמחה של מצוה.

אחר הסעודה מברכים ברכת המזון, צד 37.

Praised be Thou, O Lord our God, King of the universe, who hast granted us life, sustained us, and permitted us to celebrate this joyous occasion.

As soon as the father concludes the two benedictions, he must hand over the money to the priest.

The priest, holding the redemption money over the head of the infant, says:

This is instead of that, this in commutation for that, this in remission of that. May this child be granted life, knowledge of the Law, and fear of Heaven. May it be the will of God that as he has been admitted to redemption, so may he be introduced to the study of the Law, to the nuptial canopy, and into good deeds. Amen.

The priest places his hand upon the head of the infant, and blesses him thus:

God make thee as Ephraim and as Manasseh.

May the Lord bless thee and keep thee.

May the Lord make His countenance shine upon thee, and be gracious unto thee.

May the Lord lift up His countenance upon thee, and give thee peace.

For, length of days, and years of life, and peace shall they add to thee.

The Lord shall keep thee from all evil; He shall keep thy soul.

The priest then takes a cup of wine and pronounces the benediction:

Praised be Thou, O Lord our God, King of the universe, who created the fruit of the vine.

Thereafter the guests eat and drink and enjoy themselves at the repast made in honor of the ceremony of redemption.

After the repast, Grace (after meals) is recited; page 37.

ח. בר מצוה

א. ביום שנכנס הב' לשנתו הי"ד, שהוא בן שלש עשרה ביום אחד, נעשה "בר מצוה" (כלומר, בר עונשין; אבות פרק ה, מסכת סנהדרין). ועולה לברך על התורה בפעם הראשונה. לפי דעת הרמב"ם הדין הזה, שבן שלש עשרה שנה הוא בר עונשין, הוא למשה בלבד (תשובת הרא"ש כלל יז; וכן דעת רש"י בפירושו לאבות ה, כא).

ב. לאחר שברך הבר מצוה ברכה אחרונה על ספר התורה מברך האב ברכה בלי שם ומלכות, ואומר:

בָּרוּךְ שֶׁפָּטַרְנִי מִעֲנֹשׁ שְׁלֹשָׁה (אורח חיים סימן רכא, ס"ד ב, בהגהה). מפני שקודם שנעשה בנו לבר מצוה, היה האב אחראי בעד מעשי בנו (אורח חיים שם, באר היטב סעיף קטן ד).
ג. מצוה על כל איש לעשות סעודה ביום שנעשה בנו בר מצוה (באר היטב שם).

מי שברך לבר מצוה:

מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ, אֲבִרְהֵם, יִצְחָק וְיַעֲקֹב, הָיָה יְבָרַךְ אֶת הַבְּחֹר (פב"פ) שְׁעָלָה הַיּוֹם לְכָבוֹד הַמָּקוֹם וְלְכָבוֹד הַתּוֹרָה, וְלָתֵת תּוֹדָה עַל כָּל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר עָשָׂה לּוֹ אֱלֹהִים. בְּשֹׁכֵר זֶה הַקָּב"ה יִשְׁמְרֵהוּ וְיַחְיֶהוּ וְיִטֵּה לְבֹו לְהִיּוֹת שְׁלָם עִמּוֹ, לְהַגִּיט בְּתוֹרָתוֹ, לְלַבֵּן בְּדַרְכָּיו, לְשַׁמֹּר מִצְוֹתָיו, חֻקּוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו, וְיִהְיֶה מְשֻׁכָּל וּמְצָלִיחַ בְּכָל דָּרְכָיו, וְיִמָּצָא חָן וְחֶסֶד בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם. וְיִזְכּוּ אֲבוֹתָיו לְגִדְלוֹ וּלְחֻנְכוֹ לְתוֹרָה וּלְחֶפֶזָה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים, וְנֹאמַר אָמֵן.

VIII. CONFIRMATION = BAR-MITZVAH

1. On the day a male youth enters his fourteenth year, *if* is, he is thirteen years and one day old, he becomes *Bar Mitzvah* (i. e., subject to punishment) (*Abot* V, 21), and is for the first time called up to pronounce a benediction over the Torah. According to the opinion of Rabbenu Asher, this rule of law, that a youth of thirteen becomes subject to punishment, was handed down by Moses on Sinai (*Teshuvat Rabbenu Asher*, rule 17; *Rashi* ad *Abot* V, 21).

2. After the Bar Mitzvah has pronounced the second benediction over the Torah, the father pronounces a benediction, without mentioning the name of God or His kingship, thus:

Praised be He who hath released me from the responsibility of this one (*Orah Hayyim* CCXXV, 2, gloss). For, before his son has become Bar Mitzvah, the father was held responsible for the actions of his son (*Beer Heteb* ad *Orah Hayyim* l. c., note 4).

3. It is the duty of every father to prepare a feast on the day his son becomes Bar Mitzvah (*Beer Heteb* l. c.).

SPECIAL PRAYER FOR A BAR MITZVAH

May He who blessed our ancestors Abraham, Isaac and Jacob, bless this youth who was called up to-day in honor of God and in honor of the Torah, and to give thanks for all the good that God has done for him. As a reward for this, may the Holy One, praised be He, keep him and grant him life. May He incline his heart to be perfect with Him, to study His Law, to walk in His ways, to observe His commandments, statutes and judgments. May he be successful and prosperous in all his ways, and may he find grace and mercy in the eyes of God and man. May his parents deserve to raise him up to the study of the Law, to the nuptial canopy and to good deeds. Let us say, AMEN.

ט. חנוכת הבית

א. בנה או קנה בית, אפילו היה לו בית אחר תחלה, צריך לברך עליו ברכת „שהחיינו“ (ברכות נד, עמוד א; נט, עמוד ב; רמב"ם הלכות ברכות פרק י, הלכה א; אורח חיים סימן רכג, סעיף ג).

ב. יש לברך בשעת הקנין או גמר הבנין, אף על פי שעדיין לא נשתמש בהם, כי אין הברכה אלא על שמחת הלב (ברכות רמב"ם שם; אורח חיים שם, סעיף ד).

ג. נוהגים לעשות משתה ושמחה בחנוכת הבית, ולתת צדקה לעניים. המנהג הזה נוסד על מה שכתוב במדרש תנחומא (ברכות שהקדוש ברוך הוא ברך וקדש כשגמר העולם, כעין אינש דבביתא . . . ועבד הלולא).

ד. בעל הבית יאמר מזמורי תהלים אלה:

תהלים טו

מזמור לדוד:

יְי, מִי יְגוֹר בְּאַהֲלָךְ, מִי יִשְׁכֵּן בְּהַר קֹדֶשְׁךָ.
הוֹלֵךְ תָּמִים וּפָעַל צֶדֶק, וְדִבֵּר אֱמֶת בְּלִבּוֹ.
לֹא רָגַל עַל לְשׁוֹנוֹ, לֹא עָשָׂה לְרֵעֵהוּ רָעָה,
וְחִרְפָּה לֹא נָשָׂא עַל קִרְבּוֹ.
נִבְּוָה בְּעֵינָיו וּמָאָס, וְאֵת יִרְאֵי יְי יִכְבֵּד, וְשָׁבַע
לְהִרְעוֹ וְלֹא יָמַר.

IX. DEDICATION OF A HOUSE

1. If one builds or buys a house, even if he previously possessed another house, he must pronounce the benediction, "Who hast granted us life," etc. (*Berakhot* 54a, 59b; *Maim. Berakhot* I. 1. *Orak Hayyim* CCXXIII, 3).

2. The benediction should be pronounced at the time the purchase is made or upon the completion of the building, although he had not yet made use of the same, as the benediction is pronounced on account of his joy of acquiring the house (*Orak Hayyim* l. c., 4).

3. It is the custom to prepare a feast and be joyful at celebrating the dedication of a house, and to give charity to the poor. This custom is based on Midrashic dictum (*Tanhuma, Berakhot*): "The Holy One, praised be He, blessed and sanctified the Sabbath upon completing the world, like a human being who builds a house and makes a feast."

4. The owner of the house should recite these chapters from the Psalms:

PSALM XV.

A Psalm of David:

Lord, who shall sojourn in Thy tabernacle?
Who shall dwell upon Thy holy mountain?
—He that walketh uprightly, and worketh
righteousness,
And speaketh truth in his heart.
That hath no slander upon his tongue,
Nor doeth evil to his fellow,
Nor taketh up a reproach against his neighbor;
In whose eyes a vile person is despised,
But he honoreth them that fear the Lord;
He that sweareth to his own hurt, and chan-
geth not;

בִּסְפוֹ לֹא נָתַן בְּנֶשֶׁךְ, וְשָׁחַד עַל נָקִי לֹא לָקַח;
עֲשֵׂה אֵלֶּה לֹא יְמוּט לְעוֹלָם.

תהלים קא

לְדוֹד מְזֻמּוֹר:

חֹסֵד וּמִשְׁפָּט אֲשִׁירָה, לִךְ יִי אֲנֻמְרָה.
אֲשַׁכִּילָה בְּדֶרֶךְ תָּמִים, מְתִי תְּבוּאָה אֵלַי,
אֲתַהֲלֶךְ בְּתָם לִבִּי בִקְרֹב בֵּיתִי.
לֹא אֲשִׁית לִנְגֹד עֵינַי דָּבָר בְּלִיעַל, עֲשֵׂה סִטִּים
שְׁנֵאתִי, לֹא יִדְבֹק בִּי.

לִבִּי עֲקָשׁ יְסוּר מִמֶּנִּי, רַע לֹא אֲדַע.
מְלִשְׁנִי בִסְתֵר רַעְהוֹ אוֹתוֹ אֲצַמִּית, גְּבוּהַ עֵינָיו
וּרְחֹב לִבִּי, אוֹתוֹ לֹא אוּכַל.
עֵינַי בְּנֶאֱמָנִי אֶרְץ, לְשֹׁכֵת עֲמֹדִי, הִלֶּךְ בְּדֶרֶךְ
תָּמִים, הוּא יִשְׁרָתֵנִי.

לֹא יֵשֵׁב בִּקְרֹב בֵּיתִי עֲשֵׂה רִמְיָה; דָּבָר
שִׁקְרִים, לֹא יִכּוֹן לִנְגֹד עֵינַי.

He that putteth not out his money on interest,
Nor taketh a bribe against the innocent.
He that doeth these things shall never be
moved.

PSALM CI.

A Psalm of David:

I will sing of mercy and justice;
Unto Thee, O Lord, will I sing praises.
I will give heed unto the way of integrity;
Oh when wilt thou come unto me?
I will walk within my house in the integrity of
my heart.
I will set no base thing before mine eyes;
I hate the doing of things crooked;
It shall not cleave unto me;
I will know no evil thing.
Whoso slandereth his neighbor in secret, him
will I destroy;
Whoso is haughty of eye and proud of heart,
him will I not suffer.
Mine eyes are upon the faithful of the land,
that they may dwell with me;
He that walketh in the way of integrity, he
shall minister unto me.
He that worketh deceit shall not dwell within
my house;
He that speaketh falsehood shall not be estab-
lished before mine eyes.

לְבָקָרִים אֶצְמִית כָּל רָשָׁעֵי אֶרֶץ, לְהַכְרִית
מֵעִיר יְיָ כָּד פֹּעֲלֵי אֱוֹן.

תהלים קכא

שִׁיר לְמַעְלוֹת:

אֲשָׁא עֵינַי אֶל הַהָרִים: מֵאֵין יָבֹא עֲזָרִי.

עֲזָרִי מֵעַם יְיָ, עֲשֵׂה שְׁמִים וְאֶרֶץ.

אֵל יִתֵּן לְמוֹט רִגְלֶךָ, אֵל יָנוּם שְׁמֶרְךָ.

הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שֹׁמֵר יִשְׂרָאֵל.

יְיָ שְׁמֶרְךָ, יְיָ צִלְּךָ עַל יַד יְמִינֶךָ.

יוֹמָם הִשְׁמָשׁ לֹא יִכָּבֶה, וַיָּרֶחַ בִּלְיָלָה.

יְיָ יִשְׁמְרֶךָ מִכָּל רָע, יִשְׁמַר אֶת נַפְשֶׁךָ.

יְיָ יִשְׁמַר צִאתְךָ וּבֹאֶךָ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם.

תהלים ל

מְנוּמָר שִׁיר חֲנֻכַּת הַבַּיִת לְדָוִד:

אֲרוּמָמְךָ יְיָ כִּי דָלִיתָנִי, וְלֹא שִׁמְחָתָ אֵיבֵי לִי.

Morning by morning will I destroy all the
wicked of the land;
To cut off all the workers of iniquity from the
city of the Lord.

PSALM CXXI.

A Song of Ascents:

I will lift up mine eyes unto the mountains:
From whence shall my help come?
My help cometh from the Lord,
Who made heaven and earth.
He will not suffer thy foot to be moved;
He that keepeth thee will not slumber.
Behold, He that keepeth Israel
Doth neither slumber nor sleep.
The Lord is thy keeper;
The Lord is thy shade upon thy right hand.
The sun shall not smite thee by day,
Nor the moon by night.
The Lord shall keep thee from all evil;
He shall keep thy soul.
The Lord shall guard thy going out and thy
coming in,
From this time forth and for ever.

PSALM XXX.

A Psalm; a Song at the dedication of the House; of David:

I will extol Thee, O Lord, for Thou hast raised
me up,
And hast not suffered my enemies to rejoice
over me.

יְיָ אֱלֹהֵי, שְׁנַעַתִּי אֵלֶיךָ וַתִּרְפְּאֵנִי.
 יְיָ הַעֲלִיתָ מִן שְׂאוֹל נַפְשִׁי, חַיִּיתָנִי מִיַּרְדֵּי בּוֹר.
 וַמְּרוּ לִי חֲסִידָיו, וְהוֹדוּ לְזִכַּר קִדְשׁוֹ.
 כִּי רָגַע בְּאֶפֶס, חַיִּים בְּרִצּוֹנוֹ; בְּעָרֵב יָלִין בְּכִי,
 וּלְבָקָר רָנָה.
 וַאֲנִי אֲמַרְתִּי בְשִׁלּוֹי, בַּל אָמוּט לְעוֹלָם.
 יְיָ, בְּרִצּוֹנְךָ הֶעֱמַדְתָּ לְהַרְרִי עוֹ; הִסְתַּרְתָּ
 פְּנֶיךָ, הָיִיתִי נִבְהָל.
 אֵלֶיךָ יְיָ אֶקְרָא, וְאַל אֲדַנִּי אֶתְחַנֵּן.
 מַה בָּצַע בְּדַמִּי, בְּרִדְתִּי אֶל שַׁחַת; הַיּוֹדֶךָ
 עָפָר, הִיגִיד אֲמַתְךָ.
 שְׁמַע יְיָ וַחֲנִנִי, יְיָ הִיָּה עֲזָר לִי.
 הִפְכָּתָּ מִסִּפְדִּי לְמַחּוֹל לִי; פִּתַּחְתָּ שִׁבְעִי
 וַתִּאֲזָרְנִי שִׁמְחָה.

O Lord my God,
I cried unto Thee, and Thou didst heal me;
O Lord, Thou broughtest up my soul from the
nether-world;
Thou didst keep me alive, that I should not go
down to the pit.
Sing praise unto the Lord, O ye His godly ones,
And give thanks to His holy name.
For His anger is but for a moment,
His favor is for a life time;
Weeping may tarry for the night,
But joy cometh in the morning.
Now I had said in my security:
'I shall never be moved.'
Thou hast established in Thy favor, O Lord,
my mountain as a stronghold—
Thou didst hide Thy face; I was affrighted.
Unto Thee, O Lord, did I call,
And unto the Lord I made supplication:
'What profit is there in my blood, when I go
down to the pit?
Shall the dust praise Thee? shall it declare
Thy truth?
Hear, O Lord, and be gracious unto me;
Lord, be Thou my helper.'
Thou didst turn for me my mourning into
dancing;
Thou didst loose my sackcloth, and gird me
with gladness;

למצון יזמרך כבוד ולא ידום; יי אלהי
לעולם אודך.

So that my glory may sing praise to Thee, and
not be silent;

O Lord my God, I will give thanks unto Thee
for ever.

י. סדר הנחת אבן פנה לבית הכנסת, בית חולים

או תלמוד תורה וכל בית מצוה

הנאספים אומרים מזמורים אלה:

תהלים קכא

שיר למעלות:

אֲשָׁא עֵינֵי אֱלֹהֵהֶרִים: מֵאֵין יְבוֹא עֲזָרִי.

עֲזָרִי מֵעַם יי, עֲשֵׂה שְׁמִים וְאָרֶץ.

אֶל־יִתֵּן לְמוֹט רִגְלֶךָ, אֶל־יָנוּם שְׁמֶרְךָ.

הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל.

יי שְׁמֶרְךָ, יי צִלְּךָ עַל יַד יְמִינֶךָ.

יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־יִכָּכֶה, וַיָּרֶחַ בִּלְיָלָה.

יי יִשְׁמְרֶךָ מִכָּל־רָע, יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ.

יי יִשְׁמַר־צִאתְךָ וּבֹאֶךָ מִצֵּתָה וְעַד־עוֹלָם.

הרב או אדם חשוב מהנאספים קורא פסוקים אלה:

דברי הימים א, פרק כט, ט-יח

וַיִּשְׁמְחוּ הָעָם עַל הַתְּנַדָּבָם, כִּי בָלַב שָׁלֹם הַתְּנַדָּבָם

לִיהוָה, וְגַם דָּוִיד הַמֶּלֶךְ שִׂמַּח שִׂמְחָה גְּדוֹלָה.

וַיְבָרֶךְ דָּוִיד אֶת־יי לְעֵינֵי כָל־הַקָּהָל, וַיֹּאמֶר דָּוִיד

בָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲבִינוּ, מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם

X. SERVICE FOR LAYING OF CORNER-STONE OF
A SYNAGOGUE OR ANY OTHER INSTITUTION

At the beginning of the ceremony, the following is recited:

PSALM CXXI.

I will lift up mine eyes unto the mountains:
From whence shall my help come?
My help cometh from the Lord,
Who made heaven and earth.
He will not suffer thy foot to be moved;
He that keepeth thee will not slumber.
Behold, He that keepeth Israel
Doth neither slumber nor sleep.
The Lord is thy keeper;
The Lord is Thy shade upon Thy right hand.
The sun shall not smite thee by day,
Nor the moon by night.
The Lord shall keep thee from all evil;
He shall keep Thy soul.
The Lord shall guard thy going out and thy
coming in,
From this time forth and for ever.

The Rabbi or a prominent member reads *I Chr. XXIX, 9—11*:

Then the people rejoiced, for that they offered willingly, because with a whole heart they offered willingly to the Lord; and David the king also rejoiced with great joy. Wherefore David blessed the Lord before all the congregation; and David said: 'Blessed be Thou, O Lord, the God of Israel our father, for ever and ever.

לך יי הגדלה והגבורה, והתפארת והנצח וההוד.
 כי כל בשמים ובארץ. לך יי הממלכה והמתנה
 לכל לראש. והעשר והכבוד מלפניך, ואתה מושל
 בכל, ובניך כח וגבורה, ובניך לגדל ולחזק לכל
 ועתה אלהינו, מודים אנחנו לך, ומהללים לשם
 תפארתך. וכי מי אני ומי עמי כי נעצר כח להתנב
 כזאת, כי ממך הכל ומיך נתנו לך. כי גרים אנחנו
 לפניך, ותושבים ככל אבותינו, כצל ימינו על הארץ
 ואין מקוה. יי אלהינו, כל ההמון הזה, אשר הכינו
 לבנות לך בית לשם קדשך, מיך הוא ולך הכל
 וידעתי אלהי כי אתה בוחן לבב ומישרים תרצה.
 אני בישר לבבי התנדבתי כל אלה; ועתה עמך
 הנמצאו פה ראיתי בשמחה להתנדב לך. יי אלה
 אברהם, יצחק וישראל אבותינו, שמרה זאת לעולם
 ליצר מחשבות לבב עמך, והכן לבבם אליך.

דרוש להנחת אבן פנה לבית כנסת.

עתה מניחים את האבן בקרן המזרחית של הבנין; הנשיא
 החברה צריך לעזור להם בהנחת האבן, ובעשותו ככה מברך
 ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, שהחנינו וקיימנו
 והגיענו לזמן הזה.

Thine, O Lord, is the greatness, and the power, and the glory, and the victory, and the majesty; for all that is in the heaven and in the earth is Thine; Thine is the kingdom, O Lord, and Thou art exalted as head above all. Both riches and honor come of Thee, and Thou rulest over all; and in Thy hand is power and might; and in Thy hand is to make great, and to give strength unto all. Now therefore, our God, we thank Thee, and praise Thy glorious name. But who am I, and what is my people, that we should be able to offer so willingly after this sort? for all the things come of Thee and of Thine own have we given Thee. For we are strangers before Thee, and sojourners, as all our fathers were: our days on the earth are as a shadow, and there is no abiding. O Lord our God, all this store that we have prepared to build Thee a house for Thy holy name cometh of Thy hand, and is all Thine own. I know also, my God, that Thou triest the heart, and Thou hast pleasure in uprightness. As for me, in the uprightness of my heart I have willingly offered all these things: and now I have seen with joy Thy people, that are present here, offer willingly unto Thee. O Lord, the God of Abraham, of Isaac, and of Israel, our fathers, keep this for ever, even the imagination of the thoughts of the heart of Thy people, and direct their heart unto Thee."

The principal address may now be delivered.

The cornerstone is, at this point, placed at the eastern corner of the building. The President of the congregation assists in placing the corner-stone, and while doing so, he recites the following:

Praised be Thou, O Lord our God, King of the universe, who hast given us life, sustained us and permitted us to celebrate this festive occasion.

ואחר כך אומר:

וְהָאֶבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר שָׁמַתִּי מִצֵּבָה יְהִיָּה בֵּית אֱלֹהִים
וְיִהְיֶה נֶעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ, וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כֹּונֶה
עָלֵינוּ, וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כֹּונֶהוּ.

אחר כך מזמרים או אומרים מזמור זה:

תהלים קנ

הִלְלוּ־יָהּ, הִלְלוּ־אֵל בְּקֹדֶשׁוֹ, הִלְלוּהוּ בְּרָקִיעַ
עוֹ.

הִלְלוּהוּ בְּגִבּוֹרָתוֹ, הִלְלוּהוּ כְּרֹב גְּדָלוֹ.

הִלְלוּהוּ בְּתִקְעַ שׁוֹפָר, הִלְלוּהוּ בְּנִבָּל וּכְנֹור.

הִלְלוּהוּ בְּתֶף וּמַחֹל, הִלְלוּהוּ בְּמִנִּים וְעֶגְב.

הִלְלוּהוּ בְּצִלְצְלִי־שֹׁמֵעַ.

הִלְלוּהוּ בְּצִלְצְלִי תְרוּעָה.

כָּל הַנְּשָׁמָה תְהִלֵּל יָהּ, הִלְלוּ־יָהּ.

כָּל הַנְּשָׁמָה תְהִלֵּל יָהּ, הִלְלוּ־יָהּ.

And then he adds the following:

And this stone which I have set up for a pillar shall be God's house.

And let the graciousness of the Lord our God, be upon us; establish Thou also upon us the work of our hands; yea, the work of our hands establish Thou it.

The service is concluded with the singing or reciting of:—

PSALM CL

Hallelujah.

Praise God in His sanctuary;

Praise Him in the firmament of His power.

Praise Him for His mighty acts;

Praise Him according to his abundant greatness.

Praise Him with the blast of the horn;

Praise Him with the psaltry and harp.

Praise Him with the timbrel and dance;

Praise Him with string instruments and the pipe.

Praise Him with loud-sounding cymbals;

Praise Him with the clanging of cymbals.

Let everything that hath breath praise the Lord. Hallelujah. (This verse is repeated).

יא. סדר חנוכת בית הכנסת

א ת ה ל ו כ ה : הועד המפקח על בנין בית הכנסת, הנמצא ומי שהיו נשיאים, הרב ושאר העם הולכים שורות וספר התורה בידיהם.

ב. כשבאים אל פתח השער אומרים מזמור זה:

תהלים קכב

שיר המעלות לדוד:

שִׁמְחָתִי בְּאִמְרִים לִי, בֵּית יְיָ גִּלְךָ.

עֲמֻדֹתָ הָיוּ רִגְלֵינוּ בְּשַׁעְרֶיךָ יְרוּשָׁלָּם.

יְרוּשָׁלָּיִם, הַבְּנוּיָה כְּעִיר שְׁחִבָּרָה לָהּ יַחֲדוּ.

שָׁשָׂם עָלוּ שְׁבָטִים, שְׁבָטֵי יְהוָה, יַעֲדוֹת לְיִשְׂרָאֵל,

לְהוֹדוֹת לַיהוָה.

כִּי שָׁמָּה יָשְׁבוּ כִסְאוֹת לְמִשְׁפָּט, כִּסְאוֹת לְבֵית

דָּוִד.

שְׂאֲלוּ שְׁלוֹם יְרוּשָׁלָּיִם, יִשְׁלִיו אֲהֲבֶיךָ.

יְהִי שְׁלוֹם בְּחִילֶךָ, שְׁלֹנָה בְּאַרְמְנוֹתֶיךָ.

לְמַעַן אֲחִי וְרַעֲי, אֲדַבָּרָה נָא שְׁלוֹם בְּךָ.

לְמַעַן בֵּית יְיָ אֲלֵהֵינוּ אֲבִיקְשָׁה טוֹב לָךְ.

XI. SERVICE FOR THE DEDICATION OF A SYNAGOGUE

1. The Building Committee, President, ex-Presidents, Officers, Rabbi, and the rest of the members walk in procession, carrying the Scrolls of the Law.

2. At the gates of the synagogue, the following Psalm is recited:

PSALM CXXII

I rejoiced when they said unto me:
'Let us go unto the house of the Lord.'
Our feet are standing
Within thy gates, O Jerusalem;
Jerusalem, thou art builded
As a city that is compact together;
Whither the tribes went up, even the tribes
of the Lord,
As a testimony unto Israel,
To give thanks unto the name of the Lord.
For there were set thrones for judgment,
The thrones of the house of David.
Pray for the peace of Jerusalem;
May they prosper that love thee.
Peace be within thy walls,
And prosperity within thy palaces.
For my brethren and companions' sakes,
I will say: 'Peace be within thee.'
For the sake of the house of the Lord our God
I will seek thy good.

ג. ראש הועד המפקח על בנין בית הכנסת מוסר את המפתח אל הנשיא ואומר דברים אחדים. הנשיא לוקח את המפתח והוא אומר דברים אחדים. ואחר כך מנגן החזן:

פִּתְחוּ לִי שְׁעֵרֵי צֶדֶק, אָבוֹא בָם אוֹדֶה יְהוָה.

זֶה הַשַּׁעַר לִי צִדִּיקִים יָבוֹאוּ בוֹ.

שָׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם, וּשְׂאוּ פִתְחֵי עוֹלָם,

וַיָּבֹא מֶלֶךְ הַכְּבוֹד.

מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכְּבוֹד, יְיָ צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ

הַכְּבוֹד, סֶלָה.

ד. הנשיא פותח את הדלת וכולם נכנסים. נושאי ספרי התורה עומדים אצל ארון הקודש וכל אחד עומד במקום המיועד והחזן מנגן „מה טובו“ והקהל אומרים ומזמור פד.

החזן מנגן:

מַה טֹּבוֹ אֱהָלֶיךָ יַעֲקֹב, מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ יִשְׂרָאֵל.

וְאֲנִי בָרַב חֲסִדֶּךָ אָבוֹא בֵיתְךָ, אֲשַׁתְּחֶוּהָ אֶל

הַיֵּכַל קִדְשֶׁךָ בִּירְאָתְךָ.

יְיָ, אֶהְבֵּתִי מְעוֹן בֵּיתְךָ, וּמִקוֹם מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ.

וְאֲנִי אֲשַׁתְּחֶוּהָ וְאֶכְרַעָהּ, אֲבָרְכָהּ לִפְנֵי יְיָ עָשִׂי.

וְאֲנִי תַפְלְתִּי לָךְ יְיָ עַת רְצוֹן, אֱלֹהִים בָּרַב

חֲסִדֶּךָ, עֲנֵנִי בְּאַמֶּת יִשְׁעֶךָ.

3. The Chairman of the Building Committee presents the key to the new synagogue to the President, saying a few words, and the latter accepts the key responding with an address. The Cantor then chants:

Open to me the gates of righteousness; I will
enter into them, I will give thanks unto the
Lord.

This is the gate of the Lord; the righteous shall
enter into it.

Lift up your heads, O you gates, and be ye
lifted up, ye everlasting doors, that the King
of glory may come in.

Who is the King of glory? The Lord of hosts;
He is the King of glory. Selah.

4. The President opens the gate, and the procession enters. Those who carry the Scrolls remain standing near the Ark in their previously assigned places, and the Cantor chants:

How goodly are thy tents, O Jacob, thy dwell-
ings, O Israel.

Through Thy great mercy, O God, I came to
Thy house and bow down in Thy holy temple
in the fear of Thee.

O Lord, I love the place of Thy house and the
abode in which Thy glory dwelleth.

And so I bow down, and adore Thee, O God,
my Maker.

May my prayer be offered in an acceptable
time; mayest Thou, in the greatness of Thy
mercy, answer me according to Thy faith-
fulness.

ואחר כך אומר הקהל:

תהלים פד

לְמַנְצֶחַ עַל הַגִּתִּית, לְבָנֵי קֶרֶחַ מְזֻמּוֹר:

מֶה יִדְיֹדוֹת מְשַׁכְּנוֹתֶיךָ, יְיָ צְבָאוֹת.

נִכְסְפָה וְגַם כָּלְתָה נַפְשִׁי לְחֻצְרוֹת יְיָ, לְבָנֵי

וּבְשָׂרֵי יִרְגְּנוּ אֶל אֵל חַי.

גַּם צִפּוֹר מְצָאָה בֵּית, וְדְרוֹר קֵן לָהּ אֲשֶׁר

שָׁתָה אֶפְרָחֶיהָ, אֶת מִזְבְּחוֹתֶיךָ יְיָ צְבָאוֹת,

מִלְּבֵי וְאֱלֹהֵי.

אֲשֶׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתְךָ, עוֹד יִהְלֹךְ סָלָה.

אֲשֶׁרֵי אָדָם עוֹז לוֹ בָּךְ, מְסֻלוֹת בְּלִבָּבָם.

עֲבָרֵי בַעַמָּק הַבָּכָא מַעְיֵן יִשִּׁיתוּהוּ, גַּם בְּרָכוֹת

יַעֲטֶה מוֹרָה.

יִלְכוּ מִחֵיל אֶל חֵיל, יִרְאֶה אֶל אֱלֹהִים בְּצִיּוֹן.

יְיָ אֱלֹהִים צְבָאוֹת שֹׁמֵעַ תַּפְלָתִי, הַאֲזִינָה

אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סָלָה.

מִגִּנְנוּ רָאָה אֱלֹהִים, וְהִבֵּט פָּנָי מִשִּׁיחָךְ.

כִּי טוֹב יוֹם בְּחֻצְרֶיךָ מֵאֶלְךָ; בְּחֻרְתִּי הִסְתוּפָךְ

בְּבֵית אֱלֹהֵי, מִדְּוָר בְּאֶהְלֵי רָשָׁע.

Then the congregation recites:

PSALM LXXXIV.

How lovely are Thy tabernacles,
O Lord of hosts!

My soul yearneth, yea, even pineth for the
courts of the Lord;

My heart and my flesh sing for joy unto the
living God.

Yea, the sparrow hath found a house, and the
swallow a nest for herself,

Where she may lay her young;

Thine altars, O Lord of hosts,

My King and my God.

Happy are they that dwell in Thy house,

They are ever praising Thee. Selah.

Happy is the man whose strength is in Thee;

In whose heart are the highways.

Passing through the valley of Baca they make
a place of springs;

Yea, the early rain clotheth it with blessings.

They go from strength to strength,

Every one of them appeareth before God in
Zion.

O Lord, God of hosts, hear my prayer;

Give ear, O God of Jacob. Selah.

Behold, O God our shield,

And look upon the face of Thine anointed.

For a day in Thy courts is better than a
thousand;

I had rather stand at the treshold of the house
of my God,

Than to dwell in the tents of wickedness.

כִּי שָׁמַשׁ וּמִגֵּן יְיָ אֱלֹהִים; חֵן וְכְבוֹד יִתֵּן יְיָ; לֹא
יִמְנַע טוֹב לַהֲלָכִים בְּתַמִּים.

יְיָ צְבָאוֹת, אֲשֶׁרִי אָדָם בִּטַּח בָּךְ.

ה. עוֹשִׁים שְׁבַע הַקְּפוֹת כְּמוֹ בִּשְׂמֵחַת תּוֹרָה, וּמוֹמְרִים:

אָנָּה יְיָ, הוֹשִׁיעָה נָּא.

אָנָּה יְיָ, הַצְּלִיחָה נָּא.

אחר כך אומרים מזמור זה:

תהלים כד

לְדָוִד מְזֻמָּר:

לִי הָאָרֶץ וּמִלְאָהּ, תִּבֵּל וַיּוֹשְׁבֵי בָהּ.

כִּי הוּא עַל יַמִּים יִסְדָּהּ, וְעַל נְהָרוֹת יְכוֹנְנָהּ.

מִי יַעֲלֶה בְּנֶהַר יְיָ, וּמִי יִקּוּם בְּמָקוֹם קָדְשׁוֹ.

נָקִי כַפַּיִם וְיָדָיו לֹבֵב, אֲשֶׁר לֹא נָשָׂא לְשׁוֹן

נִפְשִׁי, וְלֹא נִשְׁבַּע לְמַרְמָה.

יֵשָׂא בִּרְכָה מֵאֵת יְיָ, וַיְצַדֵּקָהּ מֵאֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל.

זֶה דֹּוֹר דֹּוֹר שִׁוּי, מִבִּקְשֵׁי פָנֶיךָ יַעֲקֹב סֵלָה.

שָׂאוּ שְׁעָרִים רְאשֵׁיכֶם, וְהַנִּשְׂאוּ פִתְחֵי עוֹלָם,

וַיָּבֹא מֶלֶךְ הַכְּבוֹד.

For the Lord God is a sun and a shield;
The Lord giveth grace and glory;
No good thing will He withhold from them that
walk uprightly.

O Lord of hosts,
Happy is the man that trusteth in Thee.

5. They walk around seven times with the Scrolls, as is done
on the Day of Rejoicing of the Law, singing:

"We beseech Thee, O Lord, save now! We beseech
Thee, O Lord, make us now prosper!"

And after that the following Psalm is recited:

PSALM XXIV.

The earth is the Lord's, and the fullness thereof.

The world, and they that dwell therein.

For He founded it upon the seas,

And established it upon the floods.

Who shall ascend into the mountain of the Lord,

And who shall stand in His holy place?

He that hath clean hands, and a pure heart,

Who hath not taken My name in vain,

And hath not sworn deceitfully.

He shall receive a blessing from the Lord,

And righteousness from the God of his salvation.

Such is the generation of them that seek Thee,

That seek Thy presence, even Jacob. Selah.

Lift up your heads, O ye gates,

And be ye lifted up, ye everlasting doors;

That the King of glory may come in.

מִי זֶה מֶלֶךְ הַכְּבוֹד, יְיָ עֶזְרוֹ וְגִבּוֹר, יְיָ גִבּוֹר
מֶלֶךְמָה.

שָׂאוּ שְׁעָרִים רְאִשֵׁיכֶם, וּשְׂאוּ פִתְחֵי עוֹלָם,
וַיָּבֹא מֶלֶךְ הַכְּבוֹד.

מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכְּבוֹד, יְיָ צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ
הַכְּבוֹד. סָלָה.

ו. נושאי ספרי התורה נקרבים אל ארון הקודש, החון לוקח
בידו ספר אחד ומנגן:

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד.

ז. מכניסים את ספרי התורה לארון הקודש והנאספים
אומרים:

וּבִנְחָה יֹאמַר, שׁוּבָה יְיָ רַבּוֹת אֱלֹפֵי יִשְׂרָאֵל.

קוּמָה יְיָ לְמִנוּחָתְךָ, אֲתָה וְאַרְוֶן עֲנֹךְ.

כְּהִנִּיף יִלְבָּשׁוּ צִדִּיק, וַחֲסִידֶיךָ יִרְגְּנוּ.

בַּעֲבוּר דָּוִד עֲבָדְךָ, אֶל־תֵּשֶׁב פָּנֵי מְשִׁיחֶךָ.

כִּי לָקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם, תּוֹרָתִי אֶל־תַּעֲזֹבוּ.

עֵץ־חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיחַ מְאֹשֶׁר.

דְּרָכֶיהָ דִּרְכֵי־נֶעֱם, וְכָל־נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם.

הַשִּׁיבֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנִשׁוּבָה, חֲדָשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם.

'Who is the King of glory?'

'The Lord strong and mighty,

The Lord mighty in battle.'

Lift up your heads, O ye gates,

Yea, lift them up, ye everlasting doors;

That the King of glory may come in.

'Who then is the King of glory?'

'The Lord of hosts;

He is the King of glory.' Selah.

6. Those carrying the Scrolls now approach the Ark; the Cantor takes one of the Scrolls and chants:

Hear, O Israel: the Lord our God, the Lord is one.

7. The Scrolls are deposited in the Ark, and the congregation recites:

And when it rested, he said: 'Return, O Lord,
unto the ten thousands of the families of
Israel.'

Arise, O Lord, unto Thy resting place; Thou,
and the ark of Thy strength.

Let Thy priests be clothed with righteousness;
and let Thy holy ones shout for joy.

For Thy servant David's sake turn not away
the face of Thine anointed.

Behold, a good doctrine have I given unto you;
forsake not My Law.

It is a tree of life to them that lay hold of it,
and the supporters thereof are happy.

Its ways are ways of pleasantness, and all its
paths are peace.

Turn Thou us unto Thee, O Lord, and we shall
return; renew our days as of old.

ח. הזקן בחברי בית הכנסת מדליק את "גר התמיד", ומסדר ברכת "שהחינו".

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחֲיָנוּ וְקִיָּינוּ
וְהַגִּיעָנוּ לְזֶמֶן הַזֶּה.

ט. הרב דורש דרוש לחנוכת בית הכנסת.

י. אחר הדרוש מתפללים תפלת מעריב, ואחר כך אומר
מזמור ל', יגדל ומזמור קנ.

חזלים ל

מְזֻמָּר שִׁיר חֲנֻכַּת הַבַּיִת, לָדוּד:

אֲרוּמָמָךְ יְיָ כִּי דִלְתָנִי, וְלֹא שִׁמַּחְתָּ אִיבֵי לִי.

יְיָ אֱלֹהֵי, שׁוּעָתִי אֵלֶיךָ וַתִּרְפְּאֵנִי.

יְיָ הַעֲלִיתָ מִן שָׂאוֹל נַפְשִׁי, חֵייתָנִי מִיָּרֵדִי בּוֹר.

וַיֹּמְרוּ לִי חֲסִידָיו, וְהוֹדוּ לְזִכֹּר קִדְשׁוֹ.

כִּי רָגַע בְּאֶפּוֹ, חַיִּים בְּרָצוֹנוֹ; בָּעָרֵב יָלִין בְּכִי,

וּלְבָקָר רָנָה.

וַאֲנִי אִמְרָתִי בְשִׁלּוֹי, בַּל אָמוּט לְעוֹלָם.

יְיָ בְּרָצוֹנְךָ הַעֲמִדְתָּה לְהַרְרֵי עוֹ; הִסְתַּרְתָּ

פָּנֶיךָ, הֵייתִי נִבְהָל.

8. After this, the oldest member of the congregation lights the Perpetual Lamp, and utters the benediction:

Praised be Thou, O Lord our God, King of the universe, who hast given us life, sustained us, and permitted us to celebrate this festive occasion.

9. At this point the Rabbi delivers the Dedication Address.

10. After the address, the Evening Service is held, at the conclusion of which the following is recited:

PSALM XXX.

A Song at the Dedication of the House; of David:

I will extoll Thee, O Lord, for Thou hast raised
me up,

And hast not suffered mine enemies to rejoice
over me.

O Lord my God,

I cried unto Thee, and Thou didst heal me.

O Lord, Thou broughtest up my soul from the
nether world;

Thou didst keep me alive, that I should not go
down to the pit.

Sing praises unto the Lord, O ye His godly
ones,

And give thanks to His holy name.

For His anger is but for a moment,

His favor is for a lifetime;

Weeping may tarry for the night,

But joy cometh in the morning.

Now I had said in my security:

'I shall never be moved.'

Thou hadst established, O Lord, in Thy favor
my mountain as a stronghold;

Thou didst hide Thy face; I was affrighted.

אליך יי אקרא, ואל יהיה אתחנן.
 מה בצע בדמי, בדרתי אל שחת; היודך
 עפר, היגיד אמתך.
 שמע יי וחנני, יי יהיה עזר לי.
 הפכת מספדי למחול לי, פתחת שקי,
 ותאזרני שמחה.
 למען יומרך כבוד ולא ידם, יי אלהי לעולם
 אודך.

יגדל

יגדל אלהים חי וישתבח; נמצא, ואין עת אל
 מציאותו.
 אחד ואין יחיד כיחודו; נעלם, וגם אין סוף
 לאחדותו.
 אין לו דמות הגוף ואינו גוף; לא נערוך אליו
 קדשתו.
 קדמון לכל דבר אשר נברא; ראשון, ואין
 ראשית לראשיתו.
 הנו אדון עולם; לכל-נוצר יורה גדלותו
 ומלכותו.

Unto Thee, O Lord, did I call,
 And unto the Lord I made supplication:
 'What profit is there in my blood, when I go
 down to the pit?
 'Shall the dust praise Thee? shall it declare
 Thy truth?
 'Hear, O Lord, and be gracious unto me;
 Lord, be Thou my helper.'
 Thou didst turn for me my mourning into
 dancing;
 Thou didst loose my sackcloth, and gird me
 with gladness;
 So that my glory may sing praise to Thee, and
 not be silent;
 O Lord my God, I will give thanks unto Thee
 for ever.

YIGDAL

Magnified and praised be the living God; He is, and there is no limit in time to His being.

He is One, and there is no unity like to His unity; conceivable is He, and unending is His unity.

He hath neither bodily form nor substance: we can compare naught to Him in His holiness.

He was before anything that hath been created even the first, but His existence hath no beginning.

Behold, He is the Lord of the universe; to every creature He teacheth His greatness and His sovereignty.

שִׁפֵּעַ נְבוֹאָתוֹ נִתְּנוּ, אֶל אֲנָשֵׁי סִגְלָתוֹ וְתַפְאֲרָתוֹ.
 לֹא קָם בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה עוֹד, נָבִיא וּמַבִּיט אֶת
 תְּמוֹנָתוֹ.

תּוֹרַת אֱמֶת נִתֵּן לְעַמּוֹ אֵל, עַל יַד נְבִיאָוּ נֶאֱמָן
 בֵּיתוֹ.

לֹא יַחְלִיף הָאֵל וְלֹא יִמִּיר דָּתוֹ, לְעוֹלָמִים,
 לְוֹלָתוֹ.

צוּפָה וַיִּוָּדַע סִתְּרִינוּ, מִבֵּית לְסוֹף דְּבָר
 בְּקִדְמָתוֹ.

גּוֹמֵל לְאִישׁ חֶסֶד כְּמַפְעָלוֹ, נוֹתֵן לְרָשָׁע רַע
 כְּרִשְׁעָתוֹ.

יִשְׁלַח לְקֶץ הַיָּמִין מְשִׁיחֵנוּ, לְפָדוֹת מַחְבֵּי קֶץ
 יְשׁוּעָתוֹ.

יִמְתִּים יַחֲיָה אֵל בְּרַב חֶסֶדוֹ, בְּרוּךְ עֲדֵי עַד
 שֵׁם תְּהִלָּתוֹ.

יא. נוהגים לעשות עכשו הזכרות בעד נשמות החברים
 שנפטרו. אחר ההזכרות מזמרים או קוראים מזמור זה:

תהלים קג

הַלְלוּהָ. הַלְלוּ אֵל בְּקִדְשׁוֹ; הַלְלוּהוּ בְּרִקְיעַ
 עֲזוֹ.

The rich gift of His prophecy He gave to the men of His choice, in whom He gloried.

There hath not yet arisen in Israel a prophet like unto Moses, one who hath beheld His similitude.

The Law of truth God gave to His people by the hand of His prophet, who was faithful in His house.

God will not alter nor change His Law to everlasting for any other.

He watcheth and knoweth our secret thoughts; He beholdeth the end of a thing before it existeth.

He bestoweth loving-kindness upon a man according to his work; He giveth to the wicked evil according to his wickedness.

He will send our anointed at the end of the days, to redeem them that wait for the end—His salvation.

In the abundance of His loving-kindness God will quicken the dead. Blessed for evermore be His glorious name.

11. At this point it is customary to offer memorial prayer for the departed members of the congregation, and after that the congregation either chants or recites the following Psalm:

PSALM CL

Hallelujah. Praise God in His sanctuary;
Praise Him in the firmament of His power.

הִלְלוּהוּ בְּגִבּוֹרֹתָיו; הִלְלוּהוּ בְּרַב גְּדֻלוֹ.
 הִלְלוּהוּ בְּתִקְעַ שׁוֹפָר; הִלְלוּהוּ בְּנִבֵּל וְכִנּוֹר.
 הִלְלוּהוּ בְּתֶרֶךְ וּמַחּוֹל; הִלְלוּהוּ בְּמִנִּים וְעֶגְב.
 הִלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי שָׁמַע; הִלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי
 תְּרוּעָה.

כָּל הַנְּשָׁמָה תְּהִלָּל יְהוָה; הִלְלוּיָהּ.
 כָּל הַנְּשָׁמָה תְּהִלָּל יְהוָה; הִלְלוּיָהּ.

Praise Him for His mighty acts;
Praise Him according to His abundant greatness.

Praise Him with the blast of the horn;

Praise Him with the psaltery and the harp.

Praise Him with the timbrel and dance;

Praise Him with stringed instruments and the pipe.

Praise Him with the loud-sounding cymbals;

Praise Him with the clanging cymbals.

Let every thing that hath breath praise the Lord. Hallelujah.

(The last verse is repeated).

יב. חנוך ספר תורה חדש

כשמביאים את ספר התורה החדש להכניס אותו **באר**
הקודש, אומרים אחר תפלת ערבית מזמורי תהלים אלה:

תהלים יט

למנצח, מזמור לדוד:

הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד אֵל, וּמַעֲשֵׂה יְדֵיו מְגִיד
הַרְקִיעַ.

יוֹם לַיּוֹם יִבְיַע אָמַר, וְלַיְלָה לְלֵילָה יַחֲוֶה
דָּעַת.

אֵין אָמַר וְאֵין דְּבָרִים, בְּלִי נִשְׁמָע קוֹלָם.
בְּכָל הָאָרֶץ יֵצֵא קוֹם, וּבְקֶצֶה תֵּבֵל מְלִיָּהֶם.
לִשְׁמֵשׁ שֵׁם אֱהֵל בָּהֶם.

וְהוּא בְּחֶתֶן יֵצֵא מִחֶפְתּוֹ, יָשִׁישׁ כְּגִבּוֹר לְרוּחַ
אֲרֶח.

מְקַצֶּה הַשָּׁמַיִם מוֹצֵאוֹ, וּתְקוּפָתוֹ עַל קְצוֹתָם.
וְאֵין נִסְתָּר מִחֶמְתּוֹ.

תּוֹרַת יְיָ תְּמִימָה מְשִׁיבַת נֶפֶשׁ, עֲדוּת יְיָ נֶאֱמָנָה
מַחְכִּימַת פֶּתִי.

XII. PRESENTATION OF A NEW SCROLL OF THE LAW

When a new Scroll of the Law is presented to a synagogue, the following Psalms are recited before it is placed in the Holy Ark.

PSALM XIX.

A Psalm of David:

The heavens declare the glory of God,
And the firmament showeth His handiwork;

Day unto day uttereth speech,
And night unto night revealeth knowledge;

There is no speech, there are no words,
Neither is their voice heard.

Their line is gone out through all the earth,
And their words to the end of the world.

In them hath He set a tent for the sun,
Which is as a bridegroom coming out of his
chamber,

And rejoiceth as a strong man to run his course.

His going forth is from the end of the heaven,
And his circuit unto the ends of it;

And there is nothing hid from the heat thereof.

The law of the Lord is perfect, restoring the
soul;

The testimony of the Lord is sure, making wise
the simple.

פקודי יי ישראלים, משמחי לב; מצות יי ברה,
מאירת עינים.

יראת יי טהורה עומדת לעד, משפטי יי
אמת; צדקו יחדו.

הנחמדים מזהב ומפז רב, ומתוקים מדבש
ונפת צופים.

גם עבדך נוהר בהם, בשמרם עקב רב.

שגיאות מי יבין, מנסתרות נקני.

גם מזדים חשך עבדך, אל ימשלו בי, או
איתם, ונקתי מפשע רב.

יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניה, יי
צורי וגואלי.

תהלים עח, עד פסוק ז

משכיל לאסף:

האזינה עמי תורת, הטו אזנכם לאמרי פי.

אפתחה במשל פי, אביעה חידות מני קדם.

אשר שמענו ונדעם, ואבתינו ספרו לנו.

'The precepts of the Lord are right, rejoicing
the heart;

The commandment of the Lord is pure, en-
lightening the eyes.

The fear of the Lord is clean, enduring for ever.

The ordinances of the Lord are true, they are
righteous altogether;

More to be desired are they than gold, yea,
than much fine gold;

Sweeter also than honey and the honeycomb.

Moreover, by them is Thy servant warned;

In keeping them there is great reward.

Who can discern errors?

Clear Thou me from hidden faults.

Keep back Thy servant also from presumptuous
sins,

That they may not have dominion over me;
then shall I be faultless,

And I shall be clear from great transgression.

Let the words of my mouth and the meditation
of my heart be acceptable before Thee,

O Lord, my Rock, and my Redeemer.

PSALM LXXVIII.

Give ear, O my people, to my teaching;

Incline your ears to the words of my mouth.

I will open my mouth with a parable;

I will utter dark sayings concerning days of old.

That which we have heard and known,

And our fathers told us,

לֹא נִכְחַד מִבְּנֵיהֶם לְדֹר אַחֲרוֹן, מִסִּפְּרִים
תִּהְיוֹת יְיָ, וְעֲזֹזוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר עָשָׂה.

וַיָּקָם עֲדוֹת בְּיַעֲקֹב, וְתוֹרַה שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
צִוָּה אֶת אֲבוֹתֵינוּ, לְהוֹדִיעֵם לְבְנֵיהֶם.

לְמַעַן יֵדְעוּ דֹר אַחֲרוֹן, בָּנִים יוֹלְדוּ, יִקְמוּ
וַיְסַפְּרוּ לְבְנֵיהֶם.

תהלים קיא

הִלְלוּיָהּ. אוֹדָה יְיָ בְּכָל לֵבָב, בְּסוֹד יִשְׂרָאֵל
וַעֲדָה.

גְּדֹלִים מַעֲשֵׂי יְיָ, דְּרוֹשִׁים לְכָל חִפְצֵיהֶם.

הוֹד וְהָדָר פָּעִלוּ, וַצִּדִּקְתוּ עֲמֻדַת לָעֵד.

זָכַר עָשָׂה לְנִפְלְאוֹתָיו, מִנּוֹן וּרְחוּם יְיָ.

טָרַף נָתַן לִירָאָיו, יִזְכֹּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ.

We will not hide from their children,
Telling to the generation to come the praises
of the Lord,
And His strength, and His wonderful works
that He hath done.
For He established a testimony in Jacob,
And appointed a Law in Israel,
Which He commanded our fathers,
That they should make them known to their
children;
That the generation to come might know them,
even the children that should be born;
Who should arise and tell them to their chil-
dren.

PSALM CXI.

Hallelujah.

I will give thanks unto the Lord with my whole
heart,
In the council of the upright, and in the congre-
gation.
The works of the Lord are great,
Sought out of all them that have delight
therein.
His work is glory and majesty;
And His righteousness endureth for ever.
He hath made a memorial for His wonderful
works;
The Lord is gracious and full of compassion.
He hath given food unto them that fear Him:
He will ever be mindful of His covenant.

כַּח מַעֲשֵׂיו הַגִּיד לְעַמּוֹ, לְתֵת לָהֶם נַחֲלַת גּוֹיִם.
 מַעֲשֵׂי יָדָיו אֲמַת וּמִשְׁפָּט, נִאֲמָנִים כָּל פְּקוּדָיו.
 סְמוּכִים לְעַד לְעוֹלָם, עֲשׂוּיִם בְּאֲמַת וַיִּשָּׂר.
 פְּדוּת שְׁלַח לְעַמּוֹ, צָוָה לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ, קְדוּשָׁה
 וְנוֹרָא שְׁמוֹ.

רִאשִׁית חֲכָמָה יֵרָאֵת יְיָ, שָׁכַל טוֹב לְכָל
 עֲשִׂיהֶם, תְּהַלְתּוֹ עֲמֻדַת לְעַד.

תהלים קיב

הַלְלוּיָהּ. אֲשֶׁרִי אִישׁ יֵרָא אֶת יְיָ, בְּמִצּוֹתָיו
 חֲפִיץ מְאֹד.

גִּבּוֹר בְּאַרְצָךְ יִהְיֶה נִרְעוֹ, דּוֹר יִשְׂרָאֵל יִבְרָךְ.
 הוֹן וְעֶשֶׂר בְּבֵיתוֹ, וְצִדְקָתוֹ עֲמֻדַת לְעַד.
 זָרַח בַּחֲשָׁךְ אֹר לַיִּשְׂרָאֵל, חֲנוּן וְרַחוּם וְצַדִּיק.
 טוֹב אִישׁ חוֹנֵן וּמְלֹוֹה, יִכְלֹוֹל דְּבָרָיו בְּמִשְׁפָּחָה.

He hath declared to His people the power of
His works,
In giving them the heritage of the nations.
The works of His hands are truth and justice;
All His precepts are sure.
They are established for ever and ever,
They are done in truth and uprightness.
He hath sent redemption unto His people;
He hath commanded His covenant for ever;
Holy and awful is His name.
The fear of the Lord is the beginning of wisdom;
A good understanding have all they that
practice it;
His praise endureth for ever.

PSALM CXII

Hallelujah.
Happy is the man that feareth the Lord,
That delighteth greatly in His commandments.
His seed shall be mighty upon the earth;
The generation of the upright shall be blessed.
Wealth and riches are in his house;
And his merit endureth for ever.
Unto the upright He shineth like a light in the
darkness,
Gracious, and full of compassion, and righteous.
Well is it with the man that dealeth graciously
and lendeth,
That ordereth his affairs rightfully.

כִּי לְעוֹלָם לֹא יָמוּט, לְזִכָּר עוֹלָם יִהְיֶה צַדִּיק.
 מִשְׁמוּעָה רָעָה לֹא יִירָא, נָכוֹן לְבוֹ בְּטַח בִּי.
 סִמוּךְ לְבוֹ לֹא יִירָא, עַד אֲשֶׁר יֵרָאֶה בְּצֻרֵיו.
 פֶּנֶר נָתַן לְאַבְיּוֹנִים, צַדִּיקְתּוֹ עֲמֻדַת לְעַד,
 קִרְנוֹ תָרוּם בְּכָבוֹד.
 רָשָׁע יֵרָאֶה וְכַעַס, שָׁנָיו יִחְרַק וְנָמָס, תֵּאָנוּת
 רָשָׁעִים תֵּאָבֵד.

תהלים קטז

אֶהְבֶּתִּי כִּי יִשְׁמַע יְיָ אֶת קוֹלִי תַחֲנוּנֵי.

כִּי הָטָה אָזְנוֹ לִי, וּבִימֵי אֶקְרָא.

אֶפְפוּנֵי חֲבִלֵי מָוֶת, וּמִצָּרִי שְׂאוֹל מִצְאוּנִי,
 צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא.

וּבִשְׁם יְיָ אֶקְרָא, אֲנֵא יְיָ מִלְטָה נִפְשִׁי.

חֲנוּן יְיָ וְצַדִּיק, וְאַלְהֵינוּ מְרַחֵם.

שֹׁמֵר פִּתְאִים יְיָ, וְלֹלֹתֵי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ.

For he shall never be moved;
The righteous shall be had in everlasting remembrance.
He shall not be afraid of evil tidings;
His heart is steadfast, trusting in the Lord.
His heart is established, he shall not be afraid,
Until he gaze upon his adversaries.
He hath scattered abroad, he hath given to the needy;
His righteousness endureth for ever;
His horn shall be exalted in honor.
The wicked shall see, and be vexed;
He shall gnash with his teeth, and melt away.
The desire of the wicked shall perish.

PSALM CXVI.

I love that the Lord should hear
My voice and my supplications.
Because He hath inclined His ear unto me,
Therefore will I call upon Him all my days.
The cords of death compassed me,
And the straits of the nether-world got hold
upon me;
I found trouble and sorrow.
But I called upon the name of the Lord:
"I beseech Thee, O Lord, deliver my soul."
Gracious is the Lord and righteous;
Yea, our God is compassionate.
The Lord preserveth the simple;
I was brought low and He saved me.

שובי נפשי למנוחִי־כי, כי יי גַמַל עָלַי־כי.
 כי חֲלַצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת, אֶת עֵינַי מִן דִּמְעָה,
 אֶת רַגְלִי מִדָּחִי.

אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יי בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים.
 הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר, אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד.
 אֲנִי אָמַרְתִּי בְּחָפוּז, כָּל הָאָדָם כֹּזֵב.
 מָה אָשִׁיב לַיי כָּל תַּגְמוּלוֹהִי עָלַי.
 כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֲשָׂא, וּבִשֵּׁם יי אֶקְרָא.
 נִדְרֵי לַיי אֲשַׁלֵּם, נִגְדָה נָא לְכָל עַמּוֹ.
 יִקָּר בְּעֵינַי יי הַמּוֹתָה לַחֲסִידָיו.
 אָנָּה יי כִּי אֲנִי עֲבָדְךָ, אֲנִי עֲבָדְךָ בֶּן אֲמָתְךָ,
 פֶּתַחַת לְמוֹסְרִי.

לֵךְ אֲזַבַּח זֶבַח תּוֹדָה, וּבִשֵּׁם יי אֶקְרָא.
 נִדְרֵי לַיי אֲשַׁלֵּם, נִגְדָה נָא לְכָל עַמּוֹ.
 בְּתַצְרוֹת בֵּית יי, בְּתוֹכִי יְרוּשָׁלַם, הִלְלוּהָ.

Return, O my soul, unto thy rest;
For the Lord hath dealt bountifully with thee.
For Thou hast delivered my soul from death,
Mine eyes from tears,
And my feet from stumbling.

I shall walk before the Lord
In the lands of the living.

I trusted even when I spoke:
"I am greatly afflicted."

I said in my haste:
"All men are liars."

How can I repay unto the Lord
All His bountiful dealings toward me?

I will lift up the cup of salvation,
And call upon the name of the Lord.

My vows will I pay unto the Lord,
Yea, in the presence of all the people.

Precious in the light of the Lord
Is the death of His saints.

I beseech Thee, O Lord, for I am Thy servant;
I am Thy servant, the son of Thy handmaid;
Thou hast loosed my bands.

I will offer to Thee the sacrifice of thanks-
giving,

And will call upon the name of the Lord.

I will pay my vows unto the Lord,
Yea, in the presence of all His people;

In the courts of the Lord's house,
In the midst of thee, O Jerusalem.
Hallelujah.

פּוֹתְחִים אֶת אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ וְאוֹמְרִים:

וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֶץ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה, קוּמָה יְיָ וַיִּפְצוּ
אֲבִיךָ, וַיִּנָּסוּ מִשְׁנֵאֵיךָ מִפְּנֶיךָ.

כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה, וּדְבַר יְיָ מִירוּשָׁלַיִם.

בְּרוּךְ שְׁנַתֵּן תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּקִדְשָׁתוֹ.

מוֹצִיאִים אֶת כָּל סִפְרֵי הַתּוֹרָה הַיְשָׁנִים וְהוֹלְכִים עִמָּהֶם לִקְרֹא
סֵפֶר הַתּוֹרָה הַחֲדָשׁ, וְהַחֲזוֹן מִנֵּהן:

הָבוּ גֹדֶל לֹאֲלֵהֵינוּ, וְתִנּוּ כְבוֹד לַתּוֹרָה.

הַקָּהֵל עוֹנָה:

בְּרוּךְ שְׁנַתֵּן תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּקִדְשָׁתוֹ.

וְהַחֲזוֹן אוֹמֵר:

וְאַתֶּם הַדְּבָקִים בִּי אֲלֵהֵיכֶם, חַיִּים כָּלְכֶם הַיּוֹם.

עוֹשִׂים שֶׁבַע הַקְּפוֹת עִם כָּל סִפְרֵי הַתּוֹרָה, וְאַחֵר כֵּךְ
הַחֲזוֹן אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַחֲדָשׁ וְאוֹמֵר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר שָׁם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנִי יִשְׂרָאֵל,
כִּי יְיָ בִּיד מֹשֶׁה.

עֵץ חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיָּהּ מְאֹשֶׁר.

דְּרָכֶיהָ דְּרָכֵי נֹעַם, וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שְׁלוֹם.

The Ark is opened, and the following is recited:

And it came to pass when the ark set forward, that Moses said: "Rise up, O Lord, and Thine enemies shall be scattered; and let them that hate Thee flee before Thee."

For out of Zion shall go forth the Law, and the word of the Lord from Jerusalem.

Praised be He who in His holiness gave the Law to His people Israel.

All the Scrolls are removed from the Ark and carried toward the new Scroll, while the leader chants:

Ascribe greatness to our God, and give honor to the Law.

The congregation responds:

Praised be He who in His holiness gave the Law unto His people Israel.

And the leader says:

And ye that cleave unto the Lord your God are alive every one of you this day.

They march around with all the Scrolls seven times, and after that the leader raises the new Scroll, and says:

And this is the Law which Moses set before the children of Israel, according to the command of the Lord by the hand of Moses.

It is a tree of life to them that lay hold of it,
and the supporters thereof are happy.

Its ways are ways of pleasantness, and all its
paths are peace.

אָרץ יָמִים בְּיָמֶינָהּ, בְּשִׁמְאַלָּהּ עֶשֶׂר וְכָבוֹד.

יְיָ חֲפֵץ לְמַעַן צְדָקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר.

מי שברך למחנך ספר התורה:

מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ, אֲבֹרָהֵם, יִצְחָק וַיַּעֲקֹב, הָיָה
יְבָרַךְ אֶת (פב"פ) וְאֶת אִשְׁתּוֹ, וְאֶת בָּנָיו וּבְנוֹתָיו, בְּעֶבֶד
אֲשֶׁר נִשְׁאָו לָבוֹ, וְאֲשֶׁר נָדְבָה רוּחוֹ אוֹתוֹ לְתֵת מִתְּנָה
לְבֵית הַכְּנָסֶת, לְצָרְכֵי צָבוֹר, לְכָבוֹד הַמָּקוֹם, וְלְכָבוֹד
הַתּוֹרָה, וְלְכָבוֹד הַעֲדָה הַקְּדוּשָׁה (שם העדה). בְּשִׁכְר
זֶה הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא יַחֲיֶיהוּ וַיִּשְׁמְרֵהוּ, וַיַּצִּילֵהוּ
מִכָּל צָרָה וְצוּקָה, וּמִכָּל נֶגַע וּמַחֲלָה, וַיִּשְׁלַח בְּרָכָה
וְהַצִּלָּה בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדָיו, עִם כָּל יִשְׂרָאֵל אֲדָתָהּ
וְנֹאמְרָהּ אָמֵן.

החזן מגן:

יְהִלְלוּ אֶת שֵׁם יְיָ, כִּי נִשְׁגָּב שְׁמוֹ לְבָדוֹ.

הוֹדוּ עַל אֶרֶץ וְשָׁמַיִם. וַיָּרֶם קֶרֶן לְעַמּוֹ, תְּהִלָּתוֹ
לְכָל חֲסִידָיו, לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל עִם קְרוֹבוֹ, הִלְלוּיָהּ.

תהלים כד

לְדָוִד מִזְמוֹר:

לִי הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ, תִּבֵּל וַיִּשְׁבֵּי בָהּ.

Length of days is its right hand; in its left hand
are riches and honor.

It pleased the Lord, for His righteousness'
sake, to magnify the Law and to make it
honorable.

SPECIAL PRAYER FOR THE DONATOR OF THE NEW SCROLL:

May He who blessed our fathers Abraham, Isaac
and Jacob, bless . . . , the son of . . . , and his wife
and his sons and daughters, for the generosity of his
heart and the willingness of his spirit to donate a gift
to the synagogue for public use, in honor of God, and in
honor of the Law, and in honor of this holy congrega-
tion (*name of congregation*). For this, may the Holy
One, praised be He, grant him life, keep him and save
him from all evil and distress, and from all disease and
sickness. May He send a blessing and prosperity in all
the works of his hands, with the rest of his brethren, the
children of Israel. Let us say, Amen.

The leader continues:

Let them praise the name of the Lord, for His
name alone is exalted.

His glory is in the earth and in the heavens.

He is the strength of His people, the praise of
His saints the children of Israel, the
people He brought nigh to Himself.
Hallelujah.

PSALM XXIV.

A Psalm of David:

The earth is the Lord's, and the fullness
thereof;

The world, and they that dwell therein.

כי הוא על ימים יסדה, ועל נהרות יכוננה.

מי יעלה בהר יי, ומי יקום במקום קדשו.

נקי כפיים ובר לבב, אשר לא נשא לשוא
נפשי, ולא נשבע למרמה.

ישא ברכה מאת יי, וצדקה מאלהי ישעו.

זה דור דרשיו, מבקשי פניו יעקב, סלה.

שאו שערים ראשיכם, והנשאו פתחי עולם,
ויבוא מלך הכבוד.

מי זה מלך הכבוד, יי עוזו וגבור, יי גבור
מלחמה.

שאו שערים ראשיכם, ושאו פתחי עולם,
ויבא מלך הכבוד.

מי הוא זה מלך הכבוד, יי צבאות הוא מלך
הכבוד, סלה.

מכניסים את כל ספרי התורה להיכל, ואומרים:
ובגנה יאמר, שובה יי רבבות אלפי ישראל.

For He hath founded it upon the seas,
And established it upon the floods.
Who shall ascend into the mountain of the
Lord?

And who shall stand in His holy place?
He that hath clean hands, and a pure heart;
Who hath not taken My name in vain,
And hath not sworn deceitfully.
He shall receive a blessing from the Lord,
And righteousness from the God of his sal-
vation.

Such is the generation of them that seek Thee;
That seek Thy presence, O God of Jacob.
Selah.

Lift up your heads, O ye gates,
And be ye lifted up, ye everlasting doors;
That the King of glory may come in.

"Who is the King of glory?"

"The Lord strong and mighty,
The Lord mighty in battle."

Lift up your heads, O ye gates,
Yea, lift them up, ye everlasting doors;
That the King of glory may come in.

"Who then is the King of glory?"

"The Lord of hosts;

He is the King of glory." Selah.

All the scrolls are placed in the Ark, and the following is recited:

And when it rested, he said: Return, O Lord,
unto the ten thousands of the families of
Israel.

קומה יי למנוחתך, אתה וארון צֶנֶף.
 כהניך ילְבָּשׁוּ צֶדֶק, וחסידך יִרְצֻנוּ.
 בַּעֲבוּר דָּוִד עֲבֹדְךָ, אֵל תֵּשֵׁב פָּנֵי מְשִׁיחֲךָ.
 כִּי לָקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם, תּוֹרַתִי אֵל תַּעֲזֹבוּ.
 עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיָּהּ מֵאֲשֹׁר.
 דִּרְכֶּיהָ דִּרְכֵי נֹעַם, וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שְׁלוֹם.
 הָשִׁיבוּ יי אֵלֶיךָ וְנִשׁוּבָה, חֲדָשׁ יָמֵינוּ בְּקָדָם.

הרב דורש דרשה ואחר כך אומרים:

עֲלִינוּ לְשֹׁכֵחַ לְאֲדוֹן הַכֹּל, לְתַת גְּדֻלָּה לְיוֹדֵי
 בְּרָאשִׁית, שֶׁלֹּא עָשְׂנוּ כְּגִוֵּי הָאֲרָצוֹת, וְלֹא שָׁכַח
 כְּמִשְׁפָּחוֹת הָאֲדָמָה, שֶׁלֹּא שָׂם חֶלְקֵנוּ בָּהֶם וְגִרְלָתָם
 בְּכָל הַמוֹנָם.

וְאֵנַחְנוּ כֹּרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִּים וּמוֹדִים לְפָנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵּנוּ
 הַמְּלָכִים, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

שֶׁהוּא נוֹטֶה שָׁמַיִם וְיוֹסֵד אֶרֶץ, וּמוֹשֵׁב יִקְרוּ בְּשֵׁמֶהּ
 מִמַּעַל, וְשֹׁכֵנֶת עִזּוֹ בְּגִבְהֵי מְרוֹמִים. הוּא אֵלֵהֶנוּ, אֵין
 עוֹד. אֵמֶת מִלְכֵנוּ, אֵפֶס זוֹלָתוֹ. כִּכְתוּב בְּתוֹרַת
 וַיִּדְעַתְּ הַיּוֹם וְהִשְׁבַּתְּ אֶל לְבָבְךָ, כִּי יי הוּא הָאֵלֵהֶם
 בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאֶרֶץ מִתַּחַת, אֵין עוֹד.

Arise, O Lord, unto Thy resting place; Thou,
and the ark of Thy strength.

Let Thy priests be clothed with righteousness;
and let Thy saints shout for joy.

For Thy servant David's sake turn not away
the face of thine anointed.

Behold, a good doctrine have I given unto you;
forsake not My Law.

It is a tree of life to them that lay hold of it,
and the supporters thereof are happy.

Its ways are ways of pleasantness, and all its
paths are peace.

Turn Thou us unto Thee, O Lord, and we shall
return; renew our days as of old.

The Rabbi delivers a sermon after which the following
prayers are recited:

ADORATION

It is our duty to render praise unto the Lord of all existing things, and to adore Him, the Creator of the world, since He hath not assigned unto us a portion as He hath unto all other nations and families of the earth. For we bow the head and bend the knee before the King of kings, the Holy One, praised be He, who spread out the heavens and established the earth, whose seat of glory is in the heavens above, and whose abode of might is in the loftiest heights. He is our God, there is none else. In truth, He is our King, there is none besides Him; as it is written in His Law: "Know this day, and lay it in thy heart, that the Lord, He is God in heaven above and upon the earth beneath."

על כן נקנה לך יי אלהינו, לראות מהרה בתפארת
 עזך, להעביר גלולים מן הארץ, והאלילים כרות
 יכרתו. לתקן עולם במלכות שדי, וכל בני בשר
 יקראו בשמך, להפנות אליך כל רשעי ארץ. יכיר
 וידעו כל יושבי תבל כי לך תכרע כל ברך, תשבע
 כל לשון. לפניך יי אלהינו יכרעו ויפולו, ולכבוד
 שמך יקר יתנו, ויקבלו כלם את עול מלכותך
 ותמלוך עליהם מהרה לעולם ועד, כי המלכות שלך
 היא ולעולמי עד תמלוך בכבוד, בכתוב בתורתך
 יי מלך לעולם ועד. ונאמר, והיה יי למלך על כל
 הארץ, ביום ההוא יהיה יי אחד ושמו אחד.

אדון עולם אשר מלך, בטרים כל יציר נברא.
 לעת נעשה בחפצו כל, אזי מלך שמו נקרא.
 ואחרי ככלות הכל, לבדו ימלך נורא.
 והוא היה והוא הנה, והוא יהיה בתפארה.
 והוא אחד ואין שני, להמשיל לו להחבירה.
 בלי ראשית בלי תכלית, ולו העז והמשרה.
 והוא אלי וחי גאלי, וצור חבלי בעת צרה.

O God, may the time not be distant when the glory of Thy might be perceived throughout the world, when abominations will be removed from the earth, and idolatry be no more; when the world will be perfected under the kingdom of the Almighty, and all mortals will call upon Thy name; when all the wicked of the earth will turn unto Thee. May all the inhabitants of the earth know that to Thee alone every knee must bend and every tongue give homage. Let them bow before Thee, O Lord our God, and let them give honor to Thy glorious name. May they all acknowledge Thy kingdom, and do Thou reign over them. Yea, the kingdom is Thine, and to all eternity Thou wilt reign in glory; as it is written in Thy Law: "The Lord will reign for ever and ever." And it is said: "And the Lord will be king over all the earth. On that day the Lord shall be one and His name shall be one."

He is Lord of the universe, who reigned ere any creature yet was formed.

At the time when all things were made by His desire, then was His name proclaimed King.

And after all things shall have an end, He alone, the dreaded one, shall reign.

Who was, who is, and who will be in glory.

And He is One, and there is no second to compare to Him, to consort with Him.

Without beginning, without end: to Him being strength and dominion.

And He is my God—my Redeemer liveth—and a rock in my travail in time of distress;

וְהוּא נָסִי וּמָנוֹס לִי, מִנֶּת כּוֹסִי בַּיּוֹם אֶקְרָא.
בְּיָדוֹ אֶפְקִיד רוּחִי, בְּעֵת אִישָׁן וְאָעִירָה.
וְעַם רוּחִי גְּוִיָּתִי, יְיָ לִי וְלֹא אֵיֶרָא.

And He is my banner and my refuge, the portion of my cup on the day when I call.

Into His hand I command my spirit, when I sleep and when I wake;

And with my spirit, my body also: the Lord is with me, and I will not fear.

יג. דיני גומל

א. ארבעה צריכים להודות:

א) יורדי הים כשיגיעו למחוז חפצם.

ב) הולכי מדבריות, או בשאר דרך שמוחזק בו סכנה כשיגיעו למחוז חפצם. ובכלל זה גם מי שהיה בסכנה אחרת וניצל הימנה, כגון שנפל עליו כותל, או שור, או שבאו עליו לסטים בדרך, ושוודי לילה, ומהם, וכדומה.

ג) מי שהיה חולה שיש בו סכנה כגון מכה של חלל, שהיה מוטל במטה שלשת ימים מחמת החולי, ונתרם והולך על בריו.

ד) ומי שהיה חבוש בבית האסורים, אפילו רק על עסק ממון, ויצא. וסימנך: וכל הח'י'י'ם' יודוך סלה; חבת ים, יסורים, מדבר (ברכות נד, עמוד ב; רמב"ם הלכות ברכות י, הלכה ח; אורח חיים סימן ריט, סעיפים א, ז, ח, ט).

ב. מה מברך? ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, לחייבים טובות, שגמלני כל טוב. והשומעים אומרים: מי שברך כל טוב הוא יגמלך כל טוב סלה (ברכות שם; רמב"ם שם; אורח חיים שם).
ג. צריך לברך ברכה זאת בפני עשרה חוץ ממנו. שהגומל מברך כשעולה לתורה לאחר שברך ברכה אחרת. אבל לכתחילה אין לאחרת יותר משלשה ימים, ולכן אם היה ביום ב, יברך מיד בלא ספר תורה, ולא ימתין עד יום ה. וקצת היה אבל, שאינו רשאי לעלות לתורה, לא ימתין, אלא יברך.

XIII. LAWS AND ORDER OF PUBLIC THANKSGIVING

1. Four persons are bound to offer public thanks:

1. One who crossed the sea and reached the desired destination.
2. A person arriving safely at his destination after having passed through a desert or a dangerous road. And in this rule is also included the one who was in any peril whatsoever and was saved therefrom; *e. g.*, if a wall fell upon him, or an ox attempted to gore him, or robbers attacked him on the road, or bandits attacked him at night, and he was saved from them, or the like.
3. One recovering from a serious illness; *e. g.*, a fatal wound, or having been confined to bed for three days or more.
4. A person who was imprisoned and was set free, even if he was imprisoned on charges involving civil matters (*Berakhot* 54b; *Maim. Berakhot* X, 8; *Orak Hayyim* CCXIX, 1, 7, 8, 9).

2. What benediction does he say? —“Praised be Thou, O Lord our God, King of the universe, who bestowest benefits upon the undeserving, and hast bestowed upon me all kinds of favors.” To which the listeners respond: “May He who has bestowed upon thee all favors, continue to do so. Selah” (*Berakhot* l. c.; *Orak Hayyim* l. c., 2).

3. The above benediction must be pronounced in the presence of ten adult men besides the one saying the benediction. It is the custom to say this benediction after having been called to the Torah and after having said the second benediction. But one must not deliberately delay such duty of giving public thanks longer than three days; consequently, if one was preserved from danger on a Monday (after the Torah had been read), he should immediately say the benediction without being called to the Torah, and he should not postpone the recitation until the next Thursday (when the Torah will be read again). If he happens to be a mourner, who may not be called to the Torah, he should likewise not postpone

אך יברך מעומד בפני עשרה. ובדיעבד אם איחר יותר משלוש ימים, יכול לברך גם אחר כך (ברכות שם; רמב"ם שם; אורח חיים שם, סעיף ג; ו; באר היטב סעיף קטן ד; קצור שלחן ערוך סימן סא, סעיף ב).

ד. מי שנעשה לו נס, יש לו להפריש לצדקה ממון כפי היכולת ידו, ויחלק ללומדי תורה, ויאמר:

הֲרִינִי נוֹתֵן מַעוֹת אֵלֹו לְצַדָּקָה, וַיְהִי רָצוֹן כְּאֵלֶּיךָ
הַקִּרְבָּתִי תוֹדָה.

וטוב וראוי לתקן איזה צרכי רבים בעיר. ובכל שנה ביום הזה, יתבודד להודות לה' יתברך שמו, ולספר את הנס (קצור ערוך סימן סא, סעיף ג).

ברכת הגומל:

אחר שעלה הגומל לתורה, יאמר ברכה זו אחר ברכת אבות נתן לנו":

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַמְּחַיֶּה הַמֵּתִים
לְחַיִּים טוֹבוֹת, שְׁגַמְלֵנִי כָּל טוֹב.

הקהל עונה:

מִי שְׁגַמְלָךְ כָּל טוֹב, הוּא יְגַמְלָךְ כָּל טוֹב סָלָה.

מי שברך למברך הגומל

מִי שִׁבְרָךְ אֲבוֹתֵינוּ, אֲבָרְהָם, יִצְחָק וַיַּעֲקֹב, הַמְּחַיֶּה הַמֵּתִים
יְבָרְכֶךָ אֶת (פב"פ), בְּעֶבֹר שְׁעָלָה לְכָבוֹד הַמָּקוֹם וְלִכְבוֹד
הַתּוֹרָה, וְלִתְתּוֹ תוֹדָה עַל כָּל הַטּוֹבָה אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ

recital, but must say the benediction forthwith. He must, however, recite the benediction while standing and in the presence of may ten adult men (besides himself). Nevertheless, if one has inadvertently delayed the recitation longer than three days, he may say the benediction even after the expiration of the legally prescribed time (*Berakhot* 1. c.; *Maim.* 1. c.; *Orah Hayyim* 1. c. 3, 6; *Sheteb ad Orah Hayyim* 1. c., note 4; *Kitzur Shulhan Arukh* LXI, 3).

4. A person for whom a miracle was performed is duty bound to set aside a certain sum of money for charity, as much as he means allow. This money he should divide amongst those who occupy themselves with the study of the Torah, and upon doing so he should say: "Behold, I give this money to charity; and may it be the Divine will to consider this as though I had brought a Thanksgiving offering." It is also fitting that he should institute some public improvement in the town (where he resides), and every year on the anniversary he should set that day apart to thank God and to recount the miracle (*Kitzur Shulhan Arukh* LXI, 3).

BENEDICTION OF PUBLIC THANKS

After having pronounced the second benediction over the *Tamul* he should say the following:

Praised be Thou, O Lord our God, King of the universe, who bestowest benefits upon the undeserving, and hast bestowed upon me all kinds of favors.

Those present respond:

May He who has bestowed upon thee all favors, continue to do so. Selah.

SPECIAL PRAYER FOR ONE WHO OFFERS THANKSGIVING

May He who blessed our fathers Abraham, Isaac, and Jacob, bless . . . , the son of . . . , who was called today in honor of God and in honor of the Torah, and to give thanks for all the good that God has done for

אֱלֹהִים. בְּשֹׁכֵר נָה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יְחַיֶּיהוּ וַיְשַׁבְּרֵם
וַיַּצִּילֵהוּ מִכָּל צָרָה וְצוּקָה וּמִכָּל נֹגַע וּמַחֲלָה, וַיִּתֵּן לָם
חַיִּים וְחֶסֶד, בְּרָכָה וְשָׁלוֹם בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדָיו, עַם בְּרֵית
יִשְׂרָאֵל אָחִיו, וְנֹאמַר אָמֵן.

him. As a reward for this deed, may the Holy One, praised be He, grant him life and keep him from all evil and distress, from all disease and sickness. May He grant him life and mercy, blessing and peace in all the works of his hands, with the rest of his brethren, the children of Israel. Let us say, Amen.

יד. מי שברך שונים

מי שברך לעולה לתורה:

מי שברך אבותינו, אברהם, יצחק ויעקב, הו
יברך את (פב"פ), בעבור שפלה לכבוד המק
לכבוד התורה,

לראש השנה ויום כ

ליום טוב

לשבת

ולכבוד השבת ולכבוד הרגל ולכבוד יום ה
ובשכר זה הקדוש ברוך הוא יתנו וישמח
ויצילהו מכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה, ויש
ברכה והצלחה בכל מעשה ידיו,

ליום טוב

ויזכה לעלות לרגל

לראש השנה ויום כפור

ויכתבו ויחתמו לתימים טובים בזה יום ה
עם כל ישראל אחיו, ונאמר אמן.

מי שברך למנדב:

מי שברך אבותינו, אברהם, יצחק ויעקב, הו
יברך את (פב"פ), בעבור שנדב ... בעד

XIV. PRAYERS FOR SPECIAL OCCASIONS

PRAYER FOR ONE CALLED TO THE TORAH

May He who blessed our fathers Abraham, Isaac and Jacob, bless . . . , the son of . . . , because he came up in honor of God, in honor of the Torah and in honor of the Sabbath (*on a Festival add: And in honor of the Holiday. On New Year and the Day of Atonement add: And in honor of the Day of Judgment*). As a reward for this deed, may the Holy One, praised be He, keep him and deliver him from all evil and distress, and from all disease and sickness. May He send a blessing and prosperity in all the works of his hands, (*On a Festival add: And may he deserve to go up to Jerusalem to celebrate the Festival. On New Year and the Day of Atonement, add: And may He grant him a happy life on this day of judgment*), with all his brethren, the children of Israel; and let us say, Amen.

PRAYER FOR ONE WHO DONATES CHARITY

May He who blessed our fathers Abraham, Isaac and Jacob, bless . . . , son of . . . , because he donated the sum of . . . for . . . As a reward for this deed, may

ובשכר זה הקדוש ברוך הוא יחיהו וישמרו
ויצילו מכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה, וישלח
ברכה והצלחה בכל מעשה ידיו,

ליום טוב

ויזכה לעלות לרגל

לראש השנה ויום כפור

ויכתבו ויחתמו לחיים טובים בזה יום הדין
עם כל ישראל אחיו, ונאמר אמן.

אם העולה לתורה רוצה לעשות מי שברך לאחרים:

מי שברך אבותינו, אברהם, יצחק ויעקב, ו
יברך את מורנו הרב (פב"פ), את הפרוידנט,
הנויים פרוידנט, את (פב"פ) ואת (פב"פ), ואת כל
המתפללים פה, בעבור ש(פב"פ) נדב . . . בעבור
בשכר זה הקדוש ברוך הוא יחיים וישמרו, ויצילו
מכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה, וישלח ברכה
והצלחה בכל מעשה ידיהם,

ליום טוב

ויזכו לעלות לרגל

לראש השנה ויום כפור

ויכתבו ויחתמו לחיים טובים בזה יום הדין
כל ישראל אחיהם, ונאמר אמן.

the Holy One, praised be He, keep him and deliver him from all evil and distress, and from all disease and sickness. May He send a blessing and prosperity in all the works of his hands, (*on a Festival, add: And may he deserve to go up to Jerusalem to celebrate the Festival. On New Year and the Day of Atonement, add: And may* He grant him a happy life on this day of judgment, with all his brethren, the children of Israel; and let us say, Amen.

PRAYER FOR ONE WHO DESIRES TO BLESS OTHERS

May He who blessed our fathers Abraham, Isaac and Jacob, bless our worthy Rabbi . . . , son of . . . , the President, the Vice president, and . . . , son of . . . , and . . . son of . . . , and all this congregation, because . . . , the son of . . . , donated the sum of . . . for . . . for their sake. As a reward for this deed, may the Holy One, blessed be He, grant them life, keep them and deliver them from all evil and distress, and from all disease and sickness. May He send a blessing and prosperity in all the works of their hands, (*On a Festival, add: And may they deserve to go up to Jerusalem to celebrate the Festival. On New Year and the Day of Atonement, add: And may* He grant them a happy life on this day of judgment, with all their brethren, the children of Israel; and let us say, Amen.

מי שברך לאשה:

מי שברך אמותינו, שָׁרָה, רִבְקָה, רָחֵל וְלֵאָה, הַיְיָ
יְבָרֶךְ אֶת הָאִשָּׁה (פב"פ), בַּעֲבוּר שְׁבַעֲלָה, אֲבִי
פב"פ) נָדָב . . . בַּעֲבוּרָהּ, בְּשֹׁכֵר זֶה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוא יְחִיָּה וְיִשְׁמְרָהּ, וְיַצִּילָהּ מִכָּל צָרָה וְצוּקָה וּמִכָּל
נֶגַע וּמַחֲלָה, וְיִשְׁלַח בְּרָכָה וְהַצְלָחָה בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדָיו
(בראש השנה ויום כפור: וַיִּכְתְּבָהּ וַיַּחֲתֶמֶה לְחַיִּים טוֹבִים בְּיוֹם
הַדִּין) עִם כָּל נָשִׁי יִשְׂרָאֵל אַחִיוֹתֶיהָ, וְנֹאמַר אָמֵן.
מי שברך לנשים:

מי שברך אמותינו, שָׁרָה, רִבְקָה, רָחֵל וְלֵאָה, הַיְיָ
יְבָרֶךְ אֶת הָאִשָּׁה (פב"פ) וְאֶת הָאִשָּׁה (פב"פ) עִם כָּל
נָשִׁי יִשְׂרָאֵל, בַּעֲבוּר שְׁבַעֲלָה (פב"פ) נָדָב . . . בַּעֲבוּרָהּ
בְּשֹׁכֵר זֶה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יְחִיָּה וְיִשְׁמְרָהּ, וְיַצִּילָהּ מִכָּל
צָרָה וְצוּקָה וּמִכָּל נֶגַע וּמַחֲלָה, וְיִשְׁלַח בְּרָכָה וְהַצְלָחָה
בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדָיו (לראש השנה ויום כפור: וַיִּכְתְּבֶנּוּ וַיַּחֲתֶמֶן
לְחַיִּים טוֹבִים בְּיוֹם הַדִּין) עִם כָּל נָשִׁי יִשְׂרָאֵל
אַחִיוֹתֶיהֶן, וְנֹאמַר אָמֵן.

מי שברך לנשואים:

מי שברך אבותינו, אַבְרָהָם, יִצְחָק וְיַעֲקֹב, הַיְיָ
יְבָרֶךְ אֶת (פב"פ) וְאֶת אֶרְשָׁתוֹ, בַּעֲבוּר שְׁנֵדָר

PRAYER FOR A WOMAN

May He who blessed our mothers Sarah, Rebecca, Rachel and Leah, bless . . . , the daughter of . . . , because her husband (her father, or . . . , the son of . . .) donated the sum of . . . for . . . for her sake. As a reward for this deed, may the Holy One, praised be He, grant her life, keep her and deliver her from all evil and distress, and from all disease and sickness. May He send a blessing and prosperity in all the works of her hands, (*On New Year and the Day of Atonement, add: And may He grant her a happy life on this day of judgment*), with all her sisters, the women of Israel; and let us say, Amen.

PRAYER FOR WOMEN

May He who blessed our mothers Sarah, Rebecca, Rachel and Leah, bless . . . , the daughter of . . . , and . . . the daughter of . . . , together with all women of Israel, because . . . , the son of . . . , donated the sum of . . . for . . . for their sake. As a reward for this deed, may the Holy One praised be He, grant them life, keep them, and deliver them from all evil and distress, and from all disease and sickness. May He send a blessing and prosperity in all the works of their hands, (*On New Year and the Day of Atonement, add: And may He grant them a happy life on this day of judgment*), with all their sisters, the women of Israel; and let us say, Amen.

PRAYER FOR NEWLY-WEDS

May He who blessed our fathers Abraham, Isaac and Jacob, bless . . . , the son of . . . , and his bride, because he donated the sum of . . . for . . . As a reward for

בַּעַד . . . בְּשֹׁכֵר זֶה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יִבְרַךְ אֶת
וַיֹּאדָרֵךְ יְמֵיהֶם, וַיִּתֵּן לָהֶם בְּרָכָה וְהַצְלָחָה בְּכָל מַעֲשֵׂה
יְדֵיהֶם, וַיִּזְכּוּ לְבָנוֹת בֵּית בִּישְׁרָאֵל לְשֵׁם וּלְתַהֲלָה.
וְנֹאמַר אָמֵן.

מי שברך לילדת:

מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ, אֲבָרְהָם, יִצְחָק וְיַעֲקֹב, שָׁרָה
רַבֵּקָה, רָחֵל וְלֵאָה, הוּא יִבְרַךְ אֶת הָאִשָּׁה הַיּוֹלֶדֶת

(פב"פ)

לנקה

לזכר

וְאֵת בִּתּוּתָהּ הַנּוֹלָדָה לָהּ	וְאֵת בְּנוֹת הַנּוֹלָד לָהּ בְּמִזְלָהּ
בְּמִזְלָהּ טוֹב, וַיִּקְרָא שְׁמָהּ	טוֹב, בַּעֲבוּר שְׁבַע לָהּ נָדָר
בִּישְׁרָאֵל (פב"פ), בַּעֲבוּר	. . . בַּעֲבוּרָה.
שְׁבַע לָהּ נָדָר . . . בַּעֲבוּר	בְּשֹׁכֵר זֶה יִזְכּוּ אֲבוֹתָיו
בַּעֲבוּרָה, בְּשֹׁכֵר זֶה יִזְכּוּ	לְגִדְלוֹ לְתוֹרָה, לְחֻפָּה
אֲבוֹתֶיהָ לְגִדְלוֹ לְחֻפָּה	וּלְמַעֲשֵׂים טוֹבִים, וְנֹאמַר
וְנֹאמַר אָמֵן.	אָמֵן.

מי שברך לחתונת כסף

מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ, אֲבָרְהָם, יִצְחָק וְיַעֲקֹב, הוּא
יִבְרַךְ אֶת הַחֲתָן (פב"פ) וְאֵת אִשְׁתּוֹ מֶרְת (פב"פ)

this deed, may the Holy One, praised be He, bless them and prolong their lives. May He send a blessing and prosperity in all the works of their hands. May they be deserving to build a noteworthy and praiseworthy house in Israel; and let us say, Amen.

PRAYER FOR A WOMAN AFTER CHILD-BIRTH

For a son:

May He who blessed our fathers Abraham, Isaac and Jacob, Sarah, Rebecca, Rachel and Leah, bless . . . the daughter of . . . , who has given birth to a child and her son that was born to her to good fortune, because her husband donated the sum of . . . for . . . for her sake. As a reward for this deed, may his parents deserve to raise him up to the study of the Torah, to the nuptial canopy, and to good deeds; and let us say, Amen.

For a daughter:

May He who blessed our fathers Abraham, Isaac and Jacob, Sarah, Rebecca, Rachel and Leah, bless . . . the daughter of . . . , who has given birth to a child and her daughter that was born to her to good fortune, and let her be called in Israel . . . , the daughter of . . . because her husband donated the sum of . . . for . . . for her sake. As a reward for this deed, may her parents deserve to raise her up to the nuptial canopy and to good deeds; and let us say, Amen.

PRAYER FOR A SILVER WEDDING

May He who blessed our fathers Abraham, Isaac and Jacob, bless . . . , son of . . . , and his wife . . . daughter of . . . , because they came this day to the

בַּעֲבוּר שָׁבָאוּ הַיּוֹם לְבֵית קֹדֶשׁךָ לְהוֹדוֹת וּלְהַלְלָהּ
 לְשֵׁם קֹדֶשְׁךָ עַל כָּל הַחֶסֶד אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּם מֵעוֹלָם
 אֱמִיּוֹם שִׁמְחַת לְבָבָם עַד הַיּוֹם הַזֶּה, יוֹם מְלֹאת חַמְשֵׁי
 וָעֶשְׂרִים שָׁנָה לַיּוֹם חֲתוּנָתָם, וּבַעֲבוּר שְׁנֵדָבוּ... בְּעֵד
 בְּשֹׁכֵר זֶה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יִשְׁמְרֵם וַיַּצִּילֵם מִכָּל
 אָרָה וְצוּקָה וּמִכָּל נֶגַע וּמַחֲלָה, וְכִשְׁם שְׁנֹכוֹ לְשִׁמְחָה
 בַּיּוֹם הַזֶּה, יוֹם חֲתוּנַת כָּסֶף, כֵּן יִזְכּוּ לְחֹג חַג הַחֲתוּנָה
 זֶהָב בְּשָׁלוֹם וּבְשִׁלּוֹה, וַיִּזְכּוּ לִרְאוֹת בָּנִים וּבָנִי בָנֵיהֶם
 עוֹסְקִים בְּתוֹרָה וּבְמִצְוָה לְתַפְאֶרֶת אֲבוֹתָם, וַיִּשְׁמְחוּ
 בְּרָכָה וְהִצְלָחָה בְּכָל מַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם, עִם כָּל יִשְׂרָאֵל
 אַחֵיהֶם, וְנֹאמַר אָמֵן.

מי שברך לחתונת זהב:

⚡ מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ, אֲבֵרָהֶם, יִצְחָק וַיַּעֲקֹב, וְהָיָה
 יְבָרַךְ אֶת הַיִּשְׁעִישׁ הַנִּכְבָּד, הַחֲבֵר (פב"פ) עִם אֲבוֹתָם
 מֵרַת (פב"פ) בַּעֲבוּר שָׁבָאוּ הַיּוֹם לְבֵית קֹדֶשְׁךָ לְהוֹדוֹת
 וּלְהַלְלָהּ לְשֵׁם קֹדֶשְׁךָ עַל כָּל הַחֶסֶד אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּם
 מֵעוֹלָם עַד הַיּוֹם הַזֶּה, יוֹם מְלֹאת חַמְשֵׁים שָׁנָה לַיּוֹם
 בָּאוּ בְּבִרְיַת אֶהֱבָה, וּבַעֲבוּר שְׁנֵדָבוּ . . . בְּעֵד
 בְּשֹׁכֵר זֶה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יִשְׁמְרֵם וַיַּצִּילֵם מִכָּל

holy house to praise and give thanks to Thy holy name for the favors Thou hast bestowed upon them from the day of their wedlock to this present day, when they reached the twenty-fifth anniversary of their wedding, and also because they donated the sum of . . . for . . . As a reward for this deed, may the Holy One, praised be He, keep them and deliver them from all evil and distress, and from all disease and sickness. As they deserved this day to rejoice on the day of their silver wedding, so may they be worthy to celebrate their golden wedding in peace and happiness. May they deserve to see children and grand-children devoted to the study of the Torah and to the performance of religious duties to the glory of their parents. May He send a blessing and prosperity in all the works of their hands, with all their brethren, the children of Israel; and let us say Amen.

PRAYER FOR A GOLDEN WEDDING

May He who blessed our fathers Abraham, Isaac and Jacob, bless the venerable . . . , son of . . . , and his wife . . . , daughter of . . . , because they came to Thy holy house to praise and give thanks to Thy holy name for the favors Thou hast bestowed upon them from their youthful days until this very day, the day on which they reached the fiftieth anniversary of their wedlock, and also because they donated the sum of . . . for . . . As a reward for this deed, may the Holy One, praised be He, keep them and deliver them from all

וצוֹקָה וּמָכַל נָגַע וּמַחֲלָה, וַיֹּאמֶץ כָּחֶם וַיַּחֲזֹק בְּכַחֲסָם
וַיִּבְרָכֶם בְּשִׁבְהָ טוֹבָה; כִּפְתּוּב, עוֹד יְנוּבוֹן בְּשִׁבְהָ
דְּשׁוּנִים וְרַעֲנָנִים יִהְיוּ. וְגַם בְּנִיָּהֶם וּבְנֵי בְנֵיהֶם, עַד
דּוֹר אַחֲרוֹן, יִהְיוּ עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹת וּבְמַעֲשֵׂי
טוֹבִים, לְמַעַן יִהְיוּ עֲטֹרַת תִּפְאָרֶת לְאַבוֹתֵיהֶם. וַיִּשְׁלַח
בְּרָכָה וְהִצְלָחָה בְּכָל מַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם, וַיֹּאדָרֵךְ יְמֵיהֶם
לְטוֹבָה, עִם כָּל יִשְׂרָאֵל אַחֵיהֶם, וְנֹאמַר אָמֵן.

מי שברך לשנת השבעים:

מִי שֶׁבֵּרַךְ אַבוֹתֵינוּ, אַבְרָהָם, יִצְחָק וַיַּעֲקֹב, הָיָה
יְבָרֶךְ אֶת (פב"פ) שְׁעָלָה הַיּוֹם לְכָבוֹד הַמָּקוֹם וְלְכָבוֹד
הַתּוֹרָה, וְלִתְּנָה שְׂבַח וְהוֹדָאָה לְשֵׁם הַגְּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ, עַד
כָּל הַטּוֹבָה אֲשֶׁר עָשָׂה לוֹ אֱלֹהִים, וְחָנֵן אוֹתוֹ לְהַחֲיוֹת
אֶל שְׁנַת הַשְּׁבַעִים לִימֵי חַיָּיו, וַיְקוּיִם בּוֹ עֲטֹרַת תִּפְאָרֶת
שִׁיבָה בְּדֶרֶךְ צְדָקָה תִּמְצָא. כֵּן יִזְכֶּה לְאַרְיֵכַת יָמֵי
עַד מֵאָה שָׁנִים בְּגִבּוֹרוֹת, וַיַּחֲדֵשׁ כְּנֶשֶׁר נְעוּרָיו, כִּפְתּוּב
וְקוֹי יִי יַחֲלִיפּוּ כַח, יַעֲלוּ אֲבָר כְּנֶשֶׁרִים, יְרוּצוּ וְלֹא
יִיָּגְעוּ, יִלְכוּ וְלֹא יִיָּעֲפוּ. וַיִּשְׁלַח בְּרָכָה וְהִצְלָחָה בְּכָל
מַעֲשֵׂה יָדָיו עִם כָּל יִשְׂרָאֵל אַחֵיו, וְנֹאמַר אָמֵן.

evil and distress, and from all disease and sickness. May He strengthen them and bless them with a good old age, as it is written (*Psalms* XCII, 15): "They shall still bring forth fruit in old age; they shall be full of sap and richness." May their children and grand-children, to the last generation, be devoted to the study of the Torah, to the performance of religious duties and good deeds, so that they prove to be a crown of glory to their parents. May He send a blessing and prosperity in all the works of their hands. May He prolong their lives in happiness, with all their brethren, the children of Israel; and let us say, Amen.

PRAYER FOR THE SEVENTIETH BIRTHDAY

May He who blessed our fathers Abraham, Isaac and Jacob, bless . . . , son of . . . , because he came up here today in honor of God and in honor of the Torah, and to give praise and thanks to the great and holy Name for all the good that God has done to him by permitting him to reach the seventieth year of his life. May there be fulfilled of him (*Proverbs* XVI, 31): "The hoary head is a crown of glory, it is found in the way of righteousness." May He grant him long life to reach the age of one hundred years in good health. May He renew his youth like that of the eagle's, as it is written (*Isaiah* XL, 31): "But they that wait for the Lord shall renew their strength; they shall mount up with wings as eagles; they shall run, and not be weary; they shall walk, and not faint." May He send a blessing and prosperity in all the works of his hands, with all his brethren, the children of Israel; and let us say, Amen.

מי שברך לגרים:

מי שברך אברהם אבינו, ראש לגרים, ויאמר אל
התהלך לפני והיה תמים, ואתנה בריתי ביני ובינך.
הוא יברך ויחזק ויאמץ את הגר הצדק, שפא לחסות
תחת כנפי אלהי ישראל, חתם בבשרו אות ברית
קדש, רחץ במים וטהר, נלוה אל יי לשרתו ולא הבה
את שם יי להיות לו לעבד. ועלה היום ראשונה
לתורה צוה לנו משה, ויקרא שמו בישראל (פלוני)
אברהם. ומלאה הארץ דעה את יי במים לים
מכסים. והיה יי למלך על כל הארץ, ביום ההוא
יהיה יי אחד ושמו אחד, וכן יהי רצון ונאמר אמן.

מי שברך למומרים השבים ליהדות:

מי שברך אבותינו, אברהם, יצחק ויעקב, האב
רחום וחנון, נושא עון ופושע וחטאה, אשר דבר ביד
מלאכי, להשיב לב אבות על בנים ולב בנים על
אבותם, הוא יברך ויחזק ויאמץ את (פב"פ) שחזר
בתשובה שלמה אל יי אלהינו יי אחד, ושב בנפשו
חפצה אל אמונת אבותיו הטהורה והקדושה, הורה
ועזב ורוחם, כמו שנאמר, ומודה ועוזב ורוחם.
יהי רצון ונאמר אמן.

PRAYER FOR A CONVERT TO JUDAISM

May He who blessed our father Abraham, the first convert from paganism, to whom He said: "Walk thou before Me, and be thou perfect, and I will establish My covenant between Me and thee,"—bless, strengthen and encourage the righteous convert, who came to find protection under the wings of the God of Israel; he has sealed the sign of the holy covenant on his flesh; he has been purified in the ritual waters; he has attached himself to God, to love Him and to serve Him. And this day he has been called for the first time to the holy Torah that God gave us through Moses. His name in Israel shall be . . . , son of Abraham. "May the earth be filled with the understanding of God, as the waters fill the ocean bed." "And the Lord shall be king over all the earth; on that day shall the Lord be One, and His name One." With the grace of God. Amen.

PRAYER FOR REPENTANT APOSTATES

May He who blessed our fathers Abraham, Isaac and Jacob, the merciful and gracious Lord, forgiving iniquity and transgression and sin, He who spoke through His prophet Malachi: "To turn the heart of the fathers to the children, and the heart of the children to the fathers,"—bless, strengthen and give courage to . . . , son of . . . , who came back in perfect repentance to the Lord our God, the One God; who came back with a glad heart to the pure and holy belief of his fathers. He confessed, abandoned (his evil ways), and therefore shall he be shown mercy; as it is written: "And he who confesseth, and abandoneth, shall be shown mercy" (*Prov. XXVIII, 13*). With the grace of God. Amen.

מי שברך לחולים:

לזכר:

מי שברך אבותינו, אברהם, יצחק ויעקב, משה ואהרן, דוד ושלמה, הוא יברך וירפא את (החולה) החולה (פב"פ), בעבור ש(אביו, פב"פ) נדר... בעד... בעבורו. בשכר זה הקדוש ברוך הוא ימלא רחמים עליו, להחלימו ולרפאותו, להחיותו ולהחיותו, וישלח לו מהרה רפואה שלמה מן השמים לרמ"ח אבריו ושס"ה גידיו, בתוך שאר חולי ישראל רפואת הנפש ורפואת הגוף. (בשבת ויום טוב מוסיפין: שבת ניום טוב) היא מלועזק ורפואה קרובה לבא. השם בעגלא ובזמן קריב, ונאמר אמן.

לנקבה:

מי שברך אבותינו, אברהם, יצחק ויעקב, משה ואהרן, דוד ושלמה, הוא יברך וירפא את (החולה) החולנית (פב"פ), בעבור ש(אביה, פב"פ) נדר... בעד... בעבורה. בשכר זה הקדוש ברוך הוא ימלא רחמים עליה, להחלימה ולרפאותה, להחיותה ולהחיותה, וישלח לה מהרה רפואה שלמה מן השמים בכל אבריה וגידיה, בתוך שאר חולי

PRAYER FOR THE SICK

FOR MALE

May He who blessed our fathers Abraham, Isaac and Jacob, Moses and Aaron, David and Solomon, bless and heal the sick person (child) . . . , son of . . . for whose sake Mr. . . . , son of . . . , has donated . . . for As a reward for this deed, may the Holy One, praised be He, be merciful to him, and cure, heal, strengthen and revive him. May He send him speedily a perfect cure to all his limbs and nerves, with all sick persons in Israel, a cure of body and soul. (*On Sabbath and Festivals, add: This is Sabbath [Festival], we are forbidden to complain, but a cure is near, because His mercy is abundant*). May this occur at once, speedily and without delay; and let us say, Amen.

FOR FEMALE

May He who blessed our fathers Abraham, Isaac and Jacob, Moses and Aaron, David and Solomon, bless and heal the sick person (child) . . . , daughter of . . . for whose sake Mr. . . . , son of . . . , has donated . . . for As a reward for this deed, may the Holy One, praised be He, be merciful to her, and cure, heal, strengthen and revive her. May He send her speedily a perfect cure to all her limbs and nerves, with all

יִשְׂרָאֵל, רְפוּאָת הַנֶּפֶשׁ וְרְפוּאָת הַגּוּף. (בשבת ויום
מוֹסִיפִין: שַׁבָּת [יום טוב] הִיא מְלֻעָוֶק וְרְפוּאָה קְרוֹבָה
לָבֹא). הַשְׁתָּא בְּעֻלָּא וּבְיָמֵן קָרִיב, וְנֹאמַר אֱמֵן.

sick persons in Israel, a cure of body and soul. (*On Sabbath and Festivals, add: This is Sabbath [Festival], we are forbidden to complain, but a cure is near, because His mercy is abundant*). May this occur at once, speedily and without delay; and let us say, Amen.

טו. דיני בקור חולים

א. כשחלה האדם מצוה על כל אדם לבקרו (בבא מציעא ל.)

ב; רמב"ם הלכות אבל פרק יד, הלכה א; יורה דעה סימן שלה, סעיף א).

ב. הקרובים והחברים שרגילים ליכנס לביתו תמיד, צריכים לבקרו מיד כששמעו שהוא חולה. אבל הרחוקים שאינם רגילים בביתו, לא יכנסו מיד כי היכי דלא ליתרע מזליה להטיל קול שם חולה, ואינם נכנסים עד לאחר שלשה ימים. ואם קפץ קול החולי, יכנסו מיד (ירושלמי פאה פרק ג, יז, עמוד ד; רמב"ם הלכות אבל פ"ה הלכה ה; יורה דעה סימן שלה, סעיף א).

ג. כל המוסיף לבקר את החולה הרי זה משובח, ובלבד שלא יהיה לטורח על החולה (נדרים לט, עמוד ב; רמב"ם שם, הלכה ד; יורה דעה סעיף ב).

ד. עיקר מצות ביקור חולים הוא לעיין בצרכי החולה. הוא צריך לעשות לו, ושימצא נחת עם חבריו, וגם שיתן דעה עליו ויבקש רחמים עליו. ואם בקר ולא בקש, לא קיים מצוה המצוה (יורה דעה שם, סעיף ד בהגהה; קצור שלחן ערוך סימן קצג, סעיף ג).

ה. כשמבקש עליו רחמים, יכלול אותו בתוך כל חולי ישראל ויאמר: המקום ירחם עליך וישלח לך רפואה שלמה בתוך כל חולי ישראל. ובשבת ויום טוב יאמר: שבת היא (יום טוב הוא) מלועוק ורפואה קרובה לבא, ורחמיו מרובים, ושבתו בשלום (שבת יב, עמוד ב; רמב"ם הלכות שבת פרק כד, הלכה ב).

ו. המבקרים ידברו עם החולה בהשכל ודעת, ויאמרו לו לא דברים מחיים ולא דברים ממיתים (קצור שלחן ערוך סימן קצג, סעיף ז).

XV. LAWS CONCERNING VISITING THE SICK

1. It is the duty of every man to visit a person who has fallen sick (*Baba Mezia* 30b; *Maim. Abel* XIV, 1; *Yoreh Deah* CCCXXXV, 1).

2. The near of kin and friends who are accustomed to visit the sick person's home often, should visit him as soon as they are informed of his sickness. Acquaintances, who were not frequent visitors of his house, should not call immediately, but should wait until at least three days have elapsed, in order not to spoil his chance of recovery by casting upon him the designation of an invalid. If, however, one is stricken ill suddenly, even acquaintances should visit him immediately (*Yerushalmi Peah* III, 17d; *Maim. Abel* XIV, 5; *Yoreh Deah* CCCXXXV, 1).

3. He who visits the sick frequently is praiseworthy, providing he does not become troublesome to the invalid (*Nedarim* 39b; *Maim. l. c.*, 4; *Yoreh Deah l. c.*, 2).

4. The essential feature in the religious duty of visiting the sick is to pay attention to the needs of the invalid, to see what is necessary to be done for his benefit, and to give him the pleasure of one's company; also to consider his condition and to pray for mercy on his behalf. If one visits the sick, but fails to pray for mercy, he does not fulfill his religious duty (*Yoreh Deah l. c.*, 4, gloss; *Kitzur Shulhan Arukh* CXCI, 3).

5. When the visitor prays for mercy, he should include the invalid he visits amongst all the sick of Israel, and say thus: "May the Omnipresent have mercy upon thee and send thee a perfect cure among all the sick of Israel." On the Sabbath and Festivals, he should add: "This is Sabbath (Festival), we are forbidden to complain, but a cure is near, because His mercy is abundant; celebrate the day of rest in peace" (*Shabbat* 12b; *Maim. Shabbat* XXIV, 2).

6. They who visit the sick should speak with him with judgment and tact; they should speak in such manner so as neither to encourage him with false hopes, nor to depress him by words of despair (*Kitzur Shulhan Arukh* CXCI, 5).

ז. אין מבקרים לא לחולי מעיים משום כיסופא, ולא לחולי העין, ולא לחולי הראש. וכן כל חולה דתקיף ליה עלמא וקב ליה דבורא, אין מבקרים אותו בפניו «נדרים מח, עמוד א; רמב"ם אבל פרק יד, הלכה ה; יורה דעה סימן שלה, סעיף ח», אלא נכנסים לבית החולים ושואלים ודורשים בו אם צריך לאיזה דבר, ושומעים צרכי ומבקשים עליו רחמים (יורה דעה שם).

ח. חולה שמבקש לעשות קבלת קנין לחזק את הצוואה, ממנו אפילו בשבת (בבא בתרא קנו, עמוד ב; חושן המשפט סימן רנד, סעיף א) אם מבקש לשלוח לקרוביו, מותר לשכור אינו־יהודי בשבט ולשלחו (אורח חיים סימן שו, סעיף ט).

ט. חולה שמת לו מת אין מודיעים לו, שלא תטרף רעה עליו. ואפילו נודע לו, אין אומרים לו לקרוע, שמא תגדל צער (יורה דעה סימן שלז).

י. מיד כשבא לבקר את החולה יאמר:

וְהִסִּיר יְיָ מִמֶּךָ כָּל חָלִי, וְכָל מַדּוּי מִצָּרִים הָרָעִים
אֲשֶׁר יִדְעָתָ לֹא יִשְׁיָמָם בָּךְ; וְנִתְּנָם בְּכָל שְׁנְאִיָּךְ.

וַיֹּאמֶר, אִם שָׁמוּעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל יְיָ אֱלֹהֶיךָ, וְהִיָּשֵׁר
בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה וְהֶאֱזִנָּה לְמִצְוֹתָיו, וְשִׁמְרָתָ כָּל חֻקָּיו, כִּי
הִמְחִלָּה אֲשֶׁר שִׁמְתִּי בְּמִצְרִים לֹא אֲשִׁים עֲלֶיךָ, כִּי אֲנִי
יְיָ רַב־אֵף.

7. One should visit neither a person suffering from abdominal troubles so as not to put him to disgrace, nor one who is troubled with his eye-sight, nor one who suffers with headaches. A person who is very ill and to whom conversation is difficult should not be visited personally (*Nedarim* 48a; *Maim. Abel* XIV, 5; *Yoreh Deah* CCCXXXV, 8), but one should call at the door of the house to make inquiries regarding his condition, and to ascertain if he is in need of anything; he should pay heed to his distress and pray for mercy on his behalf (*Yoreh Deah* l. c.).

8. If a sick person desires to confirm his last will by means of symbolical ceremony of transferring possession (*kinyan*), it may be done even on the Sabbath (*Baba Batra* 156b; *Hoshen ha-Mishpat* CCLIV, 1). If he desires to send for his next of kin, a non-Jew may be hired and sent for them even on the Sabbath (*Orah Hayyim* CCCVI, 9).

9. If a member of the family of the invalid dies, the latter should not be informed thereof so that it may not worry him. If, however, he does hear about it he should not be told to tear a rent in his garments, so that his distress be not increased (*Yoreh Deah* CCCXXXVII).

10. Immediately upon coming in to visit the sick, one should recite:

And the Lord will take away from thee all sickness; and He will put none of the evil diseases of Egypt, which thou knowest, upon thee, but He will lay them upon all them that hate thee.

And He said: "If thou wilt diligently hearken to the voice of the Lord thy god, and wilt do that which is right in His eyes, and wilt give ear to His commandments, and keep all His statutes, I will put none of the diseases upon thee, which I have put upon the Egyptians; for I am the Lord that healeth thee."

בוֹרָא נִיב שְׁפָתַיִם, שְׁלוֹם שְׁלוֹם לְרַחוּק וְלִקְרוֹב
אָמַר יְיָ, וּרְפָאֲתִיו.

כשיוצא ממנו יאמר:

הַמָּקוֹם יִרְחַם עָלֶיךָ וַיִּשְׁלַח לְךָ רְפוּאָה שְׁלֵמָה
בְּתוֹךְ כָּל חוּלֵי יִשְׂרָאֵל.

ובשבת ויום טוב יאמר בצאתו:

שֶׁבֶת הִיא (יום טוב הוא) מְלֻעֶזֶק, וּרְפוּאָה קְרוֹבָה
לְבָא, וְרַחֲמֵי מְרָבִים, וְשִׁבְתוֹ בְּשָׁלוֹם.

Peace, peace to him that is far off and to him that is near, saith the Lord that createth the fruit of the lips; and I will heal him.

Upon going out, one should say:

May the Omnipresent have mercy upon thee and send thee a perfect cure among all the sick of Israel.

On the Sabbath and Festivals, one should add:

This is Sabbath (Festival), we are forbidden to complain, but a cure is near, because His mercy is abundant; celebrate the day of rest in peace.

טז. תפלה להתפלל בעד החולה

כשמתפללים בעד החולה, טוב שיהיו עשרה כדי שיאמרו קדיש, ואומרים מזמורי תהלים אלו: פרק כ, כג, כו, ל, לא, לב, מא, פח, פט, קב, קכא, קל. ואחר כך יאמרו בתמניא אפי' ממזמור קיט כל הפסוקים משמו של החולה, כגון אם שמו יצחק יאמרו הפסוקים י, ע, ק, ב, ואחרי כן יאמרו כל פסוקי האותיות „קרע שטן“ בתמניא אפי' ואחר כך יאמרו תפלה זו:

יְיָ אֱלֹהֵי רַחוּם וְחַנוּן, אֲרָךְ אֲפִים וְרַב חֶסֶד וְאֱמֶת.
נוֹצֵר חֶסֶד לְאֲלֵפִים, נִשְׂא עֹון וְפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנִקְיָה.
לֵךְ יְיָ הַגְדֵּלָהּ וְהַגְבוּרָה וְהַתְפָּאֶרֶת וְהַנְצַח וְהַהוֹד, כִּי
כָל בְּשָׂמִים וּבְאָרֶץ. לֵךְ יְיָ הַמְמַלְכָהּ, וְהַמְתִּישָׁא לְכָל
לְרֹאשׁ. וְאַתָּה, בְּיָדְךָ נֶפֶשׁ כָּל חַי וְרוּחַ כָּל בֶּשֶׂר אֵינִי.
וּבְיָדְךָ כַּחַ וְהַגְבוּרָה לְגִדְל וְלַחֲנוּק, וְלִרְפָא אָנוּשׁ עַד
דְּכָא, עַד דְּכְדוּכָהּ שֶׁל נֶפֶשׁ. וְלֹא יִפְּלֹא מִמֶּךָ כִּי
דְּבַר, וּבְיָדְךָ נֶפֶשׁ כָּל חַי. לְכֵן יְהִי רָצוֹן מִלְפָּנֶיךָ.
הָאֵל הַנְּאֻמָּן, אֲב הַרְחָמִים, הָרוּפָא לְכָל תַּחֲלָא.
עִמָּךְ הַקְרוּבִים עַד שְׁעָרֵי הַמָּוֶת, וְהַמְחַבֵּשׁ מִתּוֹ
וְתַעֲלֶה לִידִידֵיו, וְהַגּוֹאֵל מִשְׁחַת חֲסִידֵיו, וְהַמּוֹצֵא
מִמָּוֶת נַפְשׁוֹת עֲבָדָיו, אַתָּה רוּפָא נְאֻמָּן, שְׁלַח מְרַפֵּא
וְאֲרוּכָה וְתַעֲלֶה, בְּרוּב חֶסֶד וְחַנּוּנָה וְחַמְלָה, לְנַפְשִׁי

XVI. PRAYERS ON BEHALF OF THE SICK

When prayers are offered on behalf of the sick, it is proper that a quorum of ten be present, so that the *Kaddish* may be recited. The following chapters from the Psalms are recited: XXIII, XXVII, XXX, XXXI, XXXII, XLI, LXXXVIII, LXXIX, XIX, CII, CXXI, CXXX. After that they recite the eightfold acrosticon of Psalms, chapter CXIX, the verses composing the initials of the name of the invalid; e. g., if his name is *Yodan* (Jacob), they recite the verses beginning with *Yod, Ayin, Lamed, and Beth*; after that they recite the eightfold acrosticon of the letters composing the initials of *K'ra Satan: Koph, Resh, Ayin, Shin, Tet, and Nun*. After that the following prayer is recited:

The Lord, Lord, God, merciful and gracious, long-suffering, and abundant in goodness and truth; keeping mercy unto the thousandth generation, forgiving iniquity and transgression and sin; and that will clear the guilty. Thine, O Lord, is the greatness and the power and the glory, and the victory and the majesty; for all that is in the heaven and the earth is Thine; Thine is the kingdom, O Lord, and the supremacy as head over all. In Thy hand are the souls of all the living and the spirit of all human flesh. In Thy hand is the strength and power to make great, strengthen and cure the human being up to the time when turned to dust, up to the time when life is crushed. Therefore, may it be Thy will. O faithful God, Father of mercy, who healest all the diseases of Thy people even when near the gates of death, who providest a cure for Thy beloved, who redeemest Thy pious, who bringest forth from very death the lives of those that serve Thee, O Thou faithful Physician, send a healing remedy and a cure, by Thy

(פלוני בן פלונית; לנקבה: פלונית בת פלונית), לרוחו לנפש
האומלל (לנקבה: לרוחה לנפשה האומלל), ולא
תֵרַד נִפְשׁוֹ (נִפְשָׁהּ) לְשָׂאֹלָהּ, וְתִמָּלֵא רַחֲמִים עָלֶיהָ
(עָלֶיהָ), לְהַחֲלִימוֹ וּלְרַפְּאוֹ, לְהַחֲזִיקוֹ וּלְהַחֲיוֹתוֹ
(לְהַחֲלִימָהּ וּלְרַפְּאוֹתָהּ, לְהַחֲזִיקָהּ וּלְהַחֲיוֹתָהּ), כְּרַצְנָה
כָּל קְרוֹבֶיהָ וְאוֹהָבֶיהָ (קְרוֹבֶיהָ וְאוֹהָבֶיהָ), וַיֵּרָאוּ לְפָנֶיהָ
זְכוּתָיו וְצַדִּיקוּתָיו (זְכוּתֶיהָ וְצַדִּיקוּתֶיהָ), וְתִשְׁלַח
בְּמַצִּיּוֹת יָם כָּל חַטָּאתָיו (חַטָּאתֶיהָ), וַיִּכְבְּשׁוּ רַחֲמֵיהָ
אֶת פַּעֲסָהּ מֵעָלֶיהָ (מֵעָלֶיהָ), וְתִשְׁלַח לוֹ (לָהּ) רַפְּאוֹת
שְׁלָמָה, רַפּוּאת הַנֶּפֶשׁ וּרְפוּאת הַגּוּף, וְתַחַדֵּשׁ בְּחַדָּשׁ
נַעֲוָרָיו (נַעֲוָרֶיהָ), וְתִשְׁלַח לוֹ (לָהּ) וּלְכָל חוֹלָהּ מְרַפָּא
אַרוּכָה, מְרַפָּא בְּרָכָה, מְרַפָּא תְּרוּפָה וְתַעֲלָה, מְרַפָּא
חֲנִינָה וְחִמָּלָה, מְרַפָּא רַחֲמִים וְשְׁלוֹם וְחַיִּים וְאוֹר
יָמִים וְשָׁנִים. וַיִּקְרָא בּוֹ (בָּהּ) מִקְרָא שְׁכָתוֹב עַל יַד
מֹשֶׁה עֲבֹדָה נְאֻמָּן בֵּיתָהּ, וַיֹּאמֶר, אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע
לְקוֹל יְיָ אֱלֹהֶיהָ, וְהִיָּשֶׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה, וְהִיא
לְמַצּוֹתָיו, וְשִׁמְרַתָּ כָּל חֻקָּיו, כָּל הַמִּחְלָה אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ
בְּמִצְרַיִם לֹא אֲשִׁים עָלֶיהָ, כִּי אֲנִי יְיָ רּוֹפֵאָהּ. וְעֲבַדְתָּ
אֶת יְיָ אֱלֹהֶיכֶם וּבִרְךָ אֶת לַחֲמֶה וְאֶת מִימָהּ, וְהִסִּירְתָּ

abundant mercy and kindness, to . . . , son (daughter) of . . . , to his (her) unfortunate soul, so that he (she) goeth not down to the grave. Pray, have Thou pity on him (her), cure, heal, strengthen and revive him (her), in accordance with the desire of his (her) relatives and friends. May his (her) merits and righteousness appear before Thee, and cast Thou his (her) sins into the depths of the sea. Mayest Thou in Thy mercy remove Thy punishment from him (her), and send him (her) a perfect cure for body and soul. Mayest Thou renew his (her) youth like that of the eagle's, and send Thou to him (her) and to all sick a perfect cure, a cure of mercy, peace, long life, to apply to him (her) and to all the sick the verse written by Moses, Thy servant, the faithful of Thine house: "And He said: 'If thou wilt diligently hearken to the voice of the Lord thy God, and wilt do that which is right in His eyes, and wilt give ear to His commandments, and keep all His statutes, I will put none of the diseases upon thee, which I have put upon the Egyptians; for I am the Lord that healeth thee.' " "And ye shall serve the Lord your God, and He will bless thy bread, and thy water. And

מחלה מקרבה. לא תהיה משכלה ועקרה בארץ.
את מספר ימיה אמלא. והסיר יי ממך כל חולי וכל
מדוי מצרים הרעים אשר ידעת, לא ישימם בך
ונתנם בכל שנאיה. ועל ידי עבדיך הנביאים כתב
לאמר, ואכלתם אכול ושבוע, והללתם את שם
אלהיכם אשר עשה עמכם להפליא, ולא יבוש שם
לעולם. דרכיו ראיתי וארפאהו, ואנחהו, ואשלו
נחומים לו ולאבדיו. בורא ניב שפתים, שלום שלום
לרחוק ולקרוב, אמר יי, ורפאתיו. וזרחה לבם
יראי שמי, שמש צדקה ומרפא בכנפיה. או יבנה
בשחר אורו, וארוכתה מהרה תצמח. רפא
וגרפא, הושיענו ונושעה כי תהלתנו אתה, והעלה
רפואה שלמה לכל מכות עמך בית ישראל, ובפני
ל(פב"פ), רפואה שלמה לרמ"ח אבריו (אבריו
ושס"ה גידיו (גידיה), לרפא אותו (אותה) כחוקה
מלך יהודה מחליו וכמרים הנביאה מצרעה
בשמות הקדושים היוצאים מפסוקים של שלש עשרה
מדותיה. אל נא רפא נא ל(פב"פ) להקים אותו מחיה
(אותה מחליה), ולהאריך עוד ימי חייו (חייה).

I will take sickness away from the midst of thee. Now shall miscarry, nor be barren, in thy land; the number of thy days will I fulfil." "And the Lord will take away from thee all sickness; and He will put none of the evil diseases of Egypt, which thou knowest, upon thee, for He will lay them upon all them that hate thee." And by Thy servants, the prophets, it is written thus: "And ye shall eat in plenty and be satisfied, and shall praise the name of the Lord your God, that hath dealt wondrously with you; and my people shall never be ashamed" (*Joel* II, 26). "I have seen his ways, and will heal him: I will lead him also, and requite with comforts him and his mourners. Peace, peace to him that is far off and to him that is near, saith the Lord that createth the fruit of the lips; and I will heal him" (*Isaiah* LVII, 18-19). "But unto you that fear My name shall the sun of righteousness arise with healing in its wings" (*Melachi* III, 20). "Then shall thy light break forth as in the morning, and thy healing shall spring forth speedily" (*Isaiah* LVIII, 8). Heal us, O Lord, and we shall be healed; save us, and we shall be saved; for Thou art our praise. Send a perfect cure to all the wounds of Thy people Israel, and particularly to . . . , son (daughter) of . . . ; send a perfect cure to all his (her) limbs and nerves, as Thou didst cure Hezekiah, the king of Judah, from his illness, and Miriam the prophetess from her leprosy. Pray, O God, heal . . . , son (daughter) of . . . , that he (she) may recover from his (her) sickness; mayest Thou prolong his (her) life, that he (she)

שִׁיעָבוֹד (שְׁתַּעֲבוֹד) אוֹתָךְ בְּאַהֲבָה וּבִירְאָה, וְתַתֵּן לִי
(לָהּ) חַיִּים שֶׁל רַחֲמִים, חַיִּים שֶׁל בְּרִיאוֹת, חַיִּים שֶׁל
שְׁלוֹם, חַיִּים שֶׁל בְּרָכָה, כְּדֹכְתִּיב, כִּי אֶרְךָ יָמִים וְשָׁנִים
חַיִּים וְשְׁלוֹם יוֹסִיפוּ לָךְ, אָמֵן סָלָה.

may serve Thee in love and fear. Grant him (her) a life of mercy, health, peace and blessing; as it is written: "Length of days and years of life and peace will they add to thee." Amen.

יז. סדר שנוי השם

חכמי התלמוד אמרו: ארבעה דברים מקרעין גזר דבר אדם, ואלו הן: צדקה, צעקה, שנוי השם, ושנוי מעשה ^{ראש חודש} עמוד ב; תענית טו, עמוד א). על כן המנהג הוא לשנות את שם החולב ^{הוא} פי הגורל בחומש, בשם הראשון שיגיע להם שראוי לזכור ^{עליו} עליו, כגון מאבותינו הקדושים. במי שברך יזכירו את שמו ^{הוא} עם שמו החדש, ושמו החדש יאמרו ראשונה.

וְאִךְ אִם נִגְזַר עָלָיו (לנקבה: עָלֶיהָ) בְּבֵית דִּינָה הַבְּרָה
שְׂמִימֹת (שְׁתָּמוֹת) מִחֻלֵּי זֶה, הִנֵּה רַבּוֹתֵינוּ הַקְדוּשָׁה
אָמְרוּ, שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים קוֹרְעִים גִּזְרֵנוּ שֶׁל אִתּוֹ
וְאַחַד מֵהֶם שְׁנוֹי הַשֵּׁם, שְׂשִׁנּוּ הַשֵּׁם שֶׁל הַחוּלָה, וְכֵן
דְּבָרֵיהֶם וְנִשְׁתַּנָּה שְׁמוֹ (שְׁמָה) כִּי אַחֵר הוּא (אֲחֵרָה)
הִיא, וְאִם עַל פְּלוֹנִי (פְּלוֹנִית) נִגְזַר הַגִּזְרֵ דִין, עַל פְּלוֹנִי
(פְּלוֹנִית) לֹא נִגְזַר, לָכֵן אַחֵר הוּא וְאִינוּ הוּא הַקְדוּשָׁה
(אַחֲרָת הִיא וְאִינָה הִיא הַנִּקְרָאת) בְּשֵׁם הָרִאשֹׁנָה
וּבְשֵׁם שְׁנִשְׁתַּנָּה שְׁמוֹ (שְׁמָה), כֵּן יִשְׁתַּנָּה הַגִּזְרֵ דִין מִפְּלוֹנִי
(מִעָלֶיהָ) מִדִּין לְרַחֲמִים וּמִמִּיתָה לְחַיִּים, וּמִמִּיתָה
לְרַפּוּאָה שְׁלָמָה לְ(פב"פ). בְּשֵׁם כָּל הַשְּׁמוֹת הַכְּתוּבֹת
בְּסֵפֶר תּוֹרָה זֶה, וּבְשֵׁם כָּל הַשְּׁמוֹת, וּבְשֵׁם כָּל

XVII. ORDER OF ADDING NAME

The sages of the Talmud said: "Four things cause an evil decree passed on man to be cancelled; they are: charity, prayer, adding name, and change of action (*Rosh ha-Shanah* 16b; *Talmud* 15a). Hence, the custom prevails to add to the name of a sick person, by means of casting lots, in this wise: a Bible is opened and the first name that appears on the page, providing it is a suitable one (one of our holy patriarchs), is given the sick person. In the special prayer for the sick, his old name as well as the new one are mentioned, but the new name is to be mentioned first.

When the sick is blessed by changing his name, the following prayer is recited.

Even if it were decreed against him (her) by Thy righteous Court that he (she) die of his (her) present illness, lo, our holy Rabbis said that three things cause an evil decree passed on man to be cancelled, one of them being the change of the sick person's name. We fulfilled what they said and his (her) name was changed, and it is a different person. If the decree was passed on . . . , but on . . . it was not passed, for it is now some one else that is not called by the former name. As his (her) name was changed, so may the evil decree passed on him (her) be changed from law to mercy, from death to life, from illness to a perfect cure to . . . , son (daughter) of . . . In the name of the persons mentioned in the Holy Book, and in the name of Thy angels that bring

הַמְּלָאכִים הַמְּמוּנִים עַל כָּל הָרְפוּאוֹת וְהַצָּלוֹת, תִּשְׁלַח
 מְהֵרָה רְפוּאָה שְׁלֵמָה לְ(פב"פ) וְתֹאדָרֶיךָ יָמִיו וְשָׁנֶיךָ
 (יָמֶיךָ וְשָׁנוֹתֶיךָ) בְּנוֹעִימִים, וַיְבָלָה (וְתִבְלָה) בְּטוֹב יָמֶיךָ
 (יָמֶיךָ) בְּרוֹב עוֹז וְשָׁלוֹם, מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם, אָמֵן סֶלָה
 „מי שברך לחולה“, צד 94.

healing and relief, send Thou speedily a perfect cure to . . . , son (daughter) of . . . , and prolong Thou his (her) days and years with health. May he (she) spend his (her) days in good health and peace, from now and henceforth. Amen. Selah.

The special prayer for the sick is now recited from page 96 supra.

יח. דיני וסדר הודוי

א. חולה שרואים בו שהוא נוטה למות, מסבבים את דבריהם ואומרים לו התודה (שבת לב, עמוד א; ספרי במדבר ה, כג; רמב"ם הלכות תשובה פרק א, הלכה א; יורה דעה סימן שלה, סעיף א), ואל מוה; הרבה התודו ועמדו מחליים והמה בחיים, והרבה התודו ומתו. ובשכר שאתה מתודה אתה חי. וכל המתודה יחלף חלק לעולם הבא (סנהדרין מג, עמוד ב; רמב"ם שם; יורה דעה שם).

ב. אם החולה אינו יכול להתודות בפיו, יתודה בלבו. יכול לדבר אך מעט, אומרים לו, אמור: "תִּהְיֶה מִיתָתִי בִפְרָה עַל כָּל עֲוֹנוֹתִי".

גם יאמרו לו שיבקש מחילה מכל אדם שחטא כנגדו בין בבשר בין בדברים. כל אלו הדברים, אין אומרים לו לא בפני הארץ, ולא בפני נשים, ולא בפני קטנים, שמא יבכו וישברו לבו (סנהדרין שם; יורה דעה שם; קצור שלחן ערוך סימן קצג, סעיף יג).

ג. סדר הודוי בקצרה:

אֱלֹהִי וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתַי. תָּבֵא לְפָנַי תְּפִלָּתִי וְתַתְּעַלְמִי מִתַּחֲנוּתִי. אֲנִי, בֹּשֶׁר לִי עַל כָּל חַטֹּאתַי שֶׁחָטָאתִי לְפָנֶיךָ מֵעוֹדִי עַד הַיּוֹם הַזֶּה. בּוֹשֶׁתִי וְכָל־מַעֲשֵׂי כִי הִסְכַּלְתִּי לַעֲשׂוֹת מַעֲשִׂים רָעִים וְחַטֹּאתִי וְעַתָּה, קָח נָא עָנְיִי וּמְרוּדִי לְכַפֵּרְתִּי, וּמַחֲל לְמַשִּׁיבַּת כִּי לִךְ לְבַד חָטָאתִי.

XVIII. LAWS AND ORDER OF CONFESSION

1. If it is perceived that the invalid is dying, the visitor should tactfully turn the conversation to the subject of confession (*Shabbat* 32a; *Sifri* ad *Num.* V, 6; *Maim. Teshubah* I, 1; *Yoreh Deah* CCCXXXVIII, 1), and should add: "Do not fear the evil may result, for many who have confessed became well and did not die, and there were many who failed to confess and died. On the contrary, as a reward for having confessed, your life will be prolonged. Moreover, all who confess have a share in the world to come" (*Sanhedrin* 43b; *Maim.* l. c.; *Yoreh Deah* l. c.).

2. If the invalid is unable to confess verbally, he should be told to make a mental confession; and if he is able to speak a little, he should be told to say: "May my death be an atonement for all my sins." The invalid should also be reminded to ask pardon of all those against whom he had sinned, whether in money or by work. All of the above words should not be spoken in the presence of ignorant persons, nor of women, nor of children, for it may cause them to shed tears and this may cause the sick person to become dejected (*Sanhedrin* l. c.; *Yoreh Deah* l. c.; *Kitzur Shulhan Arukh* CXCIII, 13).

3. A brief form of confession is as follows:

O my God and God of my fathers! Let my prayer come before Thee, and disregard not my supplication. O forgive all the sins I have committed from my birth until this day. I am abashed and ashamed of my evil deeds and transgressions. Pray accept my pain and suffering as an expiation, and forgive me my wrongdoing, for against Thee alone have I sinned.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵי וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵי, שְׁלֹשׁ
אֲחָטָא עוֹד. וּמָה שֶׁחָטָאתִי לְפָנֶיךָ, מָרַק בְּרַחֲמֶיךָ
הָרַבִּים, אֲבָל לֹא עַל יְדֵי יְסוּרִים וַחֲלָיִם רָעִים. וְשֵׁלֵךְ
לִי רְפוּאָה שְׁלֵמָה עִם כָּל חוֹלֵי עַמֶּךָ יִשְׂרָאֵל.

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵי וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵי, שֶׁרְפוּאָה
וּמִיתָתִי בִינְדָךְ. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, שֶׁתִּרְפְּאֵנִי רְפוּאָה
שְׁלֵמָה. וְאִם גְּזֵרְתָּ שְׁאֵמוֹת מַחֲוֵלֵי זֶה, תְּהִי מִיתָתִי
בַּפֶּרָה עַל כָּל חָטָאִים וְעֲוֹנוֹת וּפְשָׁעִים, שֶׁחָטָאתִי
וְשָׁעֵוִיתִי וְשִׁפְשַׁעְתִּי לְפָנֶיךָ. וְתַסְתִּירֵנִי בְּצֵל כְּנוּפֶךָ
וְתֵן חֲלָקִי בְּגֵן עֶדֶן, וְאֶזְכֶּה לְתַחֲנוּן הַמֵּתִים וּלְעוֹלָם
הַבָּא הַצָּפוֹן לַצְּדִיקִים.

אָבִי יְתוּמִים וְדִין אֶלְמָנוֹת, הִגֵּן בְּעַד קְרוֹבֵי הַיִּקְרָה
אֲשֶׁר נִפְשֵׁי קְשׁוּרָה בְּנִפְשָׁם.

בִּינְדָךְ אֶפְקִיד רוּחִי, פְּדִיתָה אוֹתִי יְיָ, אֵל אֱמֶת.

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד.

יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים. יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים.

ד. אִם הַחֹלָה רוּצָה לְהֵאָרֵךְ בּוֹדֵדִי, הַרְשׁוֹת בִּידוּ. וְעַד
הוֹדִיּוֹ שֶׁל תַּפְלַת יוֹם הַכַּפּוּרִים, מִן „אֲשַׁמְנו, עַל חֲטָא“, עַד הַיּוֹם
שֶׁמֶע יִשְׂרָאֵל, בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ, „עֲלִינוּ לַשַּׁבָּח“ עַד הַיּוֹם
אֵין עוֹד. „אֲמַת וַיִּצִּיב“ עַד „עוֹרֶת“.

May it be Thy will, O my God and God of my fathers, that I sin no more, and purge the sins I have committed with full mercy, not by means of affliction and diseases. O send for me, and for all sick persons in Israel, a perfect cure and healing.

I acknowledge unto Thee, O my God and God of my fathers, that both my cure and my death depend on Thy will. May it be Thy will to heal me. Yet if Thou hast decreed that I shall die of this disease, may my death expiate all my sins, iniquities and transgressions which I have committed before Thee. Grant me shelter in the shadow of Thy wings and a portion in Gan Eden, and let me merit the resurrection and the life of him in the world to come, which is reserved for the righteous.

Father of the orphan and Judge of the widow, protect my beloved kindred, with whose souls my soul is bound up.

Into Thy hand I commit my spirit; Thou hast redeemed me, O Lord God of truth.

Hear, O Israel: The Lord, our God, the Lord is one.
The Lord He is God. (*To be repeated*).

4. If the invalid desires to make a lengthy confession, he is permitted to do so. He may adopt the confession recited on the Day of Atonement, commencing with "*Ashamnu, 'Al Het,*" to the end. He may add: "*Shema Yisrael, Barukh shem kevod,*" "*Alenu leshabeah*" to "*mitahath en od*"; "*Emeth veyatsur*" "*Ezrat*".

יט. דיני גוסס ושמירת המת

- א. הגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו. לכן אסור לעבור שכל הנוגע בו הרי זה שופך דמים (שבת קנא, עמוד ב; שםחז"ל רמב"ם הלכות אבל פרק ד, הלכה ה; יורה דעה סימן שלט, סעיף א). אף על פי גוסס זמן ארוך, ויש צער גדול לו ולקרוביו, מכל מקום לא גרום שימות מהרה (יורה דעה שם, בהגהה).
- ב. אף על פי שאסור ליגע בגוסס, מכל מקום אם דליקה אין מניחין אותו בבית, אלא מוציאים אותו, והוא להצלת ספרי קודש (קצור שלחן ערוך סימן קצד, סעיף ב).
- ג. העומדים אצל הגוסס ישגוהו שלא יוציא שום אבר למטה. לכן יעמידו כסאות אצל המטה שלא יוכל להוציא רגל, ומכל מקום אם לא עשו כן והוציא, אסור ליגע בו ולהחזיק (ש"ך יורה דעה סימן שלט, סעיף קטן ד; באר היטב שם, סעיף קטן ה).
- ד. כיון שנטה אדם למות אין שום אדם רשאי ליפרד שלא תצא נפשו והוא יחידי. מצוה לעמוד על האדם יציאת נשמה. והעומדים בשעת יציאת נשמה לא יעסקו חסידים בדברים בטלים אלא יעסקו בתורה ובאמירת תהלים (יורה דעה סעיף ד; חכמת אדם).
- ה. אם רואים שנוי גדול בחולה והוא קרוב למיתה, יצאו

XIX. LAWS CONCERNING A DYING PERSON, AND THE CARE TO BE TAKEN OF THE DEAD BODY

1. A dying person is to be considered as a living being in all respects. It is therefore forbidden to touch the body. The one who does touch the body is guilty of bloodshed (for it may accelerate the end) (*Shabbat* 151b; *Semahot* II, 3; *Maim. Abel* IV, 2; *Yoreh Deah* CCCXXXIX, 1). Even if the patient be a long time in a dying condition, and it causes great suffering to himself and to his next of kin, it is nevertheless forbidden to bring about, even in an indirect way, the acceleration of his death (*Yoreh Deah* l. c. gloss).

2. Although it is forbidden to touch a dying person, yet if the house wherein he lies is caught on fire, he must not be allowed to remain there, but must be removed therefrom; his saving has even preference over the saving of sacred books (*Kitzur Shulchan Arukh* CXIV, 2).

3. They who stand by the dying person must take precautions that no part of the dying man's body projects out of the bed. They must therefore place some articles of furniture around the bed so that the patient be unable to stretch a hand or a foot outside thereof. Nevertheless, if they failed to take the necessary precautions, and the patient did project one of his limbs, it is forbidden to touch it for the purpose of putting same in the bed (*Sifte Kohen* ad *Yoreh Deah* CCCXXXIX, note 4; *Beer Heteb* ad l. c., note 5).

4. From the moment a person is in the grip of death, it is forbidden to leave him, so that his soul may not leave him while he is all alone. It is a religious duty to stand by the person at the time his soul is about to separate from his body. Those present at the time of the soul's departure should not engage in idle or frivolous conversation, God forbid, but should either discuss topics of the Torah or recite chapters from the Psalms (*Yoreh Deah* CCCXXXIX, 4; *Hokhmah Adam*).

5. On noticing a change for the worse in the condition of the patient, and that death is near, those present should recite:

לך כי שלחך יי. לך ויי יהיה עמך. יי אלהיו
ויצל. (שלוש פעמים).

יברכה יי וישמרה. יאר יי פניו אליה ויחננה.
יי פניו אליה וישם לה שלום.

מימינה מיכאל, משמאלה גבריאל, מלפניה
אוריאל, מאחריה רפאל, ועל ראשה שכינת אל
חונה מלאך יי סביב ליראיו ויחלצם. חזק ואמץ
אל תערץ ואל תחת, כי עמך יי אלהיה בכל אשר
תלך. מה תשתוחחי נפשי ומה תהמי עלי, הוחל
לאלהים, כי עוד אודנו ישועות פני ואלהי. כנש
יעיר קנו על גוזליו ירחק, יפרש כנפיו, יקחהו, ישא
על אברתו. עורי צפון ובואי תימן, הפיחי גני יל
בשמי, יבא דודי לגנו ויאכל פרי מגדיו. פתח
שערים, ויבא גוי צדיק, שומר אמונים. יי ישמרה סב
רע, ישמר את נפשה. יי ישמר צאתה ובואה מע
ועד עולם.

ו. אם רואים שנפשו יוצאת, יעמדו על רגליהם ויביטו
ויאמרו בקול רם:

Go, since the Lord sends thee; go, and the Lord will be with thee; the Lord God is with him and he will ascend. (*To be repeated three times*).

May the Lord bless thee and keep thee. May the Lord let His countenance shine upon thee, and be gracious unto thee. May the Lord lift up His countenance upon thee, and give thee peace. At thy right hand is Michael, at thy left is Gabriel, before thee is Uriel, and behind thee is Raphael, and above thy head is the divine presence of God. The angel of the Lord encampeth round about them that fear Him, and he delivereth them. Be strong and of good courage; be not afrighted, neither be thou dismayed; for the Lord thy God is with thee whithersoever thou goest. Why art thou cast down, O my soul? And why moanest thou within me? Hope thou in God; for I shall yet praise Him, the salvation of my countenance and my God. As an eagle that stirreth up her nest, hovereth over her young, spreadeth abroad her wings, taketh them, beareth them on her wings. Awake, O north wind; and come, thou south; blow upon my garden, that the spices thereof may flow out. Let my beloved come into his garden, and eat its precious fruits. Open the gates, that the righteous people may enter, those who keep His faith. The Lord shall keep thee from all evil; He shall keep thy soul. The Lord shall guard thy going out and thy coming in, from this time forth and for ever.

6. If those present observe the separation of the soul from the body, they must stand up, look into the face of the dying and recite:

ט. וכל העומדים על המת בשעת יציאת נשמה חייבים לקרוע. וקריעה זו על המת שאין מתאבלים סגי בקריעה ואפילו מן הצד או בשולי הבגד סגי (ומועד קטן כה, עמוד א; רמב"ם אכל פרק ט, הלכה יא; יורה דעה סימן שמ, סעיף ה; קצור שלחן ערוך סימן קצד, סעיף כ).

The Lord reigneth; the Lord hath reigned; the Lord will reign for ever and ever.

Praised be His name, whose glorious kingdom is for ever and ever. (*To be repeated three times*).

The Lord, He is God. (*To be repeated seven times*).

Hear, O Israel: the Lord, our God, the Lord is One. (*To be repeated seven times*).

If after the above had been recited, they observe that the separation of the soul from the body has not yet come, they must keep on repeating "The Lord is One," and so manage it that the soul departs while reciting the word "*ehad*" "One".

7. It is forbidden to do anything in connection with the funeral before life has departed (*Shabbat* 151a; *Maim. Abel* IV, 2; *Yoreh Deah* CCCXXXIX, 1).

8. After the departure of the soul, a physician should be consulted. If there is no physician on hand, they should hold a light feather near his nostrils, and if it does not stir, it is a clear indication that he is dead. Thereupon the windows of the house are to be opened, and those next of kin who are to observe mourning should recite the prayer "*Tsiduk Haddin*," and pronounce the benediction, including the Divine Name and title of King, thus:

Praised be Thou, O Lord our God, King of the universe, the Judge of truth.

After this they rend their garments. Those present at the separation of the soul from the body, who are not obligated to observe mourning, should say: "Blessed be the Judge of truth," not including the Divine name and the title of King (*Yoreh Deah* l. c., 3; *Hokmat Adam*).

9. All present at the departure of the soul are required to rend their garments. The duty of rending the garments by those who are not obligated to observe mourning may be discharged by rending the garment slightly, even at its side or its hem (*Moed Katan* 25a; *Maim. Abel* IX, 11; *Yoreh Deah* CCCXL, 5; *Kitzur Shulchan Arukh* CXCIV, 6).

י. אחר קריעת הבגדים אומרים:

יְיָ נָתַן וַיְיָ לָקַח. יְהִי שֵׁם יְיָ מְבָרָךְ. (איוב א, כא).

תהלים צ, יז

וַיְהִי נֹעַם אֲדָנִי אֶל־הֵינוּ עָלֵינוּ, וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ
כּוֹנֵנָה עָלֵינוּ, וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָהּ.

תהלים צא

יֵשֵׁב בְּסִטֶּר עָלֵינוּ, בְּצֵל שְׁדֵי יְתָלוֹנוּ.

אָמַר לִי מַחְסִי וּמַצֻּדָּתִי, אֶל־הִי אָבִטָּח בּוֹ.

כִּי הוּא יַצִּילָךְ מִפֶּחַ יְקוֹשׁ, מִדְּבַר נְהוּת.

בְּאַבְרָתוֹ יִסֹּךְ לָךְ, וְתַחַת כְּנָפָיו תִּתְחַסֶּה, צָנָה
וְסִחָרָה אָמְתוּ.

לֹא תִירָא מִפֶּחַד לִילָה, מִחֶץ יַעֲוֶף יוֹמָם.

מִדְּבַר בְּאֶפֶל יִהְלַךְ, מִקָּטָב יִשׁוּד צִהָרִים.

יִפֹּל מִצִּדָּךְ אֶל־הָ וּרְבָבָה מִיַּמִּינְךָ, אֶל־יָדְךָ לֹא
יִנָּשׁ.

10. After the rending of the garments, the following is recited (*Derekh ha-Hayyim*):

The Lord gave and the Lord hath taken away (Job I, 21).

PSALM XC, 17

And let the graciousness of the Lord our God
be upon us;
Establish Thou also upon us the work of our
hands;
Yea, the work of our hands establish Thou it.

PSALM XCI

O Thou that dwellest in the covert of the Most
High,
And abidest in the shadow of the Almighty;
I will say of the Lord, who is my refuge and my
fortress,
My God in whom I trust,
That He will deliver thee from the snare of the
fowler,
And from the noisome pestilence.
He will cover thee with His pinions,
And under His wings shalt thou take refuge;
His truth is a shield and a buckler.
Thou shalt not be afraid of the terror by night,
Nor of the arrow that flieth by day;
Of the pestilence that walketh in the darkness,
Nor of the destruction that wasteth at noon-
day.
A thousand may fall at thy side,
And ten thousand at thy right hand;
It shall not come nigh thee.

רק בְּעֵינֶיךָ תִּבְיט וְשִׁלַּמְתָּ רָשָׁעִים תִּרְאֶה.

כִּי אַתָּה יְיָ מַחְסִי, עֲלִיוֹן שְׁמַתְּ מְעוֹנָךְ.

לֹא תִאָּנֶה אֵלֶיךָ רָעָה וְנִגַּע לֹא יִקְרַב בְּאַהֲלֶךָ.

כִּי מִלְּאֲכֹיו יִצְוֶה לָךְ לְשֹׁמְרֶךָ בְּכָל דֶּרֶכֶיךָ.

עַל כַּפִּים יִשְׁאוּנֶךָ, פֶּן תִּגּוֹף בְּאֶבֶן רִגְלֶךָ.

עַל שַׁחַל וְפֶתֶן תִּדְרֹךְ, תִּרְמָס כַּפִּיר וְתִנּוֹן.

כִּי בִי חֶשֶׁק וְאַפְלָטָהוּ, אֲשַׁגְּבֶהוּ כִּי יָדַע שְׁמִי.

יִקְרָאֵנִי וְאַעֲנֶהוּ, עֲמוּ אֲנֹכִי בְּצָרָה, אֲחַלְצֶהוּ
וְאֶכְבְּדֶהוּ.

אֲרֹךְ יָמִים אֲשַׁבִּיעֶהוּ וְאַרְאֶהוּ בִּישׁוּעָתִי.

אֲרֹךְ יָמִים אֲשַׁבִּיעֶהוּ וְאַרְאֶהוּ בִּישׁוּעָתִי.

יא. מעצימים עיניו של מת, ומי שיש לו בנים יעשה זאת

ואם יש בכור יעשה הוא (רמב"ם הלכות אבל פרק ד, הלכה א; יורה דעה

שנב, סעיף ד; חכמת אדם כלל קנו, אות ט).

יב. ואז ימתינו שעה אחת לפחות, וישכיבו את המת

הקרקע, ולא יניחו תחתיו כר או כסת רק תבן או דבר אחר

Only with thine eyes shalt thou behold,
And see the recompense of the wicked.

For thou hast made the Lord who is my refuge,
Even the Most High, thy habitation.

There shall no evil befall thee,
Neither shall any plague come nigh thy tent.

For He will give His angels charge over thee,
To keep thee in all thy ways.

They shall bear thee upon their hands,
Lest thou dash thy foot against a stone.

Thou shalt tread upon the lion and asp;
The young lion and the serpent shalt thou
trample under foot.

'Because he hath set his love upon Me, there-
fore will I deliver him;

I will set him on high, because he hath known
My name.

He shall call upon Me, and I will answer him;
I will be with him in trouble;

I will rescue him, and bring him to honor.

With long life will I satisfy him,

And make him to behold My salvation.'

The last verse, from 'with long life' is repeated.

11. The eyes of the dead person should be closed. If there are sons present, one of the sons should do it; and if there is a first-born son, it is his duty to do so (*Maim. Abel* IV, 1; *Yoreh Dea* CCCLII, 4; *Hokhmat Adam* CLVII, 9).

12. Then they must wait at least one full hour, and place the corpse on the floor. No bedding or mattress should be placed underneath the corpse, but either straw or any thing that is not subject to the law of uncleanness. The corpse is covered with a blanket.

מקבל טומאה, ויכסו אותו בסדין, וישימו את רגליו לצד הפת, ויניחו נר דלוק בצד ראשו (דרך החיים) ויאמרו:

בֵּית יַעֲקֹב, לָכוּ וְנִלְכֶּה בְּאוֹר יְיָ. אֵל אֱלֹהִים יְיָ
דִּבֶּר וַיִּקְרָא אֶרֶץ, מִמִּזְרַח שֶׁשֶׁשׁ עַד מְבֹאוֹ. יָבֹאוּ
שְׁלֹם יְנוּחוּ עַל מִשְׁכְּבוֹתָם. כִּי עָפָר אַתָּה וְאֶל עָפָר
תָּשׁוּב.

יג. כשנושאים אותו ממטתו להשכיבו על הארץ, ישגיחו ידיו
מכוסה (מעבר יבק; קצור שלחן ערוך סימן קצד, סעיף ח).

יד. צריך לשמור את המת, ולא יניחוהו לבדו, והמסמך
אפילו שאינו מתו, פטור מקריאת שמע ומתפלה, ומכל ברכה
האמורות בתורה, כי העוסק במצוה פטור ממצוה אחרת. וזה
שנים, זה משמר וזה קורא ומתפלל (ברכות יח, עמוד א; רמב"ם הלכות קריאת
שמע פרק ד, הלכה ג; יורה דעה סימן שמא, סעיף ו; אורח חיים סימן עא, סעיף ג).

טו. אסור לאכול בהחדר שהמת שם, אם לא על ידי מחיצה
ואפילו אכילת פירות או שתיית מים אסור. גם אסור לברך
איוו ברכה (מועד קטן כג, עמוד ב; רמב"ם הלכות אבל פרק ד, הלכה ו; יורה דעה
סימן שמא, סעיף א).

טז. אסור לטלטל את המת בשבת, אפילו לצורך מצוה, וזה
על ידי אינוריהודי, אם הקרובים רוצים (אורח חיים סימן שא, סעיף
בדגוה; באר היטב שם, סעיף קטן ט).

or a robe. The corpse should be placed so that the feet are toward the door of exit, and lighted candles should be placed at the head (*Derekh ha-Hayyim*). After this the following verses are recited:

O house of Jacob, come, we will walk in the light of the Lord. The Almighty Lord God hath spoken and called the world into existence, even from where the sun riseth to the place where it sets. Peace shall come, and they shall be at rest in their place of repose; for dust thou art, and unto dust shalt thou return.

13. While carrying the deceased from the bed to be placed on the ground, care should be taken to keep him well covered, so that no part of the body be exposed (*Maabar Yabbok*; *Kitzur Shulchan Arukh* CXCIV, 8).

14. The corpse must be constatly watched and never be left alone. The one who watches the dead is exempt from reading the *Shema*, from reciting the prayers, and from observing any of the precepts of the Torah, for he who is engaged in the performance of one religious duty is exempt from performing another at the same time. If, however, there are two watching the corpse, one should watch and the other should read the *Shema* and recite the prayer (*Berakhot* 18a; *Maim. Keriat Shema* IV, 3; *Yoreh Deah* CCCXII, 4; *Orah Hayyim* LXXI, 3).

15. It is forbidden to partake of any food in the room where the deceased lies, unless a partition is erected. Even eating fruit or drinking water is forbidden. It is likewise forbidden to pronounce there any benediction (*Moed Katan* 23b; *Maim. Abel* IV, 6; *Yoreh Deah* CCCXLI, 1).

16. It is forbidden to handle the corpse on the Sabbath, even if it is for the purpose of performing some religious duty. The handling may be done by a non-Jew if the next of kin consent thereto (*Orah Hayyim* CCCXI, 2, gloss; *Beer Heteb* ad *Orah Hayyim* l. c., note 9).

כ. דיני קריעה

א. מי שמת לו מת שחייב להתאבל עליו חייב לקרוע עלת וחייב לקרוע מעומד, ואם קרע מיושב לא יצא, וצריך להודות ולקרוע מעומד. לכתחלה צריך לקרוע קודם שיסתום פני המנוח בקבר בעוד חימום צערו (מועד קטן כד, עמוד א; כ, עמוד ב; רמב"ם הלכות אבל פרק ח, הלכה א, ג; יורה דעה סימן שמ, סעיף א).

ב. צריך לקרוע בבית הצואר לפניו, וצריך לקרוע מן השמאל ולמטה ולא לרוחב הבגד, וצריך לקרוע במקום שהבגד שלול מתחלתו, ולא במקום התפר (מועד קטן כו, עמוד ב; רמב"ם הלכות אבל פרק ח, הלכה א; יורה דעה סימן שמ, סעיפים ב, כ).

ג. על כל הקרובים קורע טפח בבגד העליון ודיו, ועל אביו ואמו צריך לקרוע כל הבגדים, חוץ מן הכתונת שאינו קורע, וחצוץ מן הבגד שהוא לובש רק לעתים למעלה מכל בגדיו, ולפסוקתו הוא יוצא בשוק גם בלעדו. אם לא קרע כל בגדיו שהוא חייב לקרוע, לא יצא (מועד קטן כב, עמוד ב; רמב"ם הלכות אבל פרק ח, הלכה ג; יורה דעה שם, סעיף ט, י).

ד. נוהגים שעל שאר קרובים קורעים בצד ימין, ועל אביו ואמו בצד שמאל, ובדיעבד אין זה מעכב (יורה דעה שם, ובטורי זהב).

ה. על כל המתים רצה קורע ביד, רצה קורע בכלי, וצריך אביו ואמו דוקא ביד. והמנהג שאחד מאנשי החבורה קורע חותך קצת בסכין, והאבל תופס במקום החתך וקורע. וצריך להשגיח שיקרע באורך הבגד ולא ברחבו (מועד קטן כב, עמוד ב; הלכות אבל פרק ח, הלכה ג; יורה דעה סימן שמ, סעיף יד).

XX. LAWS CONCERNING THE TEARING OF A RENT IN THE CLOTHES

1. One who had lost his next of kin for whom he is required to observe mourning, must perform the ceremony of tearing a rent in his clothes. This ceremony must be performed while standing; if performed while sitting, the obligation is not fulfilled, and it must be performed again while standing. It is best to tear a rent in the clothes before the coffin is closed when one's sorrow is still intense (*Moed Katan* 24a, 20b; *Maim. Abel* VIII, 1, 3; *Yoreh Deah* CCCXL, 1).

2. The clothes must be rent near the neck, in the front thereof, and it must not be rent crosswise but lengthwise, and in the cloth of the garment and not at its seam (*Moed Katan* 26b; *Maim. l. c.*, 1; *Yoreh Deah* l. c., 2, 20).

3. For all other next of kin it suffices to tear a rent in the external clothes only a hand-breadth, but for a father or a mother all the clothes must be rent opposite the heart, with the exception of the under-shirt; the upper garment which is worn only occasionally, *i. e.*, the overcoat, need not be rent. If one failed to tear a rent in all the clothes as required, one does not fulfill his religious duty (*Moed Katan* 22b; *Maim. l. c.*, 3; *Yoreh Deah* l. c., 9, 10).

4. It is the prevailing custom to tear the rent on the right side of the garment for all other next of kin, but on the left side for one's father or mother. Nevertheless, if this were overlooked, it does not invalidate the fulfillment of the duty (*Sifte Kohen* and *Ture Zahab* ad *Yoreh Deah* l. c.).

5. For all other next of kin the mourner may tear a rent in his clothes either with his hand or with an instrument, but for one's father or mother one must tear the rent with the hand only. It is customary for a member of the Holy Brotherhood to cut the garment slightly with a knife, whereupon the mourner takes hold of the garment where it was cut and tears a rent. Care should be taken that the rent be made lengthwise and not crosswise (*Moed Katan* 22b; *Maim. Abel* VIII, 3; *Yoreh Deah* CCCXL, 14).

ו. על כל המתים אם מחליף בגדיו בתוך שבעה, אינו צריך לקרוע באלו שהוא לובש עתה, ועל אביו ואמו, אם הוא מחליף בגדיו בימי החול שבתוך שבעה צריך לקרוע בהם (מועד קטן כב עמוד א; רמב"ם שם; יורה דעה שם).

ז. לכבוד שבת יחליף האבל בגדיו וילבוש בגדי חול אחרים ולא ילבוש את הבגד הקרוע, אך ללבוש בגד שבת אסור. ואין לו בגדים אחרים, יחזור את הקרע לאחוריו (מועד קטן שם; הלכות אבל פרק י, הלכה א; יורה דעה סימן ת, סעיף א).

ח. על כל המתים אם לא שמע עד לאחר שלשים אינו קורע ועל אביו ואמו קורע לעולם את הבגדים שעליו בשעת שמיעה, אך את הבגדים שהוא מחליף אחר כך אינו צריך לקרוע (יורה דעה שם, סעיף יח).

ט. על כל המתים שולל לאחר שבעה ומאחה לאחר שלשים ועל אביו ואמו שולל לאחר שלשים ואינו מאחה לעולם, והוא שוללתו מיד מפני כבודה (מועד קטן כב, עמוד ב; רמב"ם הלכות אבל שם, הלכה א; יורה דעה שם, סעיף טו).

י. הרגל מבטל גזירת שלשים גם לענין קריעה, ולכן אם הרגל תוך שלשים בשאר קרובים יכול לתפור לגמרי בערב היום לאחר מנחה, ועל אביו ואמו יכול לשלול (ש"ך, יורה דעה סימן כטן כה; באר היטב שם, סעיף קטן טו; קצור שלחן ערוך סימן קצה, סעיף ט).

6. In the case of any other next of kin, if the mourner changes his clothes during the seven days of mourning, he need not tear a rent in the garments he now puts on. If, however, he who mourns for a father or mother, changes his garments on a weekday, during the seven days of mourning, he must rend the garments he puts on (*Moed Katan* 24a; *Maim.* l. c.; *Yoreh Deah* l. c.).

7. In honor of the Sabbath, the mourner may change his clothes, and put on other every-day garments, but he must not wear the garments that were rent. However, he is not allowed to put on such garments as are usually worn by him on the Sabbath. If he have no other weekday clothes than those that contain the mourning sign, he must turn the rent inside (*Moed Katan* l. c.; *Maim. Abel* X, 1; *Yoreh Deah* CD, 1).

8. For all other next of kin, if the mourner did not hear of their death until after thirty days, he need not rend his garments, but for a father or a mother he must rend the garments he is wearing at the time he hears of their death. He need not, however, rend the garments which he puts on thereafter (*Yoreh Deah* CCCXL, 18).

9. In the case of other next of kin, the rent may be basted together after the seven days of mourning, and completely sewed up after the thirty days, but in the case of mourning for a father or a mother, the rent may be basted together after thirty days, and never sewed up. A woman may baste it together at once (*Moed Katan* 22b; *Maim. Abel* IX, 1; *Yoreh Deah* CCCXL, 15).

10. The intervention of a Festival cancels the obligation of wearing the rent garments during the thirty days. Therefore, if a Festival occurs during the first thirty days of mourning, the mourner may sew up the rent on the eve of the Festival after the Afternoon Service, in the case of all other next of kin; and he may baste it together if he mourns for a father or a mother (*Sifte Kohen* ad *Yoreh Deah* CCCXL, note 25; *Beer Heteb* ad *Yoreh Deah* l. c.; *Kitzur Shulhan Arukh* CXCV, 9).

יא. תינוק שאינו ידוע אם כלו חדשיו אם לא, אם מת בתוך שלשים יום, ואפילו ביום שלשים, אפילו אם גדלו שעריו וצפרותו, אין קורעים עליו, משום דהוי ספק נפל. אם מת לאחר שלשים יום, ואפילו ביום שלשים ואחד קודם השעה שנולד בו, קורעים עליו. ואם ידוע בברור שהוא בן תשעה ירחים, אפילו מת ביום ביום שנולד בו קורעים עליו (שבת קלה, עמוד ב; נדה מד, עמוד ב; רמב"ם הלכות אבל פרק א, הלכות ו, ז; יורה דעה סימן שעד, סעיף ח).

יב. אין קורעים על המאבד עצמו לדעת (שמחות ב, הלכה א; רמב"ם הלכות אבל פרק א, הלכה יא; יורה דעה סימן שמה, סעיף א).

יג. בחול המועד נוהגים שאין קורעים בו כי אם על אבד ואמו בין ביום הקבורה בין ביום השמועה. אך אם מתו אביו ואמו ביום טוב, הואיל ונדחה הקריעה, לא יקרע בחול המועד. לאחר הרגל כשמתחיל להתאבל (יורה דעה סימן שמ, סעיף לא בהגהה).

11. If an infant dies within thirty days of its birth, and it cannot be ascertained whether it was of mature birth, even if it dies on the thirtieth day, even if its hair and nails are grown, no garments should be rent for its death, because it may be an abortive child. If it dies after the thirtieth day, (say) on the thirty-first, even at an earlier hour than on which it was born, the garments must be rent for its death. If it is definitely known that it was born in the ninth month, the garments should be rent even if it dies on the day it was born (*Shabbat* 135b; *Niddah* 44b; *Maim. Abel* I, 6, 7; *Yoreh Deah* CCCLXXIV, 8).

12. It is forbidden to rend the garments for the death of him who had committed suicide (*Semahot* II, 1; *Maim. Abel* I, 11; *Yoreh Deah* CCCXLV, 1).

13. On the Intermediate Days of a Festival, it is the prevailing custom not to rend the garments, whether the burial had occurred thereon, or whether one had learned of the death on that day, except for a father or a mother. But if one's father or mother had died on the first days of a Festival, when the rending of the garments cannot take place, the rent shall not be made on the Intermediate Days of the Festival, but should be postponed until the whole Festival is over when the period of mourning begins (*Yoreh Deah* CCCXL, 31, gloss).

כא. דיני אונן

- א. מי שמת לו מת שחייב להתאבל עליו, הרי זה אונן לאחר הקבורה (באר היטב, יורה דעה סימן שמא, סעיף קטן א). אונן לא יאכל בחדר שהמת בו. ואפילו אם האונן בעיר אחרת, אינו מסב ואינו דרך קביעות, אלא דרך ארעי, ואינו אוכל בשר ואינו שותהין (מועד קטן כג, עמוד ב; רמב"ם הלכות אבל, פרק ד, הלכה ו; יורה דעה סימן שמא, סעיף ב).
- ב. אונן פטור מכל המצות מפני כבוד המת. אינו מברך במוציא ולא ברכת המזון. אפילו אם אחרים אוכלים ומברכים אינו עונה אמן. ואינו מצטרף לא למזומן ולא לעשרה. אבל שהוא מצות לא תעשה, אפילו מדרבנן, אסור גם לו. ולכן בא לאכול פת צריך ליטול את ידיו, ולא יברך על נטילת ידיו וכן בנטילת ידים שחרית נוטל ידיו שלש פעמים כדרכו ואינו מברך (מועד קטן שם; רמב"ם שם; יורה דעה שם ובפתחי תשובה סעיף קטן ד).
- ג. כל זמן שלא נקבר המת אינו חולץ מנעליו, ומותר ללבוש מביתו לצרכי המת, אבל אסור לישוב או לישן על כסא או ספסל וכל שכן שאסור בתשמיש המטה (יורה דעה סימן שמא, סעיף ה).
- ד. אונן אסור ברחיצה, וסיכה, ושמחה, ושאילת שלום ובתספורת ובתלמוד תורה. ואסור במלאכה אפילו על ידי אחרים ואפילו בדבר האבד, ובהפסד גדול יעשה שאלת חביו (יורה דעה שם).
- ה. אם האונן הוא בעיר אחרת, ובמקום המת יש גם כן קרובים שחייבים להתאבל, אזי על זה שהוא במקום אחר אין עליו חיוב

XXI. LAWS CONCERNING AN ONAN

1. One who loses by death one of his next of kin for whom he is bound to observe mourning, is termed *onan* from the time death occurred until after the interment (*Beer Heteb ad Yoreh Deah* CCCXLI, note 1). The *onan* may not partake of food in the room where the dead is lying. Even if the *onan* happens to be in another city, he may not partake of an elaborate meal. He may neither eat meat nor drink wine (*Moed Katan* 23b; *Maim. Abel* IV,6; *Yoreh Deah* CCCXLI, 1).

2. An *onan* is exempt from observing all precepts, because of the honor due the dead. He may not pronounce the benediction before eating bread, nor may he recite Grace after meals. Even when others eat and pronounce the benedictions, he may not respond *amen*. But the *onan* must observe all prohibitive laws, in they even enforceable only by Rabbinic enactment. Therefore, if he desires to eat bread, he must wash his hands, but he may not say the benediction, "Concerning the washing of hands." On arising in the morning, he must wash each hand three times, as required by law, but he may not pronounce the necessary benediction (*Moed Katan* l. c.; *Maim.* l. c.; *Pithe Teshubah ad Yoreh Deah* l. c., note 4).

3. The mourner may not remove his shoes before the interment, but he is permitted to leave the house to make provision for the burial; he is however forbidden to sleep or sit on a chair or bed, and to have sexual intercourse (*Yoreh Deah* CCCXLI, 5).

4. An *onan* is forbidden to bathe, anoint himself with oil, participate in joyous celebrations, greet friends, have his hair cut, and to study the Law. He is forbidden to do any work, and he may not have his work done by others, although the abstinence from work may result in loss. In the event the loss is very great, he should seek the advice of the learned in the Law (*Yoreh Deah* l. c.).

5. If the *onan* is in another city, and in the place where the dead is found there are other relations who are required by law to observe mourning, the former need not observe the laws concerning

אונן. אבל אם אין קרובים במקום המת, חל על זה דין אונן יורה דעה סימן שמא, סעיף קטן ה).

ו. מי שמת לו מת בשבת, כיון דאסור לקברו היום, לא עליו אנינות ומותר בבשר ויין, וחייב בכל המצות. ואסור בתשמיש המטה (מועד קטן כג, עמוד ב; רמב"ם הלכות אבל פרק ד, הלכה ב; יורה דעה סימן שמא, סעיף א) ובתלמוד תורה משום שהם דברים שבבשר (מגן אברהם, אורח חיים סימן תקמח, סעיף קטן ח). אם הוא שליח צבור, אסור אחר להתפלל לא יתפלל הוא, ואי ליכא אחר יתפלל הוא. המת הוא אביו או אמו, יכול לומר קדיש במקום שאין אבילים, אבל במקום שאר אבילים לא יאמר קדיש קודם הקבוצה (פתחי תשובה, יורה דעה סימן שמא, סעיף קטן ט; הלכות אונן לרא"ז מרגלית).

ז. סמוך לערב קורא קריאת שמע בלא ברכות, ואינו מתפלל ערבית ואינו מבדיל במוצאי שבת, ומותר לו לאכול בלא הבדלה יורה דעה שם, סעיף ב; טורי זהב, אורח חיים סימן עא, סעיף קטן ד).

ח. מת בערב שבת לעת מנחה, בענין שאי אפשר לקבר קודם שבת, מתפלל גם מנחה בערב שבת (הלכות אונן לרא"ז סוף קצור שלחן ערוך סימן קצו, סעיף יב).

ט. מת ביום ראשון של יום טוב, אם רוצה לקברו היום ידי אינדיהודי חל עליו מיד אנינות, ומכל שכן ביום שני שבת לקברו גם בעצמו דחל עליו מיד אנינות, ואפילו הוא אינו רוצה לקברו היום יורה דעה סימן שמא, סעיף א).

י. אונן באור לארבעה עשר בניסן, יעשה שליח לבדוק החמץ, וכל חמירא וכו' יאמר בעצמו (הלכות אונן לרא"ז מרגלית שלחן ערוך סימן קצו, סעיף י).

an *onan*. But if there are no next of kin where the dead body lies, he is subject to all the laws relating to an *onan* (*Sifte Kohen ad Yoreh Deah* CCCXLI, note 5).

6. If death occurs on the Sabbath, and the law prohibits the burying of the dead on that day, the mourner is not subject to the laws relating to an *onan*. He is permitted to partake of meat and wine, and is obliged to observe all precepts, but is not permitted to have sexual intercourse (*Moed Katan* 23b; *Maim. Abel III*, 6; *Yoreh Deah* CCCXLI, 1), or to study the Law, because these things are done in privacy (and therefore forbidden) (*Magen Abraham to Orah Hayyim* DXLVIII, note 8). If he is a reader in a synagogue, he may not officiate, unless there is no other person available to replace him. If the dead is his father or his mother, he may say the *kaddish*, providing there are no other mourners present in the synagogue. If there are other mourners, he should not say the *kaddish* before the burial takes place (*Pithe Teshuvah ad Yoreh Deah* CCCXLI, 2; *Laws of Onan* by Margolit).

7. On the Sabbath, shortly before evening, the *onan* should read the *shema* without reciting the benedictions. He should neither read the Evening Service nor perform the *habdalah* ceremony. He is permitted to partake of food without reading the *habdalah* (*Yoreh Deah* CCCXLI, 2; *Ture Zahav ad Orah Hayyim* LXXI, note 4).

8. If death occurs on a Friday afternoon, at an hour when it is impossible to have the burial before the arrival of the Sabbath, the mourner is required to read the Afternoon Service on that day (*Laws of Onan* by Margolit; *Kitzur Shulhan Arukh* CXCVI, 17).

9. If death occurs on the first day of a Festival, and the mourner desires that the burial be carried out on that day by a gentile, he becomes immediately subject to the laws of an *onan*. If death occurs on the second day of a festival, when the mourner himself is permitted to bury the dead, he immediately becomes subject to the laws of an *onan* (*Yoreh Deah* CCCXLI, 1).

10. On the eve of the fourteenth of Nisan, an *onan* should appoint an agent to make search for leaven, but he must himself recite: "All leaven," etc. (*Laws of Onan* by Margolit; *Kitzur Shulhan Arukh* CXCVI, 17).

כב. דיני התכריכים והטהרה

א. לא יטהרו את המת עד שיהיו מוכנים כל תכריכים (דרך החיים).

ב. נוהגים להדר אחרי בגדי פשתן לבנים ויהיו נאים, אבל לא יהיו חשובים יותר מדאי כי זה אסור (מועד קטן כז, עמוד ב' ורמב"ם הלכות אבל פרק ד, הלכה א; יורה דעה סימן שנב, סעיפים א, ב).

ג. אסור לעשות בתכריכים לא אימרא ולא שום קשר. בחוטים שתופרים בהם והן בלבישה (מנהגי ישורון סימן ר"ג; חכמת אדם).

ד. התכריכים הם שלשה בגדים: הכתונת, והמכנסים ומתניו, והסדין שעל הכתונת עם האזור. גם מלבישים את המת באנפלאות לבנות ומצנפת לבנה על ראשו (ספר החיים).

ה. קוברים את האיש בטלית שיש בו ציצית אך שפוטל אחת, להראות כי המת פטור מן המצות. והיותר נכון שכשמת בקבר אז יכניסו ציצה אחת בתוך הכנף. אם היתה לו טלית שהתפלל בה בחייו, אינו ראוי להחליפה לאחר מותו בטלית אחרת שאינה נאה, כי נחא ליה לאדם להקבר בטלית שהתפלל בה בחייו יורה דעה סימן שנא, סעיף ב; חכמת אדם; קצור שלחן ערוך סימן סע"א).

ו. באשה מתעסקות בה רק נשים, ובמקום הטלית מכסה עוד מעיל על הכתפים (שמחות פרק יב; יורה דעה סימן שנב, סעיף ג; דרך חיים).

ז. כשמתחילים להתעסק במת בטהרתו ינהגו בו כבוד כאלו הוא חי, ולא ידברו בפניו דברים בטלים, אלא מה שהוא מכיר

XXII. LAWS RELATING TO THE PURIFICATION (*Taharah*) AND THE SHROUDS

1. The rite of washing the corpse before burial should not be commenced before the shrouds are ready (*Dereh ha-Hayyim*).

2. It is the custom to make the shrouds of fine white linen, but they must not be too costly (*Moed Katan* 27b; *Maim. An.* IV, 1; *Yoreh Deah* CCCLII, 1, 2).

3. Neither a hem nor a knot of any sort may be made while sewing the shrouds, or when dressing the dead (*Mishnah Yeshurun* CCX; *Hokhmat Adam*).

4. The shrouds should consist of no less than three garments: The shirt, the breeches, and the overgarment with the girdle. White stockings should be put on the legs of the corpse and a white cap on his head (*Sefer ha-Hayyim*).

5. A dead male should be wrapped in a *talith* with fringes, and one of the fringes should be rendered unfit for religious use, to indicate that the dead are exempt from fulfilling the Law. The better procedure, however, is, that instead of rendering one fringe unfit, to put one fringe in the corner pocket of the *talith* when the body is already in the grave. If the deceased leaves a costly *talith* in which he prayed during his lifetime, it is not proper to wrap him in an inferior *talith*, for a person is anxious to be buried in the *talith* in which he prayed during his lifetime (*Yoreh Deah* CCCLI, 2; *Hokhmat Adam*; *Kitzur Shulhan Arukh* CXCVII, 1).

6. The body of a dead female must be attended to only by females. In the place of the *talith*, an additional overgarment is placed on her shoulders (*Semahot* XII; *Yoreh Deah* CCCLII, 2; *Derekh ha-Hayyim*).

7. When beginning the washing of the body, respect must be shown to the dead as though he were alive. No idle conversation should be indulged in in the presence of the dead, but it is permissible to speak of the necessary preparations for the funeral. The

המת. ולא יטלטל אותו אדם אחד אלא שנים או שלשה אנשים.
שלא יתלו ידיו ורגליו (דרך החיים).

ח. קודם שמתחילים להתעסק במתים, בין מת גדול או קטן
מתפללים תפלה זו (מעבר יבק):

אָנָּא אֱלֹהֵי הַחַסֵּד וְהַרְחֵמִים, שְׁכַל אוֹרְחוֹתֶיךָ
חֶסֶד וְאַמֶּת, וְצוֹיִתָּנוּ לַעֲשׂוֹת חֶסֶד וְאַמֶּת עִם הַמֵּתִים
וְלִהְיוֹת עֵסֶק בְּקִבּוּרָתָם, כְּמוֹ שְׁכָתוֹב, כִּי קִבּוּר תִּקְבְּרֶנּוּ
וּבִכּוֹן יִהְיֶה רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, שֶׁתֹּאמְצֵנוּ וְתַחַבֵּנוּ
לַעֲשׂוֹת מְלָאכָתָנוּ מְלָאכַת שְׁמַיִם זוֹ כְּרָאוּי, הֵן בְּטֶהְרָה
הַמֵּת, הֵן בְּלִבִּישָׁתוֹ וּבְקִבּוּרָתוֹ, וְתִשְׁמְרֵנוּ מִכָּל
וְתִקְלָה, שְׁלֹא נִכְשַׁל בְּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ. לְקִיּוֹם בָּנוּ הַמִּקְרָא
שׁוֹמְרֵי מִצְוָה לֹא יֵדַע דְּבַר רָע. וְתַעֲמִד לָנוּ זְכוּת מִצְוָה
גְּמִילוּת חֶסֶד וְאַמֶּת לְמַלְאכַת יָמֵינוּ בְּטוֹבָה. וְחֶסֶד
עֲלֵינוּ לְעוֹלָם.

ט. סדר הטהרה: מרחיצים במים חמים כל גופו וראשו
ומנקים אותו היטב בין אצבעות ידיו ורגליו ובכל מקום, וחוצצים
את ראשו (יורה דעה סימן שנב, חכמת אדם).

י. המת יהיה בטהרתו מכוסה בסדין על פני כולו מראשו
ועד רגליו, וירחצו אותו על ידי הסדין, ויתחילו מראשו ויסתו
ברגליו (ספר החיים).

body must not be moved from place to place by a single person, but it must be performed by two or more persons, to prevent the corpse's legs and hands from being suspended (*Derekh ha-Hayyim*, *Sefer ha-Hayyim*).

8. Those engaged in attending the dead, shall say the following prayer before commencing their duties (*Ma'abar Yabneh*).

O God of kindness and mercy, whose ways are merciful and truthful, Thou hast commanded us to practice righteousness and truth with the dead and engage in properly burying them, as it is written (*Deut. XXI, 23*): "But thou shalt surely bury him." May it therefore, be Thy will, O Lord our God, to give us fortitude and strength to properly perform our undertaking of this holy task of cleaning and washing the body and putting on the shroud, and burying the deceased. O keep us Thou from any harm or fault, that we fall not in the work of our hand, and grant that the work be fulfilled regarding us: "He who observes the commandments shall never know aught of evil." May our merit, in the performance of this work of loving-kindness, prolong our lives in happiness, and may the mercy of God rest on us forever.

9. Purification of the body: The entire body, including the head, should be washed with warm water. The fingers and toes as well as all other parts of the body, should be thoroughly cleaned. The hair of the dead should be combed (*Yoreh Deah CCCLII, Hokhmat Adam*).

10. The corpse must be entirely enveloped in a white sheet while being cleansed, and the body should be washed, while half covered, by holding up the ends of the sheet. The washing must be started from the head, and then downward to the feet (*Sefer ha-Hayyim*).

יא. צריכים להזהר שלא יהפכו את המת על פניו, שהוא חזק בזיון, אלא יטו אותו על צדו, ואחר כך על צדו השני ^(יורה דעה ש"ב, סעיף ד; קצור שלחן ערוך סימן קצ"ז, סעיף ב.)

יב. לאחר שנקו אותו היטב, מעמידים את המת על הקרש או על גבי קש, ושופכים תשעה קבים מים על ראשו ^{(שירח ד' כל גופו, וזהו עיקר הטהרה (קצור שלחן ערוך סימן קצ"ז, סעיף ב.) וזהו יד על פיו כששופכים עליו את המים כדי שלא יבוא המים למקומו, וינגבו אותו היטב בכל מקום. כששופכים את המים על המים אומרים:}

וְנִרְקָתִי עָלֵיכֶם מֵיִם טְהוֹרִים, וְטָהַרְתֶּם מִכָּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל גְּלוּלֵיכֶם אֲטַהֵר אֶתְכֶם.

יג. שיעור תשעה קבים יש בו מחלוקת, ויש ליקח לערך כח קווארט. ואין צריכים שיהיו כולם בכלי אחד דוקא, אלא כלים או משלשה מצטרפים, רק שהשני יתחיל ליצוק בעוד הראשון הפסיק הראשון, וכן השלישי בעוד הראשון הפסיק. מערה מכלי אחד לא יפסיק הקילות. מתוך ארבעה כלים ^(מנן אברהם, אורח חיים סימן קצ"ז, סעיף ט; קצור שלחן ערוך סימן קצ"ז, סעיף ג.)

יד. אחר כך טורפים ביצה עם יין ביחד, וטורפים את הבשר בקליפתה, ומרחיצים בו את ראשו ^(יורה דעה סימן ש"ב, סעיף ד בזה) שלחן ערוך סימן קצ"ז, סעיף ד.)

טו. צריכים להשגיח שלא יקמוץ המת את אצבעות ידיו ^(שלחן ערוך שם, סעיף ה.)

11. Care should be taken not to place the body with its face downward, as that is a degrading position, but it should be inclined, first on one side and then on the other (*Yoreh Deah* CCCLII, 4; *Kitzur Shulhan Arukh* CXCVII, 2).

12. After the body has been thoroughly cleansed, it is placed in a standing position on the ground or upon straw, and nine *kabbim* of water should be poured over the head so that it runs down over the entire body. This last operation constitutes the real purification (*taharah*) (*Kitzur Shulhan Arukh* CXCVII, 2). While the water is poured over the corpse, the mouth should be covered by hand or otherwise, to prevent the water from running into it. The body is then thoroughly dried (*Dereh ha-Hayyim*).

When pouring the water on the corpse, the following is recited:

And I will pour upon you pure water, and ye shall be cleansed; from all your uncleanness and abomination will I purify you.

13. Concerning the measure of nine *kabbim* there is a diversity of opinion. To comply with the law, it is therefore best to take about twenty-four quarts of water. It is not necessary that the water be poured out of one vessel, as the contents of two or even three vessels may be combined to make up the required quantity. It is, however, necessary to commence pouring out the contents of the second vessel before the first is finished, and from the third before the second is finished. Even when pouring the water out of one vessel, the flow must not be interrupted. Four vessels cannot be combined to be counted as one, even if the water is poured out from all four simultaneously (*Magen Abraham* ad *Orah Hayyim* DCVI, note 9; *Kitzur Shulhan Arukh* CXCVII, 3).

14. Then an egg is beaten with a little wine (the beating should be done in the shell of the egg), and the head of the dead washed therewith (*Yoreh Deah* CCCLII, 4, gloss; *Kitzur Shulhan Arukh* l. c., 4).

15. Care should be taken not to allow the fingers of the dead man's hands to remain closed (*Kitzur Shulhan Arukh* l. c., 5).

טז. לאחר שטהרו את המת לא יניחו אותו באותו מקום שטהרוהו, אלא ישכיבוהו כנגד הפתח לפנים מן הבית **קצו** ערוך סימן קצו, סעיף ו, מעבר יב; ספר מטעמים (14).

יז. אין מהפכים את הדף שטהרוהו עליו **קצור** שלחן ערוך **יח**. לא ינשק אדם את ילדיו שמתו, כי סכנה גדולה היא **קצו** שלחן ערוך שם, סעיף ז.

יט. מי שנפל מאליו ומת מיד, אם יש פצעים בגופו ויצא דם, ויש לחוש שמא נבלע דם הנפש בבגדיו ובמנעליו, אין מטהרים אותו, אלא קוברים אותו בבגדיו ובמנעליו, רק למעלה מכורכים אותו בסדין שקוראים סובב. נוהגים לחפור בקרן שנפל שם אם יש שם דם, וכן בקרוב לו, וקוברים עמו את כל העפר. ודוקא בגדיו שהיה לבוש בהם קוברים עמו, אבל נטו מן הדם על שאר בגדים שאינו מלובש בהם, וכן אם הוציא על כרים וכסתות ועדיין הדם יוצא, אינם צריכים קבורה, אלא יכבסום היטב עד שלא ישאר בהם רושם דם, והמים ישפכו לקברו. אם לא יצא ממנו דם, פושטין את בגדיו, ומטהרים את ומלבישים אותו תכריכים כשאר מתים **קצור** (באר היטב, יורה דעה **קצו**) סעיף קטן ז; חכמת אדם כלל קנו, סעיף י; קצור שלחן ערוך סימן קצו, סעיף ט.

כ. אפילו יצא ממנו דם אלא שכבר פסק, ופשטו את בגדיו וחי אחר זה איזה ימים, ואחר כך מת, מטהרים אותו ועושים תכריכים. אף על פי שהוא מלוכלך מדם שיצא ממנו, אפילו מטהרים אותו, כי אין לחוש לדם שיצא ממנו בחייו אלא לדם שיצא ממנו בשעת מיתתו, דחיישנין שמא הוא דם הנפש או דם נתרב בו דם הנפש **קצור** (באר היטב שם; חכמת אדם שם; קצור שלחן ערוך שם, סעיף י).

16. After having been cleansed, the corpse should not be allowed to remain in the place where the rites of purification had taken place, but it must be placed inside the house towards the door (*Kitzur Shulhan Arukh* l. c., 6; *Ma'abar Yabok*; *Sefer Matamim* 14).

17. The board upon which the corpse was washed must not be turned over (*Kitzur Shulhan Arukh* l. c.).

18. One must not kiss his dead children, because it is dangerous (*Kitzur Shulhan Arukh* l. c., 7).

19. If one falls and dies instantly from wounds from which blood issued forth, and there is apprehension that the blood that sustains life was absorbed in his clothes, his body should not be ritually cleansed; he should be interred with his garments and shoes, but above the garments he should be wrapped in a sheet which is called *sobeh*. It is customary to dig up the earth at the spot where he fell, and if blood happens to be there, all that earth upon which blood was found should be buried with him. Only the garments which he wore when he fell are to be interred, but if there were blood-stains on other garments which he did not wear at the time, or if he was placed upon pillows and sheets whilst the blood was flowing, all these need not be buried with him, but they must be thoroughly washed until no trace of blood remains, and the water should be poured into his grave. If, however, the one who fell and died did not bleed at all, his garments must be removed, and his body must be cleansed and dressed in shrouds, as is done in the case of all other dead persons (*Beer Heteb* ad *Yoreh Dea* CCCLXIV, note 7; *Hokhmat Adam* CLVII, 10; *Kitzur Shulhan Arukh* CXC VII, 9).

20. If blood has flown from the injured body and his clothes were removed, and thereafter he recovered and lived for a few days and then died, he must be cleansed and dressed in shrouds. Even if his body is stained with the blood which issued forth from him, he should be cleansed, for the blood lost during his life-time is not to be regarded; we are only concerned with the blood which he loses while dying, for it is likely that this was the blood that sustains life, or it is possible that the blood sustaining life has become mixed therewith (*Beer Heteb* l. c.; *Hokhmat Adam* l. c.; *Kitzur Shulhan Arukh* l. c., 10).

כא. כן מי שנטבע במים פושטים את בגדיו, ודינו כשאר מתים. יש מקומות נוהגים לקבור גם הנטבעים בבגדיהם שנמצאו בהם, והיכא דנהוג נהוג (באר היטב שם; חכמת אדם שם; קצור שלחן ערוך סעיף ט).

כב. יולדת שמתה מחמת לידה דינה כהרוג, שאם יחזיק שיצאו ממנה דמים מרובים אין מטהרים אותה, אבל אם כבדו כלו הדמים לצאת ואחר כך מתה, שאין לספק בדם הנפש, עדיין לה כמו לשאר מתים. בהרבה קהלות נוהגים לטהר כל יולדת ועוד יש איזה מנהגים ביולדת, והיכא דנהוג נהוג (באר היטב שם; חכמת אדם שם; קצור שלחן ערוך שם, סעיף יא).

כג. מת, בין אינו יהודי בין ישראל, ותכריכיו, אסורים בהנאה. וכן נוי המת המחוברים בגופו, כגון פאה נכרית שנקשרין או קלועין בתוך שערותיו, אסורים בהנאה. וכן אם הניחו לו שחתכת יקבר עמו. אבל נוי שאינו מחובר לגופו מותר. וכן נוי שאינו כעין גופו, כגון התכשיטים והבגדים, מותרים בכל מקום (מזהרין מז, עמוד ב-מח, עמוד א; ערכין מז, עמוד ב; רמב"ם הלכות אבל פרק ד, הלכה יא; יורה דעה סימן שמט, סעיפים א, ב).

21. The body of a person that was drowned should be stripped of its clothes, and be treated as required by law in the case of ordinary death. In some communities it is the custom to bury drowned persons in the clothes in which they are found; such custom should be observed without interference (*Beer Heteb* l. c.; *Hokhmot Adam* l. c.; *Kitzur Shulhan Arukh* l. c., 9).

22. If a woman dies while giving birth, the laws applying to a slain person apply also to her, and if it is known that she had lost much blood, she must not be cleansed. If the blood had already ceased flowing and then she died, she should be treated as required by law in the case of all other dead persons. In many communities it is customary to cleanse the body of any woman that dies at child-birth; and there are also many other customs prevailing in such cases; such customs should be observed without interference (*Beer Heteb* l. c.; *Kitzur Shulhan Arukh* l. c., 11).

23. It is forbidden to derive any benefit from either the dead body or the shrouds, whether it be of a Jew or a non-Jew. Likewise, ornamental objects which are attached to the corpse, as for instance, a wig tied to, or woven into the hair, or artificial teeth, must be interred with the body, and no one is permitted to derive any benefit therefrom. Such ornamental objects that are not attached to the body, one is permitted to use. In any event, use may be made of articles which are not reckoned as a part of the body, such as jewelry and clothes (*Sanhedrin* 47b—48a; *Erukhin* 47b; *Mishnah Abel* XIV, 11; *Yoreh Deah* CCCXLIX, 1, 2).

כג. דיני הוצאת המת והלויתו

א. כשמוציאים את המת מן הבית, צריך להזהר שלא יאדם ראשון, אך המתעסקים שצריכים לילך ראשון מן הבית כדי לנשאו אין קפידא (קצור שלחן ערוך סימן קצו, סעיף ח).

ב. אסור להלין את המת, שנאמר (דברים כא, כג): לא תלקוב כי קבור תקברנו ביום ההוא. ואם מלינו משום כבודו, להביא ארון ותכריכים, או שיבאו קרוביו או ספדנים, מותר, דלא אסרה תורה אלא דומיא דתלוי שהוא דרך בזיון, אבל לא כבודו (סנהדרין מו, עמוד א; רמב"ם הלכות אבל פרק ד, הלכה ח; יורה דעה סימן כב, סעיף א), וכן אם נמצא איזה מת ולא נודע בברור מי הוא, להולינו עד שיבאו עדים או אשתו להכירו (פתחי תשובה, יורה דעה סימן כב, סעיף ג).

ג. בכל המתים הממהר להוציאו הרי זה משובח, אבל באחר ואמו שחייב להספידם ולקונן עליהם הרבה, הממהר להוציא הרי זה מגונה, אלא אם כן היה ערב שבת או ערב יום טוב כב, עמוד א; רמב"ם הלכות אבל פרק ד, הלכות ז, ח; יורה דעה סימן שנו, סעיף ב.

ד. אם יש שני מתים, זה שמת תחלה מוציאים אותו תחלה ואחר כך את השני. ולאחר שקברו את הראשון אין עומדים עליו בשורה, ואין אומרים עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים, כי שלא לעכב את קבורת השני (יורה דעה סימן שנד; קצור שלחן ערוך סימן כב, סעיף ה).

XXIII. LAWS CONCERNING THE REMOVAL OF THE CORPSE, AND THE FUNERAL

1. When the corpse is being removed from the house, no one is permitted to walk out of the house ahead of the corpse. The pall-bearers, however, who are obliged to leave the house first in order to carry the coffin, need not be particular in this matter (*Kitzur Shulhan Arukh* CXCVII, 8).

2. It is forbidden to let the dead body remain over night, for it is written (*Deut.* XXI, 23): "His body shall not remain all night . . . but thou shalt in any wise bury him that day." However, one may leave the body over night for the sake of honoring the dead, e. g., to procure a coffin, shrouds, or to await the arrival of relatives or of those who will deliver the funeral orations; as the Torah forbade a delay in burial only when it leads to the contempt of the dead, similar to the case of the one that was hanged, but not when the delay is for the purpose of doing him honor (*Sanhedrin* 46a; *Maim. Abel* IV, 8; *Yoreh Deah* CCCLVII, 1). If a dead man is found whose identity was not established, it is permissible to let the body remain unburied over night until witnesses can appear to identify the corpse, or until his wife can come to identify him (*Pithei Teshubah* ad *Yoreh Deah* l. c., note 3).

3. While it is praiseworthy to hasten to bring one's next of kin to rest, it is despicable to hurry the burial of one's father or mother, because over the loss of them one must mourn and weep vehemently, unless it is on the day preceding the Sabbath or a Festival, or if rain is coming down on the bier (*Moed Katan* 22a; *Maim. Abel* IV, 7, 8; *Yoreh Deah* CCCLVII, 2).

4. If there are two persons to be interred, the one who dies first shall be taken out first for burial. After the interment of the first, those present at the burial should not stand by the grave in line nor pronounce the benediction of mourning nor that of consolation, so as not to delay the burial of the second deceased (*Yoreh Deah* CCCLIV; *Kitzur Shulhan Arukh* CXCVIII, 5).

ה. אם אחד תלמיד חכם ואחד עם הארץ, מוציאים את התלמיד חכם תחלה אפילו אם עם הארץ מת תחלה. איש ואשה מוציאים את האשה תחלה אפילו אם האיש מת תחלה (יורה דעה שם).

ו. מצוה גדולה היא ללוות את המת, והרואה את המת ואינו מלוה אותו עובר משום לועג לרש, ובר נידוי הוא. ולפחות ילווה ד אמות (ברכות יח, עמוד א; יורה דעה סימן שסא, סעיף ג).

ז. מבטלין אפילו תלמוד תורה כדי ללוות את המת (כתובות, עמוד א; רמב"ם הלכות אבל פרק יד, הלכה ט; יורה דעה סימן שסא, סעיף א).

ח. כשמגיעים עם המת לערך שלשים אמה מן הקבר, יעמדו עמו כל ד אמות, כדי שיעמדו ז פעמים כנגד ז מעמדות. ובין שאין אומרים תחנון, אין צריכים להעמיד (יורה דעה סימן שסא, סעיף ב). בהגהה: קצור שלחן ערוך סימן קצח, סעיף יב).

5. If one of the two dead persons is a learned man and the other ignorant, the former should be brought to his rest first, even if the latter died first. If there be a man and a woman, the woman should be brought to rest first, even if the man died first (*Yoreh Deah* 1. c.).

6. It is a meritorious duty to accompany the dead to his grave. He who sees the funeral escort pass by and fails to join the procession, is considered like one mocking and sneering at the poor, and deserves to be excommunicated therefor. It is a duty devolving upon every person to accompany the dead at least the short distance of four cubits (*Berakhot* 18a; *Yoreh Deah* CCCLXI, 3).

7. Even the study of the Torah must be interrupted for the purpose of accompanying the dead to his grave (*Ketubot* 17a; *Maim. Abel* XIV, 9; *Yoreh Deah* CCCLXI, 1).

8. When the funeral escort arrives within thirty cubits (paces) from the grave, they should halt with the coffin every four cubits, so that they can make seven halts, (indicative of seven times "vanity" mentioned in Ecclesiastes; the seven portals of Hell, etc.). On the day when the Prayers of Supplications (*takhanun*) are not recited, the halts are not to be made (*Yoreh Deah* CCCLVIII, 2, gloss; *Kitzur Shulhan Arukh* CXCVIII, 12).

סדר התפלה קודם הלוי'ת המת

תהלים כג: (מזמור לדוד) צד 160.

תהלים טז: (מכתם לדוד) צד 131

יְי, מָה אָדָם וַתַּדְעֵהוּ, בְּנֶאֱנוּשׁ וַתַּחֲשִׁבֵהוּ.

אָדָם לַהֲבִיל דָּמָה, יָמָיו כַּצֵּל עוֹבֵר.

וַרְמָתָם, שָׁנָה יִהְיוּ; בִּבְקָר כָּחֲצִיר יִחְלף.

בִּבְקָר יִצְיִץ וַיִּחְלף, לְעֶרֶב יְמוּלִל וַיָּיֵשׁ.

יָמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָּהֶם שְׂבָעִים שָׁנָה,

וְאִם בְּגִבּוֹרֹת שְׁמוֹנִים שָׁנָה.

וַרְהֲבֵם עֲמָל וְאֹנָן, כִּי גֹז חֵישׁ וְנִנְעָפָה.

לְמִנּוֹת יָמֵינוּ כֵּן הוֹדַע, וְנִבְא לִבָּב חֲכָמָה.

שְׁמִרְתָּם וְרֹאֵה יִשְׂרָאֵל, כִּי אַחֲרִית לְאִישׁ שְׁלוֹם.

אַךְ אֱלֹהִים יַפְדֶּה נַפְשִׁי מִיָּד שְׂאוּל, כִּי יִקְחֵנִי סֵלָה.

פּוֹדֶה יְי נַפְשׁ עַבְדּוֹ, וְלֹא יֶאֱשָׁמוּ כָּל הַחֲסִים בּוֹ.

וַיָּשָׁב הָעֶפְרַיִם עַל הָאָרֶץ כְּשֶׁהָיָה, וְהָרוּחַ תָּשׁוּב אֶל

הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר נִתְּנָה.

FUNERAL SERVICE AT THE CHAPEL.

Psalm 23, on page 160.

Psalm 16, on page 131.

O Lord, what is man that Thou dost regard him, or the son of man that Thou dost think of him? Man is like a breath, his days are like a passing shadow. Thou dost sweep men away; they are like a dream, like grass which is renewed in the morning; in the morning it flourishes and is renewed; in the evening it fades and withers. The years of our life are threescore and ten, or even by reason of strength fourscore; yet their pride is but toil and trouble; they are soon gone, and we fly away. So teach us to number our days that we may get a heart of wisdom. Mark the blameless man, and behold the upright, for there is posterity for the man of peace. Surely God will ransom my soul from the grave; for He will receive me indeed. The Lord redeems the souls of His servants; none of those who take refuge in Him will be condemned. The dust returns to the earth as it was, but the spirit returns to God who gave it.

לזכר:

אל מלא רחמים, שוכן במרומים, המצא מנוחה
 נכונה תחת כנפי השכינה, במעלות קדושים וטהורים
 כזהר הרקיע מזהירים, את נשמת (פלוני בן פלוני) שהלך
 לעולמו, בעבור ש(פב"פ) נדב לצדקה בעד הזכרת
 נשמתו, בגן עדן תהא מנוחתו. לכן בעל הרחמים
 יסתירהו בסתר כנפיו לעולמים, ויצרור בצרור
 החיים את נשמתו, יי הוא נחלתו, וינח בשלום על
 משכבו, ונאמר אמן.

לנקבה:

אל מלא רחמים, שוכן במרומים, המצא מנוחה
 נכונה תחת כנפי השכינה, במעלות קדושים וטהורים
 כזהר הרקיע מזהירים, את נשמת (פלונית בת פלוני)
 שהלכה לעולמה, בעבור ש(פב"פ) נדב לצדקה בעד
 הזכרת נשמתה, בגן עדן תהא מנוחתה. לכן בעל
 הרחמים יסתירה בסתר כנפיו לעולמים, ויצרור
 בצרור החיים את נשמתה, יי הוא נחלתה, וינח
 בשלום על משכבה, ונאמר אמן.

MEMORIAL PRAYER

FOR MALE

O God, full of compassion, Thou who dwellest on high, grant perfect rest beneath the sheltering wings of Thy presence, among the holy and pure who shine as the brightness of the firmament, unto the soul of son of, who has gone unto eternity, and in whose memory charity is offered by May his repose be in Paradise. May the Lord of mercy bring him under the cover of His wings, and let his soul be bound up in the bond of eternal life. May the Lord be his possession, and may his repose be peace. Amen.

FOR FEMALE

O God, full of compassion, Thou who dwellest on high, grant perfect rest beneath the sheltering wings of Thy presence, among the holy and pure who shine as the brightness of the firmament, unto the soul of daughter of, who has gone unto eternity, and in whose memory charity is offered by May her repose be in Paradise. May the Lord of mercy bring her under the cover of His wings, and let her soul be bound up in the bond of eternal life. May the Lord be her possession, and may her repose be peace. Amen.

כד. דיני וסדר צדוק הדין והקבורה

א. כשבאים לבית הקברות, מי שלא ראה את הקבר שלשים יום צריך לומר (ברכות נח, עמוד ב; אורח חיים סימן רכד, סעיף יא):

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר יָצַד אֶתְכֶם בְּדִין, וְזָן וְכָלְכַל אֶתְכֶם בְּדִין, וְהֵמִית אֶתְכֶם בְּדִין, וְיִוָּדַע מִסֵּפֶר כָּלְכֶם בְּדִין, וְעֵתִיד לְהִתְחַדּוֹת וּלְהַחְיוֹתְכֶם בְּדִין. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מַחְיֵה הַמֵּתִים.

אַתָּה גְבוּר לְעוֹלָם אֲדֹנֵי, מַחְיֵה מֵתִים אַתָּה, רַב לְהוֹשִׁיעַ.

מְכַלְכַל חַיִּים בְּחֶסֶד, מַחְיֵה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים. סוֹמֵךְ נוֹפְלִים, וְרוֹפֵא חוֹלִים, וּמַתִּיר אֲסוּרִים, וּמַקְצֵץ אֲמוּנָתוֹ לִישְׁנֵי עֶפֶר. מִי כְמוֹךָ, בַּעַל גְּבוּרוֹת, וְדוֹמָה לָךְ, מֶלֶךְ מַמִּית וּמַחְיֶה, וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה. וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחְיוֹת מֵתִים.

ב. קודם שמקברים את המת מעמידים את המטה ואומרים "צדוק הדין". אחד מן האבלים מתחיל, ואם אין שם אב המופלא אשר שם מתחיל. ויש שאומרים "צדוק הדין" הקבורה (קצור שלחן ערוך סימן קצח, סעיף יד; סימן קצט, סעיף ט).

XXIV. LAWS AND ORDER OF THE FUNERAL SERVICE AND THE INTERMENT

1. On reaching the burial grounds, the one who saw no graves in thirty days is required to recite the following (*Berakhot* 58b; *Oral Hayyim* CCXXIV, 11):

Praised be Thou, O Lord our God, King of the universe, who created you in justice, who maintained and sustained you in justice, who caused you to die in judgment, who knoweth the number of all of you in judgment, and who will thereafter restore you to life in judgment. Praised be Thou, O Lord, who will restore life to the dead.

Thou art mighty for ever, O Lord; Thou restorest life to the dead; Thou aboundest in salvation. In loving-kindness Thou sustainest the living; in the multitude of Thy mercies Thou restorest life to the dead; Thou upholdest the falling, healest the sick and loosest the bound. Thou wilt fulfill Thy promise unto those that sleep in the dust. Who is like unto Thee, Almighty God, Author of life and death, Source of salvation? Yes, faithful art Thou to restore life to the dead.

2. Before the interment takes place, the bier is halted, and the Burial Service is recited. The prayer should be commenced by one of the mourners, but if no mourner is present, the most important person among those present commences the same. Some people recite the Burial Service after the interment (*Kitsur Shulchan Arukh* CXCVIII, 14; CXCIX, 9).

ג. בימים שאין אומרים בהם תחנון אין אומרים צדוק הדין. לכן אין אומרים צדוק הדין בערב שבת וערב יום טוב אחר חצות היום, אבל בערב ראש חדש וערב חנוכה וערב פורים אומרים גם לאחר חצות היום (יורה דעה סימן תא, סעיף ו בהגהה).

ד. בלילה אין אומרים צדוק הדין ולא קדיש בבית הקברות. (יורה דעה שם).

ה. על תינוק פחות משלשים יום אין אומרים צדוק הדין. (דעה סימן שדמ, סעיף ד).

צדוק הדין

הַצּוֹר תָּמִים פֶּעֶלָּו כִּי כָּל דֶּרְכָּיו מְשֻׁפָּט, אֵל אֱמֶת וְאֵין עָוֹל, צָדִיק וְיֹשֶׁר הוּא. הַצּוֹר תָּמִים בְּכָל פֶּעַל מִי יֹאמֶר לוֹ מָה תִּפְעֹל, הַשְׁלִיט בְּמַטָּה וּבְמַעַל, בְּכֹחַ וּמְחִיָּה, מוֹרִיד שָׁאוֹל וְיַעַל.

הַצּוֹר תָּמִים בְּכָל מַעֲשֵׂה, מִי יֹאמֶר לוֹ מָה תַעֲשֶׂה, הָאֹמֵר וְעַשֶׂה, חֹסֵד חֲנֻם לָנוּ תַעֲשֶׂה, וּבִנְכוֹת הַנֶּפֶשׁ כְּשֶׁה, הַקְּשִׁיבָה וְעַשֶׂה.

צָדִיק בְּכָל דֶּרְכָּיו הַצּוֹר תָּמִים, אַרְךְ אַפִּים וְרַחֲמִים, חֶמֶל נָא וְחוּס נָא עַל אֲבוֹת וּבָנִים, כִּי לֹא אֲדוֹן, הַסְּלִיחוֹת וְהַרְחֲמִים.

3. On those days when the Prayers of Supplications (*tahavanot*) are not recited, the Burial Service is omitted; therefore the Burial Service should not be said on Friday afternoon, nor in the afternoon of the day preceding a Festival; but on the day before the New Moon and Hanukkah, the service should be recited (*Yoreh Deah* CDI, 6, gloss).

4. At night neither the Burial Service nor *Kaddish* should be recited at the cemetery (*Yoreh Deah* l. c.).

5. The burial Service should not be recited for a deceased infant less than thirty days old (*Yoreh Deah* CCCXLIV, 4).

THE FUNERAL SERVICE

The Sheltering Rock, His work is perfect; for all His ways are justice; a God of faithfulness and without iniquity, just and right is He. The Sheltering Rock, perfect in all His works. Who dare say, "What doest Thou?" To Him who ruleth above and below, who taketh away life and giveth it, who bringeth down to the grave and raiseth up therefrom?

The Sheltering Rock, perfect in all His deeds, who dare say to him, "What doest Thou?" Thou who promisest and fulfilllest, show Thy gracious mercy to us, and for the sake of him who was bound on the altar like a lamb (Isaac), hearken to our prayer and grant our request.

Thou who art righteous in all Thy ways, Rock of perfection, long-suffering and abundant in mercy, we beseech Thee, have pity and compassion on us, and spare both the fathers and the children; for to Thee, O Lord, pertain compassion and pardon.

צדיק אתה יי להמית ולהחיות, אשר בידך פקוד
כל רוחות, חלילה לך וכווננו למחות, ויהיו נא עיניך
ברחמים עלינו פקחות, כי לך, אדון, הרחמים
והסליחות.

אדם אם בן שנה יחיה, או אלה שנים יחיה, כי
יתרון לו, כלא הנה יחיה, ברוך דין האמת, מביא
ומחיה.

ברוך הוא כי אמת דינו, ומשוטט הכל ביד
ומשלים לאדם חשבונו ודינו, והכל לשמו הודיה ית
ידענו יי כי צדק משפטך, תצדק בדרך וחסד
בשפטך, ואין להרהר אחר מדת שפטך, צדיק אתה
יי, כי ישר משפטך.

דין אמת, שופט צדק ואמת, ברוך דין האמת
שכל משפטיו צדק ואמת, נפש כל חי בידך, צדק
מלאה ימינה, רחם על פלטת צאן ידיה, ותאמר
למלאך הדרך ידך.

גדל העצה ורב העלילה, אשר עיניך פקחות
על כל דרכי בני אדם, לתת לאיש בדרךכו וכבוד
מעלליו. להגיד כי ישר יי, צורי ולא עולתה בו.

Righteous art Thou, O Lord, in taking away or giving life, for in Thy hand are pledged all spirits. Far be it from Thee to blot us from memory. O look towards us with mercy; for Thou art the Lord of mercy and pardon.

If a man live one year or a thousand years, of what avail is it? For is he not as though he had never been? Praised be the True Judge, who taketh away and giveth life.

Praised be He, for His judgments are true, as He scrutinizeth all things, and rewardeth man according to his deeds. Let all men therefore praise His name.

We know, O Lord, that Thy judgments are right, Thy decrees just, and Thy judgments pure; and none shall presume to question Thy judgments.

Thou art the True Judge, for all Thy judgments are true. The soul of every living creature is in Thy hand, for there is justice in Thy command. O have mercy on the remnant of Thy flock, and say to the angel of destruction: "Withdraw thy hand!"

O Thou art great in counsel and mighty in action, who scrutinizeth the ways of the children of men, and rewardeth each one according to his ways and the fruit of his labor, manifesting that the Lord is upright; He is my Sheltering Rock, in whom there is no iniquity.

יִי נָתַן וַיִּי לָקַח, יְהִי שֵׁם יִי מְבָרָךְ. וְהוּא רַחוּם
 וְכַפֵּר עֲוֹן וְלֹא יִשְׁחִית, וְהִרְבֵּה לְהָשִׁיב אָפּוֹ, וְלֹא יַעֲזֹב
 כָּל חַמָּתוֹ.

ו. קבורה האמורה בתורה, הוא שיתן את המת בקרקע מבת
 ובהרבה מקומות נוהגים להניח את המת בארון העשוי מנסרים
 וכך קוברים אותו, דאי אפשר שלא יהיו נקבים בארון זה, וזה
 בהכי (יורה דעה סימן שסב, סעיף א; באר היטב סעיף קטן א).

ז. מניחים את המת על גביו ופניו למעלה (יורה דעה שם, סעיף ב)
 ח. אין קוברים את המתים זה אצל זה אלא אם כן היה ההפך
 המפסיק ביניהם יכול לעמוד בפני עצמו, והוא לפחות
 אצבעות, ואם אפשר יש להחמיר שיהיה ששה טפחים בין זה לזה
 (יורה דעה שם, סעיף ג).

ט. אין נותנים שני ארונות זה על זה, אלא אם כן יש ביניהם
 עפר ששה טפחים (יורה דעה שם, סעיף ד).

י. המנהג להקפיד שלא ליקח מרא או חצינא מיד הבר
 כשקוברים את המת, אלא זה זורקו מידו וזה נוטלו (חכמת אדם
 קנט, סעיף ל; קצור שלחן ערוך סימן קצט, סעיף ז)

יא. אחר הקבורה אומר הרב או החזן תפלת „אל ברו
 רחמים" (מנהגי ישרון).

לזכר:

אֵל מְלֵא רַחֲמִים, שׁוֹכֵן בְּמְרוֹמִים, הַמָּצֵא מְנוּחָה
 נְכוֹנָה תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׂכִינָה, בְּמַעְלֹת קְדוּשִׁים וּטְהוֹרִים

The Lord gave and the Lord hath taken; praised be the name of the Lord. He, the Most Merciful, forgiveth iniquity, and destroyeth not; often He turneth aside His anger, and awakeneth not His wrath.

6. The burial as required by law is the interment of the dead body in the earth itself. In many localities, however, it is customary to place the dead in a coffin made of boards and to inter him thus; as it is unlikely that there should not be any aperture at all in the coffin, this manner of burial fulfills the requirement of the Law (*Yoreh Deah* CCCLXII, 1; *Beer Heteb* ad *Yoreh Deah* l. c., note 1).

7. The corpse is laid in the grave upon its back, with the face upward (*Yoreh Deah* l. c., 2).

8. The dead should not be buried close to each other. They must be separated by a partition which can stand by itself without a prop, which is a thickness of no less than the size of six fingers; if possible it is best to have a space measuring six hand-breadths between graves (*Yoreh Deah* l. c., 3).

9. Two coffins shall not be interred one upon the other unless there are no less than six hand-breadths of earth between them (*Yoreh Deah* l. c., 4).

10. It is the established custom not to take from the hand of one's neighbor a hoe or pick-ax or shovel with which the burial is performed; but the one using it lays it down, and the other one takes it up (*Hokhmah* Adam CLIX, 30; *Kitzur Shulhan Aram* CXCIX, 7).

11. After the interment, the Rabbi or the Reader recites the following prayer (*Minhage Yeshurun*):

FOR MALE

O God, full of compassion, Thou who dwellest on high! Grant perfect rest beneath the sheltering wings of Thy presence, among the holy and pure who shine

בזהר הרקיע מזהירים, את נשמת (פב"פ) שהלך לעולמו, בעבור ש(פב"פ) נדב לצדקה בעד הוצאת נשמתו, בגן עדן תהא מנוחתו. לכן בעל הרחמים יסתירהו בסתר כנפיו לעולמים, ויצרור בצורח החיים את נשמתו, יי הוא נחלתו, וינוח בשלום על משכבו, ונאמר אמן.

לנקבה:

אל מלא רחמים, שוכן במרומים, המצא מנוחה בכוונה תחת כנפי השכינה, במעלות קדושים וטהורים בזהר הרקיע מזהירים, את נשמת (פב"פ) שהלכה לעולמה, בעבור ש(פב"פ) נדב לצדקה בעד הוצאת נשמתה, בגן עדן תהא מנוחתה. לכן בעל הרחמים יסתירה בסתר כנפיו לעולמים, ויצרור בצורח החיים את נשמתה, יי הוא נחלתה, ותנוח בשלום על משכבה, ונאמר אמן.

יב. אם יש יתום בבית הקברות, אזי לאחר הקבורה מרחיק לכל הפחות ארבע אמות מן הקברים ואומרים מזמור זה קבר ערוך סימן קצט, סעיף ט.

תהלים מט

למנצח לבני קרח, מזמור:

שמעו זאת כל העמים, האנינו כל יושבי חלד.

as the brightness of the firmament, unto the soul of
 son of , who has gone unto eternity, and
 in whose memory charity is offered by May
 his repose be in Paradise. May the Lord of mercy
 bring him under the cover of His wings forever,
 and may his soul be bound up in the bond of
 eternal life. May the Lord be his possession, and
 may his repose be peace. Amen.

FOR FEMALE

O God, full of compassion, Thou who dwellest on
 high! Grant perfect rest beneath the sheltering wings
 of Thy presence, among the holy and pure who shine
 as the brightness of the firmament, unto the soul of
 daughter of , who has gone unto eternity, and
 in whose memory charity is offered by May
 her repose be in Paradise. May the Lord of mercy
 bring her under the cover of His wings forever,
 and may her soul be bound up in the bond of
 eternal life. May the Lord be her possession, and
 may her repose be peace. Amen.

12. After the interment, if there is a mourner present, the
 people should step back from the grave, (at least four cubits),
 and recite Psalm XLIX (*Kitzur Shulhan Arukh* CXIX, 9).

PSALM XLIX

Hear this, all ye peoples;
 Give ear, all ye inhabitants of the world,

גַּם בְּנֵי אָדָם, גַּם בְּנֵי אִישׁ, יַחַד עָשִׂיר וְאַבְיוֹן.
פִּי יִדְבֹּר חֲכָמוֹת, וְהִגִּיתָ לְבִי תְבוּנוֹת.
אֲטָה לְמַשָּׁל אֲנֹנִי, אֶפְתַּח בְּכֹנֹר תְּדַתִּי.
לָמָּה אֵירָא בִּימֵי רָע, עוֹן עֲקָבִי יִסְבִּי.
הַבֹּטְחִים עַל חֵילָם, וּבָרַב עֲשָׂרָם יִתְהַלְלוּ.
אָח לֹא פָדָה יִפְדֶּה אִישׁ, לֹא יִתֵּן יֵאלֹהִים
כְּפָרוֹ.
וַיִּקֶּר פְּדִיּוֹן נַפְשָׁם, וַחֲדָל לְעוֹלָם.
וַיַּחֲיוּ עוֹד לְנִצָּחַת, לֹא יִרְאֶה הַשְׁחָת.
כִּי יִרְאֶה חֲכָמִים יָמוּתוּ, יַחַד כָּסִיל וְבַעַר
יֵאבְדוּ, וְעֹזְבוֹ לְאַחֲרִים חֵילָם.
קִרְבָּם בְּתִימוֹ לְעוֹלָם, מִשְׁכָּנוֹתָם לְדֹר וָדֹר,
קִרְאוּ בְּשִׁמוֹתָם עָלֵי אֲדָמוֹת.
וְאָדָם בִּיקָר בַּל יִלִּין, נִמְשָׁל בְּבִהְמוֹת נְדָמוֹ.
זֶה דֶּרֶכָם כָּסֵל לָמוֹ, וְאַחֲרֵיהֶם בְּפִיהֶם יִרְצוּ
סָלָה.

Both low and high,
Rich and poor together.
My mouth shall speak wisdom,
And the meditation of my heart shall be
understanding.

I will decline mine ear to a parable;
I will open my dark saying upon the harp.
Wherefore should I fear in the days of evil,
When the iniquity of my supplanters compasseth me about,
Of them that trust in their wealth
And boast themselves in the multitude of their
riches?

No man can by any means redeem his brother,
Nor give to God a ransom for him—
For too costly is the redemption of their soul,
And must be let alone for ever—
That he should still live always,
That he should not see the pit.

For he seeth that wise men die,
The fool and the brutish together perish,
And leave their wealth to others.

Their inward thought is, that their houses shall
continue for ever,

And their dwelling-places to all generations;
They call their land after their own names.

But man abideth not in honor;
He is like the beasts that perish.

This is the way of them that are foolish,
And of those who after them approve their
sayings. Selah.

כִּצְאֹן לְשֹׂאֹל שְׂתוּ, מָוֶת יִרְעֶם;
וַיִּרְדּוּ בָם יִשְׂרָאֵל לְבָקָר וְצֹרֶם לְבִלּוֹת שֹׂאֹל,
מִזֶּבֶל לוֹ.

אך אֱלֹהִים יִפְדֶּה נַפְשִׁי מִיַּד שֹׂאֹל, כִּי יִקְחֵנִי
סֵלָה.

אל תִּירָא כִּי יַעֲשִׂיר אִישׁ, כִּי יִרְבֶּה כְּבוֹד בֵּיתוֹ.
כִּי לֹא בָמוֹתוֹ יִקַּח הַכֹּל, לֹא יֵרֵד אַחֲרָיו כְּבוֹדוֹ.
כִּי נִפְשׁוּ בְּחַיָּיו יִבְרָךְ, וַיִּוָּדֶךְ כִּי תִיטִיב לָךְ.
תָּבֹא עַד דֹּר אַבֹּתָיו, עַד נִצַּח לֹא יֵרָאוּ אוֹר.
אָדָם בִּיקָר וְלֹא יָבִין, נִמְשָׁל בַּבְּהֵמוֹת נִדְמוּ.

יג. ביום שאין אומרים בו תחנון אומרים „מכתם לדוד“
שלחן ערוך שם.

תהלים מז

מִכְתָּם לְדָוִד:

שְׁמֵרֵנִי אֵל, כִּי חִסִּיתִי בָךְ.
אֲמַרְתָּ לִּי אֲדֹנָי אַתָּה, טוֹבָתִי בֶל עָלִיךְ.

Like sheep they are appointed for the nether-
 world;
 Death shall be their shepherd;
 And the upright shall have dominion over
 them in the morning;
 And their form shall be for the nether-world
 to wear away,
 That there be no habitation for it.
 But God will redeem my soul from the
 power of the nether-world;
 For He shall receive me. Selah.
 Be not thou afraid when one waxeth rich,
 When the wealth of his house is increased;
 For when he dieth he shall carry nothing away;
 His wealth shall not descend after him.
 Though while he lived he blessed his soul:
 "Men will praise thee, when thou shalt do well
 to thyself";
 It shall go to the generation of his fathers;
 They shall never see the light.
 Man that is in honor understandeth not;
 He is like the beasts that perish.

13. On days when the Prayers of Supplications (*takamun*)
 are not recited, chapter XVI of Psalms is recited instead (*Shulhan Arukh* l. c.).

PSALM XVI

Keep me, O God; for I have taken refuge in
 Thee.
 I have said unto the Lord: "Thou art my Lord;
 I have no good but in Thee";

לְקַדוּשִׁים אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ הַמָּה, וְאֲדִירִי כָּל
חֲפָצֵי בָם.

יָרְבוּ עֲצָבוֹתֶם אַחֵר מִהֲרוּ, בֵּל אֲסִיף נִסְכֵּיהֶם
מִדָּם, וּבֵל אֲשָׂא אֶת שְׁמוֹתֶם עַל שְׂפָתַי.

יְיָ מִנֵּת חֶלְקִי וְכוֹסִי, אֶתָּה תוֹמִיךְ גּוֹרְלִי.

חֲבָלִים נָפְלוּ לִי בְּנֻעִימִים, אֶף נִחַלַת שְׂפָרָה
עָלַי.

אֲבָרַךְ אֶת יְיָ אֲשֶׁר יַעֲצֵנִי, אֶף לִילּוֹת יִפְרוּנִי
כְּלִיּוֹתַי.

שׁוֹיִתִּי יְיָ לְנִגְדֵי תְּמִיד, כִּי מִימִינִי בֵּל אֲמוּט.

לִכֵּן שָׂמַח לְבִי וַיִּגַּל כְּבוֹדִי, אֶף בְּשָׂרִי יִשְׁכַּן
לְבָבִי.

כִּי לֹא תַעֲזֹב נַפְשִׁי לְשָׂאוֹל, לֹא תִתֵּן חֲסִידְךָ
לְרָאוֹת שְׁחַת.

תוֹדִיעֵנִי אֶרְחַח חַיִּים, שׁוּבַע שְׁמֵחוֹת אֶת פִּנְיָךְ.
נְעִימוֹת בְּיָמִינְךָ נָצַח.

As for the holy that are in the earth,
They are the excellent in whom is all my
delight.

Let the idols of them be multiplied that make
suit unto another;

Their drink-offerings of blood will I not offer,
Nor take their names upon my lips.

O Lord, the portion of mine inheritance and
of my cup,

Thou maintainest my lot.

The lines are fallen unto me in pleasant places;
Yea, I have a goodly heritage.

I will bless the Lord who hath given me
counsel;

Yea, in the night seasons my reins instruct me.

I have the Lord always before me;

Surely He is at my right hand, I shall not be
moved.

Therefore my heart is glad, and my glory re-
joiceth;

My flesh also dwelleth in safety;

For Thou wilt not abandon my soul to the
nether-world;

Neither wilt Thou suffer Thy godly to see
the pit.

Thou makest me know the path of life;

In Thy presence is fullness of joy,

In Thy right hand bliss for evermore.

יד. ואחר כך אומר היתום קדיש זה, ומלויים אומרים עד
עד „ויקרה“. בימים שאין אומרים בהם תחנון אין אומרים אזה
(יורה דעה סימן תא, סעיף ו בהגהה).

וַיִּתְגַּדַּל וַיִּתְקַדֵּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא, בְּעֶלְמָא דְּהוּא עֲתִיד
לְאַתְחַדְתָּא, וְלֵאחֲרָיָא מִתִּיָּא, וְלֵאסְקָא לְחַיֵּי עֲלָמָא
וְלִמְבִּי קִרְתָּא דִּירוּשָׁלַם, וְלִשְׁכָּלָל הֵיכְלָה בְּנֵה
וְלִמְעַקֵּר פּוֹלְחָנָא נּוֹכְרָא מֵאַרְעָא, וְלֵאֲתָבָא פּוֹלְחָנָא
דְּשְׁמִיָּה לְאַתְרָהּ, וְיִמְלִיךְ קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּמַלְכוּתָהּ
וַיִּקְרָה, בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן, וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל
בְּעֶגְלָא וּבְזֶמֶן קָרִיב, וְאָמְרוּ אָמֵן.

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ, לְעָלָם וּלְעָלְמֵי עֲלָמָא
יְתַבְּרַךְ וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיִּתְפָּאֵר וַיִּתְרוֹמֵם וַיִּתְנַשֵּׁא
וַיִּתְהַדָּר וַיִּתְעַלֶּה וַיִּתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקוּדְשָׁא, בְּרִיךְ הוּא
לְעֵילָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא, תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחֲמָתָא
וְאַמִּירָן בְּעֶלְמָא, וְאָמְרוּ אָמֵן.

יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן שְׁמִיָּא וְחַיִּים טוֹבִים, עָלֵינוּ
וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל, וְאָמְרוּ אָמֵן.

עֲשֵׂה שָׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו, הוּא בְּרַחֲמָיו יַעֲשֵׂה שָׁלוֹם
עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל, וְאָמְרוּ אָמֵן.

14. After this the orphan recites the following special *kaddish*, those present reciting with him up to *vikareh* (His majestic glory). On days when the Prayers of Supplications (*tahanun*) are not recited, the special *kaddish* is not recited (*Yoreh Deah* CDI, 6, gloss).

Extolled and hallowed be the name of God in that world which He is to create anew, and to revive the dead and to raise them to an everlasting life. Then will the city of Jerusalem be rebuilt, the Temple will be erected therein, the worship of idols eradicated, and the only true heavenly worship restored to its dignity. Oh, may this happen in your life-time, and in the life-time of the whole house of Israel, speedily and without delay, and say ye, Amen.

(*Cong. and repeated by the orphan*). May His omnipotent name be praised for ever and ever throughout the world.

May the name of the Holy One be praised, glorified, extolled, magnified, honored, and most excellently adored, in expression far surpassing all homage, hymns, praises and eulogies that can be expressed in the world, and say ye, Amen.

May abundance of peace and happy life be bestowed upon us and upon all Israel; and say ye, Amen.

May He, who establishes peace in His high heaven, grant through His mercy peace to us and to all Israel, and say ye, Amen.

טו. המלויים את המת עומדים בשתי שורות, והאבלים עוברים בתוכם. העומדים מנחמים אותם ואומרים:

הַמָּקוֹם יִנַּחֵם אוֹתְךָ (לרבים: אֶתְכֶם) בְּתוֹךְ שְׂאֵר אַבְלֵי צִיּוֹן וִירוּשָׁלַיִם (אוצר דינים ומנהגים, ערך אבליים).

טז. נוהגים שכשהולכים מבית הקברות, תולשים עשב ומשליכים אחר גום, ואומרים:

זְכוֹר כִּי עָפָר אֲנַחְנוּ.

רמו הוא לתחיית המתים שיחיו מעפרם, על דרך „ויציצו מעד כעשב הארץ” (תהלים עב, טז), ורוחצים ידיהם (יורה דעה סימן שעו, סעיף כבאר היטב סעיף קטן ד). אין לרחוץ את הידים בנהר אלא מכלי מים שלחן ערוך סימן קצט, סעיף י). אין ליטול את הכלי מיד מי שרחץ, אלא זה מעמידו וזה נוטלו. ואין לנגב את הידים (קצור שלחן ערוך סט).

יז. אחר רחיצת ידים אומרים (יורה דעה סימן שעו, סעיף ד בהנחה:

בְּלַע הַמָּוֶת לְנֶצַח, וּמָחָה אֶדְנִי אֱלֹהִים דְּמָעָה כְּדֵי כָּל פְּגָמִים, וְחִרְפַּת עֲמוֹ יִסִּיר מֵעַל כָּל הָאָרֶץ. כִּי יִי דִבֵּר.

תהלים צ, יז

וְיִהְיֶה נֶעֱם אֶדְנִי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ, וּמַעֲשֵׂה יְדֵי

כּוֹנֵנָה עָלֵינוּ, וּמַעֲשֵׂה יְדֵינֵנוּ כּוֹנֵנָהוּ.

15. Those present at the funeral form themselves into two rows, through which the mourners pass, and they recite the following (*Otzar Dinim Uminhagim, Nihum Abelim*):

May the Omnipresent comfort you together with all the mourners of Zion and Jerusalem.

16. When about to leave the burial-grounds, it is customary for the people to pluck some grass and throw it behind their back, saying (*Ps. CIII, 14*):

He remembereth that we are dust.

This custom is symbolical of the resurrection of the dead, in accordance with that which is written (*Ps. LXXII, 16*): "And may they blossom out of the city like grass of the earth." They should then wash their hands (*Yoreh Deah CCCLXXVI, 4; Beer Hamad l. c., note 4*). For this ablution a river cannot be used; the use of a vessel is required (*Kitzur Shulhan Arukh CXCIX, 10*). One should not take the vessel from another who had washed his hands, but the latter should put it down and then the former should take it; and the hands should not be dried with a towel or any other cloth (*Kitzur Shulhan Arukh l. c.*).

17. After the washing of the hands the following is recited (*Yoreh Deah CCCLXXVI, 4, gloss*):

He will destroy death for ever; the Lord God will wipe away tears from all faces, and He will remove from all the earth the rebuke of His people; for the Lord hath spoken it.

PSALM XC, 17

And let the graciousness of the Lord our God
be upon us;

Establish Thou also upon us the work of our
hands;

Yea, the work of our hands establish Thou it.

תהלים צא

יֵשֶׁב בְּסֶתֶר עֲלִיוֹן, בְּצֵל שְׁדֵי יִתְלוֹנֵן.

אָמַר לִי מַחְסֵי וּמַצֻּדָתִי, אֱלֹהֵי אֲבֹתָי בּוֹ.

כִּי הוּא יַצִּילָהּ מִפֶּחַח יָקוֹשׁ, מִדְּבַר הַוּוֹת.

בְּאַבְרָתוֹ יֶסֶד לָהּ וְתַחַת כְּנָפָיו תִּחְסֶה, צָנָה
וְסִחְרָה אָמְתוֹ.

לֹא תִירָא מִפֶּחַח לַיְלָה, מִחֶץ יַעֲוִף יוֹמָם.

מִדְּבַר בְּאֶפֶל יִהְלֹךְ, מִקָּטָב יִשׁוּד צְהָרִים.

יִפֹּל מִצִּדָּהּ אֶלָּהּ, וּרְבָכָה מִימִינָהּ, אֶלֶיךָ
לֹא יָגֵשׁ.

רַק בְּעִינֶיךָ תִּבְיט וְשִׁלְמַת רָשָׁעִים תִּרְאֶה.

כִּי אֲתָה יְיָ מַחְסֵי, עֲלִיוֹן שְׁמַת מְעוֹנָהּ.

לֹא תֵאָנֶה אֶלֶיךָ רָעָה וְנִגַּע לֹא יִקְרַב בְּאֶהְלָךְ.

כִּי מִלְּאָכָיו יִצְוֶה לָךְ, לְשִׁמְרָךְ בְּכָל דְּרָכֶיךָ.

PSALM XCI

O Thou that dwellest in the covert of the Most High,
And abidest in the shadow of the Almighty;
I will say of the Lord, who is my refuge and my fortress,
My God, in whom I trust,
That He will deliver thee from the snare of the fowler,
And from the noisome pestilence.
He will cover thee with His pinions,
And under His wings shalt thou take refuge;
His truth is a shield and a buckler.
Thou shalt not be afraid of the terror by night,
Nor of the arrow that flieth by day;
Of the pestilence that walketh in the darkness,
Nor of the destruction that wasteth at noon-day.
A thousand may fall at thy side,
And ten thousand at thy right hand;
It shall not come nigh thee.
Only with thine eyes shalt thou behold,
And see the recompense of the wicked.
For thou hast made the Lord who is my refuge,
Even the Most High, thy habitation.
There shall no evil befall thee,
Neither shall any plague come nigh thy tent.
For He will give His angels charge over thee,
To keep thee in all thy ways.

עַל כַּפִּים יִשְׁאוּנֶךָ, פֶּן תִּגְוֶה בְּאָבֶן רִגְלֶךָ.
עַל שַׁחַל וּפֶתֶן תִּדְרֹךְ, תִּרְמָס כְּפִיר וְתַנִּין.
כִּי בִי חֶשֶׁק וְאַפְלָטָהוּ, אֲשַׁגְּבֶהוּ כִּי יִדַּע שָׁמַי.
יִקְרָאֵנִי וְאַעֲנֶהוּ, עֲמוּ אֲנֹכִי בְּצָרָה, אַחֲלָצָהוּ
וְאַכְבִּידָהוּ.

אֶרְךָ יָמִים אֲשַׁבִּיעֶהוּ, וְאַרְאֶהוּ בִישׁוּעָתִי.
אֶרְךָ יָמִים אֲשַׁבִּיעֶהוּ, וְאַרְאֶהוּ בִישׁוּעָתִי.

They shall bear thee upon their hands,
Lest thou dash thy foot against a stone.
Thou shalt tread upon the lion and asp;
The young lion and the serpent shalt thou
trample under foot.

“Because he hath set his love upon Me, therefore will I deliver him;

I will set him on high, because he hath known
My name.

He shall call upon Me, and I will answer him;

I will be with him in trouble;

I will rescue him, and bring him to honor.

With long life will I satisfy him,

And make him to behold My salvation.”

The last verse, from ‘with long life’ is repeated:

כה. דיני הקבורה ביום טוב

א. ביום הראשון של יום טוב לא יתעסקו ישראלים במלאכה ולא יקברוהו ישראלים, אפילו אם אי אפשר על ידי אינדיהוד ואיכא חשש שמא יסריח עד למחר. אבל מותר לקברו על ידי אינדיהודי, דהיינו שהאינם יהודים יעשו את הקבר, ויחתכו את הדפים של עץ, או יעשו ארון במקום שנהגו, וגם יתפרו את התכריכין אם צריכין, והישראלים מותרים או להלביש את המת לחמם מים ולטהרו, להוציאו ולשמו בקבר, רק הכסוי בעפר יעשה על ידי אינדיהודי. אם אפשר יש לזוהר לטהרו בלא בשר שלא יבואו לידי סחיטה (ביצה ו, עמוד א; רמב"ם הלכות יום טוב פרק א, הלכה כג; אורח חיים סימן תקכו, סעיף א; קצור שלחן ערוך סימן ר, סעיף א).

ב. ביום שני של יום טוב ואפילו ראש השנה, אם אפשר לעשות בלי שיהוי על ידי אינדיהודי דברים הנזכרים לעיל, יעשו על ידי אינדיהודי, ושאר הדברים יעשו ישראלים כמו שכתבנו. ויכחיש לטהרו גם על ידי בגדים וסדינים, רק שיזהרו שלא יעשו סחיטה בידים. ואם אי אפשר על ידי אינו יהודי, יתעסקו בו ישראלים לכל מה שצריך כדרכם בחול, כי יום טוב שני לגבי מת כח שוויגהו רבנן. ומכל מקום אם יש במקום ההוא מי שהכין תכריכין, יקחו אותם המתקנים שלא יצטרכו לתפור. ומותרין להתעסק בו, דוקא כשרוצים לקברו בו ביום, אבל אין רוצים לקברו בו ביום אין עושים בו שום דבר, ואפילו בטל טול אסור (ביצה שם; רמב"ם שם; אורח חיים שם, סעיף ד; באר היטב סעיף ד; קצור שלחן ערוך סימן ר, סעיף ג).

XXV. LAWS CONCERNING BURIAL ON A FESTIVAL

1. On the first day of a Festival an Israelite should not be engaged in the burial of the dead; even if it is impossible to have the burial attended to by a non-Jew and there is danger that decay may set in, a Jew is not permitted to bury the dead on the first day of a Festival. If it is possible to obtain a non-Jew to dig the grave and to cut the boards or make a coffin, and also to sew the shrouds if need be, then an Israelite is permitted to dress the body, to heat water and cleanse the body, and to carry it out and place it in the grave, but filling the grave with dirt should be done by a non-Jew. If possible, care should be taken to cleanse the body without the use of a cloth, so that they may not violate the law by wringing the water out of the cloth (*Bezah* 6a; *Maim. Yom Tob* I, 23; *Orah Hayyim* DXXVI, 1; *Kitzur Shulhan Arukh* CC, 1).

2. On the second day of a Festival, even of Rosh Hashanah, if it is possible to have all of the aforementioned duties performed by a non-Jew without causing delay, a non-Jew should carry out the same, while the other preparations mentioned above may be performed by Israelites. It is also permissible to use garments and sheets in performing the purification; care, however, should be taken not to wring out the water with the hands. If it is impossible to have the aforementioned duties performed by a non-Jew, an Israelite is permitted to make all the necessary preparations for the burial, as though it were a week-day, inasmuch as the Rabbis have compared the second day of a Festival with a week-day in the matter of preparing the dead for burial. If, however, it is possible to obtain ready-made shrouds, it is preferable to use those, in order to avoid the necessity of sewing new ones. It is permissible to attend to all matters relating to the dead only when the burial is to take place that same day; if not, it is forbidden to make the slightest preparation for the burial; it is even forbidden to handle the body (*Bezah* l. c.; *Maim.* l. c.; *Orah Hayyim* l. c., 4; *Beer Heteiv* 4; *Kitzur Shulhan Arukh* l. c., 3).

ג. הא דשווינהו רבנן יום טוב שני לגבי מת כחול, זה מפר כבודו של מת שלא יהא מוטל בבזיון, אבל לעשות שאר דבר אסור. ולכן אסור לקצוץ עם בעל החנות דמי הפשתן שלוקחים לתכריכין, אם לא כשאי אפשר בענין אחר, כגון שלוקחים משאר יהודי. הקברנים אסורים ליקח שכר קברנות ביום טוב, כי שכר שבת ושכר יום טוב אסור, ואם אינם רוצים לעשות בתם יתנו להם שכרם והם עתידים ליתן את הדין. אנשי חברה קדישא לא יקחו מעות בעד הקרקע רק יקחו משכנות בלי קציצת דמי קצור שלחן ערוך שם, סעיף ד).

ד. אם אין בעירו קברות ישראל, אף על פי שיכולין לקבור שם זה המת, מכל מקום מותר להוליכו לעיר אחרת ביום טוב ראשון על ידי אינו יהודי, וביום טוב שני גם על ידי ישראל לקבור בקברות ישראל, אבל אם לא יקברוהו היום, אסור לישראל להוליכו ביום טוב לקברו לאחר יום טוב (אורח חיים סימן תקכו, סעיף קצור שלחן ערוך סימן ר, סעיף ה).

ה. מותר ללות את המת ביום טוב ראשון בתוך התחום, וביום טוב שני אפילו חוץ לתחום, ומותרים גם כן לחזור לביתם ביום טוב, אבל אסור לרכוב על גבי בהמה כדי ללות את המת ביום טוב אפילו ביום טוב שני ואפילו האבלים. אבל הקברנים אם אפשר להם לילך ברגליהם, מותרים לרכוב ביום טוב שני, ומכל מקום לא ירכבו בתוך העיר (אורח חיים שם, סעיפים ו, ז; באר שם סעיף קטן יד).

ו. ילד שמת לאחר שלשים יום שידוע שאינו נפל, דינו כשאר מת, אך אם הוא זכר ומחמת איזו סיבה עדיין לא נמול, אף על פי דאשתהי אין קוברין אותו ביום טוב ראשון, משום דצריכין להסד

3. The Rabbis have considered in this regard the second day of a Festival like a week-day because of the honor due to the dead. It is, however, forbidden to do anything else not directly connected with the burial; hence it is forbidden to fix the price for the shrouds unless it is impossible to obtain them otherwise. Grave-diggers are not allowed to take any remuneration for their work on a Festival. If they refuse to work without pay, they should be paid, but they will have to render an account of their conduct in the future. The holy brotherhood should not take any money for the grave, on a Festival, but they may accept pledges without stipulating the amount to be paid (*Kitzur Shulhan Arukh* l. c., 4).

4. If there is no Jewish cemetery in town, although there is a place where a dead person may be buried, it is nevertheless permitted to convey a dead body on the first day of a Festival through a non-Jew, and on the second day of the Festival through an Israelite, to a place where it can be buried in a Jewish cemetery. But if it is not intended to bury him on that day, an Israelite is forbidden to convey the body on a Festival for the purpose of having it buried after the Festival (*Orah Hayyim* DXXVI, 4; *Kitzur Shulhan Arukh* CC, 5).

5. On the first day of a Festival it is permissible to accompany the dead only within the Sabbath-limit and not beyond that. On the second day of a Festival it is permissible to go beyond the Sabbath-limit and to return home on the same day. It is forbidden, however, to ride on an animal in order to accompany the dead on a Festival, even on the second day thereof. This rule applies also to those who are legally bound to observe mourning. The grave-diggers, are permitted to ride on the second day of a Festival, if it is impossible for them to walk; nevertheless they should not ride through a city (*Orah Hayyim* l. c., 6, 7; *Beer Hetiv* a. l., note 14).

6. With regard to an infant over thirty days old, if it is known that it was not an abortive child, the same laws apply to him as to any other dead adult person. If it is a male child whose circumcision has for some reason been postponed, he should not be buried on the first day of a Festival, even if decay is setting in, for it is

את ערלתו, ואין לעשות זאת על ידי אינדיהודי, אלא משהינן ליה עד יום טוב שני דמותר להלינו לכבודו, וביום שני מסירין ערלתו וקוברין אותו (קצור שלחן ערוך סימן ר, סעיף ח).

ז. תינוק שמת כשהוא ספק נפל, אם לא אשתהי אין קוברין אותו ביום טוב ראשון אפילו על ידי אינו יהודי, ומשהינן ליה עד יום טוב שני, וקוברין אותו על ידי אינו יהודי. ואי אשתהי קוברין אותו ביום טוב ראשון על ידי אינו יהודי. ואם מת ביום טוב שני, קוברין אותו בו ביום על ידי אינו יהודי ולא על ידי ישראל. אם הוא זכר ועדיין לא נמול, אפילו אשתהי אין קוברין אותו אפילו ביום טוב שני אפילו על ידי אינו יהודי, אלא משהינן ליה עד לאחר יום טוב, ומסירין ערלתו וקוברין אותו (אורח חיים סימן תקכו, סעיף י; קצור שלחן ערוך סימן ר, סעיף ט).

ח. בשבת ויום הכפורים אסור להתעסק במת כלל אפילו על ידי אינו יהודי (אורח חיים סימן תקכו, סעיף ג).

ט. בחול המועד אין להוציא את המת לבית הקברות (אורח חיים סימן תקמז, סעיף א; יורה דעה סימן תא, סעיף א).

necessary to remove the foreskin, and this cannot be done by a non-Jew. The body should be kept until the second day of the Festival when the body is interred after removing the foreskin (*Kitzur Shulhan Arukh* CC, 8).

7. If an infant dies, and it is doubtful whether or not it was abortive, it should not be buried on the first day of a Festival. It should be kept until the second day of the Festival for burial by a non-Jew. If the body is in a state of decay, it should be buried by a non-Jew on the first day of a Festival. If the child dies on the second day of a Festival, it should be buried that very day by a non-Jew. If it is an uncircumcised male child, although in state of decay, he should not be buried even by a non-Jew on the second day of a Festival. He should be kept until after the Festival, when the foreskin is removed and the body is interred (*Orah Hayyim* DXXVI, 10; *Kitzur Shulhan Arukh* CC, 9).

8. On the Sabbath and on the Day of Atonement no one should attend to the dead, not even through the aid of a non-Jew (*Orah Hayyim* l. c., 3).

9. On the Intermediate Days of Festivals the dead should not be conveyed to the cemetery before the grave is ready to preclude the halting of the bier (*Orah Hayyim* DXLVI, 1; *Yoreh Deah* CDI, 1).

כו. דיני סעודת הבראה

א. אסור לו לאכל לאכול ביום הראשון את הסעודה הראשונה משלו, ומצוה על שכניו שישלחו לו מזון לסעודה הראשונה, ונקראת סעודת הבראה (מועד קטן כו, עמוד ב; שמחות פרק ב; רמב"ם הלכות אבל פרק ד, הלכה ט; יורה דעה סימן שעח, סעיף א; קצור שלחן ערוך סימן רה, סעיף א).

ב. אם האכל אינו רוצה לאכול ביום עד הלילה, כיון שעבר היום מותר לו לאכול משלו. ולכן מי שהוא דר יחידי בכפר, ואין לו מי שישלח לו סעודת הבראה, נכון שיתענה עד הלילה, ובכל מקום אם אינו יכול להתענות אינו מחויב לצער את עצמו, ומותר לו לאכול משלו (יורה דעה סימן שעח, סעיף ג; קצור שלחן ערוך סימן רה, סעיף ב).

ג. אשה נשואה שאירעה אבל, אסור לה לאכול את הסעודה הראשונה משל בעלה, דכיון שהוא מחויב לזונה, שלה היא (יורה דעה שם, סעיף ב).

ד. אשה אין לאנשים להברות אותה, אלא נשים מברות אותה (יורה דעה שם).

ה. אם נקבר האכל בלילה, אם רוצה האכל לאכול בלילה אסור לו לאכול משלו, אלא מברין אותו. ואם אינו רוצה לאכול בלילה, אסור לו לאכול ביום שאחריו את הסעודה הראשונה משלו, דהיום הולך אחר הלילה והוא ליה יום ראשון (יורה דעה פתחי תשובה סעיף קטן ב; קצור שלחן ערוך סימן רה, סעיף ה).

ו. אם נקבר המת בערב שבת מתשע שעות ולמעלה, אין מברין את האכל מפני כבוד שבת, ולא יאכל כלום עד הלילה (יורה דעה שם, סעיף ה; קצור שלחן ערוך שם, סעיף ו).

XXVI. LAWS CONCERNING THE MEAL OF CONDOLENCE

1. On the first day of mourning, the mourner is not permitted to eat the first meal of his own food. It is therefore a religious duty devolving upon his neighbors to supply the mourner with food for the first meal, which is known as the Meal of Condolence (*Moed Katan* 27b; *Semahot* V, 23; *Maim. Abel* IV, 9; *Yoreh Deah* CCC-LXXVIII, 1; *Kitzur Shulhan Arukh* CCV, 1).

2. If the mourner desires to abstain from food until nightfall, inasmuch as the first day has passed, he is permitted to eat the first meal made of his own food. It is therefore proper for one that lives by himself in a village and has no neighbors who will send him food for the meal of condolence, to fast until nightfall; nevertheless, if he is unable to fast, he is not obliged to suffer, and he is allowed to eat of his own food (*Yoreh Deah* CCCLXXVIII, 3; *Kitzur Shulhan Arukh* CCV, 2).

3. A married woman is not allowed to take the first meal of her husband's food, for inasmuch as it devolves upon him to support her, it is considered as her own food (*Yoreh Deah* l. c., 2).

4. To women in mourning, the meal of condolence should not be supplied by men but by women (*Yoreh Deah* l. c.).

5. If the burial takes place at night, and the mourner desires to eat during that night, he is forbidden to eat of his own food. He should be provided with food for the meal of condolence. Should he not desire to eat during that night, he is forbidden to eat the first meal of his own food during the following day, because the day follows the preceding night, and it is therefore his first day of mourning until sunset (*Pithei Teshubah* ad *Yoreh Deah* CCCLXXVIII, note 2; *Kitzur Shulhan Arukh* CCV, 6).

6. If the burial takes place on a Friday after the ninth hour of the day, the mourner should not be served with a meal of condolence in deference to the Sabbath. The mourner should abstain from eating anything until the evening (*Yoreh Deah* CCCLXXVIII, note 5; *Kitzur Shulhan Arukh* CCV, 6).

ז. וכן מי שמת לו מת ונקבר ביום טוב אין מברין אותו, אבל אם נקבר בחול המועד מברין אותו (יורה דעה סימן תא, סעיף ד).

ח. אחר שאוכלין מברכין ברכת המזון, ובמקום „ובנה ירושלים“ אומרים דברי תנחומין אלה (ברכות מו, עמוד ב; רמב"ם הלכות ברכות פרק ב, הלכה ח; יורה דעה סימן שעט, סעיפים א, ב; באר היטב שם, סעיף קטן ב):

נַחֵם, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, אֶת אַבְלֵי יְרוּשָׁלַיִם וְאֶת הָאַבְלִים
הַמֵּתִים בְּאֶבֶל הַזֶּה. נַחֲמֵם מֵאַבְלָם וְשִׁמְחֵם
מִיגֻנָּם, כְּאִמּוֹר, כְּאִישׁ אֲשֶׁר אִמּוֹ תִּנְחַמְנוּ, כֵּן אֲנִי
אֲנַחֲמָכֶם, וּבִירוּשָׁלַיִם תִּנְחַמּוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְנַחֵם
צִיּוֹן בְּבִגְדֵי יְרוּשָׁלַיִם.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הָאֵל אֲבִינוּ,
מִלְכֵנוּ, בּוֹרְאֵנוּ, גֹּאֲלֵנוּ, קְדוֹשֵׁנוּ, קְדוֹשׁ יַעֲקֹב, הַמֶּלֶךְ
הַחַי, הַטּוֹב וְהַמְּטִיב. אֵל אֱמֶת, דִּין אֱמֶת, שֹׁפֵט צְדָק
וְלֹקֵחַ נִפְשׁוֹת בַּמִּשְׁפָּט, וְשֹׁלֵט בְּעוֹלָמוֹ לַעֲשׂוֹת בִּי
כְרִצּוֹנוֹ, כִּי כָל דֶּרֶכָיו מִשְׁפָּט, וְאֲנַחְנוּ עֲמוֹ וְעַבְדָּיו.
וְעַל הַכֹּל אֲנַחְנוּ חַיִּים לְהוֹדוֹת לוֹ וּלְבָרְכוֹ. גִּדֹר
פְּרָצוֹת בִּישְׂרָאֵל, הוּא יְגִדֹר אֶת הַפְּרָצָה הַזֹּאת מֵעַלְמֵי
לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם. הוּא יְגַמְלֵנוּ לְעַד חַן וְחֶסֶד וְרַחֲמִים
וְכָל טוֹב, וּמִכָּל טוֹב לְעוֹלָם אֵל יִחְסְרֵנוּ.

אחר זה אומרים „הרחמן“ עד גמירא.

7. If the dead is buried on a Festival, the meal of condolence is not to be served to the mourner. If the burial takes place on the Intermediate Days of a Festival, the mourner should be served with the meal of condolence (*Yoreh Deah* CDI, 4).

8. After the meal of condolence, Grace is recited, and in place of, "And rebuild Jerusalem," the following words of consolation are interpolated (*Berakot* 46b; *Maim. Berakot* II, 8; *Yoreh Deah* CCCLXXIX, 1, 2; *Beer Heteib* a. l., note 2):

O Lord our God, console the mourners of Jerusalem, and the mourners of this bereavement. Give them comfort and cheer them in their affliction, as it is written: "As a man is comforted by his mother, thus will I comfort you, and in Jerusalem will ye be comforted." Praised be the Lord who will comfort Zion by rebuilding Jerusalem.

Praised be Thou, O Lord our God, our Father, Mighty Redeemer, our Creator, our Holy One, the Holy One of Jacob, the good and beneficent, the Judge of truth and righteousness, who rules over this world and executes His will; all His ways are just towards us who are His people and His servants.

For all those things we are bound to give thanks unto Him, and to praise Him. O God who bindeth up the wounds of Israel, may He bind up our wounds as well, and of all His people, the house of Israel, unto life and peace; may He grant us for ever loving-kindness and mercy, and may He not deprive us of any good things.

Grace is continued with, "The all-merciful", etc., to the end.

כו. דיני שבעה

א. על שבעה קרובים אלה חייבים להתאבל: אביו ואמו, בנו ובתו, אחיו ואחותו בין מן האב ובין מן האם, האיש על אשתו, והאשה על בעלה (מועד קטן כ, עמוד ב; רמב"ם הלכות אבל פרק ב, הלכה א).

ב. אין מתאבלים על תינוק שלא חי שלשים יום (שבת קלה, עמוד ב; רמב"ם הלכות אבל פרק א, הלכה ו; יורה דעה סימן שעד, סעיף ח).

ג. קטן פחות משלש עשרה שנה לא יתאבל (באר היטב ביורה דעה סימן שמ, סעיף קטן כח).

ד. משנקבר המת ונגמר סתימת הקבר בעפר, מיד מתחיל האבלות (מועד קטן כו, עמוד א; רמב"ם הלכות אבל פרק א, הלכה ב; יורה דעה סימן שעה, סעיף א).

ה. כל שבעה האבל אסור בתשמיש המטה (מועד קטן כא, עמוד א; רמב"ם הלכות אבל פרק ה, הלכה א; יורה דעה סימן שפ, סעיף א) ובנעילת סנדל של עור (יורה דעה סימן שפב, סעיף א; כסף משנה, רמב"ם הלכות אבל פרק ה, הלכה ו). שלשת הימים הראשונים אבל אסור במלאכה, אפילו אם הוא עני המתפרנס מן הצדקה. מיום הרביעי ואילך, אם אין לו מה לאכל, עושה מלאכה בצנעה בתוך ביתו. אבל אמרו חכמים תבא מארה לשכנוי שהצריכוהו לכך, כי עליהם החובה להשקות על העני, ומכל שכן בימי אבל (מועד קטן טו, עמוד ב; רמב"ם הלכות אבל פרק ה, הלכה ח; יורה דעה סימן שפ, סעיף ב).

ז. אם המלאכה הוא דבר נחוץ מאד ויכול לבא לידי הפסד יעשה שאלת חכם (יורה דעה שם, סעיף ה; קצור שלחן ערוך סימן רח, סעיף ג).

ח. מותר לאבל לקבל מלאכה לעשותה אחר ימי אבל, ובלבד שלא ישקול ולא ימדוד (יורה דעה שם, סעיף יז בהגהה).

XXVII. LAWS CONCERNING THE SEVEN DAYS OF MOURNING

1. One is obliged to observe the rite of mourning on the death of the following seven next of kin: one's father, mother, son, daughter, brother and sister, whether from the father's side or mother's side, a wife, and a husband (*Moed Katan* 20b; *Maim. Abel* II, 1).

2. For the death of a child that did not live thirty days one need not observe the rite of mourning (*Shabbat* 135b; *Maim. Abel* I, 6; *Yoreh Deah* CCCLXXIV, 8).

3. A minor, less than thirteen years old, is not obligated to observe the rite of mourning (*Beer Heteb* ad *Yoreh Deah* CCCXL, note 28).

4. The period of mourning begins as soon as the dead is buried and the grave is filled up with earth (*Moed Katan* 27a; *Maim. Abel* I, 2; *Yoreh Deah* CCCLXXV, 1).

5. During the seven days of mourning cohabitation is forbidden (*Moed Katan* 21a; *Maim. Abel* V, 1; *Yoreh Deah* CCCLXXX, 1). It is also forbidden to wear leather footwear (*Yoreh Deah* CCCLXXXII, 1; *Kesef Mishneh* to *Maim. Abel* V, 6).

6. During the first three days of mourning, the mourner is not allowed to do any work, even if he is poor and is supported by charity. From the fourth day on, if he lacks food, he may do work privately in his home. But the sages said: "May poverty overtake his neighbors, who forced him to do work," for it is their duty to provide for the poor, especially during the period of mourning (*Moed Katan* 15b; *Maim. Abel* V, 8; *Yoreh Deah* CCCLXXX, 2).

7. If the work be very urgent, and the mourner might sustain a loss (by not doing it), he should consult the ecclesiastical authorities (*Yoreh Deah* l. c., 5; *Kitzur Shulhan Arukh* CCVIII, 3).

8. A mourner may accept work, to be done by him upon the expiration of the period of mourning provided he neither weigh nor measure the same, as he would do at other times (*Yoreh Deah* l. c., 17, gloss).

ט. מלאכת הבית אין בה משום מלאכה לאבל, ומותר לאדם בימי אבלה לאפות ולבשל ולעשות כל צרכי הבית מה שצריך לה, אבל מה שאינו צריך לה אסור (שמחות פרק יא; יורה דעה שם, סעיף ב).

י. אבל כל שבעה אסור לרחוץ כל גופו אפילו בצונן, אבל פניו ידיו ורגליו בחמין אסור ובצונן מותר. ומשום רפואה מותר (מועד קטן טו, עמוד ב; רמב"ם הלכות אבל פרק ה, הלכה ד; יורה דעה סין שם, סעיף א).

יא. כל שבעה אסור בסיכה אפילו כל שהוא אם מבין לתענוג, אבל להעביר הוזהמא או משום רפואה מותר (יורה דעה שם, סעיף ב).

יב. כל שבעה אסור בתלמוד תורה, אבל מותר ללמוד דברי אבלות, כגון ספר איוב, מסכת שמחות, ודברים הרבה שבספר ירמיה, ומותר ללמוד דיני אבלות (מועד קטן כא, עמוד א; שם, הלכה טז; יורה דעה סימן שפד, סעיפים א, ד).

יג. אבל תוך כל שבעה אסור לו לעלות לתורה בימי החול אפילו אם האבל הוא כהן ואין בבית הכנסת כהן אחר, אסור לו לעלות לתורה (יורה דעה שם, סעיף ב).

יד. שלש הימים הראשונים אין שואל האבל בשלום בן אדם, ואחרים לא ישאלו בשלום. אם אחרים שלא ידעו שהאבל שאלו בשלום, לא ישיבם שלום אלא יודיעם שהוא אצלם לאחר שלשה ימים עד שבעה אינו שואל, ואם אחרים שלא ידעו שאלו בשלום, משיב להם (מועד קטן טו, עמוד א; כא, עמוד ב; רמב"ם אבל פרק ה, הלכה כ; יורה דעה סימן שפה, סעיף א).

טו. כל שבעה אסור בשחוק ובכל מיני שמחה, ולכן לא יתינוק בחיקו כל שבעה שמא יבא לידי שחוק (מועד קטן כו, עמוד ב; רמב"ם שם; יורה דעה סימן שצא, סעיף א).

9. Domestic occupations are not included in the work which a mourner is forbidden to do; thus, it is permissible for a woman in mourning to bake and cook, and to attend to all her domestic duties. She is, however, forbidden to do work that is not actually necessary (*Semahot* XI; *Yoreh Deah* CCCLXXX, 22).

10. During the seven days of mourning, the mourner is forbidden to bathe his body. He is permitted to wash his face, hands and feet with cold water only. Bathing is permissible if only used for medicinal or hygienic purposes (*Moed Katan* 15b; *Maim. Abel V*, 4; *Yoreh Deah* CCCLXXXI, 1).

11. During the seven days of mourning, the mourner is forbidden to anoint himself in the slightest degree for the sake of pleasure; however, for hygienic and especially medicinal purposes it is permissible (*Maim. Abel V*, 4; *Yoreh Deah* CCCLXXXI, 2).

12. During the seven days of mourning, the mourner is not permitted to study the Torah, but he may study the books and laws concerning mourning; as, for instance: The Book of Job; the Treatise Semahot; the mournful parts of Jeremiah, and the laws relating to mourners (*Moed Katan* 21a; *Maim. Abel V*, 16; *Yoreh Deah* CCCLXXXIV, 1, 4).

13. During the seven days of mourning, the mourner is not permitted to go to the reading of the Law on a week-day. Even if the mourner is the only priest in the synagogue, he is forbidden to go to the reading of the Law (*Yoreh Deah* CCCLXXXIV, 2).

14. During the first three days of mourning, the mourner should neither greet any one, nor should other people greet him. If others, unaware that he is in mourning, do greet him, he is not allowed to respond to their greetings; he should inform them that he is a mourner. After the third day and until the seventh, he must not greet others, but he may respond to the greetings of people who, not knowing of his condition, do greet him (*Moed Katan* 16a; *Maim. Abel V*, 20; *Yoreh Deah* CCCLXXXV, 1).

15. During the seven days of mourning, laughter and any kind of rejoicing is forbidden (*Moed Katan* 26b; *Maim. Abel V*, 20; *Yoreh Deah* CCCXCI, 1).

טו. כל שבעה לא ישב על כסא, רק על ספסל קטן. מיה יכול לילך ולעמוד ואינו צריך לישב כלל, רק כשהמנחמין אצל צריך לישב (קצור שלחן ערוך סימן ריא, סעיף א).

זו. אבל ביום הראשון אסור להניח תפלין, בין שהוא יום מיתה וקבורה בין שהוא יום קבורה לחוד. ואם נקבר בלילה, אסור להניח תפלין ביום שלאחריו. אבל מי שמת לו מת ברהל, אזי ביום הראשון שלאחר הרגל מניח תפלין (מועד קטן טו, עמוד א, עמוד א; ומב"ם הלכות אבל פרק ד, הלכה ט; יורה דעה סימן שפח, סעיף א).

יח. אסור ללבוש בגד מכובס ואפילו כתונת תוך שבעה ואפילו לכבוד שבת (מועד קטן יז, עמוד ב; רמב"ם הלכות אבל פרק ה, הלכה יורה דעה סימן שפט, סעיף א).

יט. כל שבעה אינו יוצא מפתח ביתו. אך אם מת לו מת, או אפילו אצל אחר אלא שאין שם כדי מטה וקובריה, יוצא אפילו ביום הראשון. אם צריך ללכת לדבר שצריך לו הרבה, דבר האבד, מותר לו לצאת, ויתן עפר במנעליו (יורה דעה סימן סעפים א, ב; קצור שלחן ערוך סימן ריד, סעיף א).

כ. אין מתאבלין על המאבד עצמו לדעת (שמחות פרק ב, הלכות אבל פרק א, הלכה יא; יורה דעה סימן שמה, סעיף א).

כא. מקצת יום השביעי נחשב ככולו, ואם ישב שעה אחת מותר לו לעמוד ולעשות את מלאכתו. אם חל יום השבת בשבת אזי לאחר יציאה מבית הכנסת שחרית כלתה האבלות ואין צריך לשבת עוד במוצאי שבת (מועד קטן יט, עמוד ב, הלכות אבל פרק ו, הלכה יב; יורה דעה סימן שצה, סעיף א; קצור שלחן ערוך רטו, סעיף א).

16. During the seven days of mourning, the mourner is not permitted to sit on a chair or bench; he should sit on a low bench or stool. It is not obligatory for him to sit; he may either walk about or stand. When people come to offer him condolence, he must sit down (*Kitzur Shulhan Arukh* CCXI, 1).

17. On the first day of mourning, the mourner is forbidden to wear *tephilin*, it matters not whether it be the day of death and burial, or of burial only. If the burial takes place at night, he is forbidden to wear *tephilin* the following day. If death occurs on a Festival, he must put on *tephilin* on the first day after the Festival (*Moed Katan* 15a, 21a; *Maim. Abel* IV, 9; *Yoreh Deah* CCC-LXXXVIII, 1).

18. A mourner is forbidden to wear a washed garment, even a shirt, during the seven days of mourning, even if it is in honor of the Sabbath (*Moed Katan* 17b; *Maim. Abel* V, 3; *Yoreh Deah* CCC-LXXXIX, 1).

19. During the seven days of mourning, a mourner is forbidden to leave his house. If death occurred in his family, or if it occurred elsewhere and there are not enough people to attend to the bier and the burial, he is permitted to leave the house even on the first day. If he has to attend to a matter of great importance, as where his absence would involve a great loss, he is permitted to go out, but he should put dirt in his shoes (*Yoreh Deah* CCCXCIII, 1, 2; *Kitzur Shulhan Arukh* CCXIV, 1).

20. No mourning should be observed for the death of him who had committed suicide (*Semahot* II; *Maim. Abel* I, 11; *Yoreh Deah* CCCXLV, 1).

21. Part of the seventh day of mourning is reckoned as the entire day. If, therefore, the mourner observed mourning but one hour on the seventh day, he may thereafter do his ordinary work. If the seventh day of mourning falls on the Sabbath, mourning ceases immediately after the Morning Service, and the mourner needs no longer observe the rite of mourning in the evening (*Moed Katan* 19b; *Maim. Abel* VI, 12; *Yoreh Deah* CCCXCV, 1; *Kitzur Shulhan Arukh* CCXVI, 1).

כב. שבת שבתוך השבעה נוהג בו דברים שבצנעה, דהיינו שאסור בתשמיש המטה ורחיצה, אבל דברים שבפרהסיא אינו נוהג. ולכן קודם מזמור שיר ליום השבת נועל את המנעלים ויושב על כסא, ומחליף את הבגד הקרוע (מועד קטן יט, עמוד א; רמב"ם הלכות אבל פרק י, הלכה א; יורה דעה סימן ת, סעיף א).

כג. אם קראו את האבל לעלות לתורה בשבת צריך לעלות. כי אם היה נמנע הוי דבר שבפרהסיא. אם הכהן הוא אבל ואין כהן אחר בבית הכנסת, צריכין לקרותו. אבל יותר טוב שיצא מבית הכנסת קודם הוצאת ספר התורה (יורה דעה שם; פתחי תשובה סעיף קטן ד).

כד. אם יש לאבל בן למול בשבת, והמנהג הוא שהוא מחדש לעלות לתורה, יקראוהו, דאם לא יקראוהו הוי פרהסיא. ויחד טוב שלא יהיה בבית הכנסת בשעת קריאת התורה (פתחי תשובה סעיף קטן ה).

כה. שבת עולה למנין שבעה (יורה דעה סימן ת, סעיף ב).

כו. כל ימי השבעה מדליקים נר במקום הנפטר, ובפרט בבית התפלה (באר היטב, אורח חיים סימן תקמח, סעיף קטן א).

כז. אבל תוך שבעה אין לו להתפלל לפני התיבה, אלא אין שם אחר מי שיתפלל. אך אם הוא אבל על אביו או על אב נהגים שמתפללים לפני התיבה אף על פי שיש שם אחר ובשבתות וימים טובים נהגים שאינו מתפלל לפני התיבה.

22. On the Sabbath that occurs during the seven days of mourning, the mourner must observe all the rules regulating his private life; thus, he is forbidden to have sexual intercourse or to bathe. He must not, however, observe any rites of mourning in public; therefore before the recital of, "A Psalm. A Hymn for the Sabbath," he should put on his shoes, sit on a regular chair, and change his garment for one without the sign of mourning (*Moss Katan* 19a, 24a; *Maim. Abel* X, 11; *Yoreh Deah* CD, 1).

23. If the mourner is called to the reading of the Torah on the Sabbath, he must go, as his refusal would constitute a public observance of mourning. If the mourner is a priest and there is no other priest present in the synagogue, he should be called to the reading of the Torah; however, it is best that the mourner leave the synagogue before the Scroll is taken out from the Ark (*Yoreh Deah* CD, 1; *Pithe Teshubah* a. l., note 4).

24. If the mourner has a son to be circumcised on the Sabbath, and it is customary that the father is called to the reading of the Torah, then he should be called, for should they abstain from calling him, it would constitute a public observance of mourning on the Sabbath. It is best, however, for the mourner to absent himself from the synagogue during the reading of the Torah (*Pithe Teshubah* ad *Yoreh Deah* CD, note 5).

25. The Sabbath day is included in the total of the first seven days of mourning (*Yoreh Deah* CD, 2).

26. A candle or a lamp should be kept burning for the departed soul during the seven days of mourning, especially when the prayers are offered (*Beer Heteb* ad *Orah Hayyim* DXLVIII, note 1).

27. A mourner, during the seven days of mourning, should not officiate as Reader of the prayers for the congregation, unless there are no other people present capable of acting as such. If, however, he is in mourning for his father or his mother, it is customary to permit him to act as Reader, even though another person, who is capable, is present. It is the established custom that a mourner may not act as Reader on Sabbaths and Festivals during the entire

השנה אלא בדליכא אחר. ואם היה דרכו להתפלל לפני התיבה גם קודם שנעשה אבל, יש להתיר בכל ענין (קצור שלחן ערוך סימן סעיף ה).

כח. הקובר את מתו ברגל, בין ביום טוב בין בחול המועד, לא חלה עליו אבלות עד לאחר הרגל. והני מילי בדברים שפרהסיא, אבל דברים שבצנעה נוהג גם ברגל (מועד קטן יט, ע"ב). רמב"ם הלכות אבל פרק י, הלכה ח; יורה דעה סימן שצט, סעיף א; אורח חיים סימן תקס"ט, סעיף א, ד).

כט. לאחר הרגל מתחיל למנות שבעה ימי אבלות. האחרון של יום טוב עולה לו למנין ומונה מאחריו ששה ימים ואפילו יום שני של ראש השנה עולה לו למנין (יורה דעה סימן שצ"ב, קצור שלחן ערוך סימן ריט, סעיף ו).

ל. הרגל מבטל גזירת שבעה. כיצד, הקובר את מתו קודם הרגל ונהג אבלות, כיון שבא הרגל מפסיק את האבלות. אבל חלץ מנעליו רק שעה מועטת קודם יום טוב, מפסיק את האבלות ונחשב לו כאלו כבר נהג אבלות כל שבעה (מועד קטן יט, ע"ב). עמוד א; רמב"ם הלכות אבל פרק י, הלכה ג; יורה דעה סימן שצט, סעיף א).

לא. ראש השנה ויום הכפורים נחשבים גם כן כרגלים לביטול שבעה (מועד קטן כד, עמוד א; רמב"ם שם; יורה דעה סימן שצט, סעיף ג). לב. אם אירע פורים בתוך שבעה נוהג בכל דיני אבלות ואסור לראות כל מיני שמחה. אך בנעילת הסנדל ושיבה על לב ספסל מותר (יורה דעה סימן תא, סעיף ז; אורח חיים סימן תרצו, סעיף ד). היטב שם, סעיף קטן ז).

לג. בתוך שבעה נועדים מנין עשרה להתפלל בצבור בהנפטר, והאבלים אומרים עליו קדיש. האבל מצטרף להם.

year, unless there be no other Reader. If he had been accustomed to act as Reader before he became a mourner, he may continue to do so under all circumstances (*Kitzur Shulhan Arukh* CCX, 5).

28. If the burial takes place on a Festival, or during the Intermediate days of the Festival, no rites of mourning should be observed until after the Festival. The foregoing rule of law refers only to the observance of mourning in public, for the mourner must observe mourning in private matters even on Festivals (*Moed Katan* 19b; *Maim. Abel* X, 8; *Yoreh Deah* CCCXCIX, 1; *Orah Hayyim* DXLVIII, 1, 4).

29. After the Festival is concluded, the mourner should begin to count seven days of mourning, the last day of the Festival counting as one of the seven days, after which he should count six more days. Even the second day of Rosh Hashanah is included in the total of seven days (*Yoreh Deah* CCCXCIX, 2; *Kitzur Shulhan Arukh* CCXIX, 6).

30. A Festival annuls the laws of the seven days of mourning; thus, if the burial took place the day before a Festival, and the mourner observed some of the rites of mourning, mourning ceases upon the advent of the Festival. Even if he had only taken off his shoes a short time before the Festival, the Festival annuls the mourning, and it is considered as though he had kept the entire seven days of mourning before the Festival (*Moed Katan* 19a, 24a; *Maim. Abel* X, 3; *Yoreh Deah* CCCXCIX, 1).

31. Rosh Hashanah and the Day of Atonement are also considered as festivals with regard to the annulment of the seven days of mourning (*Moed Katan* 24a; *Maim. l. c.*; *Yoreh Deah* l. c., 6).

32. If Purim occurs during the seven days of mourning, the mourner must observe on that day all the laws of mourning, and he is forbidden to witness any manner of festivity; but he may put on his shoes and sit on a regular chair (*Yoreh Deah* CDI, 7; *Orah Hayyim* DCXCVI, 4, gloss; *Beer Heteb* a. l., note 7).

33. During the seven days of mourning it is proper to have a quorum of ten adult male persons come to the house of the mourners, so that public prayers may be offered, and the mourners recite the *kaddish* for the dead. The mourner may be counted as one of

בבית האבל אין אומרים תחנון, ולא ארך אפים, ולא למנוח
 יענך ד', ומדלגים את הפסוק ואני זאת בריתי, ובחזרת שמונה
 עשרה אין אומרים ברכת כהנים, ובקדיש אין אומרים תתקבל.
 אומרים מזמור מט, ובימים שאין אומרים תחנון בבית הכנסת.
 אומרים מזמור טז ויורה דעה סימן שעו, סעיף ג בהנחה; אורח חיים סימן קלא, סעיף
 ד; טורי זהב סעיף קטן טו; מגן אברהם, אורח חיים שם, סעיף קטן י; באר היטב, אורח חיים
 סימן קכא, סעיף קטן ב, אורח חיים סימן רצה, סעיף קטן א; מאה שערים הלכות אבל
 ענ; דרך החיים).

לד. אין אומרים הלל בבית הנפטר אם יש שם אבל הקדוש
 שבעה. ואם מתפללים בבית הנפטר ואין שם אבל, או בבית
 האבל שאינו בבית הנפטר, אומרים גם בראש חדש הלל, אלא
 שהאבל בעצמו לא יאמר. ראש חדש שחל בשבת אומרים הלל
 בצבור גם בבית האבל, דאין אבלות בפרהסיא בשבת ויורה
 סימן שעו, באר היטב סעיף קטן ב, ופתחי תשובה סעיף קטן ב).

the quorum of ten. In the house of the mourner we do not recite *tahanun*, *erekh appayim*, and *lamnatzeah ya'ankah adonay*; the verse *vaani zoth b'rithi* (contained in *ubah l'zion*), is omitted; during the repetition of the *shemoneh esreh* ('*amidah*'), the priests' blessing is omitted; so is omitted the verse *tithkabel* in the *kaddish*. After the service, Psalm XLIX is read; and on those days when the Prayers of Supplications (*tahanun*) are not read, Psalm XVI is read instead of XLIX (*Yoreh Deah* CCLXXVI, 3, gloss; *Orah Hayyim* CXXXI, 4; *Ture Zahab* a. l., note 15; *Magen Abraham* ad *Orah Hayyim* CXXXI, note 10; *Beer Heteb* ad *Orah Hayyim* CXXXI, note 2, ad *Orah Hayyim* CCXCV, note 1; *Meah Shearim* Abel 73; *Derekh ha-Hayyim*).

34. During the seven days of mourning, no *hallel* should be recited in the house of the deceased, if there is a mourner present. If they pray in the house of the departed but there is no mourner present, or if they pray in the house of the mourner but death did not occur there, *hallel* should be recited even on the New Moon, but the mourner himself should not recite it. If the New Moon occurs on the Sabbath, *hallel* should be recited with the congregation even in the house of the mourner, for on the Sabbath no public mourning is to be observed (*Beer Heteb* and *Pithe Teshubah* to *Yoreh Deah* CCCLXXVI, note 2).

כח. דיני שלשים ושנים עשר חדש

א. אסור ללבש תוך שלשים בגדי שבת אפילו בשבת, ומכל שכן ללבש בגדים חדשים. ועל אביו ואמו נהגו איסור ללבש בגדים חדשים כל שנים עשר חדש. אך אם צריך להם, יתבאר לאחר ללבשם תחלה שנים או שלשה ימים (יורה דעה סימן שפ"ט, סעיף י). בהנהגה; קצור שלחן ערוך סימן ריא, סעיף י).

ב. אסור לתקן שערו כל שלשים, בין שער ראשו בין שער זקנו, ועל אביו ואמו עד שיגערו בו חבריו. במדינות אלו נהגו שאין מגלחים כל שנים עשר חדש. אבל אם יש צרך, כגון שהכבד עליו שערו, או שהולך בין האומות ומתנוול ביניהם בשערות, אז מותר לגלחם, ובלבד שיהא לאחר שלשים יום (מועד קטן דף ט"ז, א; בב, עמוד ב; רמב"ם הלכות אבל פרק ו, הלכה ג; יורה דעה סימן שצ, סעיפים א, ד).

ג. אסור לאכל בסעודת ברית מילה, ופדיון הבן, ובסעודת נשואין כל שלשים יום על שאר קרוביו, וכל שנים עשר חדש על אביו ואמו, ואפילו בשנה מעוברת סגי בשנים עשר חדש. ובתוך ביתו אם יש סעודת מצוה מותר לו לאכל, אך בסעודת נשואין יש להחמיר אפילו בתוך ביתו (מועד קטן כב, עמוד ב; רמב"ם הלכות נשואין פרק ו, הלכה ו, ז; יורה דעה סימן שצ"א, סעיפים ב, ג).

ד. אינו רשאי להזמין לאחרים או להזמן עם אחרים (יורה דעה סימן שפ"ה, סעיף קטן ג; קצור שלחן ערוך סימן ריב, סעיף ב). לא ישלח בן

XXVIII. LAWS CONCERNING THE THIRTY DAYS AND THE TWELVE MONTHS

1. During the first thirty days of mourning, the mourner is forbidden to wear his Sabbath clothes even on the Sabbath. Needless to add that he is forbidden to put on new clothes. One who mourns for a parent is forbidden, according to custom, to put on new clothes during the entire year. If, however, the mourner is in need of new clothes, he should let someone else wear them first for two or three days (*Yoreh Deah* CCCLXXXIX, 3, gloss; *Kitzur Shulhan Arukh* CCXI, 10).

2. A mourner is forbidden to cut his hair during the first thirty days of mourning; it is immaterial whether it is the hair of his head or the hair of his beard. If he mourns for a parent he must abstain from cutting his hair until he is rebuked by his friends. The custom prevalent with us is not to cut the hair the whole year, unless it is actually necessary; e. g., if his hair is a burden to him, or if he is amongst people of other beliefs, and he would be looked upon with disdain on account of his untrimmed hair. Under the above circumstances, the mourner may cut his hair, provided it is after the first thirty days of mourning (*Moed Katan* 14a, 22b; *Maim. Abel* VI, 3; *Yoreh Deah* CCCXC, 1, 4).

3. A mourner is forbidden to join in a circumcision feast, or in a feast celebrating the redemption of the first-born, or in a wedding feast, during the first thirty days of his mourning for his next of kin, and during the twelve months if he is in mourning for a parent; in an intercalated year twelve months are sufficient. If a religious feast is celebrated at the mourner's house, he is permitted to partake thereof; but if it is a wedding feast, he is not allowed to participate even if it is at his house (*Moed Katan* 22b; *Maim. Abel* VI, 6, 7; *Yoreh Deah* CCCXCI, 2, 3).

4. A mourner is not permitted to extend an invitation to others, or to be invited with others (*Beer Heteb* ad *Yoreh Deah* CCCLXXXV, note 3; *Kitzur Shulhan Arukh* CCXII, 2), nor is he allowed to send gifts to others or to receive gifts during the first

לאחרים ואחרים לא ישלחו לו כל שלשים, והוא הדין כל שנים
עשר חדש על אביו ואמו, ובשבת תליא במנהג (יורה דעה סימן שס)
סעיף ג בהגהה).

ה. אסור לכנוס לבית נשואין כל שלשים על שאר קרובי
ושנים עשר חדש על אביו ואמו, אפילו לשמוע את הברכה
שמברכים שם. אבל יכול להיות שושבין להכניס את החתן תחת
החופה, ויכול ללבוש בגדי שבת ולאכל על הסעודה, ובלבד
שיהא לאחר שלשים (יורה דעה סימן שצא, סעיף ג בהגהה).

ו. מותר לו לאבל ללכת אל המשתה לשמש, ואוכל בבית
מה ששולחין לו מן הסעודה (שם).

ז. נוהגים שהאבל משנה את מקומו בבית הכנסת כל שלשה
ועל אביו ואמו שנים עשר חדש. ושנוי מקום היינו לכל הפחות
רחוק ארבע אמות ממקומו, ולמקום שהוא יותר רחוק מארבע
הקודש ממקומו (יורה דעה סימן שצג, סעיף ב בהגהה; סעיף ד; פתחי תשובה
סעיף קטן ז).

ח. מקצת יום השלשים נחשב ככולו, ותיכף כשתנץ החמה
בטלו ממנו גזירת שלשים (רמב"ם הלכות אבל פרק ו, הלכה יב; יורה דעה
שצח, סעיף א). חל יום שלשים בשבת, מותר לו לרחוץ בערב
בחמין לכבוד שבת, ולובש בגדי שבת, וחוזר למקומו בבית
הכנסת, אבל אסור בגילוח (יורה דעה סימן ת, סעיף ב בהגהה; דף
חשובה שם סעיף קטן ו; קצור שלחן ערוך סימן רטז, סעיף ב).

ט. בשנים עשר חדש שעל אביו ואמו לא אמרינן מקצת
ככולו, ואדרבה נוהגים להוסיף גם יום היארצייט לנהוג בו כיום

thirty days of mourning for any other next of kin; and this law applies to the period of twelve months when in mourning for a parent. Whether the above may be done on the Sabbath, depends upon the custom prevailing in the locality (*Yoreh Deah* CCCLXXXV, 3, gloss).

5. During the twelve months of mourning for one's parents, or during the first thirty days of mourning for any other next of kin, the mourner is not allowed to enter a house where a wedding feast is being celebrated, even if it is only for the purpose of listening to the benedictions that are recited on such occasions. He is, however, permitted to act as the best man escorting the groom under the nuptial canopy, to put on his Sabbath clothes for that purpose and partake of the feast, providing it is after the first thirty days of mourning (*Yoreh Deah* CCCXCI, 3, gloss).

6. A mourner is permitted to attend a wedding feast to act as a waiter, and in his own house he may eat whatever is sent him from the feast (l. c.).

7. It is customary for a mourner to change his place at the synagogue during the first thirty days of mourning. If one mourns for a parent, he should change his seat during the whole year. The new place should be at least four cubits distant from his accustomed seat and further removed from the Holy Ark (*Yoreh Deah* CCCXCIII, 2, gloss; 4; *Pithe Teshubah* a. l., note 7).

8. A part of the thirtieth day of mourning is considered a whole day; therefore immediately after sun-rise, the mourner is relieved from observing the laws pertaining to the thirty days of mourning (*Maim. Abel* VI, 12; *Yoreh Deah* CCCXCV, 1). If the thirtieth day occurs on the Sabbath, the mourner is permitted to bathe in warm water on Friday, in honor of the Sabbath; he may put on his Sabbath clothes, and resume his original seat in the synagogue; but he is not permitted to have his hair cut (*Yoreh Deah* CD, 2, gloss; vide *Pithe Teshubah* a. l., note 6; *Kitzur Simloneh Arukh* CCXVI, 2).

9. With reference to the twelve months of mourning for one's parent, we do not adopt the principle that "a part of the day is considered as the whole day." On the contrary, it is the prevailing

דין שנים עשר חדש ואפילו חל בשבת (יורה דעה סימן שצה, סעיף ג, ובהמשך).
באר היטב שם, סעיף קטן ג).

י. הרגל מבטל גזירת שלשים. כיצד, נהג שעה אחת (לאחר שעה אחת אלא אפילו פחות) לפני פסח, אותה שעה חשובה כמו שבעה ושמונה ימי פסח הרי לו חמשה עשר יום, ומשלים עוד חמשה יום למנין שלשים. נהג שעה אחת לפני שבועות, אותה שעה כמו שבעה, ויום הראשון של שבועות נחשב גם כן שבעה יום שני של שבועות הוא לו חמשה עשר יום, ומשלים אתר עוד חמשה עשר יום. נהג שעה אחת לפני חג הסוכות הרי שבעה ושבעה ימי סוכות הרי ארבעה עשר יום, ושמיני עצרת נחשב כן לשבעה, הרי אחד ועשרים יום, ויום שמחת תורה יום אחד ועשרים, ומשלים עוד שמונה ימים (מועד קטן יט. עמוד א-ב; כד, עמוד א). רמב"ם הלכות אבל פרק י, הלכה ג, ד; יורה דעה סימן שצט, סעיפים ז, ח, יא).

יא. נהג שעה אחת לפני ראש השנה, ביטל ראש השנה שבעה, ויום הכפורים מבטל גזירת שלשים. נהג שעה אחת יום הכפורים, ביטל יום הכפורים גזירת שבעה, וחג הסוכות שלשים (מועד קטן יט, עמוד א; רמב"ם שם, הלכה ג; יורה דעה שם, סעיפים ז, ח, יא).
יב. קבר את מתו שבעה ימים לפני הרגל, כיון שנהג קודם הרגל, הרגל מבטל גזירת שלשים, ואפילו היה יום הבכור בערב יום טוב (מועד קטן יט, עמוד ב; רמב"ם שם, הלכה ה; יורה דעה סעיף ג).

custom to include the *Jahrzeit* day, even if it occurs on the Sabbath in the period of mourning, and all the laws relating to the twelve months must be observed thereon (*Yoreh Deah* CCCXCV, 3, and gloss; *Beer Heteb* a. l., note 3).

10. A Festival annuls the laws relating to the first thirty days of mourning; thus, if the mourner observes one hour of mourning (not necessarily a complete hour, as less than that also suffices) before the Passover, that hour is considered equivalent to seven days, which, together with the eight days of Passover, make a total of fifteen days. After Passover, he counts additional fifteen days to complete the mourning period of thirty days. If the mourner observes mourning for one hour before Pentecost, that hour is considered equivalent to seven complete days, and the first day of Pentecost is also considered as seven days, whilst the second day of Pentecost constitutes the fifteenth day of mourning, and the observance of fifteen days thereafter completes the thirty days' period. If the mourner observes one hour's mourning before the Feast of Tabernacles, that hour is counted as seven days, which, together with the seven days of Tabernacles, make a total of fourteen days; the festival of *Shemini Azereth* counts also as seven days, making it a total of twenty-one days; the day of Rejoicing of the Law is the twenty-second day, and the observance of eight additional days thereafter completes the mourning period (*Moed Katan* 19a-b, 24a-b; *Maim. Abel* X, 3, 4; *Yoreh Deah* CCCXCIX, 7, 8, 11).

11. If the mourner observes one hour of mourning before the New Year (*Rosh Hashanah*), the Festival annuls the seven days of mourning; and the Day of Atonement annuls the thirty days. If he observes one hour's mourning before the Day of Atonement, the latter annuls the seven days of mourning, and the Feast of Tabernacles annuls the thirty days of mourning (*Moed Katan* 19a; *Maim. Abel* X, 3; *Yoreh Deah* CCCXCIX, 6, 9, 10).

12. If the burial takes place seven days before the Festival and the mourner observes the seven days of mourning before the Festival, the latter annuls the thirty days, even if the seventh day occurs on the day preceding the Festival (*Moed Katan* 19b; *Maim. Abel* X, 5; *Yoreh Deah* CCCXCIX, 3).

יג. חל שביעי שלו בערב שבת, ויום השבת יהיה ערב יום טוב, מותר לכבס ולרחוץ ולגלח בערב שבת (מועד קטן שם; יורה דעה שם, סעיף ג).

יד. שגג או הויד ולא נהג אבלות קודם הרגל, או שנקבר הנה סמוך לחשיכה ולא היה יכול לנהוג אבלות, אין הרגל מבטל ודינו כדין קובר את מתו ברגל (יורה דעה שם, סעיף א).

טו. הא דרגל מבטל גזירת שלשים דוקא על שאר מדינות אבל על אביו ואמו אין הרגל מבטל גזירת שלשים (רמב"ם הלכות פירק י, הלכה ה; יורה דעה סימן שצט, סעיף ד).

13. If the seventh day of mourning occurs on Friday, and a Festival occurs on that Sabbath evening, the mourner is permitted to wash himself, bathe, and to have his hair cut on Friday (*Moad Katan* l. c.; *Yoreh Deah* l. c., 3).

14. If the mourner either inadvertently or intentionally fails to observe mourning before a Festival, or if he is unable to observe mourning because the burial takes place at the approach of night, he is not exempt from observing the first thirty days of mourning, as they are not annulled by the Festival, and he is subject to the same law which applies to the case where a burial takes place on the festival itself (*Yoreh Deah* l. c., 1).

15. All the foregoing laws referring to the annulment of the thirty days of mourning by reason of the intervention of a Festival are applicable only in case of death of any next of kin, but mourning observed for a parent is not annulled by a Festival (*Maim. Abel* X, 5; *Yoreh Deah* CCCXCIX, 4).

כט. דין שמועה קרובה ושמועה רחוקה

א. מי שבאה לו שמועה שמת לו אחד מקרוביו שחייב להתאבל עליו, אם באה לו בתוך שלשים, ואפילו ביום שלשים עצמו, הרי זה שמועה קרובה וקורע. וחייב לנהוג שבעה ימי אבלות מיום שהגיעה לו השמועה, וגם אבלות שנוהג בשלשים מונה מיום השמועה, ויום השמועה דינו כיום הקבורה לכל דבר. ואותם השלשים יום שנקראה בהם שמועה קרובה מונה כיום הקבורה ולא מיום המיתה (מועד קטן כ, עמוד א; רמב"ם הלכות אבל פ"א הלכה א; יורה דעה סימן תב, סעיף א)

ב. באה לו השמועה לאחר שלשים יום, זוהי שמועה רחוקה. ואינו צריך לנהוג אבלות רק שעה אחת. לא שנא שמע ביום ולא שנא שמע בלילה ונהג שעה אחת דיו, ואפילו על אביו ואמו. אך בדברים שנוהגים על אביו ואמו כל שנים עשר חדש, נוהג בהם בשמועה רחוקה, ומונה שנים עשר חדש מיום המיתה. ואם באה לו השמועה מאביו ואמו לאחר שנים עשר חדש, אינו נוהג אבלות אלא שעה אחת גם בדברים שנוהגים בו כל שנים עשר חדש (קטן כ, עמוד ב; רמב"ם שם; יורה דעה שם).

ג. השומע שמועה רחוקה אינו צריך לנהוג כל דין אבלות אלא דיו בחליצת מנעול בלבד. ואם אין מנעלים ברגליו בשמועה, צריך לעשות מעשה אחרת שיהא ניכר שהוא אבלות, כגון שישב על הקרקע שעה אחת (יורה דעה שם, סעיף ב).

XXIX. LAWS CONCERNING "TIMELY" AND "DELAYED" NEWS

1. If one hears of the death of his next of kin, for whom he is required to mourn, within thirty days, even if on the thirtieth day, the tidings are called "timely", and he is obliged to rend his garments, and observe the seven days of mourning counting them from the day on which the tidings reach him. The period of the thirty days' mourning is also to be counted from the day on which he receives the news. The day on which the "timely" news reach him is governed by the same laws as obtain on the day of burial. And the thirty-day period, which is to be considered as constituting "timely" news, is to be counted from the day of interment and not from the day on which the death occurred (*Moed Katan* 20a; *Maim. Abel* VII, 1; *Yoreh Deah* CDII, 1).

2. If the news reach him after thirty days have elapsed from the day of burial, the tidings are called "delayed", and he need not observe mourning for more than one hour. It is immaterial whether he receives the "delayed" news by day or by night; one hour's mourning is sufficient even for the death of one's parent. However, the usual mourning for a parent during the twelve months must be observed even if the tidings of the death were "delayed". The twelve months' period is to be counted from the day on which death occurred. If the tidings reached him after the expiration of twelve months, he need not observe mourning for more than one hour, and this is true even of those laws which are to be observed during the twelve months (*Moed Katan* 20b; *Maim. Abel* VII, 1; *Yoreh Deah* CDII, 1).

3. One who received "delayed" news need not observe all the laws of mourning, it being sufficient for him to fake off his shoes. If he happened to wear no shoes when the news reached him, he must do something else whereby it will be recognized that he is in mourning, e. g., to sit on the ground for one hour (*Yoreh Deah* l. c.).

ד. באה לו שמועה קרובה בשבת, יום השבת עולה לו ליום אחד, ולמוצאי שבת קורע ומונה לו עוד ששה ימים (יורה דעה זע"ף ו).

ה. באה לו שמועה קרובה בשבת או ברגל, ולמוצאי שבת או למוצאי הרגל נעשה רחוקה, אסור ביום השבת או בימי הרגל בדברים שבצנעא ולמוצאי שבת או הרגל נוהג שעה אחת אבלות כמו בשמועה רחוקה (מועד קטן כ, עמוד ב; רמב"ם הלכות אבל פרק ז, הלכות יורה דעה סימן תב, סעיף ה).

ו. באה לו שמועה קרובה בשבת והוא ערב יום טוב, כן שדברים שבצנעא נוהג בו, מבטל הרגל גזירת שבועה (יורה דעה תב, סעיף י; באר היטב שם, סעיף קטן ח).

ז. מברין על שמועה קרובה ואין מברין על שמועה רחוקה. שמע שמועה קרובה בשבת אין מברין אותו ואוכל משלו, וגם ביום ראשון שלאחריו אין מברין אותו מפני שכבר נדחה יום השבת (יורה דעה סימן שעה, סעיפים יא, יב).

ח. השומע שמועה רחוקה בשבת או ברגל אינו נוהג אבלות ואפילו בדברים שבצנעא מותר, ולמוצאי שבת ורגל נוהג שבת אחת ודין (יורה דעה סימן תב, סעיף ו).

4. If one receives "timely" news on the Sabbath, he should count the Sabbath as one day, and at the termination of the Sabbath he should rend his garments and count six more days of mourning thereafter (*Yoreh Deah* l. c., 7).

5. If one receives "timely" news on the Sabbath or a Festival, and at the termination of the Sabbath or the Festival such news will become "delayed", he must abstain on such day from the private matters (from which a mourner must abstain on the Sabbath or a Festival), and at the termination of the Sabbath or the Festival, he should observe only one hour's mourning as though the tidings were "delayed" (*Moed Katan* 20b; *Maim. Abel* VII, 3; *Yoreh Deah* CDII, 5).

6. If one receives "timely" tidings on the Sabbath, and on that Sabbath night a Festival commences, inasmuch as he must abstain from private matters that are forbidden to a mourner on the Sabbath, the Festival that follows annuls the seven days of mourning (*Yoreh Deah* CD, 10; *Beer Heteb* a. l., note 8).

7. The meal of condolence is served to a mourner only upon his receiving "timely" news. If one receives "timely" news on Sabbath, the meal of condolence should not be served to him, but he should eat of his own food. He should not be provided with such a meal on the Sunday following, inasmuch as the day on which he heard the news has already passed (*Yoreh Deah* COCL-XXVIII, 11, 12).

8. If one receives "delayed" news on a Sabbath or on a Festival, he should not observe mourning even with regard to private matters; but at the termination of the Sabbath or Festival, he should observe one hour's mourning, and that is sufficient (*Yoreh Deah* CDII, 6).

ל. דיני קדיש ויארציט

א. נמצא במדרשים הרבה מעשיות, כי על ידי שהבן אומר קדיש בשביל אביו או אמו, ניצולים מן הדין. על כן נוהגים לומר קדיש (יורה דעה סימן שעו, סעיף ד בהגהה).

ב. אף על פי שאמירת הקדיש והתפלות מועילות להאבות מכל מקום אין אלו העיקר, אלא העיקר הוא שהבנים ילכו באדר מישור, כי בזה הם מזכים את האבות (וזהו סוף פרשת בחקותי).

ג. נוהגים שאין אומרים קדיש רק אחד עשר חדש, אלא להחזיק את אביו ואת אמו כרשעים, דמשפט של רשעים הוא עשר חדש. ואם השנה מעוברת מונים אדר ראשון ואדר שני כחדשים (עדיות ב, יט; ראש השנה יז, עמוד א; יורה דעה סימן שעו, סעיף ד בהגהה) שלחן ערוך סימן כו, סעיף כז).

ד. בתוך שבעה יש לו לאבל כל הקדישים, ודוחה כל האבלים. ומונים שבעה מיום הקבורה (יורה דעה סימן שעו, סעיף ד בהגהה). ה. יארציט ובן שלשים קודמים לשאר אבלים שהם בתוך השנה, ומכל מקום יש להם לתת גם להם איזה קדישים (יורה דעה).

ו. מצוה להתענות בכל שנה יום שמת בו אביו או אמו, להתעורר לתשובה ולפשפש במעשיו באותו היום, ולהתחזק עליהם, ועל ידי זה יזכה את אביו ואת אמו שיתעלו בגן עדן (יורה דעה סימן תב, סעיף יב בהגהה; קצור שלחן ערוך סימן רכא, סעיף א).

XXX. LAWS CONCERNING *KADDISH* AND *JAHRZEIT*

1. Many stories are related in the Midrashim telling of a son's saving his father or his mother from judgment by reciting the *kaddish*. The custom therefore prevails for a mourner to say *kaddish* (*Yoreh Deah* CCCLXXVI, 4, gloss).

2. Although the saying of the *kaddish* and the recitation of prayers are helpful to the parents, it is not the main thing; the principal thing is for the children to walk in the proper path, for thereby they obtain divine grace for their parents (*Zohar Behukotai*, end).

3. It is the prevailing custom to say *kaddish* no longer than eleven months in order not to make one's father or mother appear as evil-doers, for the punishment of the wicked is meted out to them during the first twelve months after death. In an intercalated year, the first Adar and the second Adar are considered as two distinct months as regards the saying of *kaddish* (*Eduyyot* II, 19; *Rosh Hashanah* 17a; *Yoreh Deah* CCCLXXVI, 4, gloss).

4. During the first seven days of mourning, the mourner is entitled to say all the *kaddishim*, thus barring all other mourners from saying *kaddish*. The seven days are counted from the day of the interment (*Yoreh Deah* CCCLXXVI, 4, gloss).

5. One having *Jahrzeit* and also one in his first thirty days of mourning take precedence of the mourners who are observing the year of mourning; nevertheless the latter, too, should be permitted to say some of the *kaddishim* (*Yoreh Deah* l. c.).

6. It is a religious duty devolving upon every person to fast on the anniversary day of the death of his father or mother, in order that he may be impelled to do repentance, investigate his conduct and improve it, and in this way obtain Divine grace for his father and mother who will be elevated in Paradise (*Yoreh Deah* CDL, 12, gloss; *Kitzur Shulhan Arukh* CCXXI, 1).

ז. היארצייט הוא לעולם ביום המיתה ואפילו בשנה הראשונה. אך אם נמשכה הקבורה מן המיתה שלשה ימים או יותר, אזי יהיה לו היארצייט בשנה הראשונה ביום הקבורה, ואחר כך תמיד ביום המיתה (אורח חיים סימן תקסח, סעיף ח; יורה דעה סימן תב, סעיף יב בהג"ה). באר היטב שם, סעיף קטן יא; קצור שלחן ערוך סימן רכא, סעיף ב).

ח. אם מת בשנה מעוברת באדר ראשון או באדר שני, אזי בשנה פשוטה יהיה לו היארצייט גם כן באדר, ובשנה מעוברת בזה האדר שמת בו, אם בראשון—בראשון, ואם בשני—בשני. בזה בחדש אדר בשנה פשוטה, אזי בשנה מעוברת יהיה לו היארצייט באדר ראשון, וגם באדר שני יאמר קדיש, אך אל יסיג גבול אחרים (אורח חיים סימן תקסח, סעיף ז בהגהה; יורה דעה סימן תב, סעיף יב בהג"ה). קצור שלחן ערוך סימן רכא, סעיף ג).

ט. מי שהיה לו יארצייט ולא יכול לומר קדיש, כגון שהיה בדרך וכדומה, יכול לומר קדיש בתפלת ערבית שלאחר הארבע עשרה (קצור שלחן ערוך סימן כו, סעיף כא).

י. מי שאינו יודע יום מיתת אביו או אמו, יברור לו יום אחד בשנה שהוא קרוב לדעתו ליום המיתה, וישמור אותו היום לארבע עשרה ימים, ואם לא ידע, יאמר קדיש, אך לא יסיג גבול אחרים באמירת הקריאת (קצור שלחן ערוך סימן רכא, סעיף ח).

יא. נוהגים להדליק נר בליל היארצייט שדולק כל הלילה וכל היום, לנשמת המת, מפני שכתוב (משלי כ, כז): נר ה' נשמת אדם. (מגן אברהם באורח חיים סימן רסא, סעיף קטן ו).

7. The *Jahrzeit* is always to be held on the day the demise took place, even on the first anniversary. However, if three or more days elapsed from the day of death until the interment, the first *Jahrzeit* should be observed on the anniversary of the interment, and in subsequent years always on the anniversary of the death (*Orah Hayyim* DLXVIII, 8; *Yoreh Deah* CDII, 12, gloss; *Beer Heteb* a. l., note 11; *Kitzur Shulhan Arukh* CCXXI, 2).

8. If death occurs during an intercalated year either in the first or in the second Adar, then in an ordinary year the *Jahrzeit* must be observed on the like date in the month of Adar, but in a leap year it should be observed in that particular month when death occurred, whether in the first or in the second Adar. If death occurred in Adar of an ordinary year, then in a leap year, *Jahrzeit* should be observed, on Adar I, and on the same date in the second Adar *kaddish* should be recited; but the mourner may not bar others from saying *kaddish* in the second Adar (*Orah Hayyim* DLXVIII, 7, gloss; *Yoreh Deah* CDII, 12, gloss; *Kitzur Shulhan Arukh* CCXXI, 3).

9. If the one who has *Jahrzeit* is unable to say *kaddish*, for instance when he is on the road, he may say *kaddish* at the Evening Service (*ma'arib*) following the day of the *Jahrzeit* (*Kitzur Shulhan Arukh* XXVI, 21).

10. If one is not certain of the day when his father or his mother died, he should select a certain day, which according to his opinion is the approximate date, and should observe that day as the *Jahrzeit* on which to say *kaddish*; but he may not encroach upon the rights of others with regard to the *kaddish* (*Kitzur Shulhan Arukh* CCXXI, 8).

11. It is customary to kindle a light on the eve of the *Jahrzeit* which is kept burning for twenty-four hours. This practice is linked with the thought expressed in Proverbs XX, 27: "The spirit of man is the lamp of the Lord" (*Magen Abraham* ad *Orah Hayyim* CCLXI, note 6).

לא. הקמת מצבה

א. מנהג עתיק הוא בישראל להקים מצבה לכבוד המת בראש קברו. יעקב אבינו הציב מצבה על קבורת רחל, כמו שכתוב (בראשית לה, כ): „ויצב יעקב מצבה על קבורתה, היא קבורת רחל עד היום“, כדי שידעו המקום להתפלל שם ושלא ישכח המת מן הלב.

חכמי התלמוד מדברים כבר אדות המנהג הזה, ובזמנם היה כבר רושמים בכתב על המצבה לזכרון המת (חוריות יג, עמוד ב): „אומרים אף הקורא הכתב שעל גבי הקבר.“ (ראה שקלים ב, ה, ג; ריב"ז הלכות אבל פרק ד, הלכה ד).

ב. יש מקומות נוהגים שאין מציבים מצבה עד לאחר שנים עשר חדש. והטעם הוא משום שהמצבה נראה לחשיבותא, ובתוך שנים עשר חדש יש לו צער. ועוד טעם אחר, משום שהקמת המצבה היא שלא ישתכח המת מן הלב, והמת אינו נשכח עד לאחר שנים עשר חדש (ברכות נח, עמוד ב). ויש מקומות שאין מדקדקים בזה (קצור שלחן ערוך סימן קצט, סעיף יז).

ג. נוהגים לכסות את המצבה ביום הקמתה, ואחד האבלים מסיר את המכסה טרם שמתחילים סדר התפלה.
ד. אלה שלא ראו קברים תוך שלשים יום, אומרים „אשר יד אתכם בדין“, גומר, עמוד 125.

סדר תפלה להקמת מצבה

תהלים א

אֲשֶׁרִי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הֵלֵךְ בְּעֵצַת רְשָׁעִים,
וּבְדֶרֶךְ חֲטָאִים לֹא עָמַד, וּבְמוֹשֵׁב לִצִּים
לֹא יָשָׁב.

XXXI. DEDICATION OF TOMBSTONE

1. It is an ancient custom in Israel to set up a tombstone in honor of the departed at the head of the grave. Our patriarch Jacob set up a monument on the grave of his wife Rachel, as it is written (*Gen. XXXV, 20*): "And Jacob set up a pillar upon her grave; the same is the pillar of Rachel's grave unto this day." The tombstone is set up so that one should know where to pray, and also that the dead be not forgotten.

This custom is mentioned many times in the Talmud. In the days of the Talmud it had already been the established custom to engrave inscriptions on tombstones, as is evidenced by the expression (*Horayot 13b*): "Others would also include the one who reads the inscriptions on the graves" (vide *Shekalim II, 5, 7; Maim. Abel IV, 4*).

2. It is the custom in some localities not to put up a tombstone until twelve months after death, because a tombstone bears marks of distinction and within the twelve months the deceased has anxiety. Another reason for the above custom is, that tombstones are put up so that the dead may not be forgotten, and as a rule the dead is not forgotten until after twelve months (*Berakot 58b*). But there are other localities where people are not particular in this regard (*Kitzur Shulhan Arukh CXCIX, 17*).

3. It is customary to cover the tombstone with a veil on the day of the unveiling, and before the service is begun for one of the mourners to unveil the stone.

4. Those who have not seen any graves during the preceding thirty days, should recite the preyer on page 125.

ORDER OF SERVICE

PSALM I.

Happy is the man that hath not walked in the
counsel of the wicked,
Nor stood in the way of sinners,
Nor sat in the seat of the scornful,

כי אם בתורת יי חפצו, ובתורתו יהנה יומם
ולילה.

והיה כעץ שתול על פלגי מים, אשר פריו
יתן בעתו, ועלהו לא יבול, וכל אשר יעשה
יצליח.

לא בן הרשעים, כי אם כמץ אשר תדפנו
רוח.

על בן לא יקומו רשעים במשפט, וחסאים
בעדת צדיקים.

כי יודע יי דרך צדיקים, ודרך רשעים
תאבד.

אנוש כחציר ימיו, כציץ השדה בן יציץ.
כי רוח עברה בו ואיננו, ולא יכירנו עוד
מקומו.

וחסד יי מעולם ועד עולם על יראיו,
וצדקתו לבני בנים.

לו חכמו, ישכילו זאת, יבינו לאחריהם:
כי לא במוות יקח הכל, לא ירד אחריו
כבודו.

But his delight is in the Law of the Lord;
And in His law doth he meditate day and night.

And he shall be like a tree planted by streams
of water,

That bringeth forth its fruit in its season,

And whose leaf doth not wither;

And in whatsoever he doeth he shall prosper.

Not so the wicked;

But they are like the chaff which the wind
driveth away.

Therefore the wicked shall not stand in the
judgment,

Nor sinners in the congregation of the
righteous.

For the Lord regardeth the way of the right-
eous;

But the way of the wicked shall perish.

As for man, his days are as grass; as the flower
of the field, so he flourisheth.

For the wind passeth over it, and it is gone;
and the place thereof knoweth it no more.

But the mercy of the Lord is from everlasting
to everlasting upon them that fear Him, and
His righteousness unto children's children.

Oh that they were wise, that they understood
this, that they consider their latter end!

For at a man's death he shall carry nothing
away; his glory shall not descend after him.

שֹׁמֵר תָּם וְיָרֵאָה יִשְׂרָאֵל, כִּי אַחֲרִית לְאִישׁ שְׁלוֹם.
פְּוֹדָה יִי נַפְשׁ עֲבָדָיו, וְלֹא יֵאָשְׁמוּ כָּל הַחוֹסִים
בּוֹ.

מִה יִקָּר חֲסִדְךָ אֱלֹהִים, וּבְנֵי אָדָם בְּצֵל
כְּנָפֶיךָ יַחֲסִיוֹן.

יְרוּיֵן מִדָּשֶׁן בֵּיתְךָ, וְנַחַל עֲדֻנְיָךְ תִּשְׁקֵם.
יָבוֹא שְׁלוֹם, יְנוּחוּ עַל מְשֻׁכְּבוֹתֶם הוֹלֵךְ נֹכַח.

לֹאֲשֶׁה אֹמְרִים פְּסוּקִים אֵלֶּה מִן מַשְׁלֵי פֶרֶק לֹא:
אֲשֶׁת חַיִּל מִי יִמָּצָא, וְרָחֵק מִפְּגִינִים מִכָּרָה.
בְּטַח בָּהּ לֵב בַּעֲלָהּ, וְשָׁלָל לֹא יַחֲסֹר.
גִּמְלָתָהּ טוֹב וְלֹא רָע כָּל יְמֵי חַיֶּיהָ.

כַּפָּה פָּרָשָׁה לְעֹנִי, וַיִּדְיָה שְׁלָחָה לְאַבְיוֹן.
נוֹדַע בְּשַׁעְרִים בַּעֲלָהּ, בְּשִׁבְתּוֹ עִם זִקְנֵי אֶרֶץ.
עוֹז וְהִדָּר לְבוֹשָׁהּ, וּתְשֻׁמָּה לְיוֹם אַחֲרוֹן.

פִּיָּה פִּתְחָה בְּחִכָּמָהּ, וְתוֹרַת חֵסֶד עַל לְשׁוֹנָהּ.

Mark the perfect man, and behold the upright;
for the end of that man is peace.

The Lord redeemeth the soul of His servants;
and none of them that take refuge in Him
shall be desolate.

How precious is Thy loving-kindness, O God!
and the children of men take refuge under
the shadow of Thy wings.

They sate themselves with the fatness of Thy
house; and Thou givest them to drink of
the river of Thy pleasures.

He shall enter into peace; they shall rest on
their beds—each one that walketh in his
uprightness.

For a woman the following selected verses from Proverbs XXX
are read:

A woman of valor who can find?
For her price is far above rubies.
The heart of her husband doth safely trust in
her,
And he hath no lack of gain.
She doeth him good and not evil,
All the days of her life.
She stretcheth out her hand to the poor;
Yea, she reacheth forth her hand to the needy.
Her husband is known in the gates,
When he sitteth among the elders of the land.
Strength and dignity are her clothing,
And she laugheth at the time to come.
She openeth her mouth with wisdom;
And the law of kindness is on her tongue.

צופיה הליכות ביתה, ולחם עצלות לא
תאכל.

קמו בניה ויאשרוה, בעלה ויהללה.

רבות בנות עשו חיל, ואת עליה על כלנה.

שקר החן והבל היפי, אשה יראת יי היא
תתהלל.

תנו לה מפרי ידיה, ויהללוה בשערים
מעשיה.

תהלים טו

מזמור לדוד:

יי, מי יגור באהלך, מי ישכן בנהר קדשך.

הוילך תמים ופועל צדק, ודבר אמת בלבבו.

לא רגל על לשנו, לא עשה לרעהו רעה,

וחרפה לא נשא על קרבו.

נבזה בעיניו נמאס, ואת יראי יי יכבד, נשבע

להרע ולא ימר.

בספו לא נתן בנשך, ושחד על נקי לא לקח:

עשה אלה, לא ימוט לעולם.

She looketh well to the ways of her household,
And eateth not the bread of idleness.

Her children rise up, and call her blessed;
Her husband also, and he praiseth her:

"Many daughters have done valiantly,
But thou excellest them all."

Grace is deceitful, and beauty is vain;
But a woman that feareth the Lord, she shall
be praised.

Give her of the fruit of her hands;
And let her works praise her in the gates.

PSALM XV.

Lord, who shall sojourn in Thy tabernacle?
Who shall dwell upon Thy holy mountain?
He that walketh uprightly, and worketh righteousness,

And speaketh truth in his heart;

That hath no slander upon his tongue,
Nor doeth evil to his fellow,

Nor taketh up a reproach against his neighbor;

In whose eyes a vile person is despised,
But he honoreth them that fear the Lord;

He that sweareth to his own hurt, and changeth not;

He that putteth not out his money on interest,
Nor taketh a bribe against the innocent.

He that doeth these things shall never be moved.

הרב דורש דרשה; אחרי כן אומרים.

תהלים כג

מזמור לדוד:

יְיָ רֹעִי, לֹא אֲחָסֵר.

בְּנֵאוֹת דָּשָׁא יִרְבִּיצֵנִי, עַל מִי מְנוּחַת יְנֵה־לִּי.

נַפְשִׁי יִשְׁוֹבֵב, יִנְחֵנִי בְּמַעְגְלֵי צֶדֶק, לְמַעַן שְׁמוֹ.

גַּם כִּי אֵלֶּךְ בְּגִיא צִלְמוֹת לֹא אִירָא רָע, כִּי

אִתָּה עֲמָדִי; שִׁבְטְךָ וּמִשְׁעֲנֶתְךָ הִמָּה יִנְחֻמוּנִי.

תַּעֲרֹךְ לִפְנֵי שְׁלֹחַן נֹגֵד צִרְיִי, דִּשְׁנֶת בִּשְׁמֹן

רֹאשִׁי, כּוֹסֵי רִנָּה.

אֵךְ טוֹב וַחֲסֵד יִרְדְּפוּנִי כָּל יְמֵי חַיִּי, וְשִׁבְתִּי

בְּבֵית יְיָ לְאָרֶךְ יָמִים.

לזכר:

אל מלא רחמים, שוכן בפרומים, המצא מנוחה

נכונה תחת כנפי השכינה, במעלות קדושים וטהורים

בזהר הקרקיע מזהירים, את נשמת (פלוני בן פלוני) שהלך

לעולמו, בעבור ש (פב"פ) נדב לצדקה בעד הוצאת

נשמתו, בגן עדן תהא מנוחתו. לכן בעל הרחמים

יסתירהו בסתר כנפיו לעולמים, ויצרור בצדק

The Rabbi delivers a sermon after which the following is said.

PSALM XXIII

The Lord is my shepherd; I shall not want.
He maketh me to lie down in green pastures;
He leadeth me beside the still waters.
He restoreth my soul;
He guideth me in straight paths for His name's sake.

Yea, though I walk through the valley of
the shadow of death,

I will fear no evil

For Thou art with me;

Thy rod and Thy staff, they comfort me.

Thou preparest a table before me in the presence of mine enemies; Thou hast anointed my head with oil; my cup runneth over.

Surely goodness and mercy shall follow me all the days of my life;

And I shall dwell in the house of the Lord for ever.

MEMORIAL PRAYER

FOR MALE

O God, full of compassion, Thou who dwellest on high, grant perfect rest beneath the sheltering wings of Thy presence, among the holy and pure who shine as the brightness of the firmament, unto the soul of son of , who has gone unto eternity, and in whose memory charity is offered by May his repose be in Paradise. May the Lord of mercy bring him under the cover of His wings, and let

החיים את נשמתו, יי הוא נחלתו, ויגוֹחַ בְּשָׁלוֹם עַל
מִשְׁכְּבוֹ, וְנֹאמַר אָמֵן.

לנקה:

אֵל מֵלֵא רַחֲמִים, שׁוֹכֵן בְּמְרוֹמִים, הַמָּצֵא מְנוּחָה
נְכוֹנָה תַּחַת כְּנָפֵי הַשְּׂכִינָה, בְּמַעְלֹת קְדוּשִׁים וּטְהוּרִים
כֹּזֶהר הָרָקִיעַ מְזוּהָרִים, אֶת נִשְׁמַת (פלונית בת פלכו
שֶׁהִלָּכָה לְעוֹלָמָה, בְּעָבוּר שׁ(פ"פ) נִדְּב לְצַדִּיקָה בְּעַד
הַזְכָּרַת נִשְׁמָתָהּ, בְּגֵן עֵדֶן תִּהְיֶה מְנוּחָתָה. לָכֵן בְּעַל
הַרְחָמִים יִסְתִּירָהּ בְּסֶתֶר כְּנָפָיו לְעוֹלָמִים, וְיִצְרֹר
בְּצִרּוֹר הַחַיִּים אֶת נִשְׁמָתָהּ, יי הוא נחלתה, וְתִשְׁכַּח
בְּשָׁלוֹם עַל מִשְׁכְּבָהּ, וְנֹאמַר אָמֵן.

עֲלֵינוּ לְשַׁבַּח לְאֲדוֹן הַכֹּל, לְתַת גְּדֻלָּה לְיוֹצֵר
בְּרָאשִׁית, שֶׁלֹּא עָשָׂנוּ כְּגוּיֵי הָאֲרָצוֹת וְלֹא שָׁמַע
כְּמִשְׁפָּחוֹת הָאֲדָמָה, שֶׁלֹּא שָׁם חָלַקְנוּ כָּהֵם, וְטוֹרְדוּ
כָּכָל הַמוֹנֵם. וְאַנְחֵנוּ כְּרָעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים וּמוֹדִים לְפָנֶי
מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים, הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. שֶׁהוּא מִקְדֵּשׁ
שָׁמַיִם וְיוֹסֵד אֶרֶץ, וּמוֹשֵׁב יְקָרוֹ בְּשָׁמַיִם מְמַעַל, וְשֹׁכֵן
עוֹ בְּגִבְהֵי מְרוֹמִים, הוּא אֱלֹהֵינוּ, אֵין עוֹד.

his soul be bound up in the bond of eternal life. May the Lord be his possession, and may his repose be peace. Amen.

FOR FEMALE

O God, full of compassion, Thou who dwellest on high, grant perfect rest beneath the sheltering wings of Thy presence, among the holy and pure who shine as the brightness of the firmament, unto the soul of . . . daughter of . . . , who has gone unto eternity, and in whose memory charity is offered by May her repose be in Paradise. May the Lord of mercy bring her under the cover of His wings, and let her soul be bound up in the bond of eternal life. May the Lord be her possession, and may her repose be peace. Amen.

ADORATION

It is our duty to render praise unto the Lord of all existing things, and to adore Him, the Creator of the world, since He hath not assigned unto us a portion as He hath unto all other nations and families of the earth.

For we bow the head and bend the knee before the King of kings, the Holy One, praised be He.

Who spread out the heavens and established the earth, whose seat of glory is in the heavens above, and whose abode of might is in the loftiest heights. He is our God, there is none else. In truth, He is our King.

מלכנו אָפּס זולתו, כּכתוב בְּתוֹרָתוֹ, וַיִּדְעַתְּ הַיּוֹם
וְהַשַּׁבָּת אֵל לְבַבְךָ, כִּי יי הוּא הָאֱלֹהִים בְּשִׁמּוֹם מִמַּעַל
וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת, אֵין עוֹד.

עַל כֵּן נִקְוָה לָךְ יי אֱלֹהֵינוּ, לְרֹאוֹת מִהֲרָה
בְּתַפְאֶרֶת עֲזָךְ, לְהַעֲבִיר גְּלוּלִים מִן הָאָרֶץ, וְהַאֲלִידֵם
בְּרוֹת יִכְרָתוֹן, לְתַקֵּן עוֹלָם בְּמַלְכוּת שְׁדִי, וְכָל בְּרָה
בְּשֵׁר יִקְרָאוּ בְּשִׁמָּה, לְהַפְנוֹת אֵלֶיךָ כָּל רִשְׁעֵי אֶרֶץ.
יִכִּירוּ וַיִּדְעוּ כָּל יוֹשְׁבֵי תֵבֶל כִּי לָךְ תִּכְרַע כָּל בְּרָה
תִּשָּׁבַע כָּל לָשׁוֹן. לְפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ יִכָּרְעוּ וַיִּפּוֹלּוּ,
וְלִכְבוֹד שְׁמֶךָ יִקָּר יִתְנוּ, וַיִּקְבְּלוּ כָּלָם אֶת עוֹל מַלְכוּתְךָ
וְתַמְלוּךְ עֲלֵיהֶם מִהֲרָה לְעוֹלָם וָעֶד. כִּי הַמַּלְכוּת
שְׁלָךְ הִיא וּלְעוֹלָמִי עַד תַּמְלוּךְ בְּכָבוֹד, כְּכַתּוּב
בְּתוֹרָתְךָ, יי יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד. וְנֹאמַר, וְהָיָה יי לְמֶלֶךְ
עַל כָּל הָאָרֶץ, בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יי אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד.

קדיש יתום:

יִתְגַּדֵּל וַיִּתְקַדֵּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא, בְּעָלְמָא דִּי בְּרָא
בְּרִעוּתָהּ, וַיִּמְלִיךְ מַלְכוּתָהּ, בְּחֵיכּוֹן וּבַיּוֹמִיכּוֹן, וּבְכָל
דְּכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּעֻגְלָא וּבְזִמְן קָרִיב, וְאָמְרוּ אֲבָרָהָם

there is none beside Him; as it is written in His Law: "Know this day, and lay it in thy heart, that the Lord, He is God in heaven above and upon the earth beneath."

O God, may the time not be distant when the glory of Thy might be perceived throughout the world, when abominations will be removed from the earth, and idolatry be no more; when the world will be perfected under the kingdom of the Almighty, and all mortals will call upon Thy name; when all the wicked of the earth will turn unto Thee. May all the inhabitants of the earth know that to Thee alone every knee must bend and every tongue give homage. Let them bow before Thee, O Lord our God, and let them give honor to Thy glorious name. May they all acknowledge Thy kingdom, and do Thou reign over them. Yea, the kingdom is Thine, and to all eternity Thou wilt reign in glory; as it is written in Thy Law: "The Lord will reign for ever and ever." And it is said again: "And the Lord will be king over all the earth. On that day the Lord shall be one and His name shall be one."

ORPHAN'S KADDISH

Extolled and hallowed be the name of God throughout the world which He has created. May His kingdom be established in your life-time, and in the life-time of the whole house of Israel, speedily and without delay; and say ye, Amen.

יְהִי שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ, לְעֵלָם וּלְעֵלְמֵי עֵלְמֵיָא.
 יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאֵר וְיִתְרוֹמֵם וְיִתְנַשֵּׂא
 וְיִתְהַדָּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלָּל שְׁמֵהּ דְּקוּדְשָׁא, בְּרִיךְ הוּא.
 לְעֵלָא (בעשרת ימי תשובה: וּלְעֵלָא מְכָל) מִן כָּל בְּרַכְתָּא
 וְשִׁירְתָּא, תְּשַׁבְּחָתָא וְנַחֲמָתָא דְאַמִּירָן בְּעֵלְמָא, וְאַמְרוּ
 אָמֵן.

יְהִי שְׁלָמָא רַבָּא מִן שְׁמַיָּא וְחַיִּים, עָלֵינוּ וְעַל כָּל
 יִשְׂרָאֵל, וְאַמְרוּ אָמֵן.
 עֲשֵׂה שְׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל
 כָּל יִשְׂרָאֵל, וְאַמְרוּ אָמֵן.

(Congregation and repeated by the orphan.)

May His omnipotent name be praised for ever and ever throughout the world.

May the name of the Holy One be praised, glorified, extolled, magnified, honored, and most excellently adored, in words far surpassing all homage, hymns, praises and eulogies that can be expressed in the world; and say ye, Amen.

May abundance of peace and happy life be bestowed upon us and upon all Israel; and say ye, Amen.

May He, who establishes peace in His high heavens, grant through His mercy peace to us and to all Israel; and say ye, Amen.

לב. חנוך בית הקברות והגדר

א. כשקונים קרקע לבית קברות חדש, או כשמוסיפים קרקע חדשה על בית הקברות הישן, או כשבונים גדר חדש מסביב לבית הקברות, אזי נוהגים שאנשי חברה קדישא מתענים, על כל פנים עד אחר חצות היום, ביום שמחנכים בו את הקרקע או את הגדר, ובשחרית אומרים את הסליחות שאנשי חברה קדישא נוהגים לאמר כשמתענים בכ"ו כסלו.

ב. כשבאים לבית הקברות אומרים אלה שלא ראו קבר תוך שלשים יום, „אשר יצר אתכם בדין" וכו' (ראה לעיל דף 125).

ג. כל הנאספים אומרים אחר כך על פי הסדר הזה:

תהלים צא

יֵשֶׁב בְּסֶטֶר עֲלִיוֹן, בְּצֵל שְׁדֵי יִתְלוֹנֵן.

אִמַּר לִי מַחְסִי וּמְצוּדָתִי, אֱלֹהֵי אֲבֹתָנוּ בּוֹ.

כִּי הוּא יַצִּילָךְ מִפֶּחַ יְקוֹשׁ, מִדְּבַר הָוֹת.

בְּאַבְרָתוֹ יִסָּד לָךְ וְתַתַּת כְּנָפָיו תִּחְסֶה, צִנָּה וְסִחְרָה אָמְתוֹ.

לֹא תִירָא מִפֶּחַד לִיָּלָה, מִחֶץ יַעֲוֶף יוֹמָם.

XXXII. CONSECRATION OF A NEW CEMETERY OR A NEW FENCE

1. In the event ground is bought for a new cemetery, or when new ground is added to the old cemetery, or when a new fence is built around a cemetery, it is customary for the *Hebrah Kaddish* (the Brotherhood that attends the dead) to fast at least till after midday on the day the new cemetery or the new fence is consecrated, and in the Morning Service to incorporate the Special Supplications generally recited by the Brotherhood upon their fasting on the fifteenth day of Kislev.

2. Upon reaching the cemetery, those who have not seen any graves in the preceding thirty days or more, should recite the prayer, "Praised be Thou . . . who hath created you in justice" etc., on page 125.

3. All those present then recite the following:

PSALM XCI.

O Thou that dwellest in the covert of the Most
High,
And abidest in the shadow of the Almighty;
I will say of the Lord, who is my refuge and my
fortress,
My God in whom I trust,
That He will deliver thee from the snare of the
fowler,
And from the noisome pestilence.
He will cover thee with His pinions,
And under His wings shalt thou take refuge;
His truth is a shield and a buckler.
Thou shalt not be afraid of the terror by night,
Nor of the arrow that flieth by the day;

מדבר באפל יהלך, מקטב ישוד צהררים.
 יפל מצדה אלה ורבבה מימינה, אליה לא
 ינש.

רק בעיניה תביט ושלמת רשעים תראה.
 כי אתה יי מחסי, עליון שמת מעונה.
 לא תאנה אליה רעה ונגע לא יקרב באהלה.
 כי מלאכיו יצוה לה, לשמרה בכל דרכיה.
 על פנים ישאונה, פן תגוף באבן רגלה.
 על שחל ופתן תדרה, תרמס כפיר ותנין.
 כי בי חשק ואפליטהו, אשגבהו כי ידע שמי.
 יקראני ואענהו, עמו אנכי בצרה, אחלצהו
 ואכבדהו.

ארה ימים אשביעהו, ואראהו בישועתי.
 ארה ימים אשביעהו, ואראהו בישועתי.

Of the pestilence that walketh in the darkness,
Nor of the destruction that wasteth at noon-
day.

A thousand may fall at thy side,
And ten thousand at thy right hand,
It shall not come nigh thee.

Only with thine eyes shalt thou behold,
And see the recompense of the wicked.
For thou hast made the Lord who is my refuge,
Even the Most High, thy habitation.

There shall no evil befall thee,
Neither shall any plague come nigh thy tent.
For He will give His angels charge over thee,
To keep thee in all thy ways.

They shall bear thee upon their hands,
Lest thou dash thy foot against a stone.

Thou shalt tread upon the Lion and asp;
The young lion and the serpent shalt thou
trample under feet.

“Because he hath set his love upon Me, there-
fore will I deliver him;

I will set him on high, because he hath known
My name.

He shall call upon Me, and I will answer him;
I will be with him in trouble;
I will rescue him and bring him to honor.

With long life will I satisfy him,
And make him to behold My salvation.”

The last verse, from ‘with long life’ is repeated:

שמות ל, לד-לו, ו-ח

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה, קַח לְךָ סָמִים נָטָף, וְשַׁחֲלֹת וְחִלְבָּנָה סָמִים, וְלִבְנָה וָכֹה, בַּד בַּבַּד יִהְיֶה. וְעָשִׂיתָ אֹתָהּ קְטֹרֶת, רִיחַ מִעֲשֵׂה רוּחַן, מִמָּלַח, טָהוֹר, קָדֹשׁ וְשַׁחֲקֹת מִמָּנָה הַדֵּק, וְנִתְתָּה מִמָּנָה לִפְנֵי הָעֵדֻת, בְּאֵהָל מוֹעֵד אֲשֶׁר אֲנִיעַד לְךָ שָׁמָּה; קֹדֶשׁ קִדְשִׁים תִּהְיֶה לָכֶם. וְנֹאמַר, וְהִקְטִיר עָלָיו אֲהֲרֹן קְטֹרֶת סָמִים; בַּבֶּקֶר בַּבֶּקֶר, בְּהִיטִיבוֹ אֶת הַנְּרוֹת, יִקְטִירָנָה. וּבָהָעֶלֶת אֲהֲרֹן אֶת הַנְּרוֹת בֵּין הָעֲרֵבִים, יִקְטִירָנָה, קְטֹרֶת תָּמִיד לִפְנֵי יְיָ לְדֹרֹתֵיכֶם.

במדבר יז, יא-טו

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אֲהֲרֹן, קַח אֶת הַמַּחֲתָה וְתֵן עַל־אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ וְשִׁים קְטֹרֶת, וְהוֹלֵךְ מִהֲרָה אֶל הָעֵדָה וְכִפֵּר עֲלֵיהֶם, כִּי יֵצֵא הַקֶּצֶף מִלִּפְנֵי יְיָ, הַחֹל הַנֶּגֶף. וַיִּקַּח אֲהֲרֹן כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה, וַיֵּרָץ אֶל הַתָּהָל, וְהִנֵּה הַחֹל הַנֶּגֶף בָּעָם, וַיִּתֵּן אֶת הַקְטֹרֶת וַיִּכַּף עַל הָעָם. וַיַּעֲמֵד בֵּין הַמֵּתִים וּבֵין הַחַיִּים, וַתִּפְּסֶה הַמִּגֶּפֶה. וַיִּהְיוּ הַמֵּתִים בַּמִּגֶּפֶה אַרְבָּעָה עָשָׂר אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת, מִלִּבְד הַמֵּתִים עַל דִּבְרֵי קִרְחָה. וַיִּשָּׁבֵעַ אֶל מֹשֶׁה אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, וְהַמִּגֶּפֶה נִעְצְרָה.

EXODUS XXX, 34—36, 7—8

And the Lord said unto Moses: "Take unto thee sweet spices, stacte, and onycha, and galbanum; sweet spices with pure frankincense; of each shall there be a like weight. And thou shalt make of it incense, a perfume after the art of the perfumer, seasoned with salt, pure and holy. And thou shalt beat some of it very small, and put of it before the testimony in the tent of meeting, where I will meet with thee; it shall be unto you most holy." And it is said again: "And Aaron shall burn thereon incense of sweet spices; every morning, when he dresseth the lamps, he shall burn it. And when Aaron lighteth the lamps at dusk, he shall burn it, a perpetual incense before the Lord throughout your generations".

NUMBERS XVII, 11—15

And Moses said unto Aaron: "Take thy fire-pan, and put fire therein from off the altar, and lay incense thereon, and carry it quickly unto the congregation, and make atonement for them; for there is wrath gone out from the Lord: the plague is begun." And Aaron took as Moses spoke, and ran into the midst of the assembly; and, behold, the plague was begun among the people; and he put on the incense, and made atonement for the people. And he stood between the dead and the living; and the plague was stayed. Now they that died by the plague were fourteen thousand and seven hundred, besides them that died about the matter of Korah. And Aaron returned unto Moses unto the door of the tent of meeting, and the plague was stayed.

תהלים קב

תַּפְלָה לְעֹנִי כִּי יַעֲטֶה, וְלִפְנֵי יְיָ יִשְׁפֹּךְ שִׁיחוֹ.
 יְיָ שְׁמָעָה תַּפְלָתִי, וְשׁוּעָתִי אֱלִיָּה תְּבֹא.
 אַל תִּסְתֵּר פָּנֶיךָ מִמֶּנִּי בְּיוֹם צָר לִי, הֵטָה אֵלַי
 אָזְנוֹךָ, בְּיוֹם אֶקְרָא מִהֵרָ עֲנֵנִי.
 כִּי כָלוּ בְּעָשָׁן יָמַי, וַעֲצָמוֹתַי כְּמוֹקֵד נִחְרוּ.
 הוֹכָה כְּעֶשֶׂב נִיבֵשׁ לְבִי, כִּי שָׁכַחְתִּי מֵאֲכֹל
 לֶחֶמִי.

מִקּוֹל אֲנָחְתִּי, דָּבָקָה עֲצָמִי לְבָשָׁרִי.
 דָּמִיתִי לְקֶאֱת מִדָּבָר, הֵייתִי כְּכֹס חֲרָבוֹת.
 שָׁקַדְתִּי וְאָהִיָּה, כְּצִפּוֹר בּוֹדֵד עַל גֵּג.
 כָּל הַיּוֹם חֲרָפוֹנִי אוֹיְבִי, מְהוֹלְלִי בִּי נִשְׁבָּעוּ.
 כִּי אֶפֶר כָּלֶחֶם אֲכָלְתִּי, וְשָׁקוֹי בִּבְכִי מִסְכָּתִי.
 מִפְּנֵי וַעֲמָךְ וְקִצְפֶּךָ, כִּי נִשְׁאַתְנִי וּתְשָׁלִיכֵנִי.
 יָמַי כְּצֹל נָטוּי, וְאָנִי כְּעֶשֶׂב אֵיבֵשׁ.
 וְאַתָּה יְיָ לְעוֹלָם תֵּשֵׁב, וְזִכְרֶךָ לְדוֹר וָדוֹר.

PSALM CII.

A prayer of the afflicted, when he fainteth and
poureth out his complaint before the Lord.

O Lord, hear my prayer,
And let my cry come unto Thee.

Hide not Thy face from me in the day of my
distress;

Incline Thine ear unto me;
In the day when I call answer me speedily.

For my days are consumed like smoke,
And my bones are burnt as a hearth.

My heart is smitten like grass,
And withered; for I forgot to eat my bread.

By reason of the voice of my sighing
My bones cleave to my flesh.

I am like a pelican of the wilderness;
I am become like an owl of the waste places.

I watch, and am become
Like a sparrow that is alone upon the housetop.

Mine enemies taunt me all the day;
They that are mad against me do curse by me.

For I have eaten ashes like bread,
And mingled my drink with weeping.

Because of Thine indignation and Thy wrath;
For Thou hast taken me up, and cast me away.

My days are like a lengthening shadow;
And I am withered like grass.

But Thou, O Lord, sittest enthroned for ever;
And Thy name is unto all generations.

אֶתָּה תָּקוּם תִּרְחַם צִיּוֹן, כִּי עַתָּה לְחַנּוּנָהּ, כִּי
בָּא מוֹעֵד.

כִּי רָצוּ עֲבָדֶיךָ אֶת אֲבֹנֶיהָ, וְאֶת עֲפָרָהּ יַחֲנִנוּ.
וַיִּירָאוּ גוֹיִם אֶת שֵׁם יְיָ, וְכָל מַלְכֵי הָאָרֶץ אֶת
כְּבוֹדָךְ.

כִּי בָנָה יְיָ צִיּוֹן, נִרְאָה בְּכְבוֹדוֹ.
פָּנָה אֶל תְּפִלַּת הָעֲרָצָר, וְלֹא בִזָּה אֶת
תְּפִלָּתָם.

תִּכְתֹּב זֹאת לְדֹר אַחֲרוֹן, וְעַם נִבְרָא יִהְלֵל יְיָ.
כִּי הִשְׁקִיף מִמָּרוֹם קִדְשׁוֹ, יְיָ מִשְׁמַיִם אֶל אֶרֶץ
הַבֵּיט.

לְשֹׁמֵעַ אֲנָקַת אֲסִיר, לְפִתְחֵי בְּנֵי תְּמוּתָהּ.
לְסַפֵּר בְּצִיּוֹן שֵׁם יְיָ, וּתְהַלְתּוּ בִירוּשָׁלַיִם.
בְּהִקְבֵּץ עַמִּים יַחֲדוּ, וּמִמְלָכוֹת לַעֲבֹד אֶת יְיָ.
עֲנֵה בְדֶרֶךְ כְּחִי, קִצֹּר יָמִי.

Thou wilt rise and have compassion upon Zion;
For it is time to be gracious unto her, for the
appointed time is come.

For Thy servants take pleasure in her stones,
And love her dust.

So the nations will fear the name of the Lord,
And the kings of the earth Thy glory;

When the Lord hath built up Zion,
When He hath appeared in His glory;

When He hath regarded the prayer of the
destitute,
And hath not despised their prayer.

This shall be written for the generations to
come;

And a people which shall be created shall
praise the Lord.

For He hath looked down from the height of
His sanctuary;

From heaven did the Lord behold the earth;

To hear the groaning of the prisoner;

To loose those that are appointed to death;

That men may tell of the name of the Lord in
Zion,

And His praise in Jerusalem;

When the peoples are gathered together,
And the kingdoms to serve the Lord.

He weakened my strength in the way;
He shortened my days.

אמר אלי אל תעילני בחצי ימי, בדור דוריה
שנותיה.

לפנים הארץ יסדת, ומעשה ידיה שמים.
המה יאבדו ואתה תעמד, וכלם כפגד יבלו,
כלבוש תחליפם ויחלפו.
ואתה הוא, ושנותיה לא יתמו.

בני עבדיה ישכנו, וזרעם לפניה יכון.

חזלים קג

לדוד:

ברכי נפשי את יי, וכל קרבי את שם קדש.
ברכי נפשי את יי, ואל תשכחי כל גמוליו.
הסלח לכל עונכי, הרפא לכל תחלואיכי.
הגואל משחת חייכי, המצטרכי חסד
ורחמים.

המשביע בטוב עדיך, תתחדש בנוש
נעיריכי.

יעשה צדקות יי, ומשפטים לכל עשוקים.

I say: "O my God, take me not away in the midst of my days,
Thou whose years endure throughout all generations."

Of old Thou didst lay the foundations of the earth;

And the heavens are the work of Thy hands.

They shall perish, but Thou shalt endure;

Yea, all of them shall wax old like a garment

As a vesture shalt thou change them, and they shall pass away;

But Thou art the selfsame,

And Thy years shall have no end.

The children of Thy servants shall dwell securely,

And their seed shall be established before Thee.

PSALM CIII.

Bless the Lord, O my soul;

And all that is within me, bless His holy name.

Bless the Lord, O my soul,

And forget not all His benefits;

Who forgiveth all thine iniquity;

Who healeth all thy diseases;

Who redeemeth thy life from the pit;

Who encompasseth thee with lovingkindness and tender mercies;

Who satisfieth thine old age with good things;

So that thy youth is renewed like the eagle.

The Lord executeth righteousness,

And acts of justice for all that are oppressed.

יודיע דרכיו למשה, לבני ישראל עלילותיו.

רחום וחנון יי, ארך אפים ורב חסד.

לא לנצח יריב ולא לעולם יטור.

לא כחטאינו עשה לנו, ולא כעונותינו גמל עלינו.

כי כגבה שמים על הארץ, גבר חסדו על יראיו.

ברחוק מורח ממערב, הרחיק ממנו את פשעינו.

ברחם אב על בנים, רחם יי על יראיו.

כי הוא ידע יצרנו, וכוור כי עפר אנחנו.

אנוש כחציר ימיו, כציץ השדה בן יציץ.

כי רוח עברה בו ואיננו, ולא יכירנו עוד מקומו.

וחסד יי מעולם ועד עולם על יראיו, וצדקתו לבני בנים.

לשמרי בריתו, ולזכרי פקודיו לעשותם.

He made His ways known unto Moses,
His doings unto the children of Israel.
The Lord is full of compassion and gracious,
Slow to anger and plenteous in mercy.
He will not always contend;
Neither will He keep His anger for ever.
He hath not dealt with us after our sins,
Nor requited us according to our iniquities.
For as the heaven is high above the earth,
So great is His mercy toward them that fear
Him.
As far as the east is from the west,
So far hath He removed our transgressions
from us.
Like a father hath compassion upon his children,
So hath the Lord compassion upon them that
fear Him.
For He knoweth our frame;
He remembereth that we are dust.
As for man, his days are as grass;
As a flower of the field, so he flourisheth.
For the wind passeth over it, and it is gone;
And the place thereof knoweth it no more.
But the mercy of the Lord is from everlasting
to everlasting upon them that fear Him,
And His righteousness unto children's children.
To such as keep His covenant,
And to those who remember His precepts to
do them.

יְיָ בְּשָׁמַיִם הָכִין כִּסְאוֹ, וּמַלְכוּתוֹ בְּכָל מַשְׁלָה.
בָּרְכוּ יְיָ מְלֹאכָיו, גְּבִירֵי כַח עֹשֵׂי דְבָרוֹ,
לְשֹׁמֵעַ בְּקוֹל דְּבָרוֹ.

בָּרְכוּ יְיָ כָּל צְבָאָיו, מְשֻׁרְתֵּי עֹשֵׂי רְצוֹנוֹ.
בָּרְכוּ יְיָ כָּל מַעֲשָׂיו בְּכָל מְקוֹמוֹת מְמִשְׁלָתוֹ,
בָּרְכֵי נַפְשֵׁי אֶת יְיָ.

ד. אחר כך עושים שבע הקפות מסביב לבית הקברות ומתחילים להקיף מקרן דרומית מזרחית, ובכל הקפה אומרים ויהי נועם, מזמור קד, ושירו לה' שיר חדש עד יגדיל תורה ויאדיר (ישעיה מב, י-כא).

תהלים צ, יז

וַיְהִי נֹעַם יְיָ אֱלֹהֵינוּ עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָה
עֲלֵינוּ, וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָהוּ.

תהלים קד

בָּרְכֵי נַפְשֵׁי אֶת יְיָ, יְיָ אֱלֹהֵי גְדֻלָּתָּ מְאֹד, הוֹד
וְהָדָר לְבָשֶׁתָּ.

עֲטָה אֹר כְּשִׁלְמָה, נוֹטָה שָׁמַיִם כִּירִיעָה.
הַמְקַרָּה בַּמִּים עֲלִיּוֹתָיו, הַשֵּׁם עֲבִים רְכוּבוֹ,
הַמְהִילָךְ עַל בְּנֵי רוּחַ.

The Lord hath established His throne in the heavens;

And His kingdom ruleth over all.

Bless the Lord, ye angels of His,

Ye mighty in strength that fulfill His word,

Hearkening unto the voice of His word.

Bless the Lord, all ye His hosts;

Ye ministers of His, that do His pleasure.

Bless the Lord, ye all His works,

In all places of His dominion;

Bless the Lord, O my soul.

4. The people march around the cemetery seven times, beginning with the north-east corner, and recite while marching the following Psalms and prayers:

PSALM XC, 16—17

And let the graciousness of the Lord our God be upon us; establish Thou also upon us the work of our hands; yea, the work of our hands establish Thou it.

PSALM CIV.

Bless the Lord, O my soul.

O Lord my God, Thou art very great;

Thou art clothed with glory and majesty.

Who coverest Thyself with light as with a garment,

Who stretchest out the heavens like a curtain;

Who layest the beams of Thine upper chambers in the waters,

Who makest the clouds Thy chariot,

Who walkest upon the wings of the wind;

עֲשֵׂה מְלֶאכֶיךָ רוּחוֹת, מְשַׁרְתֵּי אֵשׁ לֵהֵט.
 יִסַּד אֶרֶץ עַל מְכוּנֶיהָ, בַּל תִּמּוּט עוֹלָם וָעַד.
 תִּהְיוּ כָּל־בוֹשׁ כְּסִיתוֹ, עַל הָרִים יַעֲמִדוּ מַיִם.
 מִן גִּצְרֹתָהּ יִנוֹסוּן, מִן קוֹל רַעֲמָהּ יִתְפּוּזוּן.
 יַעֲלוּ הָרִים, יִרְדּוּ בִקְעוֹת, אֶל מְקוֹם זֶה
 יִסֻּדְתָּ לָהֶם.
 גְּבוּל שְׁמֹתָ בַּל יַעֲבְרוּן, בַּל יִשְׁבוּן לְכִסּוֹת
 הָאֶרֶץ.
 הַמַּשִּׁלַּח מַעֲיָנִים בִּנְחָלִים, בֵּין הָרִים יִהְיֶה כּוֹן.
 יִשְׁקוּ כָּל חֵיתוֹ שָׂדֵי, יִשְׁבְּרוּ פְּרָאִים צִמָּאִם.
 עֲלִיָּהֶם עוֹף הַשָּׁמַיִם יִשְׁכּוֹן, מִבֵּין עֲפָאִים יִתְנוּ
 קוֹל.
 מִשְׁקָה הָרִים מַעֲלִיּוֹתָיו, מִפְּרִי מַעֲשֵׂיָהּ תִּשְׁבַּע
 הָאֶרֶץ.
 מִצְמִיחַ חֲצִיר לְבִהמָה וְעֵשֶׂב לַעֲבֹדַת הָאָדָם,
 לְהוֹצִיא לָחֶם מִן הָאֶרֶץ.

Who makest winds Thy messengers,
The flaming fire Thy ministers.
Who didst establish the earth upon its foundations,
That it should not be moved for ever and ever;
Thou didst cover it with the deep as with a vesture;
The water stood above the mountains.
At Thy rebuke they fled,
At the voice of Thy thunder they hasted away—
The mountains rose, the valleys sank down—
Unto the place which Thou hadst founded for them;
Thou didst set a bound which they should not pass over,
That they might not return to cover the earth.
Who sendest forth springs into the valleys;
They run between the mountains;
They give drink to every beast of the field,
The wild asses quench their thirst.
Beside them dwell the fowl of the heaven,
From among the branches they sing.
Who waterest the mountains from Thine upper chambers;
The earth is full of the fruit of Thy works.
Who causest the grass to spring up for the cattle;
And herb for the service of man;
To bring forth bread out of the earth,

וַיֵּין יִשְׁמַח לִבָּב אָנוּשׁ, לְהַצְהִיל פָּנִים מִשָּׁמֶן,
וּלְחַם לִבָּב אָנוּשׁ יִסְעֵד.

יִשְׁבְּעוּ עֲצֵי יִי, אֲרוֹזֵי לְבָנוֹן אֲשֶׁר נָטַע.
אֲשֶׁר שָׁם צִפָּרִים יִקְנֶנּוּ, חֲסִידָה בְּרוּשִׁים
בֵּיתָה.

הָרִים הַגְּבוּהִים לִיעֲלִים, סִלְעִים מַחֲסֶה
לְשִׁפְנִים.

עָשָׂה יְרֵחַ לְמוֹעֲדִים, שָׁמֶשׁ יָדַע מְבוֹאוֹ.
תַּשֵּׁת חֲשָׁךְ וַיְהִי לַיְלָה, בּוֹ תִרְמַשׁ כָּל חַיְתוֹ
יָעַר.

הַכְּפִירִים שְׁאֵגִים לְטָרְף, וּלְבִקֵּשׁ מֵאֵל אֲכָלָם.
תִּזְרַח הַשֶּׁמֶשׁ יֶאֱסֹפּוֹן, וְאֵל מְעוֹנֹתָם יִרְבֹּצוֹן.
יֵצֵא אָדָם לַפֶּעַל, וּלְעַבְדָּתוֹ עַדִּי עָרַב.

מֶה רַבּוֹ מַעֲשֵׂיךָ יִי, כָּלָם בְּחִכְמָה עָשִׂיתָ,
מִלֵּאָה הָאָרֶץ קִנְיָנֶךָ.

זֶה הַיָּם גָּדוֹל וּרְחֹב יָדַיִם, שָׁם רָמַשׁ וַאֲיִן
מִסְפָּר חַיּוֹת קִטְנוֹת עִם גְּדִלוֹת.

שָׁם אֲנִיּוֹת יִהְיֶיכוּן, לוֹיֵתָן זֶה יִצְרֹתָ לְשֹׁחַק בּוֹ.

And wine that maketh glad the heart of man,
Making the face brighter than oil,
And bread that stayeth man's heart.

The trees of the Lord have their fill,
The cedars of the Lebanon, which He hath
planted;

Wherein the birds make their nests;
As for the stork, the fir-trees are her house.

The high mountains are for the wild goats;
The rocks are a refuge for the conies.

Who appointedest the moon for seasons;
The sun knoweth its going down.

Thou makest darkness, and it is night,
Wherein all the beasts of the forest do creep
forth.

The young lions roar after their prey,
And seek their food from God.

The sun ariseth, they slink away,
And couch in their dens.

Man goeth forth unto his work
And to his labor until the evening.

How manifold are Thy works, O Lord!

In wisdom hast Thou made them all;

The earth is full of Thy creatures.

Yonder sea, great and wide,

Therein are creeping things innumerable,

Living creatures, both small and great.

There go the ships;

There is leviathan, whom Thou hast made
sport therein.

כָּלֶם אֵלֶיךָ יִשְׁבְּרוּן, לְתֵת אֶכְלָם בְּעֵתוֹ.

תִּתֵּן לָהֶם יִלְקֻטוֹן, תִּפְתַּח יָדְךָ יִשְׁבְּעוֹן טוֹב.

תִּסְתִּיר פָּנֶיךָ יִבְהִלּוּן, תִּסַּף רוּחָם יִגְעוּן, וְאֵל
עֶפְרָם יִשׁוּבוּן.

תִּשְׁלַח רוּחְךָ יִבְרָאוּן, וּתְחַדֵּשׁ פָּנָי אֲדָמָה.

יְהִי כְבוֹד יְיָ לְעוֹלָם, יִשְׁמַח יְיָ בְּמַעֲשָׁיו.

הַמְבִיט לָאָרֶץ וּתְרַעַד, יִגַּע בְּהָרִים וַיַּעֲשֶׂנוּ.

אֲשִׁירָה לִי בַחַיִּי, אֲזַמְּרָה לֵאלֹהֵי בְעוֹדִי.

יַעֲרֹב עָלָיו שִׁיחִי, אֲנֹכִי אֶשְׁמַח בִּי.

יִתְמוּ חֲטָאִים מִן הָאָרֶץ, וּרְשָׁעִים עוֹד אֵינָם,

בִּרְכִי נַפְשִׁי אֵת יְיָ, הִלְלוּיָהּ.

ישעיה מב, י-כא

שִׁירוֹ לִי שִׁיר חֲדָשׁ, תִּהְלֹתוּ מִקְצֵה הָאָרֶץ, יוֹרֵד

הַיָּם וּמִלְאוּ, אֵיִם וַיִּשְׁבִּיהֶם.

All of them wait for Thee,
That thou mayest give them their food in due
season.

Thou givest it unto them, they gather it;
Thou openest Thy hand, they are satisfied
with good.

Thou hidest Thy face, they vanish;
Thou withdrawest their breath, they perish,
And return to their dust.

Thou sendest forth Thy spirit, they are cre-
ated;

And Thou renewest the face of the earth.

May the glory of the Lord endure for ever;
Let the Lord rejoice in His works!

Who looketh on the earth, and it trembleth;
He toucheth the mountains, and they smoke.

I will sing unto the Lord as long as I live;
I will sing praise to my God while I have any
being.

Let my musing be sweet unto Him;
As for me, I will rejoice in the Lord.

Let sinners cease out of the earth,
And let the wicked be no more.

Bless the Lord, O my soul. Hallelujah.

ISAIAH XLII, 10—21

Sing unto the Lord a new song, and His praise from
the end of the earth; ye that go down to the sea
and all that is therein, the isles, and the inhabitants
thereof.

יִשְׂאוּ מִדְּבַר וְעָרְיוּ חֲצֵרִים תֵּשֵׁב קֶדֶר, יָרֹנּוּ יֹשְׁבֵי
סָלַע מֵרֹאשׁ הָהָרִים יִצְנָחוּ.

יִשְׁימוּ לִי כְבוֹד, וְתִהְלְתוּ בְּאֵיִם יְגִידוּ.

יִי כְּגִבּוֹר יֵצֵא, כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת יַעִיר קִנְאָה, יִרְעַ
אֶף יִצְרִיחַ, עַל אֵיבָיו יִתְגַּבֵּר.

הַחֲשִׁיתִי מַעוֹלָם אַחֲרִישׁ אֶתְאַפֵּק, כִּי־לִדָּה אֶפְעֶה
אֲשֶׁם וְאֶשְׂאֶף יָחֵד.

אַחֲרִיב הָרִים וְגִבְעוֹת וְכָל עֲשָׂבָם אוֹבִישׁ, וְשִׁמְחֵה
נְהָרוֹת לְאֵיִם וְאֲנָמִים אוֹבִישׁ.

וְהוֹלַכְתִּי עוֹרִים בְּדֶרֶךְ לֹא יָדְעוּ, בְּנִבִּיתוֹת לֹא
יָדְעוּ אֲדָרִיכֶם, אֲשִׁים מִחֶשֶׁךְ לִפְנֵיהֶם לְאוֹר וּמִעֲקָשׁ
לְמִישׁוֹר, אֵלֶּה הַדְּבָרִים עֲשִׂיתִים וְלֹא עֲזֹבְתִים.

נִסְגּוּ אַחֲוֹר יִבְשׁוּ בִשֶׁת הַבְּטָחִים בַּפֶּסֶל, הָאוֹמְרִים
לְמַסְכָּה אַתֶּם אֱלֹהֵינוּ.

הַחֲרָשִׁים שָׁמְעוּ, וְהָעוֹרִים הִבִּיטוּ לָרְאוֹת:

מִי עוֹר כִּי אִם עֲבָדִי וְחָרַשׁ כִּמְלָאכִי אֲשַׁלַּח, כִּי
עוֹר כִּמְשָׁלָם וְעוֹר כְּעַבְדִּי יִי.

Let the wilderness and the cities thereof lift up their voice, the villages that Kedar doth inhabit; let the inhabitants of Sela exult, let them shout from the top of the mountains.

Let them give glory unto the Lord, and declare His praise in the islands.

The Lord will go forth as a mighty man, He will stir up jealousy like a man of war; He will cry, yea, He will shout aloud, He will prove Himself mighty against His enemies.

I have a long time held my peace, I have been still, and refrained Myself; now I will cry like a travailing woman, gasping and panting at once.

I will make waste mountains and hills, and dry up all their herbs; and I will make the rivers islands, and will dry up the pools.

And I will bring the blind by a way they knew not, in paths that they knew not will I lead them; I will make darkness light before them, and rugged places plain. These things will I do, and I will not leave them undone.

They shall be turned back, greatly ashamed, that trust in graven images, that say unto molten images: "Ye are our gods."

Hear, ye deaf, and look, ye blind, that ye may see.

Who is blind, but My servant? Or deaf, as My messenger that I send? Who is blind as he that is wholehearted, and blind as the Lord's servant?

ראות רבות ולא תשמר, פקוח אונים ולא ישמע.
 יי חפץ למצן צדקו, יגדיל תורה ויאדיר.

אנא, בכח גדלת ימינך תתיר צוּרָה. קבל רַחֲמֵי
 עַמְּךָ, שְׁגִבְנוּ, טְהַרְנוּ, נוֹרָא. נָא גְבוּר, דּוֹרְשֵׁי יְחִידָךְ
 כְּבֹבֶת שְׁמֶרֶם. בְּרַחֲמֵי, טְהַרֵם, רַחֲמֵי, צִדְקָתְךָ תְּמִיד
 גְּמִלֵם. חֲסִין קְדוֹשׁ, בְּרוּב טוֹבָךְ נִהַל עֲדָתְךָ. יְחִיד
 גָּאֹה, לְעַמְּךָ פָּנֵה, זֹכְרֵי קְדוּשָׁתְךָ. שׁוּעֲתֵנוּ קָבֵל, וְשִׁמְעָה
 צִעֲקֵתֵנוּ, יוֹדֵעַ תַּעֲלָמוֹת. בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּת
 לְעוֹלָם וָעֶד.

ה. עכשו דורש הרב לפני הנאספים, ואומר דברים כבדים
 ומעוררים לתשובה.

ו. אומרים אחר כך מ„אשרי תמימי דרך“ (תהלים קיט) את כל
 הפסוקים שהאותיות הראשונות שלהם מתחילות עם שם הַדָּה,
 כמו, אם שם העיר הוא „נו יארק“ קוראים את הפסוקים נ', ו', י',
 א' ר' ק'. ואחרי כן אומרים את הפסוקים שאותיות הראשונות
 שלהם מתחילות עם „שדי קרע שטן“, וגומרים בתפלה זו:

יְהִי רָצוֹן, שְׁתָּסִיר מֵעֲלֵינוּ וּמֵעַל כָּל עַמְּךָ בְּתוֹכָהּ
 יִשְׂרָאֵל כָּל מִיָּנִי חוֹלִי וּמִשְׁחִית וּמִגָּפָה וּפִגְעָה וְכָל
 וְתַצִּילֵנוּ מִגְּזֵרוֹת קָשׁוֹת וְרָעוֹת הַמְתַּרְגְּשׁוֹת לָנוּ
 בְּעוֹלָם, וְהַבּוֹטֵחַ בֵּי חֶסֶד יִסּוּבְּנוּ, אָמֵן.

Seeing many things, thou observest not; opening the ears, he heareth not.

The Lord was pleased, for His righteousness' sake, to make the teaching great and glorious.

O Lord! we beseech Thee to loosen, with the great power of Thy right hand, those that are bound. Pray, accept the cry of Thy people; exalt and purify us, O fear-inspiring God. Almighty God, yea as the apple of the eye watch over them that seek Thee, Only One. Bless them, purify them, have mercy upon them, and always reward them in accordance with Thy righteousness. Mighty and Holy One, guide Thy people, who are mindful of Thy holiness. Accept our prayers, and hearken to our cry, Thou, who knowest all secrets.

Praised be the name of His glorious kingdom for ever and ever.

5. A sermon appropriate to the occasion may now be delivered.

6. The assembly then recites from Psalm CXIX all verses the first letters of which correspond to the first letters of the name of the city. For instance, if the name of the city is New York, they recite all verses beginning with the letter *Nun*, *Vav*, *Yod*, *Aleph*, *Resh* and *Kuph*. Thereafter they recite all letters spelling *Shaddai*, *K'ra Satan*, that is, all verses beginning with *Shin*, *Daleth*, *Yod*, *Kuph*, *Resh*, *Ayin*, *Shin*, *Teth*, and *Nun*; adding the following short prayer:

O Lord, may it be Thy will to remove from us and from all Thy people, the house of Israel, all kinds of disease, destruction, and disastrous plagues. Deliver us from unmerciful, evil decrees that visit and afflict this world. As for him that trusteth in God, let loving-kindness surround him. Amen.

בִּלְעֵי נִמְנוֹת לְנֶצַח, וּמָחָה אֶדְנִי אֱלֹהִים דִּמְעָה מֵעַל
 כָּל פָּנִים, וְחָרַפְתָּ עִמּוֹ יָסִיר מֵעַל כָּל הָאָרֶץ, כִּי יִי
 דָּבָר.

ז. אומרים „אל מלא רחמים" למתים (צד 160), ומבקשים מהם
 מחילה, ומחלקים צדקה לעניים.

He will destroy death for ever; the Lord God will wipe away tears from all faces, and He will remove from all the earth the rebuke of His people; for the Lord hath spoken it.

7. Memorial Services for the dead are held, (page 160), and charity is freely given to the poor.

לג. הזכרת נשמות

א. מנהג הוא בישראל להתפלל בעד נשמות המתים ולנוד צדקה בעבורן, מפני שהתפלה והצדקה מועילות למתים, כמו שנוכר בכמה מקומות. במדרש תנחומא פרשת האזינו איתא: רגילים להזכיר המתים בשבת שלא ישבו לגיהנם. כפר לעמך ישראל אשר פדית וגו' (דברים כא, ח). ראויה כפרה זו שתכפר על יוצאי מצרים, מדכתיב אשר פדית, ויוצאי מצרים מתים נשמות (הוריות ו, עמוד א; כריתות כו, עמוד א). כתוב בספר חסידים (סימן תתקס"ב): ומכאן תקנו שנודרין צדקה שייטב לאותן שכבר מתו.

ב. נמצא בתלמוד שהמתים מבקשים עלינו רחמים. חכמי התלמוד אומרים (סוטה לז, עמוד ב) שכלב פירש מעצת מרגלים והלך ונשתטח על קברי אבות. אמר להם: אבותי, בקשו רחמים עלי שאנצל מעצת מרגלים. ועוד נמצא בתלמוד (תענית טז, עמוד א): למה יוצאין בבית הקברות, כדי שיבקשו המתים רחמים עליהם.

ג. נוהגים לידור צדקה ביום הכפורים בעד המתים ולהזכיר נשמותיהם, מפני שהמתים גם כן יש להם כפרה ביום הכפורים (אורח חיים סימן תרכ"א, סעיף ו). וכתב המרדכי (יומא סימן תשסז): מה שהזכיר לידור צדקה ביום כפור עבור המתים יש להביא ראיה מן ספרי דתניא פ' עגלה ערופה (דברים כא, ח): כפר לעמך אלו החיים, אשר פדית אלו המתים, מלמד שהמתים צריכים כפרה והחיים פדית אותם. בכלבו כותב: אנו נוהגין להזכיר את המתים ביום כפור משום דזכירת המתים משבר ומכניע את הלב.

XXXIII. MEMORIAL SERVICES

1. It is an established custom in Israel to pray for the souls of the dead and to give charity in their memory, for the reason that prayers and charity are helpful to the departed, as is mentioned in our Rabbinic writings. *Midrash Tanhuma* (*Haazinu par. 1*) says: "It is customary to memorialize the dead on the Sabbath to save them from returning to Gehenna. In the Talmud (*Horayot* 6a, *Keritot* 26a) it is stated: "It is written (*Deut. XXI, 8*): 'Forgive, O Lord, Thy people Israel whom Thou hast redeemed.' This atonement suffices to bring forgiveness for the generation that departed from Egypt, because the verse reads 'whom Thou hast redeemed,' and that generation were all dead." In *Sefer Hasidim* (*par. 1171*) it is stated: "Because of this Talmudic explanation it was ordained that charity be given so that it may do good to those who are dead already."

2. In the Talmud it is likewise mentioned that the dead pray for us that we be granted mercy. In *Sotah* 34b, it is stated: "Caleb separated himself from the counsel of the spies, and he went and prostrated himself over the graves of the patriarchs, praying: 'My fathers, pray that mercy be granted me, that I be saved from the counsel of the spies.' " And it is written again in the Talmud (*Taanith* 16a): "Wherefore do we visit the burial places? in order that the dead may pray that mercy be granted us."

3. On Yom Kippur it is the custom to contribute to charity on behalf of the dead and to memorialize their souls, because on this day the dead, too, are forgiven (*Orah Hayyim* 621, 6). *Mordecai* (ad *Yoma*, 767) states: "The prevailing custom to contribute to charity on behalf of the dead on Yom Kippur can be inferred from the *Sifre*, where it is said referring to *Deut. XXI, 8*: "Forgive Thy people applies to those that are alive; that Thou hast redeemed applies to those that are dead. From this we can learn that the dead need an atonement and the living redeem them." *Kol Bo* says: "We are accustomed to memorialize the dead on Yom Kippur because it breaks and humbles the heart in penitence."

ד. מזכירים נשמות גם באחרון של פסח, ב דשבעות, ושמע
עצרת, משום שקוראים בהם „כל הבכור“, וכתוב ביה (דברים
י: „איש כמתנת ידו“, ופוסקים צדקה בעד הנשמות, ובזכותן נזכר
גם אנחנו לטובה.

ה. מזכירין נשמות אחרי קריאת התורה קודם תפלת מוסף,
ומזכירין נשמת אב ואם, אח ואחות, אשה ובנים שמתו, וגם נשמות
הקרובים. ואומרים אחר כך „אב הרחמים“ שהיא הזכרה כללית
על הנשמות של אלה שמתו על קדוש השם.

ו. נוהגים שכל מי שיש לו אב ואם יוצא מבית הכנסת בשעה
שאומרים „יזכור“, שאם ישאר בבית הכנסת חיישינן שמא ישכח
ויאמר גם כן עמהם, ואמרו חז"ל (מועד קטן יח, עמוד א; סנהדרין קג עמוד
ברית כרותה לשפתים (לשון חכמים סימן כד). עוד טעם דזכירת המתים
משבר הלבבות וגורם בכי, אך לאותן שמחויבין להזכיר את
המתים מותר לבכות אפילו בשבת ויום טוב, שיש להם ענין
כשיבכו ויפיגו צערם על ידי זה (אורח חיים סימן רפח, סעיף א בהגהה). אבל
מי שאין לו צורך בזה, אם יראה אבותיו בוכים שמא יבכה גם הוא
עמהם, ויבטל בזה עונג שבת ויום טוב.

ז. קודם הזכרות נשמות אומרים תפלה זו:

יְי, מָה אָדָם וְתַדְעָהוּ, בֶּן אָנוּשׁ וְתַחֲשֶׁבֶהוּ. אֵלֶּי
לְהֵבֵל דָּמָה, יָמָיו כָּצֵל עוֹבֵר. בְּבִקְרָא יִצְיָץ וְחִלָּה
לְעָרֵב יְמוּלֵל וְיָבֵשׁ. לְמָנוֹת יָמֵינוּ כֵּן הוֹדַע, וְיִבְרַח

4. We memorialize the dead also on the last day of Passover, on the second day of Shabuoth, and on Shemini Atzereth, when we read (*Deut. XVI, 17*): "Every man shall give as he is able." We therefore contribute to charity on behalf of the souls, and for their sake we, too, will be remembered for good.

5. The Memorial Services are held after the reading of the Torah and before the Additional Service is read. We memorialize the souls of a father, mother, brother, sister, wife, child, and other kinsfolk. After that we read the prayer *Ab Harahamim*, which is a general memorial for those who died for the sanctification of the Divine Name.

6. It is the custom for one who has a father and a mother alive to leave the synagogue when the Memorial Services are read. One reason given for such custom is: "In the event he is permitted to remain at the synagogue, he may forget and read the Memorial Services together with the rest, and it is said (*Sanhedrin* 102a; *Masech Katan* 18a): 'There is covenant made with the lips.' " (*Leshem Hakhamim*, par. 24; *Sha'are Ephraim* X, 3). Another reason therefor is that the mention of the dead causes grief and the shedding of tears which is forbidden on the Sabbath and Festivals; but they who are obligated by law to memorialize the dead are permitted to shed tears even on the Sabbath and Festivals, because they will really derive pleasure out of it inasmuch as the shedding of tears tends to mitigate grief (*Orah Hayyim* CCLXXXVIII, 1, gloss). However, if one, who is not required to do so, weeps upon seeing his parents weeping, he disturbs thereby the enjoyment of the Sabbath and the Festivals.

7. Before memorializing the dead, the following prayer is said:

Lord, what is man, that Thou makest knowledge of him; or the son of man, that Thou makest account of him! Man is like unto vanity; his days are as a shadow that passeth away. In the morning he flourisheth, and groweth up; in the evening he is cut down and withereth. So teach us to number our days, that we get a

לְבַב חֲכָמָה. שְׁמֵר תָּם וּרְאֵה יִשְׂרָאֵל, כִּי אַחֲרִית לְאִישׁ
 שְׁלוֹם. אַךְ אֱלֹהִים יִפְדֶּה נַפְשִׁי מִיַּד שָׂאוֹל, כִּי יִקְחֶנִּי
 סֵלָה. כָּלָה שְׂאֵרֵי וּלְבָבִי, צוּר לְבָבִי וְחִלָּקִי אֱלֹהִים
 לְעוֹלָם. וַיֵּשֶׁב הָעָפָר עַל הָאָרֶץ כְּשֶׁהָיָה, וְהָרוּחַ תָּשׁוּב
 אֶל הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר נִתְּנָה. אֲנִי בִצְדָק אֶחְזֶה פְּנֵיךְ.
 אֲשַׁבְּעָה בְּהַקִּיץ תְּמוֹנָתְךָ.

תפלת יזכור בעד אב:

יִזְכּוֹר אֱלֹהִים נְשִׁמַּת אָבִא מוֹרִי (פב"פ) שְׁהִלֵּךְ
 לְעוֹלָמוֹ, בְּעֶבּוֹר שְׂאֵנִי נוֹדֵר צְדָקָה בְּעַדּוֹ. בְּשֹׁכֵר
 תִּהְיֶה נַפְשׁוֹ צְרוּרָה בְּצִרּוֹר הַחַיִּים, עִם נְשִׁמַּת אַבְרָהָם
 יִצְחָק וַיַּעֲקֹב, שָׂרָה, רַבֵּקָה, רָחֵל וְלֵאָה, וְעִם שְׂאֵר
 צַדִּיקִים וְצַדִּיקָנוֹת שְׁבִגְן עֶדֶן, וְנֹאמֵר אָמֵן.

תפלת יזכור בעד אם:

יִזְכּוֹר אֱלֹהִים נְשִׁמַּת אִמִּי מוֹרְתִי (פב"פ) שְׁהִלֵּכָה
 לְעוֹלָמָהּ, בְּעֶבּוֹר שְׂאֵנִי נוֹדֵר צְדָקָה בְּעַדָּהּ. בְּשֹׁכֵר
 זֶה תִּהְיֶה נַפְשָׁהּ צְרוּרָה בְּצִרּוֹר הַחַיִּים, עִם נְשִׁמַּת
 אַבְרָהָם, יִצְחָק וַיַּעֲקֹב, שָׂרָה, רַבֵּקָה, רָחֵל וְלֵאָה.
 וְעִם שְׂאֵר צַדִּיקִים וְצַדִּיקָנוֹת שְׁבִגְן עֶדֶן, וְנֹאמֵר אָמֵן.

heart of wisdom. Mark the innocent man, and behold the upright; for the latter end of man is peace. But God will relieve my soul from the grasp of grave; for He will receive me. My flesh and my heart faileth; but God is the strength of my heart and my portion for ever. And the dust returneth to the earth as it was, but the spirit returneth to God who gave it. I shall behold Thy face in righteousness; I shall be satisfied, when I awake, with Thy similitude.

FOR A FATHER:

May God remember the soul of my revered father . . . , son of . . . , who has gone unto eternity, and in whose memory I now offer to contribute to charity. In reward of this, may his soul be bound up in the bond of eternal life, together with the souls of Abraham, Isaac and Jacob; Sarah, Rebecca, Rachel and Leah and all other righteous men and women that are in Paradise; and let us say: Amen.

FOR A MOTHER:

May God remember the soul of my revered mother . . . , daughter of . . . , who has gone unto eternity and in whose memory I now offer to contribute to charity. In reward of this, may her soul be bound up in the bond of eternal life, together with the souls of Abraham, Isaac and Jacob; Sarah, Rebecca, Rachel and Leah and all righteous men and women that are in Paradise; and let us say: Amen.

תפלת יזכור בעד הורים זקנים וקרובים:

יְזַכֵּר אֱלֹהִים נְשָׁמַת זְקֵנִי וְזִקְנוֹתִי, דוֹדִי וְדוֹדָתִי,
אָחִי וְאָחִיוֹתִי, בֵּין מֵצֵד אָבִי בֵּין מֵצֵד אִמִּי, שֶׁהָלַם
לְעוֹלָמָם, בְּעֶבֶר שְׁאֵנִי נוֹדֵר צְדָקָה בְּעָדָם. בְּשֹׁכֵר
זֶה תִּהְיֶינָה נַפְשוֹתָם צְרוּרוֹת בְּצָרוּר הַחַיִּים, עִם נְשָׁמַת
אֲבֹרָהֶם, יִצְחָק וְיַעֲקֹב, שָׂרָה, רַבֵּקָה, רָחֵל וְלֵאָה,
וְעִם שְׂאֵר צְדִיקִים וְצְדִיקָנוֹת שְׁבִגְן עֵדֶן, וְנֹאמַר אֲמֵן.

תפלת יזכור בעד אלה שנהרגו על קידוש השם:

יְזַכֵּר אֱלֹהִים אֶת נְשָׁמַת (פב"פ) וְנַשְׁמוֹת כָּל קְרֹבֵי
וְקְרוֹבוֹתִי, הֵן מֵצֵד אָבִי הֵן מֵצֵד אִמִּי, שֶׁהוֹמָתוּ, הֵן
שְׁנֵהֲרָגוּ, הֵן שְׁנִשְׁחָטוּ וְשִׁנְשָׁרְפוּ וְשִׁנְטָבְעוּ וְשִׁנְחָנוּקוּ עַל
קְדוּשַׁת הַשֵּׁם, בְּעֶבֶר שְׁאֵתָן צְדָקָה בְּעַד הוֹסֵרֵת
נַשְׁמוֹתֵיהֶם. בְּשֹׁכֵר זֶה תִּהְיֶינָה נַפְשוֹתֵיהֶם צְרוּרוֹת
בְּצָרוּר הַחַיִּים, עִם נַשְׁמוֹתֵיהֶם שֶׁל אֲבֹרָהֶם, יִצְחָק
וְיַעֲקֹב, שָׂרָה, רַבֵּקָה, רָחֵל וְלֵאָה, וְעִם שְׂאֵר צְדִיקִים
וְצְדִיקָנוֹת שְׁבִגְן עֵדֶן, וְנֹאמַר אֲמֵן.

תפלה בעד המנדב לצדקה:

מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ, אֲבֹרָהֶם, יִצְחָק וְיַעֲקֹב, בְּשֹׁכֵר
וְאֶהְרֹן, דָּוִד וּשְׁלֹמֹה, הוּא יְבָרֵךְ אֶת רַבִּי (פב"פ)

FOR GRANDPARENTS AND KINSFOLK:

May God remember the souls of my grandfathers and my grandmothers, my uncles and my aunts, my brothers and my sisters, whether paternal or maternal, who have gone unto eternity, and in whose memory I now offer to contribute to charity. In reward of this, may their souls be bound up in the bond of eternal life together with the souls of Abraham, Isaac and Jacob; Sarah, Rebecca, Rachel and Leah; and all righteous men and women who are in Paradise; and let us say: Amen.

FOR THE JEWISH MARTYRS

May God remember the souls of all my kinsfolk, both male and female, whether paternal or maternal, whether they have been killed, slaughtered, burnt, drowned or strangled, for the sanctification of the Holy Name, in memory of whose souls I now offer to contribute to charity. In reward of this, may their souls be bound up in the bond of eternal life, together with the souls of Abraham, Isaac and Jacob; Sarah, Rebecca, Rachel and Leah; and all men and women who are in Paradise; and let us say: Amen.

PRAYER FOR A CONTRIBUTOR TO CHARITY:

May He, who blessed our fathers Abraham, Isaac and Jacob, Moses, Aaron, David and Solomon, bless . . . son of . . . , because he offered to contribute to charity.

בַּעֲבוּר שְׁנֹדֶר צְדָקָה בַּעַד הַנְּשָׁמוֹת שֶׁהִזְכִּיר הַיּוֹם
 לְכָבוֹד הַמָּקוֹם וְלְכָבוֹד הַתּוֹרָה וְלְכָבוֹד הָרָגֶל (כ)
 כְּפוּר: וְלְכָבוֹד יוֹם הַדִּין). בְּשֹׁכֵר זֶה הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ
 הוּא יִשְׁמְרֵהוּ, וַיִּצִּילֵהוּ מִכָּל צָרָה וְצוּקָה וּמִכָּל בַּעַ
 וּמִחֲלָה, (בַּיּוֹם כְּפוּר: וַיִּכְתְּבֵהוּ וַיַּחֲתֶמֶהוּ לְחַיִּים טוֹבִים
 בְּזֶה יוֹם הַדִּין), וַיִּשְׁלַח בְּרָכָה וְהַצְלָחָה בְּכָל מַעֲשֵׂה
 יָדָיו, עִם כָּל יִשְׂרָאֵל אָחִיו, וְנֹאמַר אָמֵן.

תפלה בעד המתים:

לזכר:

אֵל מְלֵא רַחֲמִים, שׁוֹכֵן בְּמְרוֹמִים, הַמָּצֵא מְנוּחָה
 נְכוֹנָה תַּחַת כַּנְּפֵי הַשְּׁכִינָה, בְּמַעְלֹת קְדוּשִׁים וּטְהוֹרִים
 כְּזוֹהַר הָרָקִיעַ מִזֹּהִירִים, אֶת נִשְׁמַת (פב"פ) שֶׁהָיָה
 לְעוֹלָמוֹ, בַּעֲבוּר שְׁנֹדְבוֹ צְדָקָה בַּעַד הַזְּכָרֹת נִשְׁמַת
 בְּגֶן עֵדֶן תִּהְיֶה מְנוּחָתוֹ. לֵכֵן בַּעַל הַרְחָמִים יִסְתַּדֵּק
 בְּסִתְר כַּנְּפָיו לְעוֹלָמִים, וַיִּצְרֹר בְּצִרּוֹר הַחַיִּים אֶת
 נִשְׁמַתוֹ, יְיָ הוּא נִחְלָתוֹ, וַיְנַוֵּחַ בְּשָׁלוֹם עַל מִשְׁכַּב
 וְנֹאמַר אָמֵן.

לנקה:

אֵל מְלֵא רַחֲמִים, שׁוֹכֵן בְּמְרוֹמִים, הַמָּצֵא מְנוּחָה
 נְכוֹנָה תַּחַת כַּנְּפֵי הַשְּׁכִינָה, בְּמַעְלֹת קְדוּשִׁים וּטְהוֹרִים

in memory of the souls he memorialized this day, in honor of God, of the Torah, and of the Festival. (*On the Day of Atonement, add: and on this Day of Judgment.*) As a reward for this deed, may the Holy One, praised be He, keep him and deliver him from all evil and distress, and from all disease and sickness. May He send a blessing and prosperity in all the works of his hands; (*On the Day of Atonement, add: And may He grant him a happy life on this Day of Judgment*) with all his brethren, the children of Israel; and let us say, Amen.

PRAYER FOR THE DEAD

For Male:

O God, full of compassion, Thou who dwellest on high! Grant perfect rest beneath the sheltering wings of Thy presence, among the holy and pure who shine as the brightness of the firmament, unto the soul of . . . son of . . . , who has gone unto eternity, and in whose memory a contribution to charity was offered. May his repose be in Paradise. May the Lord of mercy bring him under the cover of His wings for ever, and may his soul be bound up in the bond of eternal life. May the Lord be his possession, and may his repose be peace. Amen.

For Female:

O God, full of compassion, Thou who dwellest on high! Grant perfect rest beneath the sheltering wings of Thy presence, among the holy and pure who shine

כִּוּוֹהַר הָרְקִיעַ מְזַהְרִים, אֶת נִשְׁמַת (פב"פ) שֶׁהִלְכָה
לְעוֹלָמָהּ, בְּעֶבֶר שְׁנֵד בּוֹ צִדְקָה בְּעַד הַזְכָּרַת נִשְׁמָתָהּ.
בֵּין עֵדֶן תָּהָא מְנוּחָתָהּ. לָכֵן בְּעַל הַרְחָמִים יִסְתִּירָהּ
בְּסֵתֶר כְּנָפָיו לְעוֹדָמִים, וַיִּצְרֹר בְּצִרּוֹר הַחַיִּים אֶת
נִשְׁמָתָהּ, ייִ הוּא נִחְלָתָהּ, וְתַנּוּחַ בְּשָׁלוֹם עַל מִשְׁכְּבָהּ.
וְנֹאמַר אָמֵן.

ח. אחר הזכרת נשמות אומרים תפלה זו:

אב הַרְחָמִים, אֲשֶׁר בִּידְךָ נִפְשוֹת הַחַיִּים וְהַמֵּתִים,
תִּנְחוּמֶיךָ יִשְׁעִשְׁעוּ נַפְשֵׁנוּ בְּזַכְרֵנוּ (בַּיּוֹם הַקָּדוֹשׁ הַזֶּה)
אֶת קְרוֹבֵינוּ הָאֱהוּבִים וְהַנִּכְבָּדִים, אֲשֶׁר הָלַכְנוּ
לְמְנוּחָתָם, אֶת הוֹרֵינוּ הַיְּקָרִים, עֲטַרְתִּי רֹאשִׁי
וְתַפְאֲרֹתֵנוּ, אֲשֶׁר כָּל מְגֻמָּתָם לְהַדְרִיכֵנוּ בְּדֶרֶךְ הַטּוֹב
וְהַיָּשָׁר, לְלַמְּדֵנוּ חֻקֶּיךָ וּמִצְוֹתֶיךָ, וּלְהוֹרֵנוּ עֲשׂוֹת צִדְקָתְךָ
וְאַהֲבַת חֶסֶד. אָנָּה, ייִ, אֲמִיצֵנוּ לְשִׁמּוֹר אֶת פְּקוּדֹתֶיךָ
כָּל עוֹד נִשְׁמָתָנוּ בְּקֶרְבָּנוּ, וְנִפְשָׁם תַּנּוּחַ בְּאַרְץ הַחַיִּים
לְחַיּוֹת בְּנוֹעָמָךְ וּלְהַתְעַנֵּג מְטוֹבָךְ.

וְעַתָּה הָאֵל הַטּוֹב וְהַמְּטִיב, מַה נֹּאמַר וּמַה נִּדְבֹר
צָרֵכֵנוּ מֶרְבִּים וְדַעַתֵּנוּ קִצְרָה. בִּשְׁתִּי פָנִים כְּסִיתֵנוּ
מִדֵּי עֲלֻת עַל לִבֵּנוּ זָכַר כָּל הַטּוֹבָה שֶׁגִּמְלָתָהּ עָלֵינוּ

as the brightness of the firmament, unto the soul of . . . , daughter of . . . , who has gone unto eternity, and in whose memory a contribution to charity was offered. May her repose be in Paradise. May the Lord of mercy bring her under the cover of His wings for ever, and may her soul be bound up in the bond of eternal life. May the Lord be her possession, and may her repose be peace. Amen.

8. At the conclusion of the Memorial Service, the following prayer is read:

Father of mercy, in whose hands are the souls of the living and the dead, may Thy consolation cheer us as we remember on this holy day our beloved and revered kinsfolk who have gone to their rest, our dear parents the crown of our head and our glory, whose desire it was to train us in the good and righteous way, to teach us Thy statutes and Thy commandments, and to instruct us to do justice and to love mercy. We beseech Thee. O Lord, grant us strength to be faithful to their charge while the breath of life is within us. And may their souls repose in the land of eternal life, beholding Thy glory and delighting in Thy goodness.

And now, O good and beneficent God, what shall we say, and what shall we speak unto Thee? Our needs are many, our knowledge slender. Shame covers us as often as the remembrance of all Thy love for us rises within our minds. O turn this day in lovingkindness

אָנָּא פִּנָּה הַיּוֹם בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים אֶל תְּפִלַּת עֲבָדֶיךָ.
הַשּׁוֹפְכִים אֶת נַפְשָׁם לְפָנֶיךָ. אָנָּא חֲסִדֶּךָ מֵאַתָּנוּ אֶל
יְמוּשׁ. הַטְרִיפְנוּ דָּחַם חֲקֵנוּ, וְאֶל תַּצְרִיכֵנוּ לַיְדֵי מַתָּנָה
בְּשֵׁר וָדָם. הִסֵּר מַעְלֵינוּ כָּל דָּאָגָה וְתוֹגָה, כָּל צָרָה
וּפַחַד, כָּל חֲרָפָה וָבוּז. בִּירְאַתְךָ הִטְהוּרָה תַּחֲזִקֵנוּ.
וּבִתְוֹרַתְךָ הַתְּמִימָה תֵּאֱמָצֵנוּ. וּפְנוּ לְגִדְלֵךְ אֶת בְּנוֹתֵינוּ
וּבְנוֹתֵינוּ לְשִׁמּוֹר מִצּוֹתֶיךָ, וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ כָּל יְמֵי
חַיֵּיהֶם. אֵל נָא אֶל תַּעֲלֵנוּ בְּחֻצֵי יְמֵינוּ, וְנִמְלֵא בְּשָׁלוֹם
אֶת מִסְפַּר יְמֵינוּ. יִדְעֵנוּ אַךְ יִדְעֵנוּ כִּי חִדְלָה כֹּחֵנוּ.
וּטְפָחוֹת נָתַתָּ יְמֵינוּ. עֲזָרְנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ, לְהַתְנַחֵם
בְּאַמֶּת וּבְתִמָּים יְמֵי שְׁנֵי חַיֵּי מְגוּרָנוּ. וְכַאֲשֶׁר יִגִּיעַ קֶצֶץ
לְהַפְרֹד מִן הָעוֹלָם, הִיְהִי אַתָּה עִמָּנוּ, וְנִשְׁמָוְתֵינוּ תִּהְיֶינָה
צָרוּרוֹת בְּצָרוֹר הַחַיִּים, עִם נִשְׁמוֹת אֲבוֹתֵינוּ, וְנִשְׁמוֹת
הַצְּדִיקִים הָעוֹמְדִים לְפָנֶיךָ. אָמֵן וְאָמֵן.

and tender mercy to the prayers of Thy servants who pour out their souls before Thee. May Thy loving-kindness not depart from us. Give us our needful sustenance, and let us not be in want of the gifts of flesh and blood. Remove from us all worry and grief, distress and fear, shame and contempt. Let Thy grace be with us, that we may rear our children to keep Thy commandments and to fulfill Thy will all the days of their life. O God, take us not hence in the midst of our days. Let us complete in peace the number of our years. Verily we know that our strength is frail, and that Thou hast made our days in limited measure. Help us, O God of our salvation, to bear ourselves faithfully and blamelessly during the years of our pilgrimage. And when our end draws nigh and we depart this world, be Thou with us, and may our souls be bound up in the bond of eternal life with the souls of our parents and of the righteous who are ever with Thee. Amen and Amen.

לד. נענועים

א. מנהג עתיק הוא בישראל לנענע את הלולב באמירת הלל כשמודים לה' על טובו, וגם כשמבקשים ומתפללים על הישועה. בזמן בית שני כבר הקפידו על המנהג הזה, וחכמי המשנה מדברים על זה כמו על מנהג ידוע (סוכה ג, משנה ט): „והיכן היו מנענעים—בהודו לה' תחילה וסוף, ובאנא ה' הושיעה נא” (רמב"ם הלכות לולב פרק ז, הלכה ו, ט).

ב. והדין הוא לעשות את הנענועים בשעת נטילת הלולב. אחר הברכה, באמירת הלל בהודו לה' כי טוב שבתוך ההלל, ובהודו שבסוף ההלל, ובאנא ה' הושיעה נא (סוכה שם; רמב"ם שם; מהרי"ל, הלכות סוכה).

ג. ואופן הנענועים וטעמם כבר נמצא בתלמוד (סוכה לו, עמוד ב) אמר ר' יוחנן: מוליך ומביא למי שהארבע רוחות שלו, בעל ומוריד למי שהשמים והארץ שלו.

ד. הנענועים עושים באופן זה: מוליך ומביא שלש פעמים לפניו כלפי מזרח, ואחר כך שלש פעמים לימינו, לצד דרום ומרים את הלולב על כתפו מאחוריו נגד מערב שלש פעמים ואחר כך לשמאלו, לצד צפון, שלש פעמים, ואז דוחפו לבעד שלש פעמים, ואחר כך משפיל ידיו עם הלולב למטה שלש פעמים. בכל הנענועים פניו כלפי מזרח, אך הופך את ידיו הלולב נגד הרוחות (מנהגי מהרי"ל, הלכות סוכה).

ה. אמר רבה: לולב בימין ואתרוג בשמאל (סוכה לו, עמוד ב) הלכות לולב פרק ז, הלכה י).

XXXIV. SHAKING THE *LULAB*

1. It is an old established custom in Israel to shake the *lulab* during the recitation of the passages in *Hallel* expressive of thanksgiving or prayer. This custom dates back to the days of the Second Temple, and the codifiers of the Mishnah speak of it as a matter that was well known. The tannaim state (*Sukkah* III, 9): "At what passages of the *Hallel* did they shake (the *lulab*)? At *hodu le-donay*, at the beginning and at the end, and at *ana adonay hoshiana*" (*Maim. Lulab* VII, 6, 9).

2. According to law, the shaking should be done after pronouncing the benediction over the *lulab*; while reciting the passages: "O give thanks to the Lord, for He is good; for His mercy endureth for ever," contained in the middle of *Hallel* and at the end; and when reciting: "We beseech Thee, O Lord, save us" (*Sukkah* I. c.; *Maim. l. c.*; *Minhage Maharil*, Laws of Sukkah).

3. The mode of shaking the *lulab* and the reason therefor, is mentioned in the Talmud (*Sukkah* 37b): Said Rabbi Johanan: "The worshiper shakes the *lulab* in all directions, in acknowledgment of God's sovereignty over nature; and shakes upward and downward, to acknowledge His sovereignty over heaven and earth."

4. The manner of shaking the *lulab* is: Facing east, the worshiper shakes the *lulab* with a forward and backward motion, three times in each direction (east, south, west, north, as well as upward and downward). While performing the ceremony of shaking, the worshiper must always remain facing east, and turn his hands only while shaking the *lulab* in the directions indicated (*Minhage Maharil*, Laws of Sukkah).

5. Said Rabbah: The worshiper must hold the *lulab* in the right hand, and the *etrog* in his left (*Sukkah* 37b; *Maim. Lulab* VII, 10).

סדר הנענועים

כשאומרים	הודו	מנענעים לצד מזרח.
"	לה'	אין מנענעים.
"	כי	מנענעים לצד דרום.
"	טוב	מערב.
"	כי	" " צפון.
"	לעולם	מעלה.
"	חסדו	מטה.
"	א-	לצד מזרח.
"	נא	דרום.
"	ה'	אין מנענעים.
"	הו-	מנענעים לצד מערב.
"	שי-	צפון.
"	עה	מעלה.
"	נא	מטה.

ORDER OF SHAKING

When reciting	<i>Ana</i>	shake eastward.
„ „	<i>Ladonay</i>	no shaking is done.
„ „	<i>Ki</i>	shake southward.
„ „	<i>Tob</i>	„ westward.
„ „	<i>Ki</i>	„ northward.
„ „	<i>Leolam</i>	upward.
„ „	<i>Hasdo</i>	downward.
„ „	<i>A—</i>	„ eastward.
„ „	<i>na</i>	„ southward.
„ „	<i>Adonay</i>	no shaking is done.
„ „	<i>Ho—</i>	shake westward.
„ „	<i>shi—</i>	„ northward.
„ „	<i>ah</i>	upward.
„ „	<i>Na</i>	downward.

חומר לדרוש והטפה

SOURCE MATERIAL FOR SERMONS

לה. חומר לדרוש והטפה.

א. נשואין

אמר רב משום רבי ראובן בן אצטרובילי: מן התורה הנביאים ומן הכתובים מה' אשה לאיש. מן התורה דכתיב (כד, ג) ויען לבן ובתואל ויאמרו מה' יצא הדבר. מן הנביאים דכתיב (שופטים יד, ד) ואביו ואמו לא ידעו כי מה' היא. מן הכתובים דכתיב (משלי יט, יד) בית והון נחלת אבות; ומה' אשה משכלת קטן יח, עמוד ב).

אמר רב יהודה אמר רב: ארבעים יום קודם יצירת הבהמה בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני (סוטה ב, עמוד א).
אמר רב יהודה אמר שמואל: בכל יום ויום בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני (מועד קטן יח, עמוד ב).

אין מזווגין לו לאדם אשה אלא לפי מעשיו (סוטה ב, עמוד א).
רבא שמעיה לההוא גברא דבעי רחמי ואמר תודוק לי פלניתא. אמר ליה: לא תיבעי רחמי הכי, אי חזיא לך לא איתא מינך (מועד קטן יח, עמוד ב).

אמר רבה בר בר חנא אמר רבי יוחנן: וקשה לזווגן כקריית ים סוף (שם).

מטרוניתא שאלה את רבי יוסי בר חלפתא; אמרה לו: במה ימים ברא הקדוש ברוך הוא את עולמו? אמר לה לששת ימי בראשית. אמרה לו: ומאותה שעה ועד עכשיו מהו יושבועושה? אמר לה: מזווג זווגים; בתו של פלוני לפלוני. אמרה לו: הדא הוא? איתא כי כוונה לעשות כן; כמה עבדים יש לי וכמה שפחות יש לי, וכלה לזווגם בשעה אחת. אמר לה: אם קלה הדבר בעיניך.

XXXV. MATERIAL FOR SERMONS AND SPEECHES

1. ENGAGEMENTS AND WEDDINGS

Said Rab in the name of Rabbi Reuben ben Istreban: "From the Pentateuch, Prophets and Hagiographa, we can see that a wife is assigned to a husband by divine Providence. From the Pentateuch—for it is written (*Gen. XXIV, 50*): "Then Laban and Bethuel answered and said: 'The thing proceeded from the Lord.' " From the Prophets—for it is written (*Judges XIV, 3*): 'But his father and his mother knew not that it was of the Lord.' From Hagiographa—for it is written (*Proverbs XIX, 14*): "Honor and riches are the inheritance of fathers; but a prudent wife is from the Lord' " (*Moed Katan 18b*).

Said Rabbi Judah in the name of Rab: "Forty days before the embryo is formed, a divine voice goes forth announcing: 'The daughter of such and such person is to be the wife of such and such person' " (*Sotah 2a*).

Said Rabbi Judah in the name of Samuel: "Every day a divine voice goes forth announcing: 'The daughter of such and such person is to be the wife of such and such person' " (*Moed Katan 18b*).

A wife is selected (in heaven) for each man according to his deserts (*Sotah 2a*).

Raba heard a certain man praying: "May that damsel join me in wedlock." He said to him: "You need not pray thus: if she is your proper match, she would not escape you" (*Moed Katan 18b*).

Said Rabbah bar bar Hana in the name of Rabbi Johanan: "To wed couples is as difficult as the splitting of the Red Sea" (*ibid.*).

A Roman matron asked of Rabbi Jose ben Halafta: "In how many days did the Holy One, praised be He, create the world?" He replied: "In six days." She asked: "And from that time until now, what has He been doing?" He replied: "He joins couples, decreeing who should be married to whom." She said: "Is this it? I, too, can do that. Many male and female slaves I possess, and I can couple them in one hour." He replied: "Verily,

קשה הוא לפני הקדוש ברוך הוא כקריעת ים סוף. הניחב... לו. מה עשתה? הלכה והביאה אלף עבדים ואלף... והעמידה אותן שורות שורות. אמרה להון: פלוני ישא פלנית... ופלוני לפלונית, וזיווגן בלילה אחד. לצפרא אתין לנב... מוחיה פציעה, ודין עיניה שמוטה, ודין אצילים פריך... ארכוביה תבירא; דין אמר לינא בעיא לדין, ודין אמר... בעיא לדין. מיד שלחה והביאה את רבי יוסי בר חלפתא, אמר... לו: רבי! אמת היא תורתכם ונאה ומשובחת היא; יפה אמר... מה שאמרת (ויקרא רבה פרק ח, א).

כתיב נעשה אדם בצלמנו כדמותנו (בראשית א, כו) לשעבר... נברא מן העפר וחוה נבראת מן האדם. מאדם ואילך בנ... כדמותנו. אי אפשר לאיש בלא אשה, ואי אפשר לאשה בלא... ואי אפשר לשניהם בלא שכינה (ירושלמי ברכות פרק ט; בראשית... כב, ד).

דריש רבי עקיבא: איש ואשה זכו שכינה ביניהן, לא זכו... אוכלתן (סוטה יז, עמוד א).

אמר רבא: למה נקרא שמה אשה? שהיא אש. איש, שהוא... יו"ד דאיש, ה"א דאשה הרי שם מוטל ביניהם. נתחממו שניהם... ידי ריב ומדון) הרי שם מסתלק מביניהם, ונשאר אש אש (כלה... פרק א).

אמר רבי אלעזר: מאי דכתיב (בראשית ב, יח) אעשה לו עזר כנגדו... זכה עוזרתו, לא זכה כנגדו (יבמות סג, עמוד א).

if it be a light matter in your eyes, with the Holy One, praised be He. it is as difficult as the splitting of the Red Sea." He then led her and went his way. What did she do? She brought one thousand male and female slaves, placed them in rows, and said to them: "This one should be married to that one, and this one should be married to that one," etc., and thus she coupled them in one night. When the morning came, they all came before her. This one had a fractured skull; and the other had an eye taken out; and the other had a broken arm; and the other one had a fractured leg. The one said: "I do not want to be married to that one," and the other said: "I do not want to be married to this one." She then once sent for Rabbi Jose ben Halafta, and she said to him: "My teacher, your Law is true, beautiful and praiseworthy; you have spoken well (*Vayikra Rabbah* VIII, 1).

It is written (*Genesis* I, 26): "Let us make man in our image after our likeness." In the past, Adam was created from the dust, and Eve was created from Adam; from Adam on, it must be in our image and after our likeness. A man cannot be without a wife, and a woman cannot be without a husband, and both of them cannot be without the Divine Presence (*Yerushalmi Berakhot* IX; *Berakhot Rabbah* XXII, 4).

Rabbi Akiba lectured: "If a husband and wife are worthy, the Divine Presence is in their midst; if they are not worthy, a fire consumes them" (*Sotah* 17a).

Said Raba: "Why was her name called *ishah* (woman)? because it is derived from *esh* (fire). Why was he called *ish* (man)? because it is derived from *esh* (fire). The letter *yod* of the word *ish* and the letter *he* of the word *ishah* together spell the Divine Name (*yah*) which is in their midst. Should they become heated by quarrel and strife, the Divine Name is removed from them, and what is left is *esh, esh* (fire, fire)" (*Kallah Rabbati*, Chapter I).

Said Rabbi Elazar: "Why is it written (*Genesis* II, 18): 'I will make a help *kenegdo*' (meaning *opposite him*)? If he deserves well, she will be a help to him, if not, an obstacle" (*Yebamot* 63a).

אמר ר' חלבו: לעולם יהא אדם זהיר בכבוד אשתו, ברכה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא בשביל אשתו (בבא נט, עמוד א).

תנו רבנן: האוהב את אשתו כגופו והמכבדה יותר והמדריך בנוי ובנותיו בדרך ישרה, עליו הכתוב אומר (כד) וידעת כי שלום אהלך (יבמות סב, עמוד ב; סנהדרין עו, עמוד ב).

אמרי אינשי: איתתך גוצא, גחין ותלחוש לה (בבא מציעא נט, עמוד ב). מעשה בחסיד אחד שהיה נשוי לחסידה ולא העמידו ביניהם מזה: אמרו: אין אנו מועילים להקדוש ברוך הוא כלום. עמדו זה את זה. הלך זה ונשא רשעה אחת, ועשתה אותו רשע. הלכה זאת ונשאת לרשע אחד, ועשתה אותו צדיק. הוי שהכל מן האדם (בראשית רבה פרק יז, יב).

איש איש כי תשטה אשתו (במדבר ה, יב). הרבה פורשין לים חזקין, יחידים הם שהולכים ולא חוזרין. כן הרבה נוטלין רובן מצליחים ויחידים נכשלים, (קהלת ז, כו) וחוטא ילכד בה (רבה, פרק ט, ב).

אמר רב חסדא: לעולם אל יטיל אדם אימה יתירה בביתו (גטין ו, עמוד ב).

שאלו תלמידיו לרב אדא בר אהבה: במה הארכת ימים להם: מימי לא הקפדתי בתוך ביתי וגו' (תענית כ, עמוד ב). הוי עלוב ואהוב לכל אדם, ולאנשי ביתך יותר מכל זוטא (פרק ג, נוסחת הגר"א).

לימדה אותך התורה שתהא וותרן בתוך ביתך (במדבר רבה). אמר רבי יוסי: מימי לא קריתי לאשתי אשתי, אלא לביתי (שבת קיח, עמוד ב).

Said Rabbi Helbo: "Let a man ever be careful to honor his wife, because God's blessing is found in a man's house only for the sake of his wife" (*Baba Mezia* 59a).

The Rabbis taught: "He who loves his wife as himself, and respects her more than himself, and leads his sons and daughters on the right path, concerning him the biblical text reads (*Job* V, 24): 'And thou shalt know that thy tent is in peace'" (*Yebamot* 62b, *Sanhedrin* 76b).

It is a common saying: "If thy wife is short, bend down and listen to her (advice)" (*Baba Mezia* 59a).

It is reported of a pious man who was married to a pious woman but could beget no children. They said to one another: "We are of no benefit to the Holy One, praised be He." So they divorced each other. He went and married a wicked woman, and she made of him a wicked man. She went and was married to a wicked man and she made of him a righteous man. This proves that everything depends upon the woman (*Bereshit Rabbah* XVII, 12).

"If any man's wife go aside" (*Numbers* V, 12). Many are they that sail the seas, and most of them return safely. But few go and fail to return. Thus, many are they that marry women; most of them are successful, and only few come to grief, (as it is written (*Ecclesiastes* VII, 26): "But the sinner shall be taken by her" (*Shemidbar Rabbah* IX, 2).

Said Rab Hisda: "No man should ever impose too much law in his house" (*Gittin* 6b).

The disciples asked of Rab Ada bar Ahaba: "Whereby have you prolonged your life?" He replied to them: "Never did I lose my temper in my house" (*Taanit* 20b).

Be submissive and beloved by all men, but above all to the members of thy family (*Derekh Eretz Zuta*, Chapter III, according to the version of the Gaon of Vilna).

The Torah teaches thee: Be thou lenient in thy house (when anything gets broken, etc., be not angry) (*Bamidbar Rabbah* IX, 12).

Said Rabbi Jose: I have never called my wife "My wife," but I have called her, "My house" (*Shabbat* 118b).

אמר רבי תנחום אמר רבי חנילאי: כל יהודי שאין לו אשה שרוי בלא שמחה, בלא ברכה, בלא טובה. רבא בר עולא אמר בלא שלום (יבמות סב, עמוד ב).

אמר רבי אלעזר: כל יהודי שאין לו אשה אינו אדם (עמוד א).

אמר ר' אידי: מעשה באשה אחת בצידון ששהתה עשר שנים בעלה ולא ילדה. אתון גבי ר' שמעון בן יוחאי בעיין למשתבש דין מדין. אמר להון: חייכון כשם שנודווגתם זה לזה במאכל ובמשתה, כך אין אתם מתפרשים אלא מתוך מאכל ומשתה. הלכו בדרכיו ועשו לעצמן יום טוב ועשו סעודה גדולה ושכרתו מדאי. כיון שנתיישבה דעתו עליו, אמר לה: בתי, ראי כל חפץ טוב שיש לי בבית, טלי אותו ולכי לבית אביך. מה עשתה לאחר שישן, רמזה לעבדיה ולשפחותיה, ואמרה להם: סאמה במטה, וקחו אותו והוליכוהו לבית אבא. בחצי הלילה בעת משנתיה. כיון דפג המריה, אמר לה: בתי, איכן אני נתון? אמרה ליה: בבית אבא. אמר לה: מה לי לבית אביך? אמרה ליה: ואלו כך אמרת לי בערב: כל חפץ טוב שיש בביתי, טלי אותו ולכי לבית אביך? אין חפץ טוב לי בעולם יותר ממך. הלכו להם אצל רבי שמעון בן יוחאי, ועמד והתפלל עליהם ונפקדו (שיר השירים פרק א, לא).

חתן מוחלין לו כל עונותיו (ירושלמי בכורים פרק ג).

עשר חופות עשה הקדוש ברוך הוא לאדם הראשון. אמר הקדוש ברוך הוא למלאכי השרת: בואו ונגמול חסד לאדם ולעזרו, שיהיו גמלות חסדים העולם עומד. והיו מלאכי השרת כמו שושבנים והקדוש ברוך הוא ברך כחזן לאדם ולעזרו (פרקי דרבי אליעזר פרק כ).

Said Rabbi Tanhum, quoting Rabbi Hanilai: Any Jew that has no wife, lives without joy, without blessing, without happiness. Raba bar Ula adds: Without peace (*Yebamot* 62b).

Said Rabbi Elazar: Any Jew that has no wife is not a man (*Yebamot* 63a).

Said Rab Idi: It is reported of a woman of Zidon in Phoenicia who lived ten years with her husband and had no child. They came to Rabbi Simeon ben Yohai, and they wanted to be divorced from each other. He said to them: "As you have been married with festivities, so shall you separate with festivities." So they went and declared a festival for themselves and they made a great feast, and she made him drink more than enough. When he became clear-minded, he said to her: "My daughter, select the most precious article that I have in the house, and take it with you to your father's house." What did she do? When he fell asleep, she made gestures to her male and female servants, saying: "Carry him in his bed, and bring him to my father's house." At midnight, he awoke from his sleep, and when he overcame the effect of the wine he drank, he said to her: "My daughter, where am I placed?" She replied: "In my father's house." He asked: "What have I to do in your father's house?" She replied: "Did you not tell me in the evening: 'Any precious article that I have in my house, you may take with you to your father's house'? Well, then, I have no article in this world that is more precious than you are to me." They then went to Rabbi Simeon ben Yohai, who prayed for them, and they became happy parents (*Shir Hashirim Rabbah* I, 31).

All the sins of a bridegroom are forgiven him (*Yerushalmi Berakurim*, Chapter III).

Ten bridal canopies did the Lord, praised be He, make for Adam. Said the Holy one, praised be He, to the ministering angels: "Come, let us be charitable with Adam and his help-mate, for on the practice of charity the world is based." The ministering angels acted as the best men, and the Holy one, praised be He, pronounced the benedictions, like a cantor, for Adam and his help-mate (*Pirke d'Rabbi Eliezer*, Chapter XII).

אמר ר' אבהו: נטל הקדוש ברוך הוא כוס של ברכה וברך
אמר ר' יודא: מיכאל וגבריאל הם היו שושבינין של אדם הראשון
(בראשית רבה פרק ח, טו).

ויביאה יצחק האהלה שרה אמו (בראשית כד, טז). כל ימים שרה
שרה קיימת היה ענן קשור על פתח אהלה, וכיון שמתה פסקא
ענן, וכיון שבאה רבקה חזר אותו הענן. כל ימים שהיתה שרה
קיימת היו דלתות פתוחות לרוחה, וכיון שמתה שרה פסקא
הרוחה, וכיון שבאה רבקה חזרה אותה הרוחה. כל ימים שרה
שרה קיימת היה נר דלוק מלילי שבת ועד לילי שבת, וכיון שמתה
פסק אותו הנר, וכיון שבאה רבקה חזר אותו הנר. וכיון ש
ראה אותה שהיא עושה כמעשה אמו, מיד ויביאה יצחק האהלה
שרה אמו (בראשית רבה פרק ט, טו).

אמר ר' חמא בר חנינא: כיון שנשא אדם אשה עונותיו מתפקקין
שנאמר (משלי יח, כב): מצא אשה מצא טוב, ויפק רצון מה' (עמוד ב).

אמר רבי ירמיה בן אלעזר: מאי דכתיב (בראשית ח, יא) והנה קול
זית טרף בפיה? אמרה יונה לפני הקדוש ברוך הוא: רבבה
עולם, יהיו מזונותי מרורין כזית ומסורין בידך, ואל יהיו מתקין
כדבש ותלויין ביד בשר ודם (עירובין יח, עמוד ב).

ברכה: יתן ה' את האשה הבאה אל ביתך כרחל וכלב
אשר בנו שתיהן את בית ישראל (רות ד, יא).

ב. ברית מילה

הולד אינו יוצא ממעי אמו עד שמשביעין אותו. ומה היה
השבועה שמשביעין אותו? תהי צדיק ואל תהי רשע. ואפילו
העולם כולו אומרים לך צדיק אתה, היה בעיניך כרשע.
יודע שהקדוש ברוך הוא טהור, ומשרתיו טהורים ונשמה שנקבה

Said Rabbi Abahu: The Holy one, praised be He, took the cup of benediction and blessed them. Said Rabbi Juda: The angels Michael and Gabriel were Adam's best men (*Bereshit Rabbah* VIII, 15).

"And Isaac brought her into his mother Sarah's tent" (*Gen. XXIV*, 67). As long as Sarah lived, a cloud was tied over the entrance of her tent; and when she was dead, that cloud ceased; and when Rebecca came, that cloud returned. As long as Sarah lived, the doors were wide open; and when she was dead, that hospitality ceased; and when Rebecca came, that hospitality returned. As long as Sarah lived, a light was burning every Sabbath night; and when she was dead, that light ceased; and when Rebecca came, that light returned. When he observed that she practiced his mother's deeds, immediately "he brought her into his mother Sarah's tent" (*Bereshit Rabbah* LX, 15).

Said Rabbi Hama bar Hanina: When a man takes to himself a wife, his sins are stopped off (cannot come forth to accuse him, for it is written (*Proverbs XVIII*, 22): "Whoso findeth a wife findeth a great good, and obtaineth favor of the Lord" (*Yebamot* 63b).

Said Rabbi Jeremiah ben Elazar: What is the meaning of the biblical verse (*Genesis VIII*, 11): "And lo in her mouth an olive-branch freshly plucked"? The dove said before the Holy One, praised be He: "Master of the world! let my food be bitter as an olive-branch but given at Thy hand; and let it not be as sweet as honey but dependent on a mortal" (*Erubin* 18b).

BLESSING:

"The Lord make the woman that is come into thy house like Rachel and like Leah, which two did build the house of Israel (*Psalm IV*, 11).

2. CIRCUMCISION

The infant does not leave its mother's womb before it is adjured. And this is the oath whereby it is adjured: "Be righteous and be not wicked. Even when the whole world tells you that you are righteous, in your own eyes consider yourself as wicked. Know you that the Holy One, praised be He, is pure, His ministering angels are pure, and the soul given you is pure. If you keep

טהורה היא. אם אתה משמרה בטהרה מוטב, ואם לאו הרי נוטלה ממך (נדה ל, עמוד ב).

רבי אמר: גדולה מילה, שכל המצוות שעשה אברהם אבינו לא נקרא שלם עד שמל, שנאמר (בראשית יז, א) התהלך לפניו ותהיה תמים (נדרים לא, עמוד ב),

תניא רבי אומר: גדולה מילה ששקולה כנגד כל המצוות שבתורה, שנאמר (שמות לז, כז) כי על פי הדברים האלה כרתי את ברית ואת ישראל (נדרים לב, עמוד א)

גדולה מילה שאין התינוק נכנס למנין הדורות אלא למי שהיה מהול (תנחומא וירא)

בזכות שמל אברהם אבינו את עצמו ביום הכפורים, שהיה הקדוש ברוך הוא לבניו יום זה בכל שנה לכפרה (פרקי דרבי אליהו פרק כח).

תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר: כל מצוה שקבלו עליהם בשמחה, כגון מילה, דכתיב (תהלים קיט, קסב) שש אנכי על אמרתי כמוצא שלל רב, עדיין עושין אותה בשמחה (שבת קל, עמוד א), כל מי שהוא מהול אינו יורד לגיהנם (מדרש תהלים מו).

לעתיד לבא אברהם אבינו יושב על פתח גיהנם ואינו נכנס אדם מישראל שהוא מהול לירד לתוכה (בראשית רבה פרק מח, ח), המיפר בריתו של אברהם אבינו אין לו חלק לעולם הבא (פרק ג, יא).

תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר: כל מצוה שמסרו ישראל עצמן עליהן למיתה בשעת גזרת המלכות (מלכות יון) כגון עבודה זרה ומילה, עדיין היא מוחזקת בידם (שבת קל, עמוד א).

מאן דלית ליה בן, לאו איהו מבני עלמא דאתי (וזהר פנחס רס).

in pureness, it is good; if not, lo, I shall take it away from you" (*Nidah* 30b).

Rabbi says: Circumcision is something great, for, with all the good deeds that Abraham had done, he was not called perfect until he circumcised himself, as it is written (*Genesis* XVII, 1): 'Walk before Me, and be thou perfect' (*Nedarim* 31b).

It is stated in the Baraita: Rabbi said: Circumcision is something great, for it is equal to all the commandments of the Law, as it is written (*Exodus* XXXIV, 27): "For after the tenor of these words I have made a covenant (of circumcision) with thee and with Israel" (*Nedarim* 32a).

Circumcision is something great, for no child is included in the census of the generations unless he is circumcised (*Tanhuma Vayera*).

Because our ancestor Abraham had circumcised himself on the Day of Atonement, the Holy One, praised be He, gave to his posterity this day every year for atonement (*Pirke d'Rabbi Eliezer* Chapter XXVIII).

It is stated in the Baraita: Rabbi Simeon ben Elazar said: Every precept which they accepted with joy, for instance circumcision, concerning which it is written (*Psalms* CXIX, 162): "I rejoice at Thy word, as one that findeth great spoil," they are still performing it with joy (*Shabbat* 130a).

Whosoever is circumcised will not go to the Gehenna (*Midrash Tehilim* Chapter XLVI).

In the hereafter, our ancestor Abraham will sit at the entrance to the Gehenna, and will not permit any Israelite that is circumcised to enter therein (*Bereshit Rabbah* XLVIII, 8).

He who makes void the covenant of Abraham our ancestor has no share in the world to come (*Abot* III, 11).

It was taught in the Baraita: Rabbi Simeon ben Elazar said: Every precept for which the Israelites surrendered themselves to death (during the Grecian persecution), as for instance idolatry and circumcision, it is still strongly adhered to (*Shabbat* 130a).

He who has no son will have no share in the world to come (*Zohar Pinehas* 215).

תני רבי שמעון בן יוחאי אומר: כל מי שיש לו בן יגע בתורה כאילו לא מת (בראשית רבה פרק מט, ח).

אמר אדם הראשון: מי מציל את בני מאש לזהסת זו (של גיהנום) ר' הונא בשם ר' אבא אמר חרב מילה, שנאמר (יהושע ה, ב) עַם לך חרבות צורים בראשית רבה פרק כא, יד).

בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא לאברהם למול, הלך ונמלך בשלשה אוהביו. אמר ליה ענר: כבר בן ק' שנים אתה, ואתה הולך ומצער את עצמך? אמר ליה אשכול: מה אתה הולך ומסיר את עצמך בין שונאיך? אמר דיה ממרא: אלהיך שעמד לך בכבוד האש, ובמלכים וברעבון, ובדבר הזה שאמר לך למול אין אתה שומע לו? אמר ליה הקדוש ברוך הוא: אתה נתת לו עצה למול חייך שאיני נגלה עליו לא בפלטין של ענר, ולא בפלטין של אשכול, אלא בפלטין שלך. הדא הוא דכתיב בראשית יח, א) וירא אליו ה' באלוני ממרא (בראשית רבה פרק מב, יד).

ונתתי לך ולזרעך אחרִיךְ את ארץ מגריך, את כל ארץ כנען. לאחוזת עולם, והייתי להם לאלהים (בראשית יז, ח). ר' יודן אמר: אב מקבלים בניך אלהותי אני אהיה להם לאלוה ולפטרון, ואם לא לא אהיה להם לאלוה ולפטרון. אם נכנסים בניך לארץ מקבלין אלהותי, ואם לאו אין מקבלין. אם מקיימין בניך המילה הן נכנסים לארץ, ואם לאו אין נכנסים לארץ (בראשית רבה פרק מו, ז).

ויצא מאד ויקרא אל ה' ויאמר: אתה נתת ביד עבדך את השועה הגדולה הזאת, ועתה אמות בצמא ונפלתי ביד הערל (שופטים טו, יח). אמר לפניו: רבון העולמים, אם אין ביני לביןך

It was taught in the Baraita: Rabbi Simeon ben Yohai said: Whosoever has a son who is engaged in the study of the Law is considered as though he had not died (*Bereshit Rabbah* XLIX, 8).

Adam said: What will save my children from this glowing fire (hell)? Rab Huna, in the name of Rabbi Aba, said: The knife of circumcision, for it is written (*Joshua* V, 2): "Make thee knives of flint, and circumcise again the children of Israel (*Bereshit Rabbah* XXI, 14).

When the Holy One, praised be He, told Abraham to circumcise himself, he went and took counsel with his three friends. Aner said to him: "You are already one hundred years old, and you are going to inflict pain upon yourself?" Eshcol said to him: "Why will you go and weaken yourself among your enemies?" Mamre said to him: "Your God stood by you at the heated furnace, in the war against the kings, and during famine; yet you will not listen to Him when he tells you to circumcise yourself?" Said to him the Holy One, praised be He: "Thou hast given him counsel to circumcise himself. As thou livest! I shall reveal Myself unto him neither in the palace of Aner nor in the palace of Eshcol, only in thy palace." Thus the Scriptures say (*Genesis* XVIII, 1): "And the Lord appeared to him by the terebinths of Mamre" (*Bereshit Rabbah* XLII, 14).

"And I will give unto thee, and to thy seed after thee, the land of thy sojournings, all the land of Canaan, for an everlasting possession; and I will be their God" (*Genesis* XVII, 8). Rabbi Judah said (this is the interpretation of the verse): "If thy children will accept My divinity, I will be to them a God and a patron, and if not, I will not be to them a God and a patron. If thy children enter the promised land, they will accept My divinity, and if not, they do not accept My divinity. If thy children will observe circumcision, they will enter the promised land, but if not, they will not enter the promised land (*Bereshit Rabbah* XLVI, 7).

"And he was sore athirst, and called on the Lord, and said: 'Thou hast given this great deliverance by the hand of Thy servant, and now I shall die for thirst, and fall into the hand of the uncircumcised'" (*Judges* XV, 18). Samson prayed: "Master of the world! If there is no other difference between me and them excepting the

המילה הזאת, כדי הוא שלא אפול בידן. מיד (שם יט) ויבקע אלה את המכתש אשר בלחי (בראשית רבה פרק צח, יח).

בה' בגדו, כי בנים זרים ילדו (הושע ה, ז). ללמדך כשמת יוסף הפרו ישראל ברית מילה, אמרו נהיה כמצריים. וכיון שעשו כך הפך הקדוש ברוך הוא האהבה שהיו המצריים אוהבים את לשנאה (שמות רבה פרק א, י).

אילודא לא היו ישראל מהולים, לא היו יכולים להביט בשכנה (במדבר רבה פרק יב, י).

אמר רב אמי בי ר' אבא: אברהם עד שלא נימול ולא הולד היה חסר ה' (שמו היה אברם). ניתוסף ה' ונעשה שלם והוליד (בבבא רבה פרק יח, י; ראה בראשית יז, א-יד).

בזכות מילה אני קורע להם את הים. אתה מוצא שבת והמילה מדיינים זה עם זה. השבת אומרת אני גדולה ממך, שבי שבת ממלאכת עולמו, שנאמר (בראשית ב, ב) וישבת ביום השביעי. אמר המילה: אני גדולה ממך, שאלמלא אני לא נברא העולם, שנאמר (ירמיה לג, כה) אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שבת. אמר ר' יודא בר שלום: משל לשתי מטרונות שהיו עומדות ולא היה אדם יודע ליתן לב להפריש איזו גדולה מחברתה. כך נהעביר אחת מלפני חברתה, ידעו הכל שאותה שעברה מלפני חברתה היא הקטנה. כך ממה שאנו יודעים שהמילה דוחה את השבת, אנו יודעים שהמילה גדולה מן השבת. בא וראה כמה גדולה כחה של מילה, שלא הניח אברהם מצוה שלא עשה (שם). אמר (בראשית כו, ה) עקב אשר שמע אברהם בקולי, וישמר משמירתי, מצותי, חקותי ותורותי, ולא נקרא שלם עד שמל את עצמו, שנאמר (בראשית יז, א) התהלך לפני והיה תמים (ילקוט ירחי' ש"א).

circumcision, it is sufficient that I should not fall into their hands." At once (l. c. 19): "God cleaved the hollow place that was in *Lehi*" etc. (*Bereshit Rabbah* XCVIII, 18).

"They have dealt treacherously against the Lord, for they have begotten strange children" (*Hosea* V, 7). This is to point out to you that when Joseph died, the Israelites made void the covenant of circumcision; they said: "Let us become like the Egyptians." When they did that, the Holy One, praised be He, turned the love wherewith the Egyptians loved them into hatred (*Shemot Rabbah* I, 10).

Had the Israelites not been circumcised, they had not been worthy to behold the Divine Glory (*Bamidbar Rabbah* XII, 10).

Said Rab Ami of the school of Rabbi Aba: Before Abraham was circumcised and before he begot children, he missed the letter *he* (his name having been Abram). The *he* was added to his name and he became perfect and begot children (*Bamidbar Rabbah* XVIII, 17; See *Genesis* XVII, 1—14).

"Because of circumcision I split the sea for them." You find Sabbath and Circumcision disputing. Sabbath claims: "I am greater than you, because on me He rested from working on the creation of His world." Said Circumcision: "I am greater than you, because but for me the world would not have been called into being, for it is written (*Jeremiah* XXXIII, 25): "If My covenant be not with Me day and night, I had not appointed the ordinances of heaven and earth." Said Rab Juda bar Shallum: It is like two matrons standing together, and no one could ascertain who was superior to the other. When one made way for the other, then all knew that the one who allowed the other to go by is the less important. Thus, from what we know that circumcision causes a suspension of the Sabbath laws, we know that circumcision is greater than the Sabbath. Come and see (I will prove) how great is the power of circumcision. There was not one precept that Abraham left undone, as it is written (*Genesis* XXVI, 5): "Because that Abraham hearkened to My voice, and kept My charge, My commandments, My statutes, and My laws;" yet he was not called perfect until he circumcised himself, for it is written (*Genesis* XVII, 1): "Walk before Me, and be thou perfect" (*Yalkut Jeremiah* 320).

אמר רבא: חיי, בני, ומוזני לא בזכותא תליא מילתא, אלא
במזלא תליא מילתא (מועד קטן כח, עמוד א).

ג. פדיון הבן

ויאמר ה' אל משה: פקד כל זכר לבני ישראל מבן חמשה
ומעלה (במדבר ג, מ). משל לאדם שהיה לו פרגמטוטין של אביו
של זכוכית, והיה מוציאן לשוק ולא היה מבחין במנין שלא היה
מוציאן במנין, ונכנס להניחן ולא היה מניחן במנין, שלא היה מניח
עליהן שהיו של זכוכית. והיה לו פרגמטיא אחת של מרגלית
נאות, והיה נוטלה ומוציאה במנין ומניחה במנין . . . לכך נאמר
פקוד כל בכור זכר (במדבר רבה פרק ד, ב).

מה ראה אבינו יעקב שנתן נפשו על הבכורה? דתנינן, עד שלא
הוקם המשכן היו הבמות מותרות ועבודה בבכורות, משהוקם
המשכן נאסרו הבמות ועבודה בכהנים. אמר: יהיה רשע זה עובד
ומקריב? לפיכך נתן נפשו על הבכורה (בראשית רבה פרק סג, יח).

ואני הנה לקחתי את הלויים מתוך בני ישראל תחת כל בכור
פטר רחם מבני ישראל, והיו לי הלויים (במדבר ג, יב). אמרו רבותינו
למה הדבר דומה? לטרפסטים של מדינה שנמצא אחריו דבר
של זיטמא. ידע המלך, ואמר לאפרכוס שלו: הוצא אותו והכח
אחר תחתיו. אף על פי כן נמצא אותו השולחני חייב קטבלסן.
אמר המלך: מי שיוורש מקומו יפרע עליו מה שהוא חייב. כך
הבכורות היו גדולים בעולם, ועמדו והקריבו לפני העגל, אבל
האלהים: יצאו הבכורות ויכנסו בני לוי. אף על פי כן היו

Said Raba: Life, children, and sustenance depend not on merit but on luck (*Moed Katan* 28a).

3. REDEMPTION OF THE FIRST-BORN

"And the Lord said unto Moses: 'Number all the first-born males of the children of Israel from a month old and upward'" (*Numbers* III, 40). It is like a man who had wares consisting of glass-stones, and when he would bring them out to the marketplace he would pay no attention to their number, for he would not count them when bringing them out. When he put them back, he would put them uncounted, for he cared little for them since they were made of glass. But he had one kind of merchandise which consisted of precious pearls, and these he would bring out by count and put them back by count. For this reason it is written: "Number all the first-born males" (*Bamidbar Rabbah* IV, 2).

Why did our ancestor Jacob see fit to be so anxious to obtain the birthright? For we are taught in the Mishnah, that before the erection of the Tabernacle, *bamot* (improvised altars) were permitted, and the first-born performed the divine service. When the central sanctuary was established (at Shiloh), the *bamot* were forbidden and the divine service was performed by the priests. He (Jacob) argued: "Shall this wicked man sacrifice offerings?" Therefore he became anxious to obtain the birthright (*Bereshit Rabbah* LXIII, 18).

"And I, behold, I have taken the Levites from among the children of Israel instead of every first-born that openeth the womb among the children of Israel; and the Levites shall be mine" (*Numbers* III, 12). Said our Rabbis: To what can this be compared? To a royal banker against whom something was found which was subject to investigation. The king became aware of it, and he said to his prefect: "Remove this man, and let him be replaced by someone else." But that (deposed) banker owed the proceeds which he had failed to deliver, so the king said: "Whoso takes his place must pay what he owes." Thus, the first-born had been the greatest in the world, but they sacrificed offerings to the golden calf, so God said: "Let the first-born go out, and let the Levites enter." Never-

הבכורות חייבין כליה. אמר האלהים: יבאו בני לוי ויפדו את
(במדבר רבה פרק ד, ו).

ולקחת חמשת חמשת שקלים לגלגלת (במדבר ג, מז). אמר הקדוש
ברוך הוא: אתם מכרתם בכורה של רחל, זה יוסף, בכ' כסף
שהם ה' שקלים, לפיכך יהיה כל אחד ואחד מכם פודה ב
הבכור בה' סלעים במנה צורי (במדבר רבה פרק ד, ח).

יספת לגוי ה', יספת לגוי נכבדת (ישעיה כו, טו). אמר הנביא
רבונו של עולם, נתת לכותי שלווה לא קלסך עליה. אתה נותן
בן אינו מוהלו ואינו פודהו אם הוא בכור, אלא מגדלו לפי נישואיו
לעבודה זרה. אבל ישראל יספת נכבדת. אתה נותן לו בן מוהלו
לשמונה, אם הוא בכור פודהו, הגדיל מוליכו לבית הכנסת
ומברך בכל יום, ברכו את ה', אתה נותן לו בית קובע בו מוהלו
גג עושה לו מעקה (ילקוט תוריע).

כמה דברים חייב אדם לעשות לבנו? שנו רבותינו ה' דברים
האב חייב לעשות לבן. האב זה הקדוש ברוך הוא והבן זה
ישראל. כשם שהאב חייב למול את בנו כן עשה הקדוש ברוך
הוא לישראל, מל אותם על ידי יהושע, שנאמר (יהושע ה, ב) עשה לך
חרבות צרים, ושוב מל את בני ישראל שנית. האב חייב לפדות
והקדוש ברוך הוא פדה את ישראל, שנאמר (שמואל ב, ז, כג) וי
כעמך ישראל גוי אחד בארץ אשר הלכו אלהים לפדות לו לב
ללמדו תורה, והקדוש ברוך הוא לימד תורה לישראל, שנאמר
(דברים יא, יט) ולמדתם אותם את בניכם. ללמדו מצות, הקדוש ברוך
הוא לימד את המצות לישראל. להשיאו אשה, והקדוש ברוך הוא
אמר להם (בראשית א, כט) פרו ורבו (במדבר רבה פרק יז, א).

theless, the first-born should be condemned to destruction. Therefore God said: "Let the Levites come and redeem them" (*Bamidbar Rabbah* IV, 6).

"Thou shalt take five shekels apiece by the poll" (*Numbers* III, 47). The Holy One, praised be He, said: "You sold Rachel's first-born, that is Joseph, for twenty pieces of silver, which are five shekels. Let therefore everyone of you redeem his first-born son with five sela'im, taking the Tyrian Maneh as a standard" (*Bamidbar Rabbah* IV, 8).

"Thou hast increased the nation, O Lord, Thou hast increased the nation: Thou art glorified (*Isaiah* XXVI, 15). The prophet said: "Master of the world! Thou hast granted happiness to the Gentile, but he did not praise Thee therefor. Thou givest him a son and he does not circumcise him; and if he be a first-born, he does not redeem him; but he raises him to idol-worship according to his usage. But with Israel—when 'Thou hast increased, Thou art glorified'—Thou givest him a son, he circumcises him in eight days; if he be a first-born, he redeems him; when the son is grown, he takes him to the synagogue where he daily utters: 'Praise ye the Lord'. Thou givest him a house, he affixes the Mezuzah to it; a roof—he makes a railing around it" (*Yalkut Tazri'a*).

How many things is a man bound to do for his son? Our Rabbi taught: five things. The father is the Holy One, praised be He, and the son is the people of Israel. As the father is bound to circumcise his son, so did the Holy One, praised be He, do to the Israelites whom He circumcised through Joshua, as it is written (*Joshua* V, 2): "Make thee knives of flint, and circumcise again the children of Israel the second time." A father is bound to redeem his son, and the Holy One, praised be He, redeemed the Israelites, as it is written (*II Samuel* VII, 23): "And who is like Thy people Israel, a nation one in the earth, whom God went to redeem unto Himself for a people." A father is bound to teach his son the Law, and the Holy One, praised be He, taught the Law to the Israelites, for it is written (*Deuteronomy* XI, 19): "And ye shall teach them your children." A father is bound to provide a wife for him, and the Holy One, praised be He, said to them (*Genesis* I, 28): "Be fruitful and multiply" (*Bamidbar Rabbah* XVII, 11).

כי אתא רב דימי אמר: ינקותא כלילא דוורדא, סבותא כלילא דחילפא (שבת קנב, עמוד א).

ד. בר מצוה

ויגדלו הנערים (בראשית כה, כז). ר' לוי אמר: משל להדס ועצבה שהיו גדלים זה על גבי זה, וכיון שהגדילו והפריחו זה נותן ריח וזה נותן חוחו. כך כל י"ג שנה שניהם הולכים לבית הספר, ושניהם באים מבית הספר. לאחר י"ג שנה זה הולך לבתי מדרשות והולך לבתי עבודה זרה. אמר ר' אלעזר: צריך אדם להספיד בבנו עד י"ג שנה, מכאן ואילך צריך שיאמר: ברוך שפטרני מן השלוח (בראשית רבה פרק סג, יב).

בן שלש עשרה למצות (אבות פרק ה, כא).

אמר רבי יצחק: מאי דכתיב „כי הילדות והשחרות הבל קהלת יא, י)?—דברים שאדם עושה בילדותו משחירים פניו לעד זקנתו (שבת קנב, עמוד א).

בשעת מיתתו (של עקביא בן מהללאל) אמר לו (בנו): אבא, פקוד לך לחברייך. אמר לו, איני מפקיד. אמר לו, שמא עילה מצאתי? אמר לו לאו, מעשיך יקרבוך ומעשיך ירחקוך (עדות פרק ה, ז).

משל לאחד שהיה מושלך לתוך המים. הושיט הקברניט את החבל ואמר לו: תפוס חבל זה בידך ואל תניחוהו, שאם תניחוהו אין לך חיים. כך אמר לו הקדוש ברוך הוא לישראל: כלבב שאתם מדובקים במצות יש לכם חיים, שנאמר (דברים ד, ו) ואבד הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום (במדבר רבה פרק יז, ז).

וכי מה איכפת ליה להקדוש ברוך הוא בין מי ששחט את הבהמה ואוכל או נותר את הבהמה ואוכל? או מה איכפת לו?

When Rab Dimi arrived, he said: Youth is a crown of roses, old age is a crown of willow rods (heavy to wear) (*Shabbat* 152a).

4. BAR MITZVAH

"And the boys grew" (*Genesis* XXV, 27). Rabbi Levi said: This can be compared to a myrtle and a thorn-bush growing side by side. When they grew up and blossomed, one gave forth its odor and the other—its thorns. Thus, all the thirteen years, both went to school, and both returned from school. After thirteen years, one went to the houses of learning, and the other went to houses of idol-worship. Said Rabbi Elazar: A man is bound to take care of his son to the age of thirteen; thereafter he must say: "Praised be He who hath freed me from the responsibility for this child" (*Bereshit Rabbah* LXIII, 12).

At thirteen years the age is reached for the fulfillment of the commandments (*Abot* V, 21).

Said Rabbi Isaac: Why is it written (*Ecclesiastes* XI, 10): "For childhood and youth (*shaharut*) are vanity"? Certain things which a man does in his young days make his face look black (sickly) in his old age (the word *shaharut*, as a derivative from *shahor*, black) (*Shabbat* 152a).

At the time of his (Akabia ben Mahalalel's) death, his son said to him: "Father, recommend me to your colleagues." He replied: "I make no recommendation." He said to him: "Have you found any falsehood in me?" He replied: "No; your own doings will bring you near (win you friends), and your own doings will alienate you" (*Eduyot* V, 7).

It is like a man who was thrown into the water. The helmsman threw a rope to him, saying: "Hold to this rope and do not let it go, for if you do let it go, you shall lose your life." Thus said the Holy One, praised be He, to the Israelites: "As long as you cling to the commandments, you shall have life," for it is written (*Deuteronomy* IV, 4): "But ye that cleave unto the Lord your God are alive every one of you this day" (*Bamidbar Rabbah* XVII, 7).

Of what concern is it to the Holy one, praised be He, whether one ritually slaughters an animal and eats thereof, or he stabs the animal and eats thereof? Or, of what concern is it to Him whether

אדם אוכל טהורות או נבלות? הא לא נתנו המצות אלא לצורך
בהן את הבריות (תנחומא שמיני ה).

את משפטי תעשו, ואת חקתי תשמרו ללכת בהם, אני ה'
אלהיכם (ויקרא יח, ד). תנו רבנן. את משפטי תעשו, דברים שאלמלא
לא נכתבו דין הוא שיכתבו, ואלו הן: עבודה זרה, וגלוי עריות,
ושפיכות דמים, וברכת השם. את חקתי תשמרו, דברים שהם
משיב עליהן (יצר הרע מטעה את ישראל ואומר שאין תועלת בכל אלו) ואלו הן:
אכילת חזיר, ולבישת שעטנו, וחליצת יבמה, וטהרת מצורת
ושעיר המשתלח. ושמא תאמר מעשה תהו הם, תלמוד לומר, א
ה'. אני ה' חקקתיו, ואין לך רשות להרהר בהן (יומא סז, עמוד ב).

וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך (דברים כח, י). רב
אליעזר הגדול אומר אלו תפלין שבראש (ברכות ו, עמוד א).

אמר ר' יהודה קשר של תפלין צריך שיהא למעלה כדי
ישראל למעלה ולא למטה, וצריך שיהא כלפי פנים כדי
ישראל לפנים ולא לאחור (מנחות לה, עמוד ב).

תרין חסידין הוון באשקלון, ומת חד מנהון ולא אתגמל לה
חסד, ונענש כי פעם אחת הקדים תפלין של ראש לתפלין של
ירושלמי חנינה פרק ב, ב).

תנו רבנן. חביבין ישראל שסיבבן הקדוש ברוך הוא במצות
תפלין בראשיהן ותפלין בזרועותיהן, וציצית בבגדיהן, ומצוה
בפתחיהן. ועליהן אמר דוד (תהלים קיט, קסד) שבע ביום הללתיך
משפטי צדקך (מנחות מג, עמוד ב).

a man eats of animals permitted to be eaten or he eats of forbidden animals? This proves that the laws have been given to refine mankind through them (*Tanhuma Shemini* V).

"My ordinances shall ye do, and My statutes shall ye keep, to walk therein: I am the Lord your God" (*Leviticus* XVIII, 4). The Rabbis taught: "My ordinances shall ye do"—laws, which had they not been mentioned in the Scriptures, it would have been proper that they should be mentioned. These are: Idolatry, incest, murder, robbery, and blasphemy. "And My statutes shall ye keep—laws which Satan refutes (Satan misleads the Israelites by stating that there is no profit in all these—*Rashi*), and these are: The eating of swine, putting on cloth woven of wool mixed with linen, the ceremony of *Halizah* (*Deuteronomy* XXV, 5—11), purifying the leper (*Leviticus* XIV), and the law of the scapegoat (*Leviticus* XVI, 10). Lest you say: "These are acts of vanity," it is therefore said: "I am the Lord." I, the Lord, have ordained these, and you have no right to criticise them (*Yoma* 67b).

"And the peoples of the earth shall see that the name of the Lord is called upon thee" (*Deuteronomy* XXVIII, 10). Rabbi Eliezer the Great said: This refers to the *tefillin* on the head (*Berakhot* 6a).

Said Rabbi Judah: The knot in the band of the *tefillin* must be on the top, in order that the Israelites should be on the top and not at the bottom; and it is necessary that it should be towards the interior, in order that the Israelites be in front and not in the rear (*Menahot* 35b).

There were two saints in Ashkelon, and when one of them died nobody cared to attend to his funeral. He was thus punished because he once put on the *tefillin* on the head before the one on the hand (*Yerushalmi Hagigah* II, 2).

The Rabbis taught: The Israelites are favored, for the Holy One, praised be He, surrounded them with precepts: *Tefillin* on their heads, *tefillin* on their arms, fringes on their garments, and a *mezuzah* on their doors. Concerning them David said (*Psalms* CXXII, 164): "Seven times a day do I praise Thee, because of Thy righteous ordinances" (*Menahot* 43b).

רבי אלעזר בן יעקב אומר: כל מי שיש לו תפלין בראש ותפלין בזרועו, וציצית בבגדו, ומזוזה בפתחו, הכל בחיזוק שלא יחטא, שנאמר (קהלת ד, יב) והחוט המשלש לא במהרה ינתק. ואומר (תהלים לד, ח) חנה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם (שם).

מאימתי הוא (קטן) קורא בתורה? אמר ר' אבינא אתפלגון ר' הונא ור' יהודה, תרויהון בשם ר' שמואל. חד אמר משהוא יודע לברך, ואחרנא אמר עד שיודע טיב ברכה שיודע למי מברך (בראשית רבה פרק צא, ג).

עד י"ג שנה בן לוקה בשביל אב (ילקוט רות).

אמר ריש לקיש: כל המניח תפילין מאריך ימים (מנחות מד, עבא) יצר הרע כיצד? אמרו שלש עשרה שנה גדול יצר הרע מצד טוב. ממעי אמו של אדם היה גדול ובא עמו, והתחיל מחלל שבת ואין ממחה בידו. לאחר י"ג שנה נולד יצר טוב. כיון שמחה שבתות אמר ליה: ריקה, הרי הוא אומר (שמות לא, יד): מחלליה ביום יומת (אבות דרבי נתן פרק טז, ב).

יפל מצדך אלף ורבבה מימינך אליך לא יגש (תהלים צא, ג) יצחק אמר: היד שהיא שולטת על מצוה אחת, זו מצות התפילין כתיב בה, יפל מצדך אלף, שנמסר לה אלף מלאכים לשמרה אבל הימין שהיא שולטת במצות הרבה, ורבבה מימינך, רבה של מלאכים נמסרים לה (במדבר רבה פרק יב, ג).

Rabbi Elazar ben Jacob says: Whosoever has *tefillin* on his head, *tefillin* on his arm, fringes in his garment, and a *mezuzah* on his door,—with all these there is strong presumption that he will not sin, for it is written (*Ecclesiastes* IV, 12): "And a threefold cord is not quickly broken." And it is written again (*Psalms* XXXIV, 8): "The angel of the Lord encampeth round about them that fear Him, and delivereth them" (*Menahot*, l. c.).

From what age may a minor be called to the Torah? Said Rabbi Abina: Rab Huna and Rab Judah differ (in their opinion), and both in the name of Rab Samuel. One holds, that it is from the time he knows to pronounce the benediction; and the other holds, that it is from the time he understands the nature of the benediction, realizing to whom we offer praise (*Bereshit Rabbah* XCI, 3).

Until the age of thirteen years a son suffers (punishment) on account of his father (*Yalkut Ruth*).

Said Resh Lakish: The life of him, who puts on *tefillin*, will be prolonged (*Menahot* 44a).

How does the evil inclination act? It was said: Until the age of thirteen years, the evil inclination in man is stronger than the inclination to do good. From the womb of his mother, it grew up and came along with him. He began to profane the Sabbath, and nobody prohibited his doing so. After the age of thirteen years, the inclination to do good is born in man, and when the latter profanes the Sabbath, the former says to him: "Worthless fellow, for it is written (*Exodus* XXXI, 14): 'Everyone that profaneth it shall surely be put to death'" (*Abot d'Rabbi Nathan* XVI, 3).

"A thousand shall fall at thy side, and ten thousand at thy right hand; it shall not come nigh thee" (*Psalms* XCI, 7). Rabbi Isaac said: The hand that has the power to perform one precept, that is the precept of *tefillin*, it is written concerning it, "A thousand shall fall at thy side," for a thousand angels are assigned to watch over it. But the right hand which has the power to perform many precepts, (concerning it, it is said:) "And ten thousand at thy right hand," ten thousand angels are assigned for it (*Bamidbar Rabbah* XII, 3).

השירים רבה פרק ד, ה).

עמוד ב.)

(מדרש שוחר טוב).

ברכות י"ג, עמוד ב).

(ירושלמי פאה א, ה).

"So there were delivered, out of the thousands of Israel, a thousand of every tribe" (*Numbers XXXI*, 5). Said Hananiah bar Isaac: With twelve thousand they went to make war against Midian. Rab Huna said: Not one of them put on the *tefillin* on the head before the one on the hand. For, had one put on the *tefillin* on the head before the one on the hand, Moses would not have praised them, and they would not have returned from there in safety. This proves that they were pious in a higher degree (*Shir Hashirim Rabbah* IV, 5).

"Therefore shall you lay up these My words in your heart and in your soul; and ye shall bind them for a sign upon your hand" (*Deuteronomy* XI, 18). Rabbi Isaac says that it must be put opposite the heart. Rab Hyya and Rab Ahah, the son of Rab Iyya, paid particular attention to place it opposite the heart (*Menahot* 37b).

"But his delight is in the law of the Lord; and in His law doth he meditate day and night" (*Psalms* I, 2). Rabbi Eliezer says: The Israelites said to the Holy One, praised be He: We desire to study the Law day and night, but we have not the time. The Holy One, praised be He, replied to them: Observe the precept of *tefillin*, and I will consider it in your favor as though you have studied the Law day and night (*Midrash Shohar Tob*).

Said Rabbi Joshua ben Korhah: Why is the section *Shema* (*Deuteronomy* VI, 4-9) recited before *Vehayah* (*ib.* XI, 13-21)?—in order that he may acknowledge his dependence on divine government first and then his subjection to religious duties (*Berakhot* II, 2; 13b).

Rabbi Simeon ben Yohai said: Filial respect is something great, for the Holy One, praised be He, made it more important than the honor due Him. Concerning the honor due the Holy One, praised be He, it is written (*Proverbs* III, 9): "Honor the Lord with thy substance", meaning: If you possess the means, you are bound, and if not, you are not bound. But concerning filial respect, it is written (*Exodus* XX, 12): "Honor thy father and thy mother," unconditionally, whether you possess wealth or not, even when you go begging at the doors (*Yerushalmi: Peah* I, 5).

תנו רבנן: נאמר (שמות כ, יב) כבד את אביך ואת אמך, ונאמר (משלי ג, ט) כבד את ה' מהנוך, השווה הכתוב כבוד אב ואם לכבוד המקום. נאמר (ויקרא יט, ג) איש אמו ואביו תיראו, ונאמר (דברים יג, ט) את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד, השווה הכתוב מוראת אב ואב למוראת המקום (קידושין ל, עמוד ב).

תנו רבנן, שלשה שותפין באדם: הקדוש ברוך הוא, ואביו ואמו. בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו אמר הקדוש ברוך הוא מעלה אני עליהם כאילו דרתי ביניהם וכבדוני (שם).

מעשה בעכו"ם אחד שבא לפני שמאי. אמר לו: גירני על ברכיך שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת. דחה באמת הבנין שבידו. בא לפני הלל, גייריה. אמר לו: דעלך כבוד לחברך לא תעביד. זו היא כל התורה כולה, ואידך פירושה הוא, זיל גמור (שבת לא, עמוד א).

מרגלא בפומיה דרבא: תכלית חכמה—תשובה ומעשים טובים. שלא יהא אדם קורא ושונה, ובוועט באביו ובאמו, וברבו, ובכבודו, שגדול ממנו בחכמה ובמנין (ברכות יז, עמוד א).

תני תנא קמיה דרב נחמן: בזמן שאדם מצער את אביו ואמו, אמר הקדוש ברוך הוא: יפה עשיתי שלא דרתי ביניהם. שאלמלי דרתי ביניהם ציערוני (שם לא, עמוד א).

תני אבימי בריה דרבי אבהו: יש מאכיל לאביו פסיוני וטורח מן העולם, ויש מטחינו בריחים ומביאו לחיי עולם הבא (עמוד א-עמוד ב).

The Rabbis taught: It is written (*Exodus XX, 12*): "Honor thy father and thy mother," and it is written (*Proverbs III, 9*): "Honor the Lord with thy substance", the Scriptures put filial respect on a level with respect for the Lord. It is written (*Leviticus XIX, 3*): "Ye shall fear every man his mother, and his father;" and it is written (*Deuteronomy VI, 13*): "Thou shalt fear the Lord thy God; and Him shalt thou serve", the Scriptures put the reverence due father and mother on a level with the reverence due the Lord (*Kiddushin 30b*).

The Rabbis taught: Three partners have a share in man: the Lord, his father and his mother; if a man honors his father and his mother, the Holy One, praised be He, says: I will account it to their credit, as if I had dwelt in their midst and they honored Me (l. c.).

It is told that a certain heathen came to Shammai, and said to him: "Make me a Jew with the condition that you teach me the whole Law while I am standing on one leg." Shammai pushed him away with the builder's instrument that he had in his hand. The heathen came to Hillel, who made him a Jew, saying: "Do not do unto thy neighbor what would be hateful to thee; this is the essence of the whole Law, the rest is a commentary thereon; go and finish it" (*Shabbat 31a*).

Raba used to say: The end of wisdom is repentance and good deeds, lest a man read and study and treat with contempt his father, his mother, his teacher, and those superior to him in wisdom and numbers (*Berakhot 17a*).

A tanna taught before Rab Nahaman: When one annoys his father or his mother, the Holy one, praised be He, says: I have done well that I did not dwell in their midst, for had I dwelt in their midst they would have annoyed Me (*Berakhot 31a*).

Rabbi Abbimi, the son of Rabbi Abahu, taught: Some one may feed his father pheasant's meat and yet it may drive him out of the world, and some one may make his father grind in the mill, and yet it may procure him admittance into the world to come (l. c. 31a—31b).

ויאמר ה' אל אברם לפי לך מארצך וממולדתך ומבית אביך (בראשית יב, א). אמר ר' יצחק: לפי שהיה אברהם אבינו מפתח ואומר, אצא (מארצי ומבית אבי כדבר ה') ויהיו מחללין בי שם שמים ואומרים הניח אביו והלך לו לעת זקנתו, אמר לו הקדוש ברוך הוא: לך, אני פוטרך מכיבוד אב ואם, ואין אני פוטר לאחד מכיבוד אב ואם (בראשית רבה פרק לט, ז).

כבוד את אביך ואת אמך, למען יאריכון ימיך (שמות כ, יב). אמר ר' אבהו בר כהנא, מהו דבר שהוא פריעת חוב כך, דבר שהוא הפסד וחסרון נפש על אחת כמה וכמה (פסיקתא דעשרת הדברות). אמר ר' יהודה אמר שמואל, שאלו את רבי אליעזר: עד היכן כיבוד אב ואם? אמר להם: צאו וראו מה עשה נכרי אחד לאביו באשקלון ודמא בן נתינה שמו. בקשו ממנו חכמים אבנים לאפוד בששים רבוא שכר, והיה מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו ולא ציערו. לשנה האחרת נתן הקדוש ברוך הוא שכרו, שנולה לו פרה אדומה בעדרו. נכנסו חכמי ישראל אצלו. אמר להם: יודע אני בכם שאם אני מבקש מכם כל ממון שבעולם אתם נותנים לי. אלא אין אני מבקש מכם אלא אותו ממון שהפסדתי בשביל כבוד אבא (קידושין ל, עמוד ב).

ה. חנוכת הבית

ודברו השטרים אל העם לאמר: מי האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו, ילך וישב לביתו פן ימות במלחמה ואיש אחר יחנכו (דברים כ, ה).

תניא, רבי יוסי בר יהודה אומר: שני מלאכי השרת מלוך לאדם בערב שבת מבית הכנסת לביתו, אחד טוב ואחד רע. וכשבא לביתו ומצא נר דלוק, ושלחן ערוך ומטתו מוצעת, מלאך

"Now the Lord said unto Abram: 'Get thee out of thy country, and from thy kindred, and from thy father's house' (*Genesis XII, 1*). Said Rabbi Isaac: Because Abraham was afraid, saying: 'I will get away (from my father's house, as God bids me do), people will thereby profane the Name of heaven, for they will say: 'He left his father at his old age, and went his way'". Said the Holy One, praised be He, to him: "Go, and I will exempt thee from filial respect, but I exempt no one else from filial respect" (*Bereshit Rabbah XXXIX, 7*).

"Honor thy father and thy mother, that thy days may be long" (*Exodus XX, 12*). Said Rab Abbahu bar Kahana: If thus is rewarded the payment of a debt, how much greater will the reward be for performing a thing involving loss and suffering (*Pesikta d-Aseret Hadibrot*).

Said Rab Judah in the name of Samuel: They inquired of Rabbi Eliezer: "How far does the duty of honoring parents go?" He replied: "Go forth and see what a certain gentile of Ascolan did to his father, and his name was Dama ben N'tina: The sages sought to purchase from him a stone for the Ephod for the price of sixty myriads, but because the key lay under the pillow of his father, he did not annoy him (by waking him). The following year, the Holy One, praised be He, rewarded him for that, and in his herd was born a red cow (used for purification ceremonies, *Numbers xix*). The sages of Israel came to him (to buy it). He said to them: 'I know that should I ask of you all the money in the world, you would give it to me; but I request only the money I lost because of filial duty' (*Kiddushin 30b*).

5. DEDICATION OF A NEW HOUSE

"And the officers shall speak unto the people saying: 'What man is there that hath built a new house, and hath not dedicated it? let him go and return to his house, lest he die in the battle, and another man dedicate it' " (*Deutonomy XX, 5*).

It was taught in the Baraita: Rabbi Jose bar Judah said: Two ministering angels escort man on the Sabbath eve from the synagogue to his house, a good angel and an evil one. When he enters the house and finds the lights lit, the table set, and the couch

טוב אומר: יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך, ומלאך רע עומד
אמן בעל כרחו. ואם לאו, מלאך רע אומר: יהי רצון שתהא
לשבת אחרת כך, ומלאך טוב עונה אמן בעל כרחו (שבת קיט, עמוד ב).
אמר רבי ירמיה בן אלעזר: כל בית שנשמעין בו דברי תורה
בלילה שוב אינו נחרב (עירובין יח, עמוד ב).

דרש ר' יהודה בר נחמני מתורגמניה דריש לקיש: מאי דכתיב
(מיכה ז, ה) אל תאמינו ברע, אל תבטחו באלוף? אם יאמר לך יצר
הרע, חטוא והקדוש ברוך הוא מוחל לך, אל תאמן, שנאמר אל
תאמינו ברע, ואין רע אלא יצר הרע, ואין אלוף אלא הקדוש
ברוך הוא, שנאמר (ירמיה ג, ד) אלוף נעורי אתה. «אל תבטחו באלוף, לכו
שימחול. רש"י». שמא תאמר: מי מעיד בך? אבני ביתו וקורות ביתו
אדם הן מעידין בו, שנאמר (חבקוק ב, יא) כי אבן מקיר תזעק וכפץ
מעץ יעננה (חגיגה טז, עמוד א).

תנו רבנן: מעשה בהלל הזקן שהיה בא בדרך ושמע קול צוה
בעיר, אמר: מובטח אני שאין זה בתוך ביתי. ועליו הכתוב אומר
(תהלים קיב, ז) משמועה רעה לא יירא, נכון לבו בטוח בה'. אמר
רבא: כל היכא דדרשת להאי קרא (מדריש לחדא משמעות, רש"י) מרישה
לסיפיה מדריש, מסיפיה לרישיה מדריש. מרישיה לסיפיה
מדריש: משמועה רעה לא יירא, מאי טעמיה? נכון לבו בטוח
בה'. מסיפיה לרישיה מדריש: נכון לבו בטוח בה', משמועה
רעה לא יירא (ברכות ס, עמוד א).

made, the good angel says: "Be it the will of God that the next Sabbath be thus," and the evil angel says 'Amen' against his will. If not, the evil angel says: "Be it the will of God that the next Sabbath be thus," and the good angel says 'Amen' against his will (*Shabbat* 119b).

Said Rabbi Jeremiah ben Elazar: A house in which the words of the Law are heard by night will never be destroyed (*Erubin* 18b).

Rab Judah bar Nahamani, the interpreter of Resh Lakish, lectured: What is the meaning of the scriptural verse (*Micah* VII, 5): "Trust ye not in a friend, put ye not confidence in a familiar friend"? If the evil inclination say to you: 'Sin, and the Holy One, praised be He, will forgive you,' trust you not in him, for it is written, 'Trust ye not in a friend' (the Hebrew for which in the text is *re'a*, *resh ayin*, which likewise spells *ra*, bad), and *ra* means nothing else but the evil inclination; and there is no other familiar friend except the Holy One, praised be He, for it is written (*Jeremiah* III, 4): 'Thou art the familiar friend of my youth.' (And do not confide in the Familiar Friend that He will forgive you; *Rashi* a. l.) Peradventure you say: "Who will testify against me?" — The stones and the beams of a man's house, they testify against him, for it is written (*Habakkuk* II, 11): "For the stone shall cry out of the wall, and the beam out of the timber shall answer it" (*Hagigah* 16a).

The Rabbis taught: It is told of Hillel the Elder who once returned from a journey and heard the noise of crying in the city. He said: "I am certain that this is not in my house." Concerning him the Scriptures say: (*Psalms* CXII, 7): "He shall not be afraid of evil tidings; his heart is steadfast, trusting in the Lord." Said Raba: "Whatever way you interpret that verse, whether from the first to the second clause, it makes sense, or from the second to the first clause, it makes sense. From the first to the second clause it makes sense: "He shall not be afraid of evil tidings;" what is the reason therefor? "his heart is steadfast, trusting in the Lord." From the second to the first clause it makes sense: "His heart is steadfast, trusting in the Lord, he shall not be afraid of evil tidings" (*Berakhot* 60a).

כך אמרו חכמים: **סד אדם את ביתו בסיד ומשייר בו דבר מועט** (מכר לחרבן ירושלים, חוספתא ב, ו). וכמה? **אמר רב יוסף אמה על אמה. אמר רב חסדא: כנגד הפתח** (בבא בתרא ס, עמוד ב).

אמר רבי יוסי: מימי לא קריתי לאשתי אשתי אלא ביתי (שבת עיקר של בית, רש"י) (שבת קיח, עמוד ב).

יהי ביתך פתוח לרוחה, כדי שלא יחסרו מזונותיך. הוי זהיר בדלתי ביתך שלא יהו נעולות בשעה שאתה מסיב באכילה ובשתיה, מפני שדלתי ביתך מביאין אותך לידי עניות (דרך ארץ נוסף פרק ט).

יוסי בן יוחנן איש ירושלים אומר: יהי ביתך פתוח לרוחה ויהיו עניים בני ביתך (אבות א, ה).

הוי שמח על שלחנך בשעה שהרעבין נהנין ממנה, כדי שתאריך ימים בעולם הזה ובעולם הבא. והוי שמח במתנה שנתת מתוך ביתך, כדי שיכפה ממך אף (מלאך המות) (דרך ארץ נושא פרק ט).

בית שיש בו מחלוקת סופו ליחרב (שם, שם).
רבן שמעון בן גמליאל אומר: כל המשים שלום בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאלו משים שלום בישראל על כל אחד ואחד. וכד המטיל קנאה ותחרות בתוך ביתו, מעלה עליו הכתוב כאלו מטיל קנאה ותחרות בישראל, לפי שכל אחד ואחד מלך בתוך ביתו, שנאמר (אסתר א, כב) **להיות כל איש שורר בביתו** (רבינתן פרק כח, ג).

תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר: אם יאמרו לך ילדים בנך וזקנים סתור, שמע לזקנים ואל תשמע לילדים, שבנין ילדים סתירה וסתירת זקנים בנין, וסימן לדבר (מלכים א, יב) **רחבעם בן שלמה** (נדרים מ, עמוד א).

A man whitewashes his house with lime, and leaves a little portion (of the wall) unfinished in remembrance of the destruction of Jerusalem (*Tosefta Baba Batra* II, 17). And how much should he leave unfinished? — Said Rab Joseph: A cubit square. Said Rab Hisda: It should be opposite the opening (*Baba Batra* 60b).

Said Rabbi Jose: "I never called my wife — 'my wife', but 'my house' (because she is the chief of the house; *Rashi* a. l.) (*Shabbat* 118b).

Let thy house be wide open (be hospitable), so that thou lackest not food. Be careful that the doors of thy house be not locked when thou reclinest at the table eating and drinking, for the doors of thy house may bring thee to poverty (*Derekh Erets Zuta*, Chapter IX).

Jose ben Johanan of Jerusalem said: Let thy house be wide open, and let the poor be the members of thy household (*Abot* I, 5).

Rejoice at thy table when the hungry derive benefit from it, so that thou mayest prolong thy days in this world and in the world to come. Rejoice over the gift which thou hast given from thy house, so that He turn away anger from thee (*Derekh Erets Zuta*, Chapter IX).

A house where there exists strife will in the end be destroyed (l. c.).

Rabban Simeon ben Gamaliel said: He who causes peace to reign in his house is regarded by Scriptures as though he would cause peace to reign among Israel between every individual. And he who causes jealousy and contention to reign in his house is regarded as though he had caused jealousy and contention to reign in Israel, because every man is king in his house, as it is written (*Esther* I, 22): "That every man should bear rule in his house" (*Abot d'Rabbi Nathan* XXVIII, 3).

It was taught in a Baraita: Rabbi Simeon ben Elazar said: If the old tell thee "tear down," and the young, "build," listen to the old and not to the young; for the tearing down of the old is building, and the building of the young is tearing down, and the proof thereof is (*I Kings* XII) Rehoboam the son of Solomon (*Nedarim* 40a).

תניא, רבי נחמיה אומר: בעון שנאת חנם מריבה רבה בתוך ביתו של אדם (שבת לב, עמוד ב).

וכפר בעדו ובעד ביתו (ויקרא טז, יא), ביתו זו אשתו (יומא ב, עמוד א).

ו. הנהת אבן פנה וחנוכת בית הכנסת

משל למלך שהיתה לו בת יחידה. בא אחד מן המלכים ונטלה ביקש לילך לו לארצו וליטול לאשתו. אמר ליה: בתי שנתתי לך יחידית היא. לפרוש ממנה איני יכול, לומר לך אל תטלה איד יכול לפי שהיא אשתך. אלא זו טובה עשה לי, שכל מקום שאתה הולך קיטון אחד עשה לי שאדור אצלכם, שאיני יכול להניח את בתי. כך אמר הקדוש ברוך הוא לישראל: נתתי לכם את התורה לפרוש הימנה איני יכול, לומר לכם אל תטלוה איני יכול. אלא בכל מקום שאתם הולכים בית אחד עשו לי שאדור בתוכו. שנאמר (שמות כה, ח) ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם (שמות רבה פ' לג, א).

בשעה שישראל נכנסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועונן יהא שמיה רבא מברך, הקדוש ברוך הוא מנענע ראשו ואומר: אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כך. מה לו לאב שהגלה את בניו? ואוי להם לבנים שגלו מעל שלחן אביהם (ברכות ג, עמוד א).

והוא יושב פתח האהל כחום היום (בראשית יח, א). רבי ברכיה משום ר' לוי אמר: ישב כתיב. בקש לעמוד. אמר ליה הקדוש ברוך הוא: שב, אתה סימן לבניך: מה אתה יושב ושכינה עומדת. כך בניך יושבין ושכינה עומדת על גבן. כשישראל נכנסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות וקורין קריאת שמע והן יושבין לכבוד

It was taught in a Baraita: Rabbi Nehemiah said: For the sin of hostility without cause, strife increases in man's house (*Shabbat* 32b).

"And he shall make atonement for himself, and for his house (*Leviticus* XVI, 11). 'His house'—that means his wife (*Yoma* 2a).

6. LAYING OF CORNER-STONE OF A SYNAGOGUE AND THE DEDICATION OF A SYNAGOGUE

It may be compared to a king who had an only daughter, and a certain prince came along and married her. The groom wanted to return to his own land and take his wife along. The father said to him: "My daughter I gave thee is my only one; I cannot separate from her, and I cannot tell thee, 'do not take her along,' because she is thy wife. But do me this favor: Wherever you go, have a bedroom ready for me that I may dwell with you, because I cannot leave my daughter." Thus did the Holy One, praised be He, say to Israel: "I gave you the Law; I cannot separate Myself from it; and I cannot tell you not to take it along. But wherever you go, build for Me a house that I may dwell therein," as it is written (*Exodus* XXV, 8): "And let them make Me a sanctuary that I may dwell among them" (*Shemot Rabbah* XXXIII, 1).

At the time the Israelites enter the synagogues and the school-houses, and say: "Let His great name be praised," the Holy one, praised be He, shakes His head and says: "Happy is the king who is thus praised in His house. What has the father who banished His children! And woe to the children who were banished from their Father's table" (*Berakhot* 3a).

"And he sat in the tent door in the heat of the day" (*Genesis* XVIII, 1). Said Rabbi Berekiah in the name of Rabbi Levi: The text reads *yoshab* (he sat, not *yosheb*, he is sitting). He wanted to rise; so the Holy One, praised be He, said to him: "Remain seated; thou art to serve as an example to thy children: as thou art sitting and the Divine Majesty is standing, thus will thy children be sitting and the Divine Majesty will be standing by them. When the Israelites enter the synagogues and the school houses and recite the *Shema*, they are seated in My honor, and I am standing by

ואני על גבי, שנאמר (תהלים פב, א) אלהים נצב בעדת אל (בראשית רב פרק מח, ו).

ברוך אתה בבאך וברוך אתה בצאתך (דברים כח, ו). ברוך אתה בבאך על תנאי בבואך לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, וברוך אתה בצאתך מבתי כנסיות ומבתי מדרשות (מדרש תנחומא פרשת כי תבא).

אמרו ליה לר' יוחנן: איכא סבא בבבל. תמה ואמר: למע ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה כתיב (דברים יא, כא), אבל בחוצה לארץ לא. כיון דאמרי ליה מקדמי ומחשכי לבי כנישתא. אמר: היינו דאהנו להו, כדאמר ר' יהושע בן לוי לבניה: קדיש וחשיכו ועיילו לבי כנישתא כי היכי דתורכו חיי (ברכות ח, עמוד א).

מעשה בבית הכנסת שנקרע ספר תורה בחמתן, והיה שם וק אחד, ור' יוסי בן קסמא שמו, אמר: תמהני אם לא יהיה בית כנסת זה בית עבודה זרה. וכן הוה (ירושלמי שקלים פרק ב).

בשעה שישראל נפטרי מביית הכנסת וביית המדרש, בת קד יוצאת ואומרת: לך אכול בשמחה לחמך (קהלת ט, ז), כבר נשמע תפלתכם לפני כריח ניחוח (מדרש רבה קהלת פרק ט).

תניא, אבא בנימין אומר: אין תפלה של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת, שנאמר (מלכים א ח, כח) לשמע אל הרנה ואל התפלה במקום רנה שם תהא תפלה (ברכות ו, עמוד א).

הלל הזקן היה אומר (בשמו של הקדוש ברוך הוא): אם תבא אל ביתי אני אבא אל ביתך, אם אתה לא תבא אל ביתי אני לא אבא אל ביתך, שנאמר (שמות כ, כד) בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך (סוכה נג, עמוד א).

them;" for it is written (*Psalms* LXXXII, 1): "God standeth in the congregation of God" (*Bereshit Rabbah* XLVIII, 6).

"Blessed shalt thou be when thou comest in, and blessed shalt thou be when thou goest out" (*Deuteronomy* XXVII, 6). 'Blessed shalt thou be when thou comest in,' on the condition that thou enterest the synagogues and the school houses; 'and blessed shalt thou be when thou goest out' from the synagogues and the school houses (*Tanhuma, Ki Tabo*).

When Rabbi Johanan was told that there were old men in Babylon, he wondered and said: "It is written (*Deuteronomy* XI, 21): "That your days may be multiplied, and the days of your children, upon the land,' but not outside of Palestine." When he was told that they go to synagogue morning and evening, he said: "This is the thing that does them good." As Rabbi Joshua ben Levi said to his sons: "Go ye morning and evening to synagogue that your lives may be prolonged" (*Berakhot* 8a).

It once occurred that the people in their anger tore a Scroll of the Law in a synagogue. A scholar, whose name was Rabbi Jose ben Kisma, chanced to be there, and he said: "I wonder if this synagogue will not some day be turned into a house of idol-worship." And so it was (*Yerushalmi Shekalim*, Chapter II).

When Israel leave the synagogues and the school houses, a divine voice goes forth, saying (*Ecclesiastes* IX, 7): "Go thy way, eat thy bread with joy," your prayer was already heard by Me like the pleasing flavor (of a sacrifice) (*Kohelet Rabbah*, Chapter IX).

It was taught in the Baraita: Abba Benjamin said: A man's prayer is heard only in the synagogue, for it is written (*I Kings* VIII, 28): "To hearken to the song and the prayer"; where there is song, there should also be prayer (*Berakot* 6a).

Hillel the Elder used to say (in the name of God): "If thou wilt come into My house, I will come into thy house; and if thou wilt not come into My house, I will not come into thy house;" for it is written (*Exodus* XX, 21): "In every place where I cause My name to be mentioned I will come unto thee and bless thee" (*Sukkah* 53a).

אהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב (תהלים פז, ב). אמר הקדוש ברוך הוא: מחבב אני בתי כנסיות ובתי מדרשות. ולמי אני מחבב יותר מהם? שערי ציון, שהיא פלטין שלי (מדרש תהלים פרק ז).

אמר ר' אבא בר כהנא: לא עמדו פילוסופין בעולם כבלעם בן בעור וכאבנימוס הגרדי. נתכנסו כל אומות העולם אצל בלעם. אמרו לו: תאמר שאנו יכולים לזדווג לאומה זו? אמר: לכו וחזרו על בתי כנסיות ובתי מדרשות שלהן, ואם מצאתם שם תינוקות מצפצפין בקולן אין אתם יכולים להזדווג להם, שכך הבטיחן אביהן ואמר להם (בראשית כו, כב) הקול קול יעקב. בוכן שקולו של יעקב מצוי בבתי כנסיות אין הידים ידי עשו, ואם לא הידים ידי עשו, אתם יכולים להם (בראשית רבה פרק סה, טז).

ביום שהושיבו את ר' אלעזר בן עזריה בישיבה, פתח ואמר: אתם נצבים היום כלכם טפכם נשיכם (דברים כט, ט). אנשים באין לשמוע, נשים כדי לקבל שכר פסיעות, טף למה בא? כדי ליקח שכר למביאייהן. מכאן נהגו בנות ישראל קטנות לבא לבתי כנסיות, כדי ליתן שכר למביאייהן והן לקבל שכר (סופרים פרק הלכה ו).

וחכמים אומרים: מחלוקת בבית הכנסת סופה להתגורר (סופרים פרק ט, סוף).

אמר ר' יצחק נפחא: חובל עול של סנחריב מפני שמנו סל חזקיה שהיה דולק בבתי כנסיות ובבתי מדרשות (סנהדרין צד, עמוד ב). לעתיד לבא עשו מתעטף בטלית והולך ויושב בבית הכנסת בין הצדיקים, והקדוש ברוך הוא גוררו משם, ויאמר לו: איך בנין בנית בו, ואיזה מסמר תקעת בו? (ילקוט).

"The Lord loveth the gates of Zion more than all the dwellings of Jacob" (*Psalms* LXXXVII, 2). The Holy One, praised be He, said: "I love the synagogues and the school houses. But what do I love best of all? — the gates of Zion, which is My palace" (*Midrash Tehilim*, Chapter VII).

Said Rab Abba bar Kahana: No philosophers ever arose as wise as Balaam and as Abnimos of Gadara. All nations of the world assembled at Balaam's, and said to him: "Would you say that we can join this people (Israel) in battle?" He replied: "Go and look around in their synagogues and school houses; and if you find there school children chirping with their voices, you cannot attack them. For thus did their father (Isaac) promise them and say to them (*Genesis* XXVII, 22): "The voice is that of Jacob: as long as the voice of Jacob chirps in the synagogues, the hands are not Esau's hands (they have no power over Jacob). If not, the hands are Esau's hands: you shall prevail over them" (*Bereshit Rabbah* LXV, 16).

On the day Rabbi Elazar ben Azariah was installed as president of the college, he took up the text and said: "Ye are standing this day all of you before the Lord your God: your heads . . . your little ones and your wives" (*Deuteronomy* XXIX, 9). The men came to hear, the women—to receive reward for their walking; why must the children come? in order to reward those who bring them along. From this originated the custom for small daughters of Israel to come to the synagogues; so that they who bring them may receive reward, as well as the daughters themselves (*Soferim*, Chapter XVIII, Law 6).

The sages say: If there is strife in the synagogue, it will eventually be destroyed (*Soferim*, Chapter IX, end).

Said Rabbi Isaac, the smith: The yoke of Sennacherib was ruined on account of the oil that Hezekiah used to light in the synagogues and school houses (*Sanhedrin* 94b).

In the Messianic future, Esau will wrap himself in a *talit* and take a seat among the saints. But the Holy One, praised be He, will drag him out of there, and say to him: "What structure did you build in it, and what nail did you drive in it?" (*Yalkut*).

אמר ר' יהושע בן לוי: כל מי שנכנס לבתי כנסיות ולבתי מדרשות בעולם הזה, זוכה ליכנס לבתי כנסיות ולבתי מדרשות לעתיד לבא. מניין? שנאמר (תהלים פד, ה) אשרי יושבי ביתך, עוד יהללוך סלה (דברים רבה פרק ז, א).

אמר הקדוש ברוך הוא: מי הוא זה שבא לבית הכנסת ולא מצא את כבודי שם? אמר ר' איבו: ולא עוד, אלא שאת עומד בבית הכנסת והקדוש ברוך הוא עומד עליך. מניין? דכתיב (תהלים פב, א) אלהים נצב בעדת אל. אמר הקדוש ברוך הוא: לא דיך שאת מקבל פני השכינה בבית הכנסת, אלא שאתה יוצא משם טעון ברכות. מניין? שנאמר (משלי ח, לה) כי מוצאי מצא חיים, ויפק רצון מה' (דברים רבה פרק ז, ב).

כל עיר שגגותיה גבוהין מבית הכנסת לסוף חרבה (שבת א, עמוד א).

וירא משה את כל המלאכה, והנה עשו אותה כאשר צוה ה' כן עשו, ויברך אותם משה (שמות לט, מג). מה ברכה אמר? (תהלים צ"ז) ויהי נועם ה' אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו, ומעשה ידינו כוננהו. אמר להם: תשרה השכינה במעשה ידיכם (במדבר רבה פרק יב, יא).

אל תיראי תולעת יעקב (ישעיה מא, יד). מה תולעת זו אינה מכה את הארזים אלא בפה, כך ישראל אין כחם אלא בתפילה (מכילתא בשלח ב, י).

ברכה: מי ששכן את שמו בבית הזה, הוא ישכין ביניכם אהבה ואחווה ושלום וריעות (ברכות יב, עמוד א).

Said Rabbi Joshua ben Levi: Whoever enters the synagogues and school houses in this world will merit to enter the synagogues and the school houses in the Messianic days. Whence is it inferred?—for it is written (*Psalms* LXXXIV, 5): “Happy are they that dwell in Thy house, they are *ever* praising Thee. Selah” (*Debarim Rabbah* VII, 1).

Said the Holy One, praised be He: “Who is the one that has come to synagogue and has not found My glory there?” Said Rabbi Ibbu: And not only this, but even more: you stand in the synagogue and the Holy One, praised be He, stands by you. Whence do we infer it?—because it is written (*Psalms* LXXXII, 1): “God stands in the congregation of God.” Said the Holy One, praised be He: It is not enough for thee that thou receivest the Divine Glory in the synagogue, but thou also goest out therefrom laden with blessings. Whence do we learn it?—because it is written (*Proverbs* VIII, 35): “For whoso findeth Me findeth life, and obtaineth favor of the Lord” (*Debarim Rabbah* VII, 2).

A city the roofs of which are higher than the synagogue will in the end be destroyed (*Shabbat* 11a).

“And Moses saw all the work, and, behold, they had done it; as the Lord had commanded, even so had they done it. And Moses blessed them” (*Exodus* XXXIX, 43). What blessing did he utter?—“And let the graciousness of the Lord our God be upon us; establish Thou also upon us the work of our hands; the work of our hands establish Thou it.” (*Psalms* XC, 17). He said to them: “May the Divine Glory rest in the work of your hands” (*Bamidbar Rabbah* XII, 11).

“Fear not, thou worm Jacob” (*Isaiah* XLI, 14). As this worm smites the cedars only with its mouth, thus the power of Israel lies only in prayer (*Mehilta Beshalah* II, 10).

BENEDICTION: May He who caused His name to dwell in this house, let dwell among you love, brotherhood, peace and friendship (*Berahot* 12a).

ז. חנוך ספר תורה חדש וסיום התורה

ויתיצבו בתחתית ההר (שמות יט, יז). אמר ר' אבדימי בר חמא: מלמד שכפה הקדוש ברוך הוא עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם: אם אתם מקבלים את התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם (שבת פח, עמוד א).

תני בשם ר' אלעזר: הסייף והספר נתנו מכורכין מן השמים. אמר להם הקדוש ברוך הוא: אם שמרתם מה שכתוב בספר זה הרי אתם ניצולים מן הסייף, ואם לאו סוף שהוא הורג אתכם (ויקרא רבה פרק לה, ה).

בני אם תקח אמרי, ומצותי תצפן אתך (משלי ב, א). רב הונא בשם ר' בנימין בן לוי אמר: משל למלך שאמר לבנו: צא לפרקמטיא. אמר ליה: אבא, מתיירא אני בדרך מהלסטים ובים מפני אפורטך. מה עשה אביו? נטל מקל וחקקו ונתן בו קמיע ונתנו לבנו, ואמר לו: יהי המקל הזה בידך ואי אתה מתיירא משום בריה. אף כך אמר הקדוש ברוך הוא למשה: אמר לישראל: בני, עסקו בתורה ואין אתם מתייראין משום אומה (ויקרא רבה פרק כה, א).

התורה הזו דומה לשני שבילין, אחד של אור ואחד של של. הטה בשל זו מת באור, הטה בשל זו מת בשלג. מה יעשה? יהלך באמצע (ירושלמי חגיגה ב, הלכה ג).

אמר רבה: אף על פי שהניחו לו אבותיו לאדם ספר תורה מצוה לכתוב משלו, שנאמר (דברים לא, יט) ועתה כתבו לכם את השירה הזאת (סנהדרין כא, עמוד ב).

זה אלי ואנוהו (שמות טו, ב). התנאה לפניו במצות. עשה לפניו ספר תורה נאה, וכתוב בו לשמו בדיו נאה, בקולמוס נאה בלבלר אומן, וכורכו בשיראין נאין (שבת קלג, עמוד ב).

7. PRESENTATION OF A NEW SCROLL AND CONCLUDING THE WRITING OF A NEW SCROLL

"And they stood at the nether part of the mountain" (*Exodus* XIX, 17). Said Rab Dimi bar Hama: This teaches us that the Holy One, praised be He, arched the mountain over them like a tank, and said to them: If you accept the Torah it is well; if not, there will be your burial-grounds (*Shabbat* 88a).

It was taught in the Baraita in the name of Rabbi Elazar: The sword and the book have been handed from heaven wrapped up together. He said to them: If you will observe what is written in this book, you shall be saved from the sword; if not, in the end it will slay you (*Leviticus Rabbah* XXXV, 5).

"My son, if thou wilt receive my words, and lay up my commandments with thee" (*Proverbs* II, 1). Rab Huna, in the name of Rabbi Benjamin ben Levi, said: It may be compared to a king who said to his son: "Go in business." The son replied: "Father, I am afraid of robbers on the highway, and on the sea of the pirates." What did the father do? He took a cane and made it hollow and placed an amulet therein. He gave it to his son and said: "Let this cane be in your hand, and you will have no cause to fear any human being." Likewise thus said the Holy One, praised be He, to Moses: "Tell the Israelites: 'My sons, engage in the study of the Torah, and you shall have no cause to fear any nation'" (*Vayikra Rabbah* XXV, 1).

The Torah is like two paths, the one of fire, the other of snow. He turned into the one, he perished in the fire; he turned into the other, he perished in the snow. What shall he do? — He must walk between the extremes (*Yerushalmi Hagigah* II, Law 3).

Said Rabbah: Although one's parents left him a Scroll of the Law, yet it is a meritorious deed to write one at his own expense, for it is written (*Deuteronomy* XXXI, 19): "Now therefore write ye this song for you" (*Sanhedrin* 21b).

"This is my God, and I will glorify Him" (*Exodus* XV, 2). Adorn yourself before Him with good deeds: make before Him . . . a Scroll of the Law for His sake with suitable ink, suitable pen, an expert copyist, and twine handsome ribbons around it (*Shabbat* 133b).

מלך כותב לשמו שתי תורות, אחת שהיא יוצאת ונכנסת עמו, ואחת שמונחת לו בבית גנויו (סנהדרין כא, עמוד ב).
 שלשה עשר ספרי תורה כתב משה. י"ב לי"ב שבטים ואחד שהניח בארון, שאם יבקשו לזייף מתוכה לא היו יכולין (מדרש תהלים פרק צ, ג).

תני ר' שמעון בן יוחאי: עלה ספר משנה תורה ונשתטח לפני הקדוש ברוך הוא. אמר לפניו: רבון העולם! כתבת בתורתך, וכל דייתיקי שבטלה מקצתה בטלה כולה, והרי שלמה מבקש לעקר יו"ד ממני. אמר ליה הקדוש ברוך הוא: שלמה ואלף כיוצא בו בטלין, ודבר ממך אינו בטל (ירושלמי סנהדרין פרק ב).
 כתיב (דברים לג, ב) ה' מסיני בא וזרח משעיר למו. וכתוב (חבקק ג, ג) אלוה מתים יבא וקדוש מהר פארן. מאי בעי בשעיר ומא בעי בפארן? אמר רבי יוחנן: מלמד שהחזירה הקדוש ברוך הוא על כל אומה ולשון ולא קבלוה, עד שבא אצל ישראל וקבלוה (עבודה זרה ב, עמוד ב).

רבנן אמרי: אומות העולם שלא קבלו את התורה שנתנה מתוך החשך, עליהם הוא אומר (ישעיה ס, ב) כי החשך יכסה ארץ וערפל לאמים. אבל ישראל שקבלו את התורה שנתנה מתוך החשך, דכתיב (דברים ה, כ) ויהי כשמעכם את הקול מתוך החשך, עליהם הוא אומר (ישעיה ס, ב) ועליך יזרח ה', וכבודו עליך יראה (ויקרא רב פרק ה, א).

התורה אומרת: אני הייתי כלי אומנותו של הקדוש ברוך הוא. בנוהג שבעולם מלך בשר ודם בונה פלטין אינו בונה אותה מדעת עצמו אלא מדעת אומן. והאומן אינו בונה אותה מדעת עצמו.

A king must write for himself two Scrolls of the Law: one that goes out and in with him, and the other which lies in his treasury (*Sanhedrin* 21b).

Thirteen Scrolls of the Law did Moses write: twelve for the twelve tribes, and one he placed in the Ark, so in the event they wanted to forge part thereof they were unable to do so (*Midrash Tehilim* XC, 3).

Rabbi Simeon ben Yohai taught: The Book of Deuteronomy went and prostrated itself before the Holy One, praised be He, and complained: Master of the world! Thou hast written in The Law: Any covenant abrogated in part becomes abrogated in toto; and, lo, Solomon seeks to eradicate a *Yod* from me (the letter *Yod* in *yarbek*; *Deuteronomy* XVII, 16, sq.). Replied the Holy One, praised be He: Solomon and a thousand like him will cease to exist, and one word from thee shall not cease to exist (*Yerushalmi Sanhedrin* II, 20c).

It is written (*Deuteronomy* XXXIII, 2): "The Lord came from Sinai, and from Seir unto them." And it is written again (*Habakkuk* III, 3): "God cometh from Taman, and the Holy One from mount Paran." What did He desire in Seir, and what did He desire in Paran? Said Rabbi Johanan: "From this you can learn, that the Holy One, praised be He, took it around to every nation and tongue but none would accept it; until He came to the Israelites, and they accepted it (*Abodah Zarah* 2b).

The Rabbis said: The nations of the world, because they refused to accept the Torah which was given amidst darkness, it is written concerning them (*Isaiah* LX, 2): "For, behold, darkness shall cover the earth, and gross darkness the peoples." But Israel accepted the Torah which was given amidst darkness, as it is written (*Deuteronomy* V, 20): "And it came to pass when you heard the voice in the midst of the darkness." Concerning them it is said (*Isaiah* LX, 2): "But upon thee the Lord will arise, and His glory shall be seen upon thee" (*Leviticus Rabbah* VI, 6).

The Torah says: I was the mechanical instrument of the Holy One, praised be He. It is the general usage, that when a mortal king builds a palace, he does not build it of his own knowledge, but of that of a skilled architect. And the architect himself builds it not of his own knowledge, but he consults records and books to

אלא דיפתראות ופינקסאות יש לו לדעת היאך הוא עושה חדרים, היאך הוא עושה פשפשין. כך הקדוש ברוך הוא מביט בתורה ובורא את העולם (בראשית רבה פרק א, ב).
נתן הקדוש ברוך הוא את התורה לישראל כדי שיזכו בה לכל האומות (תנחומא דברים).

כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל (שמות יט, ג). לבית יעקב אלו הנשים, לבני ישראל אלו האנשים. אמר ר' תחליפא דקיסריין: אמר הקדוש ברוך הוא: כשבראתי את העולם לא צייתי אלא לאדם הראשון, ואחר כך נצטויות חוה ועברה וקלקלה את העולם, עכשיו אם איני קורא לנשים תחלה הן מבטלות את התורה, לכך נאמר: כה תאמר לבית יעקב (שמות רבה פרק כח, ב).

אמר ריש לקיש: תנאי התנה הקדוש ברוך הוא עם מעשה בראשית, ואמר להם: אם ישראל מקבלין התורה אתם מתקיימין, ואם לאו אני מחזיר אתכם לתהו ובהו (שבת פח, עמוד א).

דרש רבי סימאי: בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, באו ששים רבוא של מלאכי השרת לכל אחד ואחד מישראל קשרו לו שני כתרים, אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע. וכיון שחטא ישראל (בעגל) ירדו מאה ועשרים ריבוא מלאכי חבלה ופרקו. שנאמר (שמות לג, ו) ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב פח, עמוד א).

אמר רבי יהושע בן לוי: בשעה שעלה משה למרום, אמר מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, מה לילד אשה בינינו? אמר להן: לקבל תורה בא. אמרו לפניו: חמוזה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם, אתה מבקש ליתנה לבשר ודם? מה אנוש כי תזכרנו, וכן אדם כי תפקדנו (תהלים ח, ה). תנה הודך על השמים (שם ב). אמר לו

know how to make rooms and how to make wickets. Thus also did the Holy One, praised be He: He looked into the Torah and created the world (*Bereshit Rabbah* I, 2).

The Holy One, praised be He, gave the Torah to Israel, so that they can bring therewith divine favor to all nations (*Tanhuma Debarim*).

"Thus shalt thou say to the house of Jacob, and tell the children of Israel" (*Exodus* XIX, 3). 'To the house of Jacob'—this means the women; 'the children of Israel'—this means the men. Said Rabbi Tahlifa of Caesarea: The Holy One, praised be He, said: When I created the world, I gave the command only to Adam; thereafter Eve was commanded, and she transgressed and ruined the whole world. Now, if I do not call the women first, they will abolish the Torah. Therefore it is written: "Thus shalt thou say to the house of Jacob" (*Shemot Rabbah* XXVIII, 2).

Said Resh Lakish: "The Holy One, praised be He, made a stipulation with the works of creation, and He said to them: 'If Israel accepts the Torah, you will continue to exist; if not, I will reduce you to waste and desolation'" (*Shabbat* 88a).

Rabbi Simay lectured: "When the Israelites said *na'aseh* (we will do) before *nishma* (we will obey) (*Exodus* XXIV, 7), sixty myriads of ministering angels came, and wreathed with two crowns each and every Israelite; one corresponding to *na'aseh*, and the other—to *nishma*. When the Israelites committed the crime (of the golden calf), one hundred and twenty myriad angels of destruction descended and took them (the crowns) off their heads; as it is written (*Exodus* XXXIII, 6): 'And the children of Israel stripped themselves of their ornaments from mount Horeb'" (*Shabbat* 88a).

Said Rabbi Joshua ben Levi: When Moses ascended heaven, ministering angels said to the Holy One, praised be He: 'What does he born of woman do among us?' He replied: 'He came to receive the Torah.' They complained before Him: 'A reserved treasure, that had been reserved with Thee nine hundred and seventy-four generations before the world was called into being, Thou desirest to give to mortal man? "what is man, that Thou art mindful of him?"' (*Psalms* VIII, 5). "Set Thy glory above the heavens" (l. c., 2). The Holy One, praised be He, said to Moses: 'Make thou

הקדוש ברוך הוא למשה: החזיר להן תשובה. אמר לפניו: רבו שד עולם, מתיירא אני פן ישרפוני בהבל שבפיהם. אמר לו: אחז בכסא כבודי וחזור להן תשובה. אמר לפניו: רבונו של עולם, תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה? – אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים (שמות כ, ב). אמר להן: למצרים ירדתם לפרעה השתעבדתם, תורה למה תהא לכם? שוב מה כתיב בה? – לא יהיה לך אלהים אחרים (שם ג). בין עמים אתם שרויין שעובדין עבודת כוכבים? שוב מה כתיב בה? – זכור את יום השבת לקדש (שם ח). כלום אתם עושים מלאכה שאתם צריכין שבות? שוב מה כתיב בה? – לא תשא (שם י). משא ומתן יש ביניכם? שוב מה כתיב בה? – כבד את אביך ואת אמך (שם יב). אב ואם יש לכם? שוב מה כתיב בה? – לא תרצח, לא תנאף, לא תגנב (שם יג). קנאה יש ביניכם? יצר הרע יש ביניכם? מיד הודו לו להקדוש ברוך הוא, שנאמר (תהלים ח, ב) ה' אדונונו מה אדיר שמך בכל הארץ. מיד כל אחד ואחד נעשה לו אוהב, ומסר לו דבר (שבת פח, עמוד ב–פט, עמוד א).

ושמתי את זרעך כעפר הארץ (בראשית יג, טז). מה עפר הארץ מסוף העולם ועד סופו, כך בניך יהיו מפוזרים מסוף העולם ועד סופו. ומה עפר הארץ אינו מתברך אלא במים, אף ישראל אינו מתברך אלא בזכות התורה שנמשלה למים. ומה עפר מכלה את כלי מתכות והוא קיים, כך ישראל, כל העכו"ם בטלים והם קיימים (בראשית רבה פרק מא, יב).

רבנן אמרי: אמר הקדוש ברוך הוא: אם ברכת את התורה לעצמך את מברך. מגין? – דכתיב (משלי ט, יא) כי בי ירבו ימך.

reply unto them.' And Moses said: 'Master of the world, I fear lest they burn me with the fiery breath of their mouths.' He replied unto him: 'Have a hold of the throne of Divine Majesty, and make reply to them.' Moses replied: 'Master of the world! The Torah which Thou givest unto me, what is written therein? — "I am the Lord thy God, who brought thee out of the land of Egypt" (*Exodus XX*, 2). He said to them: 'Did you go down to Egypt? Have you been slaves to Pharaoh? Why should the Torah be given to you? What else is written there? — "Thou shalt have no other gods before Me" (l. c., 3). Do you dwell among nations that worship idols? What else is written there? "Remember the Sabbath day, to keep it holy" (l. c., 8). Do you then perform work that you are in need of rest? What else is written there? "Thou shalt not take the name of the Lord thy God in vain" (l. c., 7). Are you then engaged in business? What else is written there? "Honor thy father and thy mother" (l. c., 12). Have you then a father or a mother? What else is written there? "Thou shalt not commit murder. Thou shalt not commit adultery. Thou shalt not steal" (l. c., 13). Does jealousy exist among you? does the evil inclination exist in your midst?' The angels at once offered praise to the Lord, as it is written (*Psalms VIII*, 2): 'O Lord our God, how glorious is Thy name in all the earth.' Immediately every angel became his friend, and transmitted something to him (*Shabbat* 88b—89a).

"And I will make thy seed as the dust of the earth" (*Genesis XIII*, 16). As the dust of the earth is from one end of the world to the other, thus shall thy children be scattered from one end of the world to the other. As the dust of the earth is blessed only by water, thus shall thy children be blessed only through the Torah which is likened to water. And as the dust of the earth destroys all metallic instruments, and itself remains existing, thus shall it be with Israel: all nations will cease to exist, but they will continue to exist (*Be-reshit Rabbah XLI*, 12).

The Rabbis said: The Holy One, praised be He, said: 'If thou utterest a blessing over the Torah, thou blessest thyself thereby.' Whence do we infer it?—from what is written (*Proverbs IX*, 11): "For by Me thy days shall be multiplied, and the years of thy

זיוסיפו לך שנות חיים. ואם תאמרו שמא לרעתכם נתתי לכם את התורה, לא נתתי אותה לכם אלא לטובתכם, שמלאכי השרת נתאוו לה ונעלמה מהן. אמר להן: בני, ממלאכי השרת היא נפלאה, אבל מכם אינה נפלאה. מניין? — ממה שקרינו בענין (דברים ל, יא) כי המצוה הזאת אשר אני מצוך היום לא נפלאה היא מן (דברים רבה פרק ח, ב).

כי המצוה הזאת וגו' לא בשמים היא (דברים ל, יא-יב). אמר לה משה: שלא תאמרו, משה אחר עומד, ומביא לנו תורה אחרת מן השמים, כבר אני מודיע אתכם לא בשמים היא, שלא נשתדל הימנה בשמים (שם ח, ו).

דרש רבי חנינא בר פפא, ואיתמא רבי שמלאי: לעתיד לבא מביא הקדוש ברוך הוא ספר תורה ומניחו בחיקו ואומר: כל מי שעסק בה יבא ויטול שכרו. מיד מתקבצין ובאין עכ"ל בערבוביא. אמר להם הקדוש ברוך הוא: אל תכנסו לפני בערבוביא, אלא תכנס כל אומה ואומה וסופריה. נכנסה לפני מלכות אדום תחלה. אמר ר' יוחנן זו רומי שטבעה יצא בכל העולם. אמר להם הקדוש ברוך הוא: במה עסקתם? אומרים לפניו: רבונו של עולם, הרבה שווקים תקנינו, הרבה מרחצאות עשינו, הרבה כסף וזהב הרבינו, וכולם לא עשינו אלא בשביל ישראל כדי שיתעסקו בתורה. אמר להם הקדוש ברוך הוא: שוטים שבעולם, כל מה שעשיתם לצורך עצמכם עשיתם. תיקנו שווקים, להושיב בהם זונות; מרחצאות—לעדן בהן עצמיכם, כסף וזהב שלי הוא. שנאמר (חגי ב, ח) לי הכסף ולי הזהב נאם ה' צבאות כלום יש בכם מגיד זאת—את התורה? מיד יצאו בפחי נפש. יצאו מלכות רומי ונכנסה מלכות פרס אחריה. אמר להן הקדוש ברוך

life shall be increased. 'Should you peradventure say that I gave you the Torah to your disadvantage; no, I gave it to you as a favor, because the ministering angels desired it, but it was withheld from them.' He said to them: 'My children, from the ministering angels it (the Torah) is hidden, but from you it is not hidden, as it is written (*Deuteronomy* XXX, 11): "For this commandment, which I command thee this day, it is not hidden from thee" (*Debarim Rabbah* VIII, 2).

"For this commandment, which I command thee this day . . . it is not in heaven" (*Deuteronomy* XXX, 11—12). Moses said to them: "Do not say, 'Another Moses will arise, and bring us down another Torah from heaven.' I give you warning beforehand that 'it is not in heaven'—nothing remained therefrom in heaven" (*Debarim Rabbah* VIII, 2).

Rabbi Hanina bar Papa, and according to others, Rabbi Samlai, lectured: In the Messianic days, the Holy One, praised be He, will bring a Scroll of the Law, and place it in His lap and say: 'Whoever was engaged in the study thereof, shall come and receive his reward.' At once all the heathen nations will gather themselves and come before Him in motley crowds. The Holy One, praised be He, will say to them: 'Do not come in My presence in motley crowds; but let the learned men of each nation come before me.' The kingdom of Edom is the first to enter. Said Rabbi Johanan: This is Rome whose government is recognized all over the world. The Holy One, praised be He, will say to them: 'What were you engaged in?' They will say to Him: 'Master of the world! We made many markets, we erected many bath-houses, we accumulated much silver and gold. And all this we have done only for the sake of Israel, that they can engage in the study of the Torah.' The Holy One, praised be He, will say to them: 'Fools, whatever you have done, you have done for your own need: you made markets to place harlots there; you erected baths for your own enjoyment; as for the silver and gold, that belongs to me.' As it is written (*Haggai* II, 8): "Mine is the silver, and Mine the gold, saith the Lord of hosts." 'Is there any one of you who can say something of this—the Torah?' They immediately leave in disappointment. Rome leaves and after that Persia enters. The Holy One, praised be He,

הוא: במאי עסקתם? אומרים לפניו: רבונו של עולם, הרבה גשרים גשרנו, הרבה כרכים כבשנו, הרבה מלחמות עשינו, וכולם לא עשינו אלא בשביל ישראל כדי שיתעסקו בתורה. אמר להם הקדוש ברוך הוא: כל מה שעשיתם לצורך עצמכם עשיתם. תקנתם גשרים ליטול מהם מכס, כרכים—לעשות בהם אנגריא. מלחמות—אני עשיתי. שנאמר (שמות טו, ג) ה' איש מלחמה. כלום יש בכם מגיד זאת—את התורה? מיד יצאו מלפניו בפחי נפש (עבודה זרה ב, עמוד א).

ח. הספדים

תנו רבנן: שלשה שותפין יש באדם, הקדוש ברוך הוא, ואביו ואמו. אביו מזריע הלובן, שממנו עצמות וגידים וצפרנים, ומנו שבראשו, ולובן שבעין. אמו מזרעת אודם, שממנו עור ובשר ושערות ושחור שבעין. והקדוש ברוך הוא נותן בו רוח ונשמה וקלסתר פנים, וראיית העין, ושמיעת האוזן, ודבור פה, והילוך רגלים, ובינה והשכל. וכיון שהגיע זמנו ליפטר מן העולם, הקדוש ברוך הוא נוטל חלקו, וחלק אביו ואמו מניח לפניהם (עבודה זרה א, עמוד א).

כי גרים אנחנו לפניך... כצל ימינו על הארץ ואין מקוה ימים א כט, טו). והדואי כצלו של כותל או כצלו של אילן, אליו כצלו של עוף בשעה שהוא עף, דכתיב (תהלים קמד, ד) ימיו כצל עובר. ואין מקוה, ואין מי שיקוה שלא ימות, הכל יודעים ואומרים בפיהם שהן מתים (בראשית רבה פרק צו, ב).

תנו רבנן: ב' שנים ומחצה נחלקו בית שמאי ובית הלל. הלל אומרים: נוח לו לאדם שלא גברא יותר משנברא, והלל אומרים: נוח לו לאדם שנברא יותר משלא נברא. נמנו וגמרו: נוח לו לאדם

will say to them: 'What were you engaged in?' They will reply: 'Master of the world! Many bridges have we built, many cities have we conquered, and many wars have we waged. And all this have we done only for Israel's sake that they might engage in the study of the Torah.' The Holy One, praised be He, will say to them: 'Whatever you have done you have done for your own need: you have erected bridges to collect taxes; cities—to press them into service. The wars, I made.' As it is written (*Exodus* XV, 3): "The Lord is a man of war." They, too, immediately leave His presence in disappointment (*Abodah Zarah* 2a).

8. EULOGIES

The Rabbis taught: Three partners have a share in man: The Holy One, praised be He, his father, and his mother. His father supplies the white substance out of which are formed the bones, arteries, nails, brain, and the white of the eye. His mother supplies the red substance out of which are formed the skin, flesh, hair, and the black of the eye. The Holy One, praised be He, provides him with the spirit and soul, beauty of features, power of sight, power of hearing, power of speech, faculty of walking, intelligence and wisdom. When man's time comes to depart this world, the Holy One, praised be He, takes His share and leaves his father's and mother's share before them (*Niddah* 31a).

"For we are strangers before Thee . . . our days on the earth are as a shadow, and there is no abiding (*II Chronicles* XXIX, 15). O that it were as the shadow of a wall, or the shadow of a tree! But it is like the shadow cast by a flying bird; as it is written (*Psalms* CXLIV, 4): "His days are like a shadow that passeth away." 'And there is no abiding (hope)'—no one entertains the hope of escaping death; all are aware, yea, even so express it with their mouths, that they will die (*Bereshit Rabbah* XCVI, 2).

The Rabbis taught: For two and a half years the school of Shammai and the school of Hillel differed: The former said: "It would have been better for man not to have been born at all than to have been born." The latter said: "It would have been better for man to have been born than not to have been born." Their votes were finally taken, and it was decided: It would have been

שלא נברא יותר משנברא. עכשיו שנברא יפשפש במעשיו, ואמר לה ימשמש במעשיו (עירובין יג, עמוד ב).

שלמה אמר (קהלת ו, יב) כי מי יודע מה טוב לאדם בחיים, מספר ימי חיי הבלו ויעשם כצל. כאיזה צל? אם כצלו של כותל, יש בו ממש; אם כצלו של דקל, יש בו ממש. בא דוד ופירש (תהלים קמד, ה) ימיו כצל עובר. רב הונא בשם רב אחא: כהדין עופא דעבר וטוליה עבר עמיה. שמואל אמר: כצלן של דבורים שאין בו ממש כלום (קהלת רבה פרק א, ג).

אמר לו שמואל לרב יהודה: שיננא, חטוף ואכול, חטוף ואישתי, דעלמא דאזלינן מיניה כהלולא דמי. אמר לו רב לרב המנונא: בני, אם יש לך היטב לך, שאין בשאול תענוג ואין למות התמהמה. ואם תאמר: אניח לבני חוק, בשאול מי יגיד לך? בני האדם דומים לעשבי השדה, הללו נוצצין והללו נובלין (עירובין ג, עמוד א).

ברוך אתה בבאך וברוך אתה בצאתך (דברים כח, ו), שתהא יציאתך מן העולם כביאתך לעולם. מה ביאתך לעולם בלא חטא, אף יציאתך מן העולם בלא חטא (בבא מציעא קז, עמוד א).

ברוך אתה בבאך, בביאתך לעולם, וברוך אתה בצאתך, ביציאתך מן העולם. אמר רבי ברכיה: כתיב (קהלת ג, ב) עת ללדת ועת למות. וכי אין אנו יודעים שעת היא שאדם נולד ועת היא שאדם מת? אלא אשרי אדם שעת מיתתו כעת לידתו. מה בשעת לידתו נקי, אף בשעת מיתתו נקי (דברים רבה פרק ז, ה).

ויום המות (טוב) מיום הולדו (קהלת ז, א). אמר ר' לוי: למה הדבר דומה? לשתי ספינות שהיו בים מלאות סחורה, אחת באה ואחת

better for man not to have been born at all than to have been born. But since he has been born, let him investigate his past doings. And others say: Let him examine what he *is doing* (*Erubin* 13b).

Solomon said (*Ecclesiastes* VI, 12): "For who knoweth what is good for man in his life, all the days of his vain life which he spendeth as a shadow." Like what shadow? if like the shadow of a wall, there is some reality in it; if like the shadow of a palm-tree, there is some reality in it. Then David came and explained (*Psalms* CXLIV, 4): "His days are like a shadow that passeth away." Rab Huna, in the name of Rab Aha, said: It is like this bird which flies and its shadow flies with it. Samuel said: It is like the shadow cast by flying bees that has no reality at all (*Kohelet Rabbah* I, 3).

Said Samuel to Rab Judah: Keen scholar! Delay not thy eating, and delay not thy drinking, for this world which we leave is like a wedding. Said Rab to Rab Hamnuna: "My son, if thou dost possess the means, enjoy thyself; for there is no pleasure in the grave, and death knows no tarrying; and if thou wilt say: 'I will leave my children a settlement,' who will thank thee for it in the grave? Men are like the grass of the field: some blossom and others fade" (*Erubin* 54a).

Blessed shalt thou be when thou comest in, and blessed shalt thou be when thou goest out" (*Deuteronomy* XXVIII, 6)—that thy departure from this world shall be like thy coming into this world. As thy coming into this world was sinless, so shall thy departure from this world be sinless (*Baba Mezia* 107a).

"Blessed shalt thou be when thou comest in"—when thou comest into this world. "And blessed shalt thou be when thou goest out"—when thou departest from this world. Said Rabbi Berekiah: It is written (*Ecclesiastes* III, 2): "There is a time to be born, and a time to die." Do we not know then that there is a time when a man is born, and there is a time when a man dies? But (it means): Happy is the man whose time for death is like his time for birth, as when he was born he was innocent, so also when he dies he is innocent (*Debarim Rabbah* VII, 5).

"And the day of death (is better) than the day of one's birth" (*Ecclesiastes* VII, 1). To what can this be compared? To two ships laden with merchandise sailing the ocean, one coming in and the

הולכת, והיו מקלסין אותה שבאה. עמדו תמהים ואמרו: למי אתם מקלסין לזו ולא לזו? אמרו להם: לזו שבאה אנו מקלסין כי אנו יודעים שהלכה בשלום ובאה בשלום, אבל זו שהלכה אן אנו יודעים מה עתידה לעשות. כך כשאדם נולד אין אנו מכירין מעשיו. אבל כשנפטר מן העולם אנו יודעים מה היו מעשיו (תנחומי ויקהל א).

עובדא הוה בבר נש חד מרברבי בבל שושא בנו אשה ברביע. עשה סעודה לחכמים. אמר לבנו: עלה דעליה והבא לנו יין טוב מחבית פלונית. עלה להביא יין ישן מן העליה. הכישו נחש ומת המתין לירד ולא ירד. אמר: אעלה ואראה מה טיבו שבר מתעכב. עלה ומצאו שהכישו נחש ומת מושלך בין החביות. המתן אותו חסיד עד שאכלו ושתו האורחין כל סעודתן, וגמרו לברך. אמר להם: רבותי, לא לברך ברכת חתנים, לבית אותו האיש באתם לברך בנו, עכשיו אמרו עליו ברכת אבדים על בנו. לא להכניסו לחופה באתם, הכניסוהו לקבר. עאל רבי זכאי ואפטר עליה (קהלת ב, ב) לשחוק אמרתי: מהולל; ולשמחה—מה זה עשה (קהלת רבה פרק ב, ד; נמצא גם בויקרא רבה פרק כ, ג, בשנויים).

מה בין מיתת זקנים למיתת נערים? ר' יהודה אומר: הנר הזה בשעה שהוא כבה מאליו יפה לו ויפה לפתילה, ובשעה שאיש כבה מאליו רע לו ורע לפתילה. רבי אבהו אמר: התאנה הזו בשעה שהיא נלקטת בעונתה יפה לה ויפה לתאנה, ובשעה שהיא מתלקטת שלא בעונתה רע לה ורע לתאנה (בראשית רבה פרק סב, ה). ר' יוחנן כי הוה מסיים ספרא דאיוב אמר הכי: סוף אדם למות וסוף בהמה לשחיטה, והכל למיתה הם עומדים. אשרי מי שנדל

other going out, and people praised the one coming in. Some people stood there and wondered: 'Why are you praising this one and not the other?' They replied to them: 'We are praising the ship that came in, because we know that she went out in peace and has returned in peace. As to the one now going out, we do not know what her fate will be.' Thus when a man is born we do not know what the nature of his deeds will be, but when he departs this world, we already know of what nature his deeds were (*Tanhuma Vayakhel* 1).

It happened that one of the prominent men of Babylon celebrated the nuptials of his son on Wednesday (as required), and he prepared a feast for the scholars. Said he to his son (the groom): "Go up to the attic and bring us down some good wine from the jug you know." As he went up there, he was bitten by a serpent and died. The father having waited for the return of his son in vain, said: "Let me go up and see what detains my son." He went up and found his son lying dead among the wine jugs from the bite of a serpent. The pious man waited quietly for the guests to finish their meal. When they were about to say Grace after the meal (and include the benediction on performing a marriage), he said: "My masters! You have come to pronounce the benediction on performing my son's wedding ceremony, but now pronounce instead the prayer consoling me as a mourner for the death of my son. You came not to lead him under the bridal canopy, but to bring him to rest in the grave." Rabbi Zakkai delivered the eulogy (taking the text from *Ecclesiastes* II, 2): "I said of laughter: 'It is mad'; and of mirth: 'What does it accomplish?'" (*Ecclesiastes Rabbah* II, 4; also *Vayikra Rabbah* XX, 3, with variations).

What is the difference between the death of the old and the death of the young? Rabbi Judah said: When a candle burns out of itself, it is good for it and good for the wick; but when it does not burn out of itself, it is bad for it and bad for the wick. Rabbi Abahu said: When the fig-tree is plucked in due time, it is good for it and good for the fig; but when it is not plucked in due time, it is bad for it and bad for the fig (*Bereshit Rabbah* LXII, 5).

When Rabbi Johanan concluded the Book of Job, he said thus: The end of man is death, and the end of cattle is slaughter, and everything is designated for death. Blessed is he that has been

בתורה, ועמלו בתורה, ועושה נחת רוח ליוצרו, וגדל בשם טוב
ונפטר בשם טוב מן העולם. ועליו אמר שלמה (קהלת ז, א) טוב שם
משמן טוב, ויום המות מיום הולדו (ברכות יז, עמוד א).

שלשה אוהבים יש לו לאדם: בנים ובני ביתו, ממונו, ומעשי
הטובים. בעת פטירתו מן העולם אומר לבניו ולבני ביתו
הצילוני. והם משיבים ואומרים לו: אין שלטון ביום המות (קהלת
ח, ח), אח לא פדה יפדה איש (תהלים מט, ח). ממונו משיבו: לא יועיל
הון ביום עברה (משלי יא, ד). אבל מעשיו הטובים אומרים לו: עד
שלא תבוא לדין אנו מקדימין אותך, שנאמר (ישעיה נח, ח) והלך
לפניך צדקך, כבוד ה' יאספך (פרקי דרבי אליעזר פרק לד).

תני בשם ר' מאיר: כשאדם בא לעולם ידיהן קפוצות, כלומר
כל העולם כלו שלי הוא, אני נוחלו. וכשהוא נפטר מן העולם
ידיו הן פשוטות, כלומר לא נחלתי מן העולם הזה כלום. שם
שלמה אומר (קהלת ה, יד) כאשר יצא מבטן אמו ערום ישוב ללכת
כשבא, ומאומה לא ישא בעמלו שילך בידו (קהלת רבה פרק ה, כא).

אל תבכו למת ואל תנודו לו, בכו בכו להלך (ירמיה כב, י). אמר
ר' יהודה: להולך בלא בנים (מועד קטן כז, עמוד ב).

דרש רבי פנחס בן חמא: מאי דכתיב (מלכים א יא, כא) והדד שמך
במצרים כי שכב דוד עם אבותיו וכי מת יואב שר הצבא; מפר
מה בדוד נאמרה בו שכיבה, וביואב נאמרה בו מיתה? דוד שהניח
בן כמותו, נאמרה בו שכיבה, יואב שלא הניח בן כמותו, נאמרה
בו מיתה (בבא בתרא קטז, עמוד א).

תנא: אין איש מת אלא לאשתו, ואין אשה מתה אלא לבעלה.

reared in the Law, and whose toil is in the Law, and acts so as to please his Creator, and has grown up with a good name, and departed life with a good name. Concerning him, Solomon said (*Ecclesiastes* VII, 1): "A good name is better than precious oil; and the day of death than the day of one's birth" (*Berahot* 17a).

A man has three friends: His children and household, his wealth and his good deeds. When about to depart this world, he appeals to his children and household: "Save me." They make reply and say to him: "There is no man that hath power over the day of death" (*Ecclesiastes* VIII, 8); "No man can by any means redeem his brother" (*Psalms* XLIX, 8). His wealth replies to him: "Riches profit not in the day of wrath" (*Proverbs* XI, 4). But his good deeds say to him: "Before you come for judgment, we shall be there ahead of you;" as it is written (*Isaiah* LVIII, 8): "And thy righteousness shall go before thee, the glory of the Lord shall be thy reward" (*Pirke d'Rabbi Eliezer*, Chapter XXXIV).

It was taught in the Baraita in the name of Rabbi Meir: When man enters this world, his hands are clenched, as if saying, the whole world is mine, I shall adopt it. When he departs this world, his hands are straight, as if saying, I adopted nothing from this world. For thus said Solomon (*Ecclesiastes* V, 14): "As he came forth of his mother's womb, naked shall he go back as he came, and shall take nothing for his labor, which he may carry away in his hand" (*Kohelet Rabbah* V, 21).

"Weep ye not for the dead, neither bemoan him; but weep sore for him that goeth away" (*Jermiah* XXII, 10). Said Rabbi Judah: For him that goeth away without children (*Moed Katan* 27b).

Lectured Rabbi Pinehas bar Hama: What is the meaning of the scriptural verse (*I Kings* XI, 21): "And when Hadad heard in Egypt that David slept with his fathers, and that Joab the captain of the host was dead"? Why is in the case of David written 'slept', and in the case of Joab 'was dead'? — David who left a son like him, concerning him is said 'slept'; Joab who left not a son like him, concerning him is said 'was dead' (*Baba Batra* 116a).

It was taught in the Baraita: The death of man affects his wife mostly, and the death of a woman affects her husband mostly.

אין איש מת אלא לאשתו, שנאמר (רות א, ג) וימת אלימלך איש נעם. ואין אשה מתה אלא לבעלה, שנאמר (בראשית מח, ז) ואני בבאי מפר מתה עלי רחל בדרך (סנהדרין כב, עמוד ב).

אמר רבי יוחנן: כל אדם שמתה אשתו ראשונה, כאלו חרב בית המקדש בימיו (סנהדרין כב, עמוד א).

אמר ר' אלכסנדר: כל אדם שמתה אשתו בימיו עולם חסך בעדו (שם).

אמר ר' שמואל בר נחמן: לכל יש תמורה, חוץ מאשת נעורים (שם).

ודע שהכל לפי החשבון. ואל יבטיחך יצרך שהשואל בית מגוס לך, שעל כרחך אתה נוצר, ועל כרחך אתה נולד, ועל כרחך אתה חי, ועל כרחך אתה מת, ועל כרחך אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא (אבות ד, כב). אמר לו אנטונינוס לרבי: גוף ונשמה יכולין ליפטר עצמן מן הדין. כיצד? גוף אומר: נשמה חטאה, שמיום שפירשה ממני הריני מוטל כאבן דומם בקבר. ונשמה אומרת: גוף חטא, שמיום שפירש ממני הריני פורחת באויר כצפור. אמר לו: אמשול לך משל. למה הדבר דומה? – למלך בשר ודם שהיה לו פרדס נאה, והיו בו בכורות נאות, והושיב בו שני שומרים, אחד חיגר ואחד סומא. אמר לו חיגר לסומא: בכורות נאות אני רואה בפרדס. בא והרכיבני ונביאם לאכלם. רכב חיגר על גבי סומא והביאום ואכלום. לימים בא בעל פרדס. אמר להם: בכורות נאות היכן הם? אמר לו חיגר: כלום יש לי רגלים להלך בהן? אמר לו סומא: כלום יש לי עינים לראות? מה עשה? – הרכיב חיגר על גבי סומא

For concerning the first case, it is written (*Ruth* I, 3): "Elimelech Naomi's husband died." And concerning the latter case, it is written (*Genesis* XLVIII, 7): "And as for me, when I came from Paddan, Rachel died unto me" (*Sanhedrin* 22b).

Said Rabbi Johanan: A man whose first wife dies is like one in whose day the Temple has been destroyed (*Sanhedrin* 22a).

Said Rab Alexandri: A man whose wife dies during his lifetime, the world around him is dark (*l. c.*).

Said Rab Samuel bar Nahaman: There is a substitute for everything (every loss can be retrieved), except for the wife of one's youth (*l. c.*).

Know thou that everything is according to the reckoning; and let not thy imagination betray thee into the hope that the grave will be a place of refuge for thee. For without thy consent wast thou created, and born into the world without any choice; thou art now living without thy volition, and wilt have to die without thy approval; so likewise without thy consent wilt thou have to render account before the supreme King, the Holy One, praised be He (*Abot* IV, 22).

Said Antoninus to Rabbi (Judah ha-Nasi): "The body and the soul may try to escape judgment (shifting the responsibility one on the other). In what manner? — The body will say: 'The soul has sinned; for from the day she left me I am lying like a dumb stone in the grave.' The soul will say: 'The body has sinned; for from the day he left me I am flying about in space like a bird.' Said Rabbi to him: "Let me tell you a parable: what is this like to? To a mortal king who had a beautiful pleasure garden in which there were fine early figs. He placed two watchmen there, one lame and the other blind. Said the lame one to the blind: 'I see fine early figs in the garden; come and carry me on your back so that we can take them down to eat.' The lame rode on the back of the blind and they took down the grapes and ate them. After some time the owner of the garden came and said to them: 'Where are the fine early figs?' Said the lame to him: 'Do I then have legs wherewith to walk?' Said the blind to him: 'Do I then have eyes wherewith to see?' What did he do? He made the lame ride on the blind man, and passed judg-

ודן אותם כאחד. אף הקדוש ברוך הוא מביא נשמה וזורקה בנך
ודן אותם כאחד (סנהדרין צא, עמוד א-ב).

לעתיד לבא המקום מוכיח לכל אחד ואחד מעשיו. משל
לאחד שהיה נשוי לבתו של מלך, והוא משכים ושואל בשלומו של
מלך בכל יום. והמלך אומר לו: כך וכך עשית בביתך, כך וכך
כעסת, כך וכך הכית את עבדיך וכו'. והוא יוצא ואומר לבן
פלטיין: מי אמר למלך שכך עשיתי? מנין הוא יודע? אמרו לו:
שוטה, לבתו אתה נשוי, ואתה שואל: מנין הוא יודע? בתו היא
מגדת לו. כך האדם הזה עושה כל מה שמבקש, ונפשו מגדת הכל
להקדוש ברוך הוא, והוא דן את האדם, ואומר לו: כך וכך עשית
וכו', שנאמר (משלי כ, כז) נר אלהים נשמת אדם, חפש כל חדרי בן
(פסיקתא רבתי פרק ח, ב).

כל הבוכה ומתאבל על אדם כשר מוחלין לו על כל עונותיו
בשביל כבוד שעשה לו (מועד קטן כה, עמוד א).

אמר ר' אלעזר אמר ר' חנינא: צדיק אבד, לדורו אבד. משל
לאדם שאבדה לו מרגלית, כל מקום שהיא, מרגלית שמה; לא
אבדה אלא לבעלה (מגילה טו, עמוד א).

בכה רבי ואמר: יש קונה עולמו בשעה אחת, ויש קונה עולמו
בכמה שנים (עבודה זרה י, עמוד ב).

צדיקים במיתתן נקראו חיים, ורשעים בחייהן קרויין מתים
(ברכות יח, עמודים א-ב).

אמר ר' אלעזר בר' צדוק: למה צדיקים נמשלים בעולם הזה
לאילן שכולו עומד במקום טהרה ונופו נוטה למקום טומאה.
נקצץ נופו כולו עומד במקום טהרה (קידושין מ, עמוד ב).

ment on them at the same time. Also the Holy One, praised be He, brings the soul and throws it into the body, and passes judgment on them at the same time" (*Sanhedrin* 91a-b).

In the hereafter, the Lord reproves everyone for his deeds. It may be compared to a man who was married to the daughter of a king, and every day he would come early to salute the king. The king would say to him: "This and that have you done in your house; in this and that manner were you angry; and thus and thus have you beaten your slaves," etc. And he goes out and asks of the dwellers of the palace: "Who told the king that I have done thus? where does he know it from?" They reply to him: "Idiot! You are married to his daughter, and you ask, whence does he know it. His daughter, she tells him." Thus, the man does whatever his heart desires, and his soul tells everything to the Holy One, praised be He; and He judges the man, and says to him: "Thus and thus hast thou done," etc.; for it is written (*Proverbs* XX, 27): "The spirit of man is the lamp of the Lord, searching all the inward parts" (*Pesikta Rabbati* VIII, 2).

He who sheds tears and mourns over a worthy man, all his sins are forgiven him because of the honor he has done to him (*Moed Katan* 25a).

Said Rabbi Elazar, in the name of Rabbi Hanina: The loss of the righteous is a loss to his generation mostly. It may be compared to a man who has lost a pearl. Wherever it is found, it still retains the name 'pearl'; it is lost to its owner only (*Megilah* 16a).

Rabbi wept and said: One may acquire his (future) world in a little while, while another can acquire it in many years (*Abodah Zarah* 10b).

The righteous are called living even when they are dead, and the wicked are called dead even when they are living (*Berakot* 18a-b).

Said Rabbi Elazar ben Rabbi Zadok: To what can the righteous in this world be compared?—to a tree the whole of which stands in a place of purity, but whose branches spread to an impure place; when the branches are cut off, the whole remains standing in a place of purity (*Kiddushin* 40b).

אמר ר' חיי בר גמדא אמר רבי יוסי בן שאול: בשעה שהצדיק נפטר מן העולם, אומרים מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, צדיק פלוני בא. אומר להם: יבואו צדיקים ויצאו לקראתו. ואומרים לו (ישעיה נז, ב): יבא בשלום, ינוחו על משכבותם (כתובות קד, עמוד א).

אמר רבי אלעזר: בשעה שהצדיק נפטר מן העולם, שלש פתוח של מלאכי השרת יוצאות לקראתו. אחת אומרת לו: בא בשלום. ואחת אומרת: הולך נכחו. ואחת אומרת לו: יבא שלום ינוחו על משכבותם (שם).

אמר רב חנן בר רבא אמר רב: אותו היום שנפטר אברהם אבינו מן העולם, עמדו כל גדולי אומות העולם בשורה ואמרו: אוי לו לעולם שאבד מנהיגו, ואוי לה לספינה שאבד קברניטא! (בבא בתרא צא, עמודים א-ב).

כל אותן שנים שהיו בני ישראל במדבר, היו שני ארונות הללו. אחד של מת (יוסף) ואחד של שכינה, מהלכין זה עם זה. והיו עוברין ושבין אומרים, מה טיבן של שני ארונות הללו? אמרו: אחד של מת ואחד של שכינה. וכי מה דרכו של מת להלך עם שכינה? אמרו: קיים זה מה שכתוב בזה (סוטה יג, עמודים א-ב).

תנו רבנן: בשעת פטירתו של רבי, אמר: לבני אני צריך. נכנסו בניו אצלו. אמר להם: הזהירו בכבוד אמכם, נר יהא דלוק במקומו, מטה תהא מוצעת במקומה, יוסף, חפני, שמעון, אפרתהם שמשוני בחיי והם ישמשוני במותי (כתובות קג, עמוד א).

כאשר יצא מבטן אמו ערום ישוב ללכת כשבא (קהלת ה, יד) גנובא אמר: לשועל שמצא כרם והיה מסויג מכל פנותיו. והיה שם נקב אחד, ובקש להכנס בו ולא הוה יכול. מה עבד? צם תלת

Said Rabbi Hiya bar Gamda in the name of Jose ben Saul: When the righteous leaves this world, the ministering angels say to the Holy One, praised be He: 'Such and such a righteous man is coming.' He replies to them: 'Let the righteous come and go out to meet him; and thus say to him (*Isaiah* LVII, 2): "He entereth into peace, they rest in their beds"' (*Ketubot* 104a).

Said Rabbi Elazar: When the righteous leaves this world, three parties of ministering angels come out to meet him. One says: 'Enter in peace'; the second says: 'Each one that walketh in his uprightness'; and the third one says: 'He entereth into peace, they rest in their beds, (*l. c.*).

Said Rab Hanan bar Raba in the name of Rab: On the day our ancestor Abraham departed this world, all renowned men of the nations of the world stood in line and said: 'Woe to the world whose leader is gone, woe to the ship whose helmsman is gone (*Baba Batra* 91a-b).

All those years that the children of Israel were in the wilderness, two arks, one Joseph's coffin, and the other the Ark of the Divine Glory, were carried along side by side. The passers-by would inquire: "What is the nature of these arks?" They would be replied: "One contains a dead body, and the other belongs to the Divine Glory (containing the Law)." "Is it then becoming for the dead to walk along with the Divine Glory?" They were replied: "Yes, because this one (Joseph) observed what the other one contains" (*Sotah* 13a-b).

When Rabbi departed this world, he said: "I have need of my sons." When they came in, he said to them: "Be careful in guarding the honor of your mother; the light shuld be kept burning in its usual place; the spread couch (supplied with all necessities) should be kept in its customary place; Joseph, Hophni, Simeon, and Ephrati, they attended to me while I was alive, they should also attend to me at my death" (*Ketubot* 103a).

"As he came forth of his mother's womb, naked shall he go back as he came" (*Ecclesiastes* V, 14). Geniba said: It may be compared to a fox who came upon a vineyard which was fenced in on all sides. There was one hole through which he wanted to enter, but could not. What did he do? He fasted three days until he be-

יומין עד דכחיש ותשש, ועאל בהדא נקובא ואכל ושמן. **בס**
 למיפק ולא יכיל מעיבר כלום. חזר וצם תלת יומין אחרנין **ד**
 דכחיש ותשש וחזר היך מה דהוה ונפק. כד נפק הוה אפיך אפי
 ואיסתכל ביה. אמר: כרמא, כרמא, מה טב את, ומה טבין את
 פירין דבגווך, וכל מה דאית בך יאין ומשבחן. ברם מה הגיה
 ממך? כמה דבר נש עליל לגוויך כך הוא נפיק. כך הוא **ד**
 עלמא (קהלת רבה פרק ה, כא).

יוסף בריה דר' יהושע חלש אינגיד. אמר לו אבוה: מאי חויה
 אמר לו: עולם הפוך ראיתי, עליונים למטה ותחתונים למעלה.
 אמר לו: עולם ברור ראיתי (בבא בתרא י, עמוד ב).

ההוא יומא דנח נפשיה דרבי, גזרו רבנן תעניתא, ובעי רחב
 ואמרי, כל מאן דאמר נח נפשיה דרבי, ידקר בחרב. אמרו **ד**
 רבנן לבר קפרא: זיל עיין. אזל אשכחיה דנח נפשיה, קרעה
 ללבושיה, ואהדריה לקרעיה לאחוריה. פתח ואמר: אראלים
 ומצוקים אחזו בארון הקדש, נצחו אראלים את המצוקים ונסבו
 ארון הקדש. אמרו ליה: נח נפשיה? אמר להו: אתון קאמרי
 ואנא לא קאמינא (כתובות קד, עמוד א).

רב יוסף כי הוה שמע קל כרעיה דאימיה אמר: איקום מקב
 שכינה דאתיא (קידושין לא, עמוד ב).

שלחו מתם: איזהו בן עולם הבא? ענוותן, ושפל ברך, סוף
 עייל, שייף ונפיק, וגריס באורייתא תדירא, ולא מחזיק טיבות
 לנפשי (סנהדרין פח, עמוד ב).

בשעת פטירתו של אדם, אין מלוין אותו לא כסף ולא זהב ולא
 אבנים טובים ומרגליות, אלא תורה ומעשים טובים בלבד, שנאמר

came lean and slender; he then entered through that hole, and ate and grew fat. He wanted to get out, but he could not pass through. He again fasted three days until he became lean and slender and returned to his former state, and went out. As he went out, he turned around, looked at it and said: "Vineyard, vineyard, how good thou art, and how good is the fruit that thou containest! And everything thou containest is beautiful and praiseworthy. But what benefit can one derive from thee? As one enters thee so must he leave thee." Thus it is also with this world (*Kohelet Rabbah* V, 21).

Joseph, the son of Rabbi Joshua, was sick and fainted (seemed to be dead). When he came to, his father asked him: "What did you see there?" He replied: "I saw a reversed world, the uppermost below are of inferior rank (above), and the most inferior below are of a higher rank (above)." He said to him: "You have seen a rightly conducted world" (*Baba Batra* 10b).

On the day when Rabbi died, the Rabbis decreed a fast-day, prayed for mercy, and said: "Whoever will say, 'Rabbi is dead,' shall be pierced through with a sword." Said the Rabbis to Bar Kappara: "Go in and investigate." He went in and finding that Rabbi was dead, he rent his garment, and turned the rent around to his back. As he came out, he said: "The angels and the mortals seized the holy ark (strove for the soul of Rabbi Judah); the angels overpowered the mortals, and the holy ark was captured." They asked: "Is he dead?" He replied: "You said it, I did not say it" (*Ketubot* 104a).

When Rab Joseph would hear the sound of his mother's footsteps, he would say: "Let me rise before the Divine Glory that is coming" (*Kiddushin* 31b).

A message was sent from Palestine: Who is the one that has a share in the world to come? The forbearing and low-kneed (polite), he bends his head while entering the house, and bends his head while leaving, always studies the Torah, without taking credit to himself (*Sanhedrin* 88b).

When man leaves this world, neither silver nor gold nor precious stones nor pearls escort him, but only Torah and good deeds, as it is said (*Proverbs* VI, 9): "When thou walkest, it shall lead thee;

(משליו, כב) בהתהלכך תנחה אותך, בשכבך תשמר עליך, והקיצות היא תשיחך. בהתהלכך תנחה אותך—בעולם הזה; בשכבך תשמר עליך—בקבר; והקיצות היא תשיחך—לעולם הבא (אבות פרק ו, ט).

ט. הקמת מצבה וחנוך בית הקברות והגדר

והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלהים (בראשית כח, כב). מנין לציון? ר' אילא בשם ר' שמואל בר נחמן: ועברו העוברים בארץ, וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון (יחזקאל דט, טו). מכאן שמצינין על העצמות. אדם, מכאן שמצינין על השדרה ועל הגולגלת. ובנה, מכאן שמצינין על גבי אבן קבוע. ציון, מכאן לציון (ירושלמי שקלים פרק א).

ומצינין את הקברות במועד (מועד קטן פרק א, משנה א).

אמר ר' שמעון בן פזי: רמזו לציון קברות מן התורה מנין תלמוד לומר (יחזקאל לט, טו) וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון. אמר לו רבינא לרב אשי: הא מקמי דליתי יחזקאל מאן אמר? גמרא גמירי לה, ואתא יחזקאל ואסמכוה אקרא (מועד קטן פרק ה, עמוד א).

מותר.המת (מה שנשאר ממנו) ליורשיו. ר' מאיר אומר: מותר המת יהא מונח עד שיבא אליהו. ר' נתן אומר: מותר המת בונה לו נפש על קברו (שקלים ב, ה).

תני, רבן שמעון בן גמליאל אומר: אין עושין נפשות לצדיקים. דבריהם הן הן זכרונן (שקלים פרק ב, ז; בראשית רבה פב, יא).

when thou liest down, it shall watch over thee; and when thou wakest, it shall talk with thee." 'When thou walkest, it shall lead thee'—in this world; 'when thou liest down, it shall watch over thee'—in the grave; 'and when thou wakest, it shall talk with thee'—in the future world (*Abot* VI, 9).

9. DEDICATION OF TOMBSTONE; CONSECRATION OF CEMETERY OR FENCE

"And this stone, which I have set up for a pillar, shall be God's house" (*Genesis* XXVIII, 22).

Whence do we learn the custom of marking graves? Rab Ilai, in the name of Rabbi Samuel bar Nahaman, said: (It is written, *Ezekiel* XXXIX, 15): 'And when they that pass through shall pass through the land, and any seeth a man's bone, then shall he set up a sign by it.' From this we learn that we have to mark over the spot where there are bones. 'A man's', from this we learn that we mark the spot over the spinal column and the skull. 'Then shall he set up (*ubanah*)', from this we learn that the mark is put on a fixed stone (*Yerushalmi Shekalim* I, 46a).

The graves may be marked on the Intermediate Days of a Festival (*Moed Katan* Chapter I, Mishnah 1).

Said Rabbi Simeon ben Pazzi: Where do we find an intimation in the Torah that marking graves is a religious duty? It is written (*Ezekiel* XXXIX, 15): "And any seeth a man's bone, then shall he set up a sign by it." But before Ezekiel came who had ordained it? They (the scholars) knew it by tradition; then Ezekiel came and gave it support by reference to a Biblical verse (*Moed Katan* 5a).

What is left over of the appropriation for funeral expenses, belongs to the heirs. Rabbi Meir says: What is left over of the appropriation for funeral expenses, must be deposited until Elijah shall come (and decide to whom it belongs, i. e., an indefinite time until the matter is cleared up). Rabbi Nathan says: From what is left over of the appropriation for funeral expenses, we build a monument on his grave (*Shekalim* Chapter II, Mishnah 5).

It was taught in the Baraita: Rabban Simeon ben Gamaliel says: No monument need be put up for the righteous, their words are their monuments (*Shekalim* Chapter II, Mishnah 7; *Bereshit Rabbah* LXXXII, 11).

וישכב יחזקיהו עם אבותיו, ויקברוהו במעלה קברי בני דוד, וכבוד עשו לו במותו כל יהודה ויושבי ירושלים (דברי הימים ב לב, לג). מה כבוד עשו לו?—ר' יהודה בר סימון אמר: בית וועד בנו למעלה מקברו של חזקיהו. בשעה שהיו הולכים לשם, היו אומרים לו: למדנו. ר' חנין אמר: ספר תורה נתנו למעלה מקברו של חזקיהו ואמרו: זה שהוא מוטל בארון זה קיים מה שכתוב בזה (פתיחה דאיכה רבתי כה).

ויאמר: מה הציון הלז אשר אני רואה? ויאמרו אליו אנשי העיר הקבר איש האלהים אשר בא מיהודה (מלכים ב כג, יז). שראה קבר מצדו אחד עלו קמשונים וחרולים, ומצדו אחד הדסים ובשמים ותמה עליו ואמר: מה זה? (רש"י שם).

אמר רב מתנה: אותו יום שנתנו הרוגי ביתר לקבורה תקם ביבנה הטוב והמטיב. הטוב שלא הסריחו, והמטיב שנתנו לקבורה (תענית לא, עמוד א).

ויקח משה את עצמות יוסף עמו (שמות יג, יט). כל ישראל היו עסוקים בכסף ובזהב, והוא היה עסוק בעצמות יוסף. אמר הקדוש ברוך הוא למשה: עליך נתקיים (משלי י ח) חכם לב יקח מצות. יוסף היה חייב לאביו לקברו מפני שהוא בנו. ואתה לא בנו ולא בן בנו ולא היית חייב לעסוק בו וקברת אותו. וכן אני שאני חייב לבריה אני מטפל בך ואקברך. שנאמר (דברים לה, י) ויקבר אותו בני (שמות רבה פרק כ, יז).

כה אמר ה' אלהים צבאות: לך בא אל הסכן הזה, על שבט אשר על הבית (ישעיה כב, טו). אמר רבי ברכיה מן הדא סכנין הוה ועלה (לארץ) ונתמנה קומיס איספסריאין בבית המקדש. הוא שהנביא מקנטרו ואומר (שם טז) מה לך פה ומי לך פה, כי חצבת

"And Hezekiah slept with his fathers, and they buried him in the ascent of the sepulchres of the sons of David; and all Judah and the inhabitants of Jerusalem did him honor at his death" (*II Chronicles* XXXII, 33). What honor did they do to him? Rabbi Judah bar Simeon says: They erected a college above the grave of Hezekiah. When they entered there, they said of him: "Yes, he taught us." Rab Hannin says: They put a Scroll of the Law above the grave of Hezekiah, and they said: "He that lies in this coffin observed what is contained in this" (*Petihta d'Ekah Rabbati* 25).

"Then he said: 'What monument is that which I see?' And the men of the city told him: 'It is the sepulchre of the man of God, who came from Judah'" (*II Kings* XXIII, 17). He saw a grave on the one side of which grew up nettles and thorns, and on the other side myrtles and spices, and, wondering at the sight, he asked: "What is this?" (*Rashi a. l.*).

On the day when those slain at Bethar (in the Bar Kokhba revolution) were permitted (by Hadrian) to be buried, they introduced in Jabneh the benediction 'who is good and beneficent' (in the grace after meals). 'He is good,' in that the bodies did not become putrid; and 'beneficent', in that they were allowed to be buried (*Ta'anit* 31a).

"And Moses took the bones of Joseph with him" (*Exodus* XIII, 19). While all Israel were busy taking along silver and gold, Moses was busy getting the bones of Joseph. Said the Holy One, praised be He, to Moses: "On thee was substantiated the verse (*Proverbs* X, 8): 'The wise in heart will receive commandments.' Joseph was bound to bury his father because he was his son. But thou art neither his son nor his grandson and you were not bound to busy thyself with him, yet thou didst attend to his burial. I, too, who am not obligated to any human being, will attend to thy burial." As it is written (*Deuteronomy* XXXIV, 6): "And he buried him in the valley" (*Shemot Rabbah* XX, 17).

"Thus said the Lord God of Hosts: Go, get thee unto this steward, even unto Shebna, who is over the house" (*Isaiah* XXII, 15). Said Rabbi Berekiah: He came from Sikkhin, and he came up to Palestine where they appointed him comes annonae in the Temple. This is why the prophet rebukes him, and says (*l. c.* 16): "What

לך פה קבר. אמר לו: גלויי בר גלויי, איזה כותל בנית כאן? איזה עמוד העמדת כאן? אפילו איזה מסמר קבעת כאן? מכאן אמר ר' אלעזר: צריך אדם שיהיה לו מסמר או יתד קבוע בבית הקברות כדי שיזכה ויקבר באותו מקום (ויקרא רבה פרק ה, ה).

בשעה שהרג קין את הבל היה מושלך ולא היה יודע קין מה לעשות. זימן לו הקדוש ברוך הוא שני עופות טהורים, והרג אחד מהן את חברו, וחפר בידיו וקברו. וממנו למד קין, וחפר וקבר הבל. לפיכך זכו העופות לכסות את דמן (תנחומא בראשית).

נבהל להון איש רע עין (משלי כח, כב) זה עפרון. בשעה שמתה שרה והיה אברהם מבקש מקום לקברה, אמר להם (בראשית כג, ח) שמעוני ופגעו לי בעפרון בן צחר. מיד הלכו ומינוהו אותו היום אסטרטיגוס עליהם. אמרו לו: מכור את המערה לאברהם. אמר להם: איני מוכרה לו. אמרו לו: אם אין אתה עושה אנו מעבירך אותך מן אסטרטיגוס שלך. מיד עמד אברהם ושקל לו (בראשית רב פרק לא, יח).

נבהל להון איש רע עין (משלי כח, כב) זה עשו. בשעה שמת יצחק גזאו יעקב ועשו וחלקו את הכל. אמר יעקב: רשע זה עתיד הוא ליכנס הוא ובניו למערת המכפלה, ויהא לו חלק ודירה עם הצדיקים הקבורים בתוכה. מיד עמד ונטל את כל הממון שהיה בידו ועשה אותו כרי, ואמר לעשו: אחי, חלק שיש לך במערה זו תרצה, או הכסף והזהב הזה? באותה שעה אמר עשו: הרי זה בית קבורה מצוי בכך מקום, ובשביל קבר אחד שיש לי במערה אני מאבד את כל הממון הזה. מיד עמד ונטל כל אותו הממון ונתן לו חלקו (בראשית רבה שם).

hast thou here, and whom hast thou here, that thou hast hewed thee out here a sepulchre?" He said to him: "Thou stranger, son of stranger, what wall hast thou built here? what pillar hast thou erected here? what nail hast thou driven into it?" Said Rabbi Elazar from this we learn that a man ought to have a nail or a peg fixed in the burial-ground, so as to take possession and be sure to be buried in the designated place (*Vayikra Rabbah* V, 5).

When Cain killed Abel, the slain body lay exposed and Cain knew not what to do. The Holy One, praised be He, brought to hand two clean birds. One of these killed the other, and then dug with its claws in the ground and buried the dead. Cain took a lesson from the bird, and he, too, dug a hole in the ground and buried Abel. It is for this reason that the clean birds deserved that their blood be covered (after being ritually slaughtered) (*Tanhuma Bereshit*).

"He that hath an evil eye hasteneth after riches" (*Proverbs* XXVIII, 22), this refers to Ephron. When Sarah died and Abraham looked for a place to bury her, he said to them (*Genesis* XXIII, 8): "Hear me, and entreat for me to Ephron the son of Zohar." They appointed him that day prefect over them, and said to him: "Sell your cave to Abraham." He replied: "No, I would not sell it to him." They said to him: "If you refuse to do it, we will remove you from your office of prefect." Immediately Abraham weighed out the money to him (*Bereshit Rabbah* XXXI, 18).

"He that hath an evil eye hasteneth after riches" (*Proverbs* XXVIII, 22), this refers to Esau. When Isaac died, Esau and Jacob came and divided between themselves all the property. Said Jacob: This wicked man, together with his children, will some day enter the cave of Makhpelah, and he will have a share and an abode with the saints that are buried there. He took all the money he possessed and made a pile of it. He said to Esau: "My brother, what would you prefer, the share that you possess in this cave, or this silver and gold?" At that time Esau said: "Such a cemetery is to be found any where; should I then for one grave that I possess in the cave give up all this wealth?" He at once took all the money, and gave up his share (in the cave) (*Bereshit Rabbah* l. c.).

וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ (בראשית ו, ו). אמר ר' לוי מתנחם אני שעשיתי אותו וניתן בארץ (בראשית רבה פרק כז, ה).

יענך ה' ביום צרה (תהלים כ, ב). באיזה יום? ביום שהכל מעידך בו שהוא צרה לעליונים ולתחתונים, יום שאפילו מלאכי השרת יראים ממנו. משל לאב ובן שהיו מהלכין בדרך. נתיגע הבן אמר לאביו: היכן הוא המדינה? אמר לו: בני, סימן זה יהא בידך: אם ראית בית הקברות לפניך הרי המדינה קרובה לך. כך הנביא אומר לישראל: אם ראית הצרות שיכסו אתכם, מיד אתם נגאלים. שנאמר, יענך ה' ביום צרה (ילקוט תהלים כ).

ומותר האדם מן הבהמה אין (קהלת ג, ט). מהו אין? רבי לוי ורבי אמי. חד אמר: עשה לו קבורה, וחד אמר עשה לו ארון, וחד אמר: עשה לו ארון ותכריכין (קהלת רבה פרק ג, כה).

גמילות חסדים אנו למדים מאיזבל, כי ביתה היה סמוך לשוק, וכל מת שהיה עובר בשוק, היתה יוצאת מתוך ביתה ומכה בכפיה, ומקוננת בפיה, ומהלכת עשרה צעדות. וכל חתן שהיה עובר בשוק, היתה יוצאת מפתח ביתה ומסלסלת בכפי ידיה, ומהלכת עשרה צעדות. ונתנבא עליה אליהו זכור לטוב (מלכים א כא, כ). הכלבים יאכלו את איזבל. והאיברים שגמלו חסד לא שלטו בהם הכלבים וניתנו לקבורה, שנאמר (מלכים ב ט, לה) וילכו לקברה, ולא מצאו בה כי אם הגלגלת, והרגלים, וכפות הידים (ילקוט מלכים כד, רלב).

למה יוצאין לבית הקברות (בתענית צבור)? פליגי בה רבי לוי בר חמא ור' חנינא. חד אמר: הרי אנו חשובין לפניך כמתים. וחד אמר: כדי שיבקשו עלינו המתים רחמים (תענית טז, עמוד א).

"And it repented the Lord that He had made man *on* (literally *in*) the earth" (*Genesis* VI, 6). Said Rabbi Levi: It means: I regret that I made him, and that he is placed in the earth (*Bereshit Rabbah* XXVII, 5).

"The Lord answer thee in the day of trouble" (*Psalms* XX, 2). What day does it refer to? The day that all admit to be a trouble to the heavenly as well as to the earthly creatures. A day for which even the ministering angels are in awe. It may be compared to a father and son who walked on a road. The son became fatigued. He said to his father: "Where is the province?" His father replied: "My son, have this sign always in mind: whenever you see a cemetery before you, it is a sure sign that the province is close to you." Thus said the prophet to Israel: "When you see troubles surrounding you, you will be released (from captivity) at once" (*Yalkut Tehilim* XX).

"The preeminence of man over beast is *nought* (*ayin*)" (*Ecclesiastes* III, 19). What is meant by *ayin*? Rabbi Levi and Rabbi Ami differ. One says that He provided man with a burial. One says that He provided man with a coffin. And another says that He provided man with a coffin and shrouds (*Kohelet Rabbah* III, 25).

The practice of charity we can learn from Jezebel. Her house was near the market-place. When any funeral cortege passed by, she would come out of her palace, strike with her hands, lament with her mouth, and walk along ten paces. When a bridal procession passed by, she would come out from her palace, clap her hands for joy, and would walk along ten paces. Elijah of blessed memory prophesied of her (*I Kings* XXI, 23): "The dogs shall eat Jezebel in the moat of Jezreel." But over the limbs with which she practiced charity, the dogs had no power and were permitted to be buried, as it is written (*II Kings* IX, 32): "And they went to bury her; but they found no more of her than the skull, and the feet, and the palms of her hands" (*Yalkut Melakhim* Par. 232).

Wherefore do we go out to the cemeteries (on public fast days)? Rabbi Levi bar Hama and Rabbi Hanina differ with regard to this. One said: (It is to signify:) We regard ourselves before Thee as dead men. The other said: So that the dead may invoke mercy for us (*Ta'anit* 16a).

י. הזכרת נשמות

תנו רבנן: מכבדו בחייו ובמותו. בחייו כיצד? הנשמע בדבר אביו למקום, לא יאמר: שלחוני בשביל עצמי, מהרוני בשביל עצמי, פטרוני בשביל עצמי. אלא כולוהו בשביל אבא. במותו כיצד? היה אומר דבר שמועה מפיו, לא יאמר: כך אמר אבא. אלא כך אמר אבא מרי, הריני כפרת משכבו. והני מילי תוך שנים עשר חדש, מכאן ואילך אומר: זכרונו לברכה לחיי העולם הבא (קידושין לא, עמוד ב).

מי שמכבד, וזן ומפרנס את אביו ואמו עד שנפטרו בשלום לבית עולמן, וגם הולך בדרכי שמים, ובוה הוא עושה נחת רוח לאביו ולאמו, אמר לו הקדוש ברוך הוא: בני, בא וראה גנוי שמים שהם גנוזים לך אצלי, מפני שכבדת ופרנסת לאביך ולאמך. ועשית לי נחת רוח במעשים טובים שלך ולאביך ולאמך, שנאמר ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגוך (תנא דבי אליהו פרק כו).

בן יכבד אב (מלאכי א, ו), האי בחייו. בתר דמות אי תימר פטור. לאו הכי. אף על גב דמות חייב ביקריה יתיר. דאי ההוא ברא אול באורח מישור, ותקין עובדוהי, ודאי דא אוקיר ליה בההוא ע למא גבי קדוש ברוך הוא (וזהר פרשת בחקותי).

ההוא גברא דשמעא לדביתהו דקא אמרה לברתה: הך איתתא עשרה בני אית לה, ולית לי מאבוך אלא חד. כי שכיב, אמר לה: כל נכסי לחד ברא. לא ידעי להי מינייהו. אתו לקמיה דרבי בגאה, אמר להו: זילו חבוטו קבורא דאבוכון עד דקאי ומלי.

10. MEMORIAL SERVICE

The Rabbis taught: He is bound to honor him (the father) when alive and after his death. In what manner during his lifetime? If he happen to be in a place where his father is respected, he must not say to the people: "Let me go for my sake; expedite me (on my journey) for my sake; dismiss me for my sake." But he must say all these "for his father's sake." In what manner after his death? If he repeats something he had heard from him, he should not say: "Thus said my father;" but: "Thus said my lord my father, may I be an expiation for his rest." The latter expression is used only within the twelve months after death. Thereafter he should say: "May his memory be a blessing in the life of the world to come" (*Kiddushin* 31b).

He who honors, provides for, and supports his father and mother until they leave in peace for their everlasting rest, and also walks in the ways of God, thereby doing acts so as to please his father and his mother—to him the Holy One, praised be He, says: "My son, come and see the heavenly treasures which are reserved with Me for thee, because thou hast honored and supported thy father and thy mother, and thou didst so act as to please with thy good deeds both Me, and thy father and thy mother;" as it is written (*Deuteronomy* XXVIII, 2): "And all these blessings shall come upon thee, and overtake thee" (*Tanna d'Be Eliyahu* Chapter XXVI).

"A son honoreth his father" (*Malachi* I, 6). This is true during his lifetime; would it occur to you to say that he is exempt after his death? but it is not so; although he is dead, the son is duty-bound to honor him still more. If the son walks in the proper path, and improves his deeds, this certainly gives him (the father) honor in the other world before the Holy One, praised be He (*Zohar to Behukotai*).

A certain man heard his wife say to his daughter: "This woman has ten children, and she has only one from your father." When he died, he said to them: "All my property should go to that son." Not knowing to which one he meant, they came before Rabbi Bannaah, who said to them: "Go, knock upon the grave of your father until he rises and discloses to you to whom of you he left his

לכו להי מינייכו שבקא. אולו כולהו, ההוא דבריה הוה לא אול.
 אמר להו: כולהו נכסי דהאי (בבא בתרא נח, עמוד א).
 אמר לו הקדוש ברוך הוא לדוד: עד מתי יהיה עון זה טמן
 בידך? על ידך נהרג נוב עיר הכהנים, ועל ידך נטרד דוא
 האדומי, ועל ידך נהרגו שאול ושלשת בניו. יכלו זרעך או תמסר
 ביד אויב? אמר לפניו: רבונו של עולם, מוטב אמסר ביד אויב
 ולא יכלה זרעי (סנהדרין צה, עמוד א).

בזכות הבנים אבותיהם מתכבדים (תנחומא ויקרא ה).
 אשריהם לצדיקים, לא דיין שהן זוכין, אלא שמזכים לבניהם
 ולבני בניהם עד סוף כל הדורות (יומא פז, עמוד א).
 דרש רבי פנחס בן חמא: מאי דכתיב (מלכים א יא, כא) והדד שמע
 כי שכב דוד עם אבותיו וכי מת יואב שר הצבא; מפני מה בדוד
 נאמרה בו שכיבה, וביואב נאמרה בו מיתה? דוד שהניח בן כמותו
 נאמרה בו שכיבה, יואב שלא הניח בן כמותו נאמרה בו מיתה (בבא
 בתרא קטז, עמוד א).

אמר ר' אבא בר כהנא: עד שלשה דורות לא פסקה זוהמא
 מאבותינו: אברהם הוליד את ישמעאל, יצחק הוליד את עש.
 יעקב הוליד י"ב שבטים שלא היה בהם שום דופי (שבת קמו, עמוד א).
 מאן דלית ליה בן לאו איהו מבני עלמא דאתי (זוהר פנחס רטו).

יא. סעודת חברה קדישא

אמר רב יהודה אמר רב: מת בעיר כל בני העיר אסור
 בעשיית מלאכה. רב המנונא איקלע לדרומתא, שמע קל שיפורא
 דשכבא. חזא הנך אינשי דקא עבדי עבדתא. אמר להו: ליה

property." All of them went, but the one that was his real son did not go. The Rabbi said to them: "All the property belongs to this one" (*Baba Batra* 58a).

Said the Holy One, praised be He, to David: "How long shall that sin abide with thee? Through thee Nob, the city of priests, was slain; through thee Doeg the Edomite was troubled; and through thee Saul and his three sons were slain. (Shall thy punishment be that) thy children be destroyed, or that thou shalt be delivered into the hands of thine enemy?" He said to Him: "Master of the world! It is better that I be delivered into the hands of my enemies than that my children be destroyed" (*Sanhedrin* 95a).

For the sake of the children the parents are honored (*Tanhuma Vayikra* V).

Happy are the righteous: not only do they obtain divine grace for themselves, but they also transfer the same on their children, and on their children's children, to the end of all generations (*Yoma* 87a).

Lectured Rabbi Pinehas bar Hama: What is the meaning of the scriptural verse (*I Kings* XI, 21): "And when Hadad heard in Egypt that David slept with his fathers, and that Joab the captain of the host was dead"? Why is in the case of David written 'slept', and in the case of Joab—'was dead'? — David who left a son like himself, concerning him is said 'slept'; Joab who left not a son like himself, concerning him is written 'was dead' (*Baba Batra* 116a).

For three generations impurity did not cease to exist amidst our ancestors. Abraham begot Ishmael; Isaac begot Esau; but Jacob begot twelve sons on whom there rested no reproach (*Shabbat* 146a).

He who has no son is not one of those who will have a share in the world to come (*Zohar Pinehas* 215).

11. HEBRAH KADISHA FEAST

Said Rab Judah in the name of Rab: If death occurs in town, all the townspeople are forbidden to perform any work (because they are bound to attend to the needs of the dead). Rab Hamnuna happened to come to Darumatha. He heard the trumpet announcing a death in town. He saw the people doing their work. He

הנך אינשי בשמתא. לא שכבה איכא במתא? אמרו ליה: חבורתא איכא במתא. אמר להו: אי הכי שריא לכו (מועד קטן כו, עמוד ב).

תנו רבנן, בשלשה דברים גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה: צדקה בממונו, גמילות חסדים בין בגופו בין בממונו. צדקה לעניים, גמילות חסדים בין לעניים בין לעשירים; צדקה לחיים, גמילות חסדים בין לחיים בין למתים (סוכה מט, עמוד ב).

כי חסד חפצתי ולא זבח (הושע ו, ו). אמר הקדוש ברוך הוא הביב עלי חסד שאתם גומלים זה לזה יותר מכל הזבח שזבח שלמה לפני אלף עולות (ילקוט הושע).

דרש רבי שמלאי: תורה תחלתה גמילות חסדים וסופה גמילות חסדים. תחלתה גמילות חסדים, דכתיב (בראשית ג, כא) ויעש ה' לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם. וסופה גמילות חסדים, דכתיב (דברים לד, ו) ויקבר אותו בני (סוטה יד, עמוד א).

פתחו לי שערי צדק (תהלים קיח, יט). לעולם הבא אומרים לאדם: מה היתה מלאכתך? והוא אומר: מאכיל רעבים היית. והם אומרים לו: זה השער של מאכיל רעבים. וכן למלביש ערומים, ולמגדל יתומים, ולגומלי חסדים, וכן לכל מצוה. אמר דוד: אני עשיתי את כולם, פתחו לי את כולם. לכך אמר: פתחו לי שערי צדק (מדרש שוחר טוב).

ועשית עמדי חסד ואמת, אל נא תקברני במצרים (בראשית מו, כב). וכי יש חסד של שקר שהוא אמר „חסד ואמת”? למה כן? מסל הדיוט אומר: מית בריה דרחמך טעון, מית רחמך פרוק. אמר לו: אם תעשה לי חסד לאחר מיתתי, הוא חסד של אמת (בראשית רבה פרק צו, ה).

said to them: "Let those men be excommunicated. For, is not there a death in town?" They said to him: "There are burial societies in the place." He replied: "If that is the case, you are permitted to do work" (*Moed Katan* 27b).

The Rabbis taught: In three things are deeds of love greater than almsgiving: almsgiving is done at the mere sacrifice of money; deeds of love are performed with one's money and with one's person; almsgiving is only for the poor, deeds of love are for the poor and the rich; almsgiving is only for the living, deeds of love are for the living and the dead (*Sukkah* 49b).

"For I desire mercy, and not sacrifice" (*Hosea* VI, 6). The Holy One, praised be He, said: The acts of mercy which you bestow upon each other are more favored by Me than all the sacrifices brought by Solomon consisting of a thousand burnt-offerings (*Yal-kut Hosea*).

Lectured Rabbi Samlai: The Torah begins with charity (clothing the naked), and ends with charity (burying the dead). It begins with charity, for it is written (*Genesis* III, 21): "And the Lord God made for Adam and his wife garments of skin, and clothed them." And it ends with charity, for it is written (*Deuteronomy* XXXIV, 6): "And He buried him in the valley" (*Sotah* 14a).

"Open to me the gates of righteousness" (*Psalms* CXVIII, 19). In the future world, the man is asked: "What did thy work consist of?" If he replies: "I fed the hungry," he will be told: "This gate is reserved for them that feed the hungry." The same is the case with him who clothes the naked, who raises the orphans, and who practices charity; and so is the case with every meritorious deed. Said David: "I performed all of them." Therefore he said: "Open to me all the gates of righteousness" (*Midrash Shohar Tob*).

"And deal kindly and truly with me; bury me not, I pray thee, in Egypt" (*Genesis* XLVII, 29). Exists then a charity that is false, that he needs say 'kindly and truly'? Wherefore (did he say) so? The common adage says: If thy friend's son is dead, help carrying; if thy friend is dead, throw off (common people show no favor where no return can be expected). Therefore he said: "If you deal kindly with me after my death, it will be true (unselfish) charity" (*Bereshit Rabbah* XCVI, 5).

ואחרי כן קבר אברהם את שרה אשתו (בראשית כג, יט). הדא הוא דכתיב (משלי כא, כא) רודף צדקה וחסד ימצא חיים, צדקה וכבוד. רודף צדקה, זה אברהם (בראשית יח, יט) ושמרו דרך ה' לעשות צדקה. וחסד, שגמל חסד לשרה. ימצא חיים (בראשית כה, ז) ימי שרי חיי אברהם אשר חי, מאה שנה ושבעים שנה וחמש שנים. צדקה וכבוד, אמר רבי שמואל בר יצחק: אמר לו הקדוש ברוך הוא אני אומנותי גומל חסדים. תפסת אומנותי, בא ולבוש לבוש (בראשית כד, א) ואברהם זקן בא בימים (בראשית רבה פרק נח, יג).

אלו דברים שאין להם שיעור... וגמילות חסדים. הדא דתימא בגופו, אבל בממונו יש לו שיעור (ירושלמי פאה פרק א). טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה, באשר הוא סוף כל האדם, והחי יתן אל לבו (קהלת ז, ב). והחי יתן אל לבו, זה חי העולמים שהוא משלם שכר לבר נש על כל פסיעה ופסיעה בגמילות חסדים (קהלת רבה פרק ז, ט).

כל ארחות ה' חסד ואמת, לנצרי בריתו ועדותיו (תהלים כה, ב). בשעה שאמר משה לישראל (דברים יג, ה) אחרי ה' תלכו, אמרו לו משה רבנו: מי יכול להלך בדרכיו של הקדוש ברוך הוא? דכתיב (נחום א, ג) ה' בסופה ובסערה דרכו, וכתיב (תהלים עז, ב) ה' בים דרכך, וכתיב (ישעיה סו, טו) כי באש ה' יבא. אמר להם: אני אומר לכם דרכיו של הקדוש ברוך הוא: כל ארחות ה' חסד ואמת. חסד, זו גמילות חסדים; אמת, זו תורה. ולמי נתן אותה? – לנצרי בריתו ועדותיו (ילקוט תהלים כה).

"And after this, Abraham buried Sarah his wife" (*Gen. XXIII* 19). It is this concerning which Scriptures say (*Proverbs XXI*, 21): "He that followeth after righteousness and mercy findeth life, prosperity and honor." 'He that followeth righteousness', this refers to Abraham, (as it is written) (*Genesis XVIII*, 19): "That they may keep the way of the Lord to do righteousness." 'And mercy'—he has done an act of mercy to Sarah. 'Findeth life' (it is written of him, *Genesis XXV*, 7): "And these are the days of the years of Abraham's life which he lived, a hundred threescore and fifteen years." 'Prosperity and honor'—Said Rabbi Samual bar Isaac: The Holy One, praised be He, said to him: "My occupation is the practice of charity; since thou didst seize My occupation, come and put on My garment," (as it is written, *Genesis XXIV*, 1): "And Abraham was old (*zaken*), well stricken with age" (*Bereshit Rabbah* LVIII, 13).

For the following there is no definite proportion described: . . . and the practice of charity. This is true only when performed with one's person, but when performed with one's money, it has a definite proportion (*Yerushalmi Peah*, Chapter I).

"It is better to go to the house of mourning, than to go to the house of feasting; for that is the end of all men, and the living will lay it to his heart" (*Ecclesiastes VII*, 2). "And the living will lay it to his heart", that means the Ever-living who rewards man for every step one takes for deeds of charity (*Kohelet Rabbah VII*, 9).

"All the paths of the Lord of mercy and truth unto such as keep His covenant and His testimonies" (*Psalms XXV*, 10). When Moses said to Israel (*Deuteronomy XIII*, 5): "After the Lord your God shall you walk", they said to him: "Moses our master! Who is able to walk in the paths of the Holy One, praised be He? For it is written (*Nahum I*, 3): "The Lord, in the whirlwind and in the storm is His way." And it is written (*Psalms LXXVII*, 20): "Thy way was in the sea." And it is written (*Isaiah LXVI*, 15): "For behold, the Lord will come in fire." He replied to them: "I am telling you what the ways of the Lord are: 'All the paths of the Lord are mercy and truth.' *Mercy*, that means deeds of charity; *truth*, that means the Torah. And to whom did He give it? 'to those who keep His covenant and His testimonies'" (*Yalkut Tehilim XXV*).

נוסחאות ושמות

FORMS, INSCRIPTIONS, AND NAMES

לו. נוסחאות שונות

אסור לשהות עם אשתו אפילו שעה אחת בלא כתובה, ואם נאבדה הכתובה, צריך לזוהר מאד שילך מיד לבית דין לכתב לה כתובה אחרת (כתובות נו, עמוד א; בבא קמא פט, עמוד א; רמב"ם הלכות אישות פרק י, הלכה י; אבן העזר סימן סו, סעיף ג).

הכותב את הכתובה צריך לדעת אם היתה בעת הנשואין בתולה, גרושה, או אלמנה. אם היתה בתולה, כותבים "בתולתא", אם היתה גרושה — "מתרכתא", אלמנה — "ארמלתא", חליצה — "חליצאה". בת כהן, בת לוי, וכו'.

כתובה דארכיסא

מה דהות קדמנא ב בשבת, יום לחדש
 שבת חמשת אלפים ו לבריאת עולם למנין שאנו
 מונין באן פה עיר (בכפר) איך שר' אתא
 לקדמנא ואמר לנו הדא מרת בד הוית אנסיבת
 לי לאנתו מן קדמת דנא בעיר (בכפר) כהלכות בנות
 ישראל דמתנסבין לגובריהון בחפה וקדושין ובכתבה, וכדו
 אירכס לה שטר כתבתא דהוה כתוב לה מנאי מיומא דאתנסבית
 לי, ואמרו רבנן דאסור לבר ישראל לשהויי עם אנתה בלא
 כתבה, אפילו שעמא חדא. וכען בעינא למכתב לה כתבתא
 אחרייתא בחרוקא דכתבתא קמייתא, נדוניא ותוספתא דילה.
 ובכן אנחנו סהדי דחתימו לתחות קנינא מניה השתא כי סהדי
 קמאי דחתימו תחות כתבתא קמייתא דארכיסא ליתניהו, וזמן

כְּתָבָתָא לֹא יִדְעָנָא וְכַתְּבֵנוּ לָהּ כְּתָבָתָא דָּא חֲלוּפִי כְּתָבָתָא קַמִּיָּתָא
 מִיּוֹמָא דְנָן, וּבִלְשָׁנָא דְאָמַר לָנָא דְהוּיָת כְּתוּבָה כְּתָבָתָא קַמִּיָּתָא
 דְאַרְכִּיסָא, אֵיךְ שֶׁר' אָמַר לָהּ לַהֲדָא אֲנִתְיָה מָרַת
 כַּד הֵינִית מִן קֳדָמַת דְנָא הָוִי לִי לְאַנְתוּ כַּדַּת מִשָּׁה וַיִּשְׂרָאֵל
 וְאָנָּא אֶפְלַח וְאוֹקִיר וְאִיוּן וְאַפְרָנִס יְתִיכִי לִיכִי כְּהִלְכוֹת גּוֹבְרִין
 יְהוּדָאִין, דְּפַלְחִין וּמוֹקְרִין וְנִינִין וּמְפָרְנִסִין לְנִשְׁיָהוֹן בְּקוּשְׁטָא, וְיִהְיֶיבָנָא
 לִיכִי מֵהֶר כְּסָף זֹוִי' דְחֹוִי לִיכִי וּמוֹזִיכִי
 וְכִסּוּתִיכִי וְסִפּוּקִיכִי, וּמִיַּעַל לְתִיכִי בְּאוֹרַח כָּל אֲרָעָא וְצָבִיאת
 מָרַת דָּא דְהוּי מִן קֳדָמַת דְנָא וְהוּיָת לִיָּה לְאַנְתוּ.
 וְדָן נְדוּנָא דְהִנְעֵלַת לִיָּה מִבִּי בֵּין בְּכֶסֶף בֵּין בְּזָהָב בֵּין
 בְּתַכְשִׁיטִין, בְּמֵאנִי דְלְבוּשָׁא, בְּשִׁמוּשָׁא דִירָה וּבְשִׁמוּשָׁא דְעֶרְסָא.
 הַכֹּל קָבַל עָלָיו ר' דְנָן בְּעַד זְקוּקִים כְּסָף צְרוּף.
 וְצָבִי ר' דְנָן וְהוֹסִיף לָהּ מִן דִּילִיָּה עוֹד זְקוּקִים
 כְּסָף צְרוּף, סָךְ הַכֹּל זְקוּקִים כְּסָף צְרוּף. וְכֵן אָמַר ר'
 דְנָן אַחֲרִיּוֹת שְׁטַר כְּתָבָתָא דָּא נְדוּנָא דִין וְתוֹסְפָתָא דָּא
 קְבִילִית עָלִי וְעַל יָרְתִי בְּתַרְאִי לְהַתְפָּרַע מִכָּל שֹׁפֵר אֲרָג נִכְסִין
 וְקִנְיָנִין דְאִית לִי תַחֲוֹת כָּל שְׁמֵיָא, דְקִנְיָאִי וְדַעֲתִיד אָנָּא לְמִקְנִי, נִכְסִין
 דְאִית לְהוֹן אַחֲרִיּוֹת וְדִלִית לְהוֹן אַחֲרִיּוֹת, כְּלָהוֹן יְהוֹן אַחֲרָא
 וְעֶרְבָאִין לְפָרוּעַ מִנְהוֹן שְׁטַר כְּתָבָתָא דָּא נְדוּנָא דִין וְתוֹסְפָתָא דָּא
 מִנְיָא, וְאַפִּילוּ מִן גְּלִימָא דְעַל כְּתָפָאִי, בְּחִיָּי וּבְמוֹתִי, מִן יוֹמָא דִין
 וְלַעֲלָם. וְאַחֲרִיּוֹת שְׁטַר כְּתָבָתָא דָּא נְדוּנָא דִין וְתוֹסְפָתָא דָּא קָבַל
 עָלָיו ר' דְנָן כְּחוּמָר כָּל שְׁטָרֵי כְּתוּבוֹת וְתוֹסְפָתוֹת, דְנִתְקַן
 בְּבִנּוֹת יִשְׂרָאֵל, הָעֲשׂוּיִין כְּתוּקוֹן חֲכָמֵינוּ וְזָכְרָם לְבִרְכָּהּ, וְלֹא
 כְּאַסְמַכְתָּא וְדִלָּא כְּטוֹפְסֵי דְשְׁטָרֵי. וְקִנְיָנָא מִן ר'

לְמַרְת דָּא דְהוּי כִּד אֶתְנַסְבִּית לִיה בְּקַדְמוּתָא
 דְּכָל מַה דְּכְתוּב וּמְפוּרָשׁ לְעִיל בְּמִנָּא דְּכָשָׁר לְמִקְנִיא בֵּיה.
 וְהַפֵּל שְׁרִיר וְקִיָּם.

..... נאום
 נאום

תוספת כתובה

זכרון עדות שהיה בפנינו עדים חתומי מטה (בכך וכך בשבת
 וכו') למנין שאנו מונים בעיר . . . איך שבא לפנינו היקר ר' (פב"פ)
 ואמר לנא, הוּו עלי עדים כשרים ונאמנים, וקנו ממני בקנין אנב
 סודר מעכשיו, וכתבו בכל לשון של זכות ויפוי כח ובכל אופן
 המועיל, ואף חתמו ותנו ליד אשתי מרת (פב"פ) להיות בידה וביד
 יורשיה אחריה לעדות ולזכות ולראיה, איך שרציתי ברצון נפשי
 הטוב שלא באונס והכרח כלל, כי אם בלב שלם ובנפש חפצה
 ובדעה שלמה ומיושבת. והנני מודה בפניכם היום כמודה בפני
 בית דין חשוב וראוי בהודאה גמורה, שרירא וקיימא, דלא
 בהשטאה ודלא בהשנאה ודלא בהשבעה ודלא למהדר ביה מן
 יומא דנן ולעלם איך שהנני מוסיף מעכשיו לאשתי מרת
 הנ"ל מותר על שטר כתובתה שיש לה כבר ממני המחוקת מאה
 ל'טריין כסף העולה לסך מוסיף אני עליהם
 מעכשיו עוד דהיינו יהי סך הכל, עיקר כתובתה
 ותוספתא קמייתא ודהשתא, סך ואף אי אירכס
 כתובתה קמייתא, תגבה בשטר כתובתה דא כתובתה שיש לה
 כבר ממני ותוספת זו העולה ביחד לסך וכל בגדיה
 ומלבושיה וצמידים ורדידים שעליה וכל צעיפים לא יהיו נחשבים
 בסך הנ"ל. ולהיות כי אמרו רז"ל לכתוב לכל הנשים כתובות
 שוות, כדי שלא לבייש את מי שאין לו, לכן לא כתבתי תוספת
 כתובה זו בתוך עיקר כתובתה. ומעתה נתתי לאשתי הנ"ל ד' אמות
 קרקע בחצרי במתנת בריא ולא במתנת שכיב מרע, ואגבן ואגב

קנין סודר הנ"ד הרשיתה והשליטה ומניתיה מורשת ואפוטרופסית על כל נכסי כסף, הן כסף הן שוה כסף, טמון וגלוי, מקרקע ומטלטלי דקנאי או דעתיד אנא למקני, נכסין דאית להון אחריות ודלית להון אחריות. ושטר תוספתא דא יהיה לו כל תוקף ושעבוד גוף הכתובה דאית לה כבר ממני, ואחריות וחומר שטר תוספתי דא קבלית עלי ועל יורשי אחרי להתפרע מכל שפר את נכסין וקנינין דאית לי תחות כל שמיא, דקנאי ודעתיד אנא למקני, נכסין דאית להון אחריות ודלית להון אחריות כלהון יהון אחראין וערבאין לפרוע מנהון שטר תוספתא דא, ואפילו מן גלימא דעל כתפאי, בחיי ובמותי, מן יומא דנן ולעלם. וכל מי שיבוא מארבע רוחות העולם ויבקש להפקיע כח שטר תוספת כתובה דא, ואם ח"ו שאסרב אני או יורשי אחרי לפרוע החוב הנ"ל, יהיה הכח ביד אשתי הנ"ל או באי כוזה לכוף ולנגוש אותי ובאי כחי בכל בית דין שירצו, בין בדין ישראל בין בדין המדינה, וכל ההוצאות שיוציאו על זה, עלי ועל יורשי אחרי לפרוע מנהון ככל אופן טף החוב הנ"ל. וכך אמר ר' (פב"פ) הנ"ל בפני עדים חתומי מטה, כל מודעי ומודעי דנפקי מגו מודעה וכל עדי מודעה שמסרתי כבר או שעתידי אני למסור על שטר חוב זה, כולם אני פוסל ומבטל לפניכם היום בביטוד גמור בכל לישנא דאמרי רבנן דמבטל בהון מודעות ובפסול כל עדי מודעות דנפקו מגו המודעות, וכל זמן ששטר זה יוצא קיים מתחת ידי אשתי או באי כחה בדלא קרוע קרע בית דין או בדלא כתוב עליו תברא, אין אני ולא שום אדם בעולם נאמנים לומר פרוע הוא כלו או מקצתו. ושטר זה לא יפסל ולא יוגרע כחו בשום ריעותא וגריעותא בעולם, רק הכל יהא נידון ונדרש לטובת ולזכות בעלת שטר חוב זה. ואחריות וחומר שטר תוספתא דא קבל עלי ר' (פב"פ) באחריות וחומר כל שטר תוספתא העושין בישראל כתיקון חז"ל, דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרא.

וקנינא מן ר' (פב"פ) לאשתו מרת (פב"פ) על כל מה דכתוב ומפורש לעיל במנא דכשר למקנא ביה.

והכל שריר וקים.

..... נאום

..... נאום

שטר היתר עיסקא

חתימת ידי דלמטה תעיד עלי כשני עדים כשרים ונאמנים איך שקבלתי מהג' ר' סך בתורת עיסקא, והנני משעבד כל המסחרים ועסקים שאעסוק בהם מהיום דלמטה במעות העיסקא הנ"ל כל זמן שיהיה המעות הנ"ל תחת ידי החתום מטה שיהיה לחצי ריוח וחצי הפסד ח"ו, ובפירוש הותנה שעל סכום הקרן הנ"ל לא אהיה נאמן לטעון הפסדתי או פרעתי כודו או מקצת, או אמנה, ולא שום עניני טענות, כי אם בבירור שני עדים כשרים ומוחזקים לנאמנים. ור' ובני ביתו ויורשיו אחריו יהיו נאמנים נגדי ונגד יורשי אחרי בכל עניני טענות על הקרן בדיבורם הקל, והנני פוטרם משום שבועה וקבלת חרם ותקיעת כף והן צדק אף על ידי גלגול לעולם, בין קודם הפרעון בין לאחר הפרעון, ועל הריוח אני נאמן על פי שבועה. אולם הותנה בינינו שהברירה בידי החתום מטה ליתן לר' הנ"ל בעד חלקו ריוח סך בכל חודש וחודש ואהיה פטור משבועה ושכר עמלי קבלתי. והנני מחייב את עצמי שמתי שיתבע ממני בעל השטר הזה הקרן והריוח שמגיע לו, אני מחויב לשלם לו תיכף ומיד בלי שום עיכוב ודחיה והרחבת זמן כלל. וכל זמן שיתעכב המעות הנ"ל תחת ידי אף אחר התביעה או הגבלת זמן פרעון כל הסכום הנ"ל או מקצתו, אני מחויב לשלם העיסקא לפי חשבון הנ"ל לבעל השטר הזה וליוורשיו אחריו, וכן יורשי אחרי, כל זמן שלא אשבע על הריוח. והנני פוטר את בעל השטר הזה ויורשיו אחריו מקבלת חרם קודם שבועתי וגם שלא אוכל להפוך עליו ועל יורשיו אחריו שבועתי לומר השבע לי, ולא על קבלת חרם ותקיעת כף והן צדק ונאמנות, רק כל זמן שלא אשבע אני

מחויב ויורשי אחרי לשלם העיסקא הנ"ל כל זמן שיהיו המעות תחת ידי או תחת ידי יורשי אחרי. והגני מחייב את עצמי לעמוד לדין תורה במקום התובע כשיזמין אותי על ידי הרב אב"ד או דיין שבגליל בעהש"ט ליום המוגבל בהזמנה בלי שום איחור. ובאם לאו אהיה נידון כמסרב. והגני מודה בהודאה גמורה שעל כל הנכתב בשטר הזה התחייבתי את עצמי לר' ולירשיו אחרי בקנין גמור אנב סודר בבית דין חשוב ובחויב מעכשיו ובאופן דלית ביה אסמכתא ובכל אופן המועיל על פי דין תורה הקדושה. וזולת השטר הזה נתתי על סכום הקרן על זה באתי על החתום יום . . . לחודש . . . שנת . . . לפ"ק.

.....
בפנינו עדים נעשה כל הענין הנ"ל ובפנינו חתם את עצמו ר' הנ"ל בחתימת ידו ממש.

..... נאום
..... ונאום

שטר צוואה

זכרון עדות שהיתה בפנינו עדים חתומי מטה ב . . . בשבת, . . . לחודש , שנת לבריאת עולם, למנין שאנו מונין בעיר , איך ששלח אחרינו מר' בן ובאנו אליו, ומצאנוהו שוכב ומוטל על ערש דוי ומילולו בפיו, ודעתו מיושבת עליו, והיה יודע לדבר ודישא וליתן כשאר בני אדם ההולכים בשוק. ואמר לנו: הגה שלחתי אחריכם לעשות צוואה בפניכם, כמצוה מחמת מיתה. ובקש מאתנו לשמוע ולקבל צוואתו ולכתוב ולחתום כמבואר בשטר זה. וכן צוה בפנינו כצוואת שכיב מרע, כדקציר ורמי בערסיה, וכך אמר וצוה מחמת מיתה. שאחר מיתתו, אותו שהוא ראוי לירש אותו מדאורייתא, יירש סך , ושאר כל הנכסים מותר על הסך הנ"ל, הן כסף או שוה כסף, הן משכנות או חובות בשטר או בעל פה, מזומנים או אשראי.

ראוי או מוחזק, טמון וגלוי, כלי בית משה פרוטה ומעלה, כל אותו מותר יטוד מר בן ויהיו לו ולירשיו אחריו לחלוטין, לעשות עם אותו מותר כמו עם שאר נכסיו בלי הפרש, וכל מי שיבוא לערער על צוואה זו, יהיו דברי המערער בטלין ומבוטלין. וכך אמר לנו ר' הנ"ל: שטר צוואה זו כתבוהו בשוקא וחתמוהו בברא, כי היכי דלא להוי כמלתא דטמירתא, רק גלוי ומפורסם לכל. וכך מת כמ"ר מתוך אותו חולי, וחיים לכל ישראל שבק, ומה שנעשה בפנינו ומה שצוה בפנינו בצוואת שכיב מרע היה היום יום

כתבנו וחתמנו הכל שריר וקיים.

נאום

ונאום

שטר שותפות

זכרון עדות שהיתה לפנינו עדים חתומי מטה ב לחודש שנת לבריאת עולם, למנין שאנו מונין כאן בעיר , איך שבאו לפנינו שני הצדדים, דהיינו מר בן ומר בן ואמרו לנו: הוו עלינו עדים כשרים ונאמנים, וקנו מכל אחד מאתנו בקאג"ס וכתבו בכל לשון של זכות ויפוי כח ובכל אופן הייתר מועיל, ואף חתמו ונתנו ליד כל אחד ואחד מאתנו להיות לו לעדות לזכות ולראיה איך שנשתתפנו יחד בשיתוף גמור כראוי וכדחוי להתקיים לפי תקנת חז"ל. וכמ"ר הנ"ל הניח לתוך השותפות סך , וכמ"ר הנ"ל הניח לתוך השותפות סך , וכל אחד מאתנו הנ"ל מחויב להתעסק ולהטריח עצמו בכל עסק השותפות בכל יכלתו שאפשר ובאמונה, וכל הרווחים שיומין ה' לנו, הן לשנינו יחד או לאחד מאתנו לבד, ואפילו סרסרות ימציאות, נחזיק יחד שוה בשוה חלק כחלק הן לריוח הן להפסד ח"ו. והשותפות יהא נמשך עד מהיום. וקנינא מכל אחד

מן הצדדים להצד שכנגדו על כל מה דכתוב ומפורש לעיל במנא
דכשר למקנא ביה, והכל שריר וקיים.

ונאום

נאום

שטר בירורין

(פשרה—קאמפראמיס)

חתימות ידינו דלמטה תעיד עלינו כמאה עדים כשרים ונאמנים
שאנחנו חתומי מטה בררנו יחד שני הדיינים מו"ה בן
ומו"ה בן וקבלנו אותם עלינו לדון בינינו כפי ראות
עיניהם, או לפשר בינינו כפי אשר ימצאו ביניהם, ואם לא יוכלו
שני הדיינים הנ"ל להשוות יחד, יבררו הם עוד שלישי וכל מה
שיפסקו עלינו או יפשרו בינינו הכל לפי ראות עיניהם, מחויבים
אנחנו לשמוע דבריהם, וכל אחד מאתנו חתומי מטה לא יטה ימין
ושמאל מדבריהם, ולא יפול דבר ארצה מכל מה שימצאו בינינו
בין דין בין פשרה ככח בית דין יפה, כאלו עמדנו לדון בבי דינא
דרבינא ורב אשי, וכל אחד מאתנו חתומי מטה אשר ימרה את פי
הדיינים הנ"ל ככל אשר יאמרו בענין זה בין דרך פסק בין דרך
פשר, בין מעצמם בין שישאלו מרב אחר, יוקנס בסך
וכל זה קבלנו עלינו בחרם גמור ובשבועה דאורייתא ובתקיעת
כף בפועל ממש, לאשר ולקיים כל הנ"ל דלא כאסמכתא ודלא
כטופסי דשטרא. לעדות ולראיה כתבנו וחתמנו יום לחודש
. שנת פה

וחותמין הבעלי דינין:

נאום

ונאום

נוסח כתב הכשר

להיות לראיה ביד הנגיד (פב"פ) מעיר בארץ
 אשר קנה (כך וכך חביות או ארגונים של יין, חמאה, פירות יבשות, וכדומה) של פסח,
 בחותם מספר זה (היין וכדומה) נעשה פה בבית חרשת ה'
 (פב"פ) ונעשה מתחלה רק לשם פסח, והכלים המה נשמרים משנה
 לשנה לשם פסח, ונעשה בשמירה מעולה על פי השגחתנו, וגם
 הועמד מאתנו משגיח נאמן להשגיח על כל דבר עשיית (החמאה וכו')
 הנ"ל שיהיה בהכשר גמור לפסח. וכשיובא (החמאה וכו') הנ"ל חתום
 בחותם דלמטה מאתנו חתומי מטה, וגם חתום בחתימה של ה'
 (פב"פ) הנ"ל, אז מותר לכל ישראל לשתות (לאכול) מהם בחג הפסח
 אף למהדרים.

ולראיה באנו על החתום היום יום לחדש ...
 שנת פה ק"ק
 נאום רב דפה
 ונאום

(חותם)

נוסח אחר

היום יום ... לחדש שנת פה ק"ק
 מכיר אני החתום מטה את ה' (פב"פ) כי הוא גבר תמים ומתהלך
 את האלהים, משאו ומתנו באמונה, בפיו ובלבו שלם עם האלהים
 ועם בני אדם, ומובטחני עליו שלא יוציא תקלה מתחת ידו. לכן
 כל אדם יסמוך עליו בלב בטוח ובנפש שקטה לקנות ממנו (יין וכו')
 על פסח בלי שום חשש ופקפוק.

כה דברי הצעיר רב דפה

הק'

(חותם)

נוסח אחר

הנני מעיד לפני אחינו בני ישראל, שהאווזין והתרנגולים והיונים של האשה (פב"פ) מעיר נשחטו ממני על פי דיני חמש הלכות שחיטה כדין וכדת, ומותר לאכול מהם בכל תפוצות ישראל.

(שם העיר), יום . . לחודש , שנת לפ"ק.

נאום שוחט דמתא מפה

(חותם)

נוסח אחר

זה הכתב יהיה לראיה ביד הטבח (או הקצב) (פב"פ) שהבשר מן הבהמה הגסה ומן הבהמה הדקה (או: העגלים, העזים, הכשבים) אשר הביא חתום בחותם דלמטה, ממני החתום מטה, נשחט ונבדק ממני היום יום . . . לחודש על פי דיני הלכות שחיטה ובדיקה כדת משה וישראל וכדיני חז"ל, ומותר לאכול ממנו אף למהדרים.

(שם העיר), יום . . לחודש , שנת לפ"ק.

נאום ש"ץ ושו"ב ונאמן דפה

(חותם)

נוסח כתב הודעה לשוחטים

שפת אמת תכון לעד בעדות נאמנה, איך הרבני (הב') (פב"פ) למד אצלי כל דיני שחיטות ובדיקות על בורין, וגדול שמושו יותר מלמודו בכל אופני תיקון והשחזת הסכין, והרגיש בפגימה דקה מן הדקה להיות ראוי לשחיטת עופות דקות וגסות בתכלית הדיוק היטב הדק חד וחלק. ועתה הנני מוסר מודעה בכתב עדותי, ששחט לפני, וגם חברי הרב המופלג וכו' (פב"פ) משוחטי דמתא ק"ק (פלגית) עומד על גבו ובדק הריאה ומיעך סרכות באומן יד,

ואתמחי גברא בכל דיני בדיקת הריאה, בספר לקיטת יצחק וזבחי תמים וטפרי זבח מהגאונים האחרונים המפורסמים, להיות שו"ב בכל תפוצות ישראל ועל פיהו ישק כל עמו. ובפרט שהרבני (הב') הנ"ל ידוע בכשרון מעשיו לאיש ירא אלקים ועוסק במלאכת הקודש באמונה, להזהר בכל מיני זהירות כדחוי לצורבא מרבנן שיהא כשר לעבודה ומוסמך בקבלה ורשותא דמרא אב"ד מורה הוראה בישראל להיות מותר לאכול משחיטתו בלי שום מיחוש כלל וכלל.

פה ק"ק יום .. לחודש שנת לפ"ק

יום שו"ב דמתא ק"ק הנ"ל.

(חותם השוחט)

4

נוסח כתב קבלה לשוחטים

נדרשתי לאשר שאלני ה"ה הרבני (הב') (פב"פ) הנודע לי מכבר ועכשיו ביותר לאיש ירא אלקים (וצורבא מרבנן), שעמד לפני קנסיון על הלכות שו"ב ובכור הבחינה מצאתי את לבבו נאמן, פיו ולבו שוין בדיני שחיטות ובדיקות הריאה השגורים אצלו כמונחים בקופסא דמי, וגם ידיו רב לו בתיקון הסכין בבקיאות נפלא, באיזהו מקומן של זבחים, והרגיש בפגימה דקה מן הדקה בחגירת הצפורן כל דהו, ואף זו ששחט לפני ג' עופות והשוחט דמתא רואה ודא התעלה. לזאת גם ידי תכון עמו בכתב הרשאה וקבלה (מהיום דלמטה עד שלש שנים בתנאי שצריך לחדש את נסיונו אח"כ לפני מורה הוראה). ועתה ראוי לו לספחהו אל אחת הכהונות ומותר לכל ישראל לאכול משחיטתו.

פה ק"ק יום .. לחודש שנת לפ"ק.

נאום חופק"ק הנ"ל.

(חותם האב"ד או המו"צ)

לו. נוסחאי מצבות

ל אנשים

על קבר רב ומורה צדק:

פ"נ

נפלה עטרת ראשנו

עזב אותנו מורנו ורבנו

בכה תבכה כל קהל עדתנו

אוי נא לנו כי שקעה שמשנתנו

מרנן ורבנן הרב הגדול

ר' ב"ר

נפטר ביום שנת

ת'נ'צ'ב'ה

פ"נ

רועה עדת קדושים

הורה דעה והבין שמועה

בתבונה נהל קהל עדת ישורון

וידריכם בארחות תורה ומוסר

משפט וצדקה עשה בעמיו

ה"ה מרנא ורבנא הרב הגאון

כמהור"ר אב"ד דקהלתנו

נפטר ביום שנת

ויבכו אחריו כל עדת ישראל

ת'נ'צ'ב'ה

על קבר לומדי תורה ויראי ה' :

פ"נ

איש תם וישר, וירא אלהים
כל ימיו הקדיש עתים לתורה ולעבודה
מעשיו הטובים והישרים נודעו לתהלה
הלך לעולמו בזקנה ושיבה טובה¹
ה"ה היקר ר' ב"ר
נפטר ביום שנת
ת"נ'צ'ב'ה

פ"נ

איש אמונים צדיק וישר
עבד בלב שלם את קונו
ומהונו נתן לאביונים
ולהגות בתורת ה' הקדיש עתותיו
ה"ה ר' ב"ר
נפטר ביום שנת
ת"נ'צ'ב'ה

על קבר איש נדבן:

פ"נ

איש צדיק שומר אמונים
פועל צדק והולך תמים
מעוז לדל ומחסה לאביונים
להיטיב חשב לילות וימים
ר' ב"ר
נפטר ביום שנת
ת"נ'צ'ב'ה

¹For a middle-aged person, substitute instead: בדמי ימיו

פ"נ

איש נדיב לב ויקר רוח
 צדקות עשה בישראל
 אוהב הבריות ואב ליתומים
 דואג לעניי עמו עד יום אחרון
 ה"ה היקר הנעלה ר' ב"ר
 נפטר בשם טוב, והניח אחריו שארית ברכה
 ביום שנת
 ת'נ'צ'ב'ה

על קבר ראש העדה:

פ"נ

איש דורש טוב לעמו
 ופועל צדק בעדתו
 נפשו דבקה באלהים חיים
 וכל מעשיו היו לשם שמים
 ה"ה ראש העדה ומנהיג היקר
 ר' ב"ר
 נפטר ביום שנת
 ת'נ'צ'ב'ה

פ"נ

איש חכם ויקר מהולל בקרב עמו
 פאר אישים וכשרון מעללים
 זכרו לא יסוף לדור דורים
 ה"ה ראש העדה ומנהיג הקהל
 ר' ב"ר

נפטר ביום שנת
נקבר בכבוד גדול וספדוהו כל העדה.

ת'נ'צ'ב'ה

על קבר מת בימי בחרותו:

פ"נ

עלם יקר ובחור נחמד ומשכיל
במעלליו התנכר כי זך וישר הוא.
אך הה! פתאום אבדה תקות הוריו
כי בלא אבו קטפהו המות.
הבחור ב"ר
נפטר ביום שנת

פ"נ

עליך, רך בשנים, נשא נהי וקינה
כי נרך כבה בלא אבך
מה גדול השבר להוריך ואוהביך
היש מכאוב כמכאובנו
כי ימיך לא הגיעו לשנות גבר.
הבחור ב"ר
נפטר ביום שנת

ת'נ'צ'ב'ה

על קבר ילד

פ"נ

ילד רך בשנים
ילד נחמד ונעים

על מותך נשפך דמעות כמים
הילד בן ר'
מת ביום שנת
ת'נ'צ'ב'ה

פ"נ

ימך מעטים ולא ראית בטובה
הלכת לעולמך נקי מכל חטא וחובה
חיש למרום עלית, ילד שעשועים,
הילד בן ר'
מת ביום שנת
ת'נ'צ'ב'ה

לנשים

פ"נ

האשה חוננת דלים ויראת אלהים
בהשכל ודעת הדריכה את בניה
לעני ולאביון פרשה כפיה
ה"ה האשה היקרה מרת בת
מתה בזקנה ושיבה טובה
ביום שנת
ת'נ'צ'ב'ה

פ"נ

אשת חיל עטרת אישה ותפארת בניה
חסד ואמת וצדקה גמלה כל ימיה
הלכה לעולמה במבחר שנותיה

לעצבון אישה, הוריה ויודעיה

מרת בת ר'

נפטרה ביום שנת

ויבכו אחריה כל מכירי טובתה וצדקתה

ת'נ'צ'ב'ה

פ"נ

אשה יראת אלהים וחוננת דלים

שבקה חיים לכל חי במבחר שנותיה

ובהקשותה בלדתה מתה בחצי ימיה

מרת בת ר'

נפטרה ביום שנת

לדאבון אישה והוריה, ולכל מכיריה.

ת'נ'צ'ב'ה

על קבר כלה:

פ"נ

הכלה הבתולה, צנועה וחסידה

חמדת הוריה ואהובת חתנה

ובפתע פתאום נאספה אל עמה

בטרם בוא מועד כלולתה

ויבכו עליה כל יודעי צדקתה

מרת בת ר'

נפטרה ביום שנת

ת'נ'צ'ב'ה

על קבר בתולה:

פ"נ

נערה בתולה צנועה וחמודה
 כשושנה בעודה באבה קטפה המות
 לדאבון הוריה ולתוגת לב מכירה
 הבתולה בת ר'
 נפטרה ביום שנת
 ויבכו אחריה כל מכיר טוב מעשיה.
 ת'נ'צ'ב'ה

על קבר ילדה:

פ"נ

רכה בשנים, שושנה פורחת
 המות האכזרי בילדותה קטפה
 ילדה נחמדה, נעימה וזכה
 על מותך תזל עינינו דמעות כמים
 הילדה בת ר'
 נפטרה ביום שנת
 ת'נ'צ'ב'ה

לח. שמות אנשים

בכל מקום שכתוב, המכונה "צריך לקרא לו בשני השמות כשקוראים לו לעלות לתורה, כמו: "יצחק אייזק", ובשטרי קידושין וכתובה כותבים "יצחק המכונה אייזק".

Elhanan	אלחנן	א	
Alter	אלטער	Abba	אבא
Elijah	אליה	Avigdor	אביגדור
Elijah	אליהו	Abiezer	אביעזר
Elimelech	אלימלך	Abishalom	אבישלום
Eliezer	אליעזר	Abraham	אבלי, ראה אברהם
Eliakim	אליקים	Abraham	אברהם
Alexander	אלכסנדר	Abram	אברם
Elazar	אלעזר	Abraham	אברמקא, ראה אברהם
Elkanah	אלקנה	Absalom	אבשלום
Asher	אנשיל (אשר המכונה אנשיל)	Ada	אדא
Isaac	אצל (יצחק המכונה אצל)	Ahubiah	אהוביה
Aaron	ארון, ראה אהרן	Aaron	אהרן
Ariah	אריה	Uri	אורי
Asher	אשר	Oshiah	אושיעה
	ב	Judah	אידל, ראה יהודה
Buna	בונא	Isaac	איזה (יצחק המכונה איזה)
Jehiel	בנין (יחיאל המכונה בנין)	Isaac	איטשע, ראה יצחק
Benjamin	בונש (בנימין המכונה בונש)	Isaac	אייזמן (יצחק המכונה אייזמן)
Avigdor	ביגדור, ראה אביגדור	Isaac	אייזק (יצחק המכונה אייזק)
Beinush	בינוש	Israel	איסר (ישראל המכונה איסר)
Ben Zion	בן ציון	Israel	איסרל, ראה איסר
Benjamin	בנימין	Isaac	איצל, ראה אצל
Baruch	בענדיט (ברוך המכונה בענדיט)	Isaac	איצק, ראה יצחק
Dov-ber	בער (דוב המכונה בער)	Ithamar	איתמר

Dov-Ber	דוב בער	Isaac	בערא (יצחק המכונה בערא)
David	דוד	Dov-Ber	בעריל, ראה בער
Dan	דן	Dov-Ber	בערע, ראה בער
Daniel	דניאל	Bezalel	בצלאל
	ה	Baruch	ברוך
		ג	
Joshua	האשקא (יהושע המכונה האשקא)	Jedidiah	גאטליב (ידידיה המכונה גאטליב)
Huna	הונא	Gabriel	גבריאלי
Joshua	הושיל, ראה העשיל	Gad	גד
Joshua	הושמן (יהושע המכונה הושמן)	Gad	גדיל (גד המכונה גדיל)
Hosea	הושע	Gedaliah	גדליה
Joshua	הושקא, ראה האשקא	Gedaliah	גדליהו
Hillel	הילל	Ahubiah	גוטליב (אהוביה המכונה גוטליב)
Samuel	הילמן (שמואל המכונה הילמן)	Tobiah	גוטמן (טוביה המכונה גוטמן)
Naphthali	הירץ (נפתלי המכונה הירץ)	Tobiah	גוטקינד (טוביה המכונה גוטקינד)
Zevi or	הירש (צבי או נפתלי)	Mordecai	גומפל, ראה גימפל
Naphthali	המכונה הירש	Mordecai	גימפל (מרדכי המכונה גימפל)
Zevi or Naphthali	הירשל, ראה הירש	Gad	געדיל (גד המכונה געדיל)
Manoah	הנדיל (מנוח המכונה הנדיל)	Eliakim	געץ (אליקים המכונה געץ)
Manoah	הענדל, ראה הנדיל	Eliakim	געצל, ראה געץ
Enoch	הענוך (חנוך המכונה הענוך)	Samuel	גרונם (שמואל המכונה גרונם)
Enoch	הענעך, ראה הענוך	Gedaliah	גרסומן (גדליה המכונה גרסומן)
Aaron	הערמאלן (אהרן המכונה הערמלן)	Gershon	גרשון
Naphthali	הערץ (נפתלי המכונה הערץ)	Gershon	גרשם
Naphthali	הערצקא (נפתלי המכונה הערצקא)	ד	
Zevi or Naphthali	הערש, ראה הירש	Dov	דוב
Joshua	העשיל (יהושע המכונה העשיל)		
Joshua	העשל, ראה העשיל		

Shneiur זלא (שלמה המכונה זלא)

Shneiur זלמן (לרוב שניאור
המכונה זלמן)

Nathan or זנוויל (נתן או שמואל
המכונה זנוויל)

Samuel זעליג

Hezekiah זעליקמן (חזקיה המכונה
זעליקמן)

Meshulam זעמל (משלם המכונה
זעמל)

Zarah זרח

ח

Rehabiah חביה, ראה רחביה

Ezekiel חוקאל, ראה יחוקאל

Hezekiah חוקיה

Jehiel חיאל, ראה יחיאל

Hiyya חייא

Hayyim חיים

Nehemiah חמיה, ראה נחמיה

Hanan חנא, ראה חנן

Enoch חנוך

Hanan חנן

Hananel חננאל

Hananiah חנניה

Hananiah חנניהו

Ezekiel חצקאל, ראה יחוקאל

ט

Tobiah טביה, ראה טוביה

Tobiah טוביה

Menahem טודרוס (מנחם המכונה
טודרוס)

ו

Zev-Wolf וואלף זאב או בנימין
המכונה וואלף)

Eliakim ווייבר (אליקים המכונה ווייבר)

ז

Zev זאב

Zavl זאוויל, ראה זבל

Isaac זאלקין (יצחק המכונה זאלקין)

Solomon זאלקינד (שלמה המכונה
זאלקינד)

Zebulun זבולון

Zavl זבל

Enoch זונדל (חנוך המכונה זונדל)

Zussa זוסא (אליעזר, אלכסנדר

יהושע, יואל, יקותיאל,

ישראל, משלם, עזריה

או שניאור המכונה זוסא)

Zussle זוסל

Isaac זוסלין (יצחק המכונה זוסלין)

Zussman זוסמן (אליעזר, יואל, משלם,

עמנואל או עזריאל

המכונה זוסמן)

Ziml זימל

Shneiur זימלין (שניאור המכונה זימלין)

Zissa זיסא

Zissl זיסל

Shneiur זיסקינד (שניאור המכונה

זיסקינד)

Zakkai זכאי

Zechariah זכריה

Jerahmiel	ירחמיאל	Judah	טרייטל (יהודה המכונה
Jeremiah	ירמיה		טרייטל)
Issachar	ישכר		,
Ishmael	ישמעאל	Yom Tob	יאנטל, ראה יום טוב
Isaiah	ישעיה	Jacob	יאנקל, ראה יעקב
Israel	ישראל	Joseph	יאסל, ראה יוסף
Issachar	יששכר	Jedidiah	ידידיה
	כ	Jehoash	יהואש
Kahana	כהנא	Judah	יהודה
Caleb	כלב	Jonathan	יהונתן
Moses	כרמי (משה המכונה כרמי)	Joshua	יהושע
Kathriel	כתריאל	Joel	יואל
	ל	Joash	יואש
Elazar or	לזר (אלעזר או אליעזר	Judah	יודה, ראה יהודה
Eliezer	המכונה לזר	Judah	יודל (יהודה המכונה יודל)
Levi	לוי	Johanan	יוחנן
Leib	ליב	Joshua or Joseph	יוזל, ראה יהושע, יוסף
Judah	ליב (יהודה המכונה ליב)	Joseph	יוזפ, ראה יוסף
Judah	ליבא (יהודה המכונה ליבא)	Yom Tob	יום טוב
Eliezer or	ליברמן (אליעזר או יהודה	Jonah	יונה
Judah	המכונה ליברמן)	Jonathan	יונתן
Elazar or	ליזר (אלעזר או אליעזר	Joseph	יוסל, ראה יוסף
Eliezer	המכונה ליזר)	Ezekiel	יחזקאל
Uri, Eliezer, or	ליפמן (אורי, אליעזר, או	Jehiel	יחיאל
Yom Tob	יום טוב המכונה ליפמן)	Judah	יידל (יהודה המכונה יידל)
Lippa	ליפע	Jacob	יעקב
Lemml	לעמל	Jacob	יעקל (יעקב המכונה יעקל)
Lappidoth	לפידות	Isaac	יצחק
		Jekuthiel	יקותיאל
		Jakkir	יקיר
		Jeruham	ירוחם

Nahum	נחום	מ	
Nehemiah	נחמיה	Mordecai	מָאָטַע (מרדכי המכונה
Nahaman	נחמן		מָאָטַע)
Nathan	נטע, ראה נתן	Meir	מאיר
Nissim	ניסים	Menahem	מָאָן (מנחם המכונה מָאָן)
Nissan	ניסן	Menahem	מָאָנִישׁ, מָאָנִישׁ (מנחם
Naphthali	נפתלי		המכונה מאניש)
Nathan	נתן	Mordecai	מונא (מרדכי המכונה מונא)
Nethanel	נתנאל	Mordecai	מונין (מרדכי המכונה מונין)
ס		Mordecai	מייזול (מרדכי המכונה
Sinai	סיני		מייזול)
Sander	סנדר	Michael	מיכאל
Sonderman	סנדרמאן	Micah	מיכה
Sadiah	סעדיה	Michael	מיכל, ראה מיכאל
Sander	סענדר	Meilech	מלך
Sanderman	סענדרמאן	Menahem	מן (מנחם דמתקרי מן)
ע		Manoah	מנוח
Obadiah	עבדיה	Menahem	מנחב
Abraham	עבריל (אברהם המכונה	Mannie	מני
	עבריל)	Menahem	מניס (מנחם המכונה מניס)
Abraham	עברמן (אברהם המכונה	Manasseh	מנשה
	עברמן)	Menahem	מענדל (מנחם המכונה
Obadiah	עובדיה		מענדל)
Ozer	עוזר	Mordecai	מרדכי
Uzziel	עזיאל	Moses	משה
Ezra	עזרא	Meshulam	משלם
Azriel	עזריאל	Mattathias	מתתיה
Azariah	עזריה	Mattathias	מתתיהו
Amiel	עמיאל	נ	
Amihud	עמיהוד	Nathan	נָאָטַע, ראה נתן
Aminadab	עמינדב	Noah	נח

Koppilman	קופילמן	Emanuel	עמנואל
Jekuthiel	קוסא (יקותיאל המכונה	Amram	עמרם
	קוסא)	Akiba	עקיבא
Jekuthiel	קושא (יקותיאל המכונה	Akiba	עקיבה
	קושא)		
Jekuthiel	קותיאל, ראה יקותיאל		פ
Akiba	קיבא, ראה עקיבא	Fybush	פייבש
Kolonymus	קלונימוס	Fyvish	פיוויש
Kolonymus	קלמן (קלונימוס המכונה	Fytl	פייטל
	קלמן)	Phinehas)	פינחס
Moses	קעציל (משה המכונה	Pinie	פיניע
	קעציל)	Fishl	פישל
Nathan	קרפיל (נתן המכונה	Fishka	פישקע
	קרפיל)	Palti	פלטי
		Paltiel	פלטיאל
	ר	Pesah	פסח
Reuben	ראובן	Perez	פרץ
Raphael	רפאל	Pethahiah	פתחיה
	ש		צ
Saul	שאול	Zevi	צבי
Shevah	שבח	Zadok	צדוק
Sabbathai	שבתי	Bezaleel	צלאל, ראה בצלאל
Saul	שואל, ראה שאול	Zemmah	צמח
Shahor	שחור		
Joshua	שיע, ראה יהושע		ק
Joshua	שיקע, ראה יהושע	Jacob	קאָפּל (יעקב המכונה
Shachna	שכנא		קאָפּל)
Issachar	שכר, ראה ישכר	Karpl	קארפל
Shalom	שלום	Kehath	קהת
Meshullam	שלם (משלם דמתקרי	Jekuthiel	קויפמן (יקותיאל א
	שלם)		משלם המכונה קויפמן)

Samson	שמשון	Solomon	שלמה
Isaiah	שעיה, ראה ישעיה	Shammai	שמאי
Sabbathai	שעפטיל (שבתי המכונה שעפטיל)	Samuel	שמואל
Sabbathai	שעפטיל (שבתי המכונה שעפטיל)	Simcha	שמחה
Shraga	שרגא	Shemariah	שמערי, ראה שמריה
	ת	Simeon	שמעון
Tanhum	תנחום	Shemaiah	שמעיה
		Shneiur	שניאור
		Shemariah	שמריה

לט. שמות נשים

Gutta	גוטא	א	
Gutl	גוטל	אביגיל	אביגיל
Gitta	גיטא	Eidl	אידל
Gittl	גיטל	Eidla	אידלע
Geilah	גילה	Itta	איטא
Ginendl	גינענדל	Alte	אלטע
Glicka	גליקא	Asnah	אסנא
Gnendle	גנענדיל	Asenath	אסנת
Gnessia	גנעסיא	Esther	אסתר
Gella	געלא		ב
Gruna	גרונא	Bithiah	באָסיע, ראה בתיה
	ד	Bithiah	באָשע, ראה בתיה
Doba	דאָבא	Buna	בונא
Dabrush	דאָברוש	Bunia	בוניא
Dabrusha	דאברושא	Beila	בילא
Deborah	דבורה	Beilka	בליקא
Deborah	דוואָסא (דבורה המכונה	Bluma	בלומא
	דוואָסא)	Blimela	בלימלא
Deborah	דוואָשא (דבורה המכונה	Broyna	ברוינא
	דוואָשא)	Breina	בריינא
Dinah	דינא	Breindl	בריינדל
Dreiza	דרייזא	Berochah	ברכה
Dreizl	דרעויל	Bath-Sheba	בשא (בת שבע המכונה
	ה		בשא)
Hoda	האָדא	Bithiah	בתיה
Hodl	האָדל	Bath-Sheba	בת שבע
Hagar	הגר		ג
Hodes	האָדס	Golda	גאָלדא

Tilla	טילא	Hadassah	הדסא
Toltza	טלצא	Hinda	הינדא
Temma	טעמא	Hindl	הינדל
Troyla	טרוילא	Hena	הענא
Treina	טרינא	Hendl	הענדל
Charna	טשאַרנא		
Cherna	טשערנא	Vichna	וויכנא
Jochebed	יאכא (יזכבד המכונה יאכא)	Zussa	זוסא
		Zissl	זיסל
Jochebed	יאכלו (יזכבד המכונה יאכלו)	Zissla	זיסלא
		Zlatta	זלטא
Jochebed	יאָכא (יזכבד המכונה יאָכא)	Zilpah	זלפה
		Zelda	זעלדא
Jochebed	יאכנא (יזכבד המכונה יאכנא)	Selma	זעלמא
Judith	יהודית	Hassia	חאסיא
Judith	יזטא	Hasha	חאשא
Jochebed	יוטלין (יזכבד המכונה יוטלין)	Eva	חווה
		Hvolas	חזואלס
Jochebed	יזכבד	Hvolash	חזואלש
Yetta	יטא	Hayyah	חיה
Yenta	ינטא	Hena	חיענא
Yenta	יענטא	Hannah	חנה
		Hasidah	חסידה
Leah	לאה		
Loytza	לויצא	Toltza	טאָלצא
Libba	ליבא	Tamara	טאמארא
Libka	ליבקא	Tana	טאנא
Lipka	ליפקא	Toyba	טויבא

Slava	מ	מאטל	מאטלא
ע	Mattl	מאטל	מאטלא
Etta	Mattla	מאטל	מאטלא
Ethel	Mariasha	מאטל	מאטלא
Achsah	Mahlah	מאטל	מאטלא
Ella	Michlah	מאטל	מאטלא
Elka	Milcah	מאטל	מאטלא
פ	Minna	מאטל	מאטלא
Foygl	Mindl	מאטל	מאטלא
Feigu	Minka	מאטל	מאטלא
Feiga	Mirra	מאטל	מאטלא
Peya	Mirl	מאטל	מאטלא
Pessa	Malkah	מאטל	מאטלא
Pessia	Menuhah	מאטל	מאטלא
Pessl	Mary	מאטל	מאטלא
Perl	Margolith	מאטל	מאטלא
Pessia	Miriam	מאטל	מאטלא
Fradl	פ	מאטל	מאטלא
Fruma	Nuhah	מאטל	מאטלא
Fridl	Nehamah	מאטל	מאטלא
Freida	Nehamah	מאטל	מאטלא
Freidl	Nehamah	מאטל	מאטלא
צ	Nehamah	מאטל	מאטלא
Tzartl	צאטל	מאטל	מאטלא
Tzartl	צאטל	מאטל	מאטלא
Tziviah	צביה	מאטל	מאטלא
Tzinna	צינא	מאטל	מאטלא
Tzipa	ציפא	מאטל	מאטלא
Tzirl	צירל	מאטל	מאטלא
Zpporah	צפורה	מאטל	מאטלא

Rissa	ריסא		ק
Rickl	ריקל	Keila	קילא
Rickla	ריקלא	Clara	קלארא
Rella	רעלא	Kendl	קענדל
Reshka	רשקא	Kroyna	קרוינא
		Kreindl	קרינדל
			ר
Sheba	שבע	Rhoda	ראדא
Shulamith	שולמית	Ralla	ראלא
Sheina	שינא	Rashl	ראשל
Sheindl	שינדל	Rebecca	רבקה
Shelomith	שלומית	Rosa	רוזא
Simhah	שמחה	Ruth	רות
Shiphrah	שפרה	Rachel	רחל
Sprintza	שפרינצא	Ruhamah	רחמה
Sprintzl	שפרינצל	Rebecca	ריבה, ראה רבקה
Sarah	שרה	Reizl	ריול
		Rycha	רייכא
		Rychl	רייכל
		Ryna	ריינא
Tamar	תמר	Rytza	רייצא
Tirzah	תרצה	Rytzl	רייצל